

การคุ้มครองผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยในกระบวนการพิจารณาคดี
ของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

นางสาวอุไรวรรณ ขุนชาตรี

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต
วิชาเอกกฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรม สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

พ.ศ. 2556

**Protection of the Accused or Defendant in Procedure of
The Supreme Court's Criminal Division for Person Holding Political Positions**

Miss Juraiwan Khunchatree

An Independent Study Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master of Master of Laws in Criminal Law and Criminal Justice

School of Law

Sukhothai Thammathirat Open University

2013

หัวข้อการศึกษาค้นคว้าอิสระ	การคุ้มครองผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยในกระบวนการพิจารณาคดี
ชื่อและนามสกุล	ของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง
ชื่อและนามสกุล	นางสาวจุไรวรรณ ขุนชาติรี
วิชาเอก	กฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรม
สาขาวิชา	นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
อาจารย์ที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์ภานิณี กิจพ่อคำ

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้ ได้รับความเห็นชอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรระดับปริญญาโท เมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม 2557

คณะกรรมการสอบการศึกษาค้นคว้าอิสระ

ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ภานิณี กิจพ่อคำ)

กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์สิริพันธ์ พลรบ)

(อาจารย์เชียรชัย ฌ นคร)

ประธานกรรมการประจำสาขาวิชานิติศาสตร์

ชื่อการศึกษาค้นคว้าอิสระ การคุ้มครองผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยในกระบวนการพิจารณาคดีของ
ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

ผู้ศึกษา นางสาวจุไรวรรณ ขุนชาติรี **รหัสนักศึกษา** 2554003679 **ปริญญา** นิติศาสตรมหาบัณฑิต
อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ภานิณี กิจพ่อคำ **ปีการศึกษา** 2556

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้าอิสระเรื่องการคุ้มครองผู้ถูกกล่าวหาและจำเลยในกระบวนการพิจารณาคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลย แนวคิดการจัดตั้งศาลและกระบวนการพิจารณาในระบบไต่สวนของไทยเปรียบเทียบกับระบบไต่สวนที่ใช้ในศาลต่างประเทศ และศึกษาหลักเกณฑ์การอุทธรณ์คำพิพากษาศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และวิธีพิจารณาชั้นอุทธรณ์ของที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา กรณีการอุทธรณ์คำพิพากษาศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ในกรณีมีพยานหลักฐานใหม่ซึ่งอาจทำให้ข้อเท็จจริงเปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญ พ.ศ. 2551

การวิจัยเรื่องนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยวิธีการวิจัยทางเอกสาร จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากตัวบทกฎหมาย หนังสือ บทความ เอกสารทางวิชาการ งานวิจัย วิทยานิพนธ์และข้อมูลจากเครือข่ายอินเทอร์เน็ตทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

ผลการศึกษาวิจัย ผู้ศึกษาจึงเสนอแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับหลักเกณฑ์การอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

คำสำคัญ ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง การอุทธรณ์

Independent Study title Protection of the Accused or Defendant in Procedure of The Supreme Court's Criminal Division for Person Holding Political Positions

Author: Miss Juraiwan Khunchatree; **ID:** 2554003679; **Degree:** Master of Laws;

Independent Study advisor: Paninee Kitpoka , Associate Professor; **Academic year:** 2013

Abstract

The objectives of the independent study titled “Protection of The Accused or Defendant in Procedure of The Supreme Court’s Criminal Division for Person Holding Political Positions” were to study theories and rules in relation to the protection of individual rights and liberties of an accessed or defendant, study the idea of establishing the court and a comparative study between the inquisitorial procedure of Thailand and foreign counties, and study the appealing judgment of The Supreme Court’s Criminal Division for Person Holding Political Positions and the appealing procedure and the Appealing Regulation of The Supreme Court’s Criminal Division for Person Holding Political Positions in Relation to Newly-discovered Evidence that Impact the Principal Facts, B.E. 2551.

The research is a qualitative and documentary research based on legal documents, law codes, books, articles, academic papers, researches, thesis and other documents from internet in Thai and English.

The result of the study was to propose that there should be an amendment to the law and regulation on appealing procedure and relevant criteria of judgment of The Supreme Court’s Criminal Division for Person Holding Political Positions.

Keywords: The Supreme Court’s Criminal Division for Person Holding Political Positions, appealing procedure

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาค้นคว้าอิสระฉบับนี้ได้รับความเมตตาอย่างสูงของท่านรองศาสตราจารย์ ภาณินี กิจพ้อคำ ที่กรุณารับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษา โดยคอยให้คำปรึกษาและแนะนำจนทำให้การจัดทำการศึกษาค้นคว้าอิสระฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไป ผู้ศึกษาขอกราบขอบพระคุณท่านรองศาสตราจารย์ ภาณินี กิจพ้อคำ เป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ผู้ศึกษาขอกราบขอบพระคุณท่านรองศาสตราจารย์ภาณินี กิจพ้อคำ และท่านผู้ช่วยศาสตราจารย์สิริพันธ์ พลรบ ที่สละเวลาเมตตาเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และให้คำแนะนำตลอดจนข้อคิดของท่านอาจารย์เป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับการจัดทำการศึกษาค้นคว้าอิสระฉบับนี้

ผู้ศึกษาขอกราบขอบพระคุณ บิดา มารดาผู้ให้กำเนิด ที่ให้ทั้งความรัก ความเมตตา และกำลังใจแก่ผู้เขียนตลอดมา ตลอดจนคณาจารย์ทุกท่านผู้ประสิทธิ์ประสาทความรู้ และอบรมสั่งสอนให้แก่ผู้ศึกษาตลอดมาตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน ขอขอบพระคุณผู้แต่งตำรา และผลงานทางวิชาการทุกท่านที่ผู้ศึกษานำมาใช้ในการศึกษาค้นคว้าในการจัดทำการศึกษาค้นคว้าอิสระฉบับนี้ และเพื่อน ๆ ที่คอยให้ความช่วยเหลือ แนะนำ และเป็นกำลังใจจนสำเร็จลุล่วงด้วยดี

ทั้งนี้ หากการศึกษาค้นคว้าอิสระฉบับนี้มีคุณค่าและประโยชน์ในทางวิชาการอยู่บ้าง ผู้ศึกษาขอมอบคุณความดีนี้ให้แก่บิดามารดา คณาจารย์ และผู้มีพระคุณของผู้ศึกษาทุกท่าน หากมีข้อผิดพลาดบกพร่องประการใดแล้ว ผู้ศึกษาขอน้อมรับไว้แต่เพียงผู้เดียว และขออภัยมา ณ โอกาสนี้ด้วย

จุไรวรรณ ขุนชาติรี

พฤษภาคม 2557

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
บทที่ 1 บทนำ	1
1. ความเป็นมา และความสำคัญของปัญหา	1
2. วัตถุประสงค์	3
3. กรอบแนวคิดของการวิจัย	4
4. ประเด็นปัญหาการวิจัย	4
5. ขอบเขตการวิจัย	5
6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
บทที่ 2 แนวคิดและทฤษฎีในการจัดตั้งศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่ง ทางการเมือง	6
1. แนวความคิดเกี่ยวกับหลักประกันและการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ ของประชาชน	7
2. แนวความคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ	8
2.1 หลักนิติรัฐ	9
2.2 หลักความเสมอภาค	16
3. แนวคิดและวิวัฒนาการในการดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่ง ทางการเมือง	18
3.1 แนวคิดในการแยกการดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง นอกจากการดำเนินคดีอาญากับบุคคลทั่วไป	19
3.2 แนวคิดอันเป็นรากฐานของการจัดตั้งศาลฎีกาแผนกคดีอาญา ของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง	22
4. สถานะของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง	24
4.1 เป็นศาลชำนาญพิเศษของระบบศาลยุติธรรม	25
4.2 เขตอำนาจในการพิจารณาคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญา ของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง	25

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
5. ระบบวิธีพิจารณาและการสืบพยานโดยทั่วไป	27
5.1 หลักการพื้นฐานทั่วไปในระบบวิธีพิจารณาความ	29
5.2 ระบบวิธีพิจารณาและการสืบพยานเพื่อการแสวงหาข้อเท็จจริงในคดีอาญา	33
5.3 ข้อแตกต่างระหว่างระบบกล่าวหาและระบบไต่สวน	34
5.4 ข้อดีและข้อเสียของระบบกล่าวหาและระบบไต่สวน	35
6. การแก้ไขบททวนคำพิพากษาคดีอาญา	36
6.1 สาเหตุของการแก้ไขบททวนคำพิพากษาคดี	38
6.2 ขั้นตอนในการแก้ไขบททวนคำพิพากษาคดีอาญา	40
6.3 ผลกระทบของการแก้ไขบททวนคำพิพากษาคดีอาญา	40
7. แนวคิดในการขอหรือฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่	42
7.1 หลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษา	43
7.2 หลักการรื้อฟื้นคดีอาญาในทางที่เป็นคุณและเป็นโทษ	45
7.3 แนวคิดการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ในประเทศไทย	47
บทที่ 3 กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่ง	
ทางการเมืองของประเทศไทย	49
1. การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญาโดยศาลยุติธรรมปกติ	
ศาลฎีกา ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลปกครอง	51
1.1 กระบวนการขั้นตอนในการดำเนินคดีโดยศาลยุติธรรมปกติ	51
1.2 กระบวนการวิธีพิจารณาชั้นอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลยุติธรรมในคดีอาญา	51
1.3 การดำเนินคดีโดยศาลฎีกาและกระบวนการพิจารณาในชั้นอุทธรณ์	54
1.4 การดำเนินคดีโดยศาลชั้นต้นและกระบวนการพิจารณาในชั้นอุทธรณ์	58
1.5 การดำเนินคดีโดยศาลปกครองและกระบวนการพิจารณาในชั้นอุทธรณ์	61
2. การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญาโดยศาลฎีกาแผนกคดีอาญา	
ของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในประเทศไทย	63

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

2.1	กระบวนการขั้นตอนในการดำเนินคดีตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 และข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง	63
2.2	การอุทธรณ์คำพิพากษาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ประกอบระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์การอุทธรณ์คำพิพากษาศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ในกรณีมีพยานหลักฐานใหม่ซึ่งอาจทำให้ข้อเท็จจริงเปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญ พ.ศ. 2551	68
2.3	ความแตกต่างของระบบการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญาในศาลอาญากับศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง	73
บทที่ 4	การพิจารณาตรวจสอบการทุจริตของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองของต่างประเทศ	75
1.	การพิจารณาตรวจสอบการทุจริตของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองของประเทศอังกฤษ โดยกระบวนการรัฐสภาหรืออิมพีชเมนต์ (Impeachment)	75
1.1	องค์กรและกระบวนการตรวจสอบ	76
1.2	ผลของคำตัดสิน	78
2.	การพิจารณาตรวจสอบการทุจริตของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองของประเทศสหรัฐอเมริกา โดยกระบวนการรัฐสภาหรืออิมพีชเมนต์ (Impeachment)	79
2.1	องค์กรและกระบวนการตรวจสอบ	79
2.2	ผลของคำตัดสิน	83
3.	การพิจารณาตรวจสอบการทุจริตของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองของประเทศฝรั่งเศส โดยศาลพิเศษ	84
3.1	องค์กรและกระบวนการตรวจสอบ	84
3.2	องค์คณะไต่สวนข้อเท็จจริงและองค์คณะตัดสิน	86
3.3	ฐานความผิดหรือข้อกล่าวหา	88
3.4	วิธีการกล่าวหา	89

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
3.5 การไต่สวนข้อเท็จจริงและการตัดสินคดี.....	89
3.6 ผลของคำพิพากษาของศาลอาญาชั้นสูงและศาลอาญาแห่งสาธารณรัฐ.....	90
4. การพิจารณาตรวจสอบการทุจริตของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง โดยศาลปกติ	92
4.1 การพิจารณาความผิดของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองของประเทศญี่ปุ่น.....	92
4.2 การพิจารณาความผิดของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองของประเทศเกาหลี.....	93
บทที่ 5 วิเคราะห์ปัญหากฎหมายที่เกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาในศาลฎีกา	
แผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง	95
1. ฐานะของจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาในการถูกดำเนินคดีอาญา ในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง	97
2. ภาระการพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหา ในคดีอาญาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง	100
3. การรับฟังพยานหลักฐานของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่ง ทางการเมือง	101
3.1 ศาลมีดุลยพินิจอย่างกว้างขวางในการสืบพยานและรับฟังข้อเท็จจริง.....	101
3.2 ไม่มีหลักการยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลย.....	102
3.3 พยานหลักฐานของจำเลยสามารถนำมาฟังคำพิพากษาลงโทษจำเลยได้.....	103
4. ปัญหาการอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของ ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง	104
4.1 ผู้มีสิทธิอุทธรณ์.....	108
4.2 ระยะเวลาในการยื่นอุทธรณ์.....	108
4.3 หลักเกณฑ์การอุทธรณ์.....	108
5. ความเหมาะสมในการดำเนินคดีอาญาต่อจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหา โดยศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง	110

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 6 บทสรุปและข้อเสนอแนะ	112
1. บทสรุป	112
2. ข้อเสนอแนะ	114
บรรณานุกรม	117
ภาคผนวก	122
ก พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญา ของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542	123
ข ระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์การอุทธรณ์คำพิพากษา ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ในกรณีมีพยาน หลักฐานใหม่ซึ่งอาจทำให้ข้อเท็จจริงเปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญ พ.ศ. 2551	136
ค ตัวอย่างคำร้องขอขยายระยะเวลาอุทธรณ์ศาลอาญาปกติและศาลภาษีอากรกลาง	142
ประวัติผู้ศึกษา	146

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันที่มีมาอย่างช้านาน โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้ร่วมกระทำ ความผิดด้วยตั้งแต่ระดับล่างไปจนถึงระดับสูง บางครั้งอาจจะเป็นการเข้าแทรกแซงจาก นักการเมืองที่มาจาก การเลือกตั้งของประชาชน จนทำให้เกิดการทุจริตระดับชาติที่มีผู้กระทำความผิด เป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ซึ่งเกิดจากการใช้อำนาจ บารมี อิทธิพล และบทบาท ในการให้คุณให้โทษอย่างสูงและโดยตรงต่อข้าราชการที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรม จึงทำให้เห็นว่ากระบวนการยุติธรรมทางอาญาในทางปกติที่จะเอาผิดหรือลงโทษต่อผู้ดำรงตำแหน่ง ทางเมืองกับพวกที่ทุจริตมักจะ ไม่เห็นผลสัมฤทธิ์มาก ดังนั้น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปี พ.ศ. 2540 จึงได้มีมาตรการให้มีการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐในการทุจริตคอร์รัปชันของ ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและผู้ที่เกี่ยวข้อง จึงให้มีการจัดตั้งศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรง ตำแหน่งทางการเมืองขึ้น เพื่อทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดี ที่มีมูลแห่งคดีเป็นการกล่าวหาว่า นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือข้าราชการการเมืองอื่น ร่ำรวยผิดปกติ กระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ ตามประมวลกฎหมายอาญา หรือกระทำความ ผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ หรือทุจริตต่อหน้าที่ตามกฎหมายอื่น คดีที่มีมูลแห่งคดีเป็นการกล่าวหา รวมทั้งบุคคลอื่นเป็นตุลาการ ผู้ใช้ หรือผู้สนับสนุนในการกระทำความผิดทางอาญา คดีซึ่งประธาน วุฒิสภาส่งคำร้องให้ศาลพิจารณาพิพากษาข้อกล่าวหาว่ากรรมการ ป.ป.ช. ร่ำรวยผิดปกติ กระทำ ความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการและคดีที่ร้องขอให้ ทรัพย์สินที่เพิ่มขึ้นผิดปกติของนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา ข้าราชการการเมืองอื่น หรือผู้บริหารท้องถิ่นและสมาชิกสภาท้องถิ่นตามที่กฎหมายบัญญัติตกเป็น ของแผ่นดิน

แม้ว่ารัฐธรรมนูญ ฉบับปี 2540 สิ้นผลบังคับไปแล้ว โดยคำสั่งคณะปฏิรูปการปกครอง แผ่นดินอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ฉบับที่ 3 ลงวันที่ 19 กันยายน 2549 ข้อ 1 แต่ศาลฎีกา แผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองก็ได้สิ้นสุดไปด้วย เนื่องจากคณะปฏิรูปการ ปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีประกาศคณะปฏิรูปการ

ปกครองฯ ฉบับที่ 19 ลงวันที่ 22 กันยายน 2549 ข้อ 2 ว่า พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง จึงยังคงมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีตามอำนาจหน้าที่ที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 ซึ่งก็คืออำนาจหน้าที่ตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับปี 2540 นั่นเอง¹

ต่อมาเมื่อประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 แทน รัฐธรรมนูญฉบับนี้ก็คงให้มีการดำเนินคดีในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเช่นเดิม ซึ่งในการดำเนินคดีอาญาผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นไปตามมาตรา 275 ของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ และตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 มาตรา 66 กล่าวว่าในกรณีที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีเหตุอันควรสงสัยหรือมีผู้กล่าวหาว่าผู้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือข้าราชการการเมืองอื่นร่ำรวยผิดปกติ กระทบความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการตามประมวลกฎหมายอาญา หรือกระทบความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือทุจริตต่อหน้าที่ตามกฎหมายอื่น และตามมาตรา 70 ในกรณีที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติว่าข้อกล่าวหาไม่มูลความผิดตามมาตรา 66 ให้ประธานกรรมการส่งรายงานและเอกสารที่มีอยู่พร้อมทั้งความเห็นไปยังอัยการสูงสุดเพื่อดำเนินการฟ้องคดีต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองต่อไป ทั้งนี้ ตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

นอกจากนี้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ได้เพิ่มเติมในมาตรา 278 วรรคสาม ซึ่งบัญญัติว่า “ในกรณีที่ผู้ต้องคำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีพยานหลักฐานใหม่ ซึ่งอาจทำให้ข้อเท็จจริงเปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญ อาจยื่นอุทธรณ์ต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาภายในสามสิบวันนับแต่วันที่มิคำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้” และวรรคสี่ บัญญัติว่า “หลักเกณฑ์การยื่นอุทธรณ์และการพิจารณาวินิจฉัยของที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา ให้เป็นไปตามระเบียบที่ที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกากำหนด”

ซึ่งในที่นี้เรียกว่า “ระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์การอุทธรณ์คำพิพากษาศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ในกรณีมีพยานหลักฐานใหม่ ซึ่งอาจทำให้ข้อเท็จจริงเปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญ พ.ศ. 2551”

¹ อธิคม อินทุฤดี รายงานการวิจัย แนวทางการพัฒนากระบวนการวินิจฉัยพิจารณาระบบไต่สวนในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง สำนักงานศาลยุติธรรม 2551 หน้า 2

การพิจารณาพิพากษาคดีในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 จะพิจารณาคดีเป็นระบบ “ไต่สวน” โดยใช้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 ประกอบข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2543 ซึ่งระบบไต่สวนจะเป็นรูปแบบการดำเนินคดีอาญาแบบใหม่ ซึ่งเป็นระบบที่เปิดโอกาสให้ศาลเข้าไปมีบทบาทในการแสวงหาข้อเท็จจริงในคดี และเป็นผู้ควบคุมการดำเนินกระบวนการพิจารณาเองทั้งหมด อันจะทำให้ปรากฏข้อเท็จจริงที่ถูกต้องแท้จริง และทำให้กระบวนการพิจารณาเป็นไปด้วยความรวดเร็วยิ่งขึ้น ซึ่งต่างจากรูปแบบเดิมที่ใช้ระบบ “กล่าวหา” และต่างกับกระบวนการพิจารณาความอาญาในคดีอาญาทั่วไปที่ใช้ระบบกล่าวหา ซึ่งผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยถือว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ สามารถพิสูจน์ความผิดของตนเองได้อย่างเต็มที่โดยยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้กับจำเลย ภาระการพิสูจน์หรือหน้าที่นำสืบจะตกแก่ฝ่ายโจทก์ ต่างกับระบบไต่สวนที่ภาระการพิสูจน์หรือหน้าที่นำสืบตกอยู่กับผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยเพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเอง กรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยถูกมองหรือถูกพิพากษาในเบื้องต้นว่ามีความผิดตามสำนวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ที่มีการลงมติว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้กระทำความผิด จึงเป็นการขัดต่อหลักการที่ว่า “บุคคลย่อมเสมอกันในทางกฎหมายและได้รับความคุ้มครองทางกฎหมายเท่าเทียมกัน” หรือไม่

ดังนั้น จึงควรศึกษาทั้งสองระบบเพื่อเปรียบเทียบข้อดีข้อเสียของแต่ละระบบว่าอย่างไรมีผลดีกับผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยมากกว่า และศึกษาถึงรูปแบบการดำเนินคดีที่เหมาะสมในการพิจารณาคดีอาญาโดยศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง สิทธิของผู้ถูกกล่าวหาและจำเลย พร้อมแนวทางแก้ปัญหา ซึ่งแม้ว่าศาลจะกำหนดระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์การอุทธรณ์คำพิพากษาศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ในกรณีมีพยานหลักฐานใหม่ซึ่งอาจทำให้ข้อเท็จจริงเปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญ พ.ศ. 2551 ที่ให้อุทธรณ์ได้ก็ตาม ก็จะต้องพิจารณาว่าหลักการดังกล่าวได้ให้ความยุติธรรมและเปิดโอกาสให้มีการต่อสู้คดีหรือเสนอพยานหลักฐานใหม่ได้เพียงใด

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาแนวคิดการจัดตั้งศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหลักการของระบบไต่สวน ระบบกล่าวหา พร้อมทั้งวิเคราะห์ข้อดีและข้อเสียของทั้งสองระบบ

2.2 เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยในคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และศึกษากระบวนการพิจารณาในระบบไต่สวนที่ใช้ในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองของไทยเปรียบเทียบกับระบบไต่สวนที่ใช้ในศาลต่างประเทศ

2.3 เพื่อศึกษาถึงข้อบกพร่องและข้อกล่าวอ้างถึงการที่ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยไม่ได้รับความยุติธรรมอย่างเพียงพอในชั้นการพิจารณาและพิพากษาคดีอาญาให้เป็นที่ยุติเพียงศาลเดียว ซึ่งใช้กระบวนการพิจารณาและพิพากษาในระบบไต่สวนในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

2.4 เพื่อศึกษาถึงหลักเกณฑ์การอุทธรณ์คำพิพากษาศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และวิธีพิจารณาชั้นอุทธรณ์ของที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกากรณีการอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ว่ามีหลักเกณฑ์ในการพิจารณาอย่างไร และแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขกฎหมาย

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี ความเป็นมาของระบบไต่สวน ระบบกล่าวหา รวมทั้งข้อดีและข้อเสียเปรียบเทียบกับ รูปแบบวิธีปฏิบัติสำหรับการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญาในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง แนวคิดเกี่ยวกับหลักประกันและการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลย หลักเกณฑ์การอุทธรณ์คำพิพากษาศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และวิธีพิจารณาชั้นอุทธรณ์ของที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกากรณีการอุทธรณ์คำพิพากษาศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

4. ประเด็นปัญหาการวิจัย

ระบบไต่สวนมีความเป็นธรรมและคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยได้มากน้อยเพียงใด และเหมาะสมกับสถานะของบุคคลผู้ที่ตกเป็นผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยหรือไม่ และการเพิ่มเติมในมาตรา 278 วรรคสาม ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ให้ผู้ต้องคำพิพากษามีสิทธิอุทธรณ์ คำพิพากษาต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา ในกรณีที่มีพยานหลักฐานใหม่ ซึ่งอาจทำให้ข้อเท็จจริงเปลี่ยนไปในสาระสำคัญ โดยต้องยื่นอุทธรณ์ภายใน 30 วัน นับแต่วันที่มิคำพิพากษาของศาลนั้น เป็นการเพิ่มความยุติธรรมให้กับผู้ถูกกล่าวหาและจำเลยแล้วหรือไม่

5. ขอบเขตของการวิจัย

ศึกษาเจตนารมณ์ แนวคิด ทฤษฎี หลักการของระบบโต้สวน ระบบกล่าวหา รูปแบบวิธีปฏิบัติสำหรับการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญาในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง แนวคิดเกี่ยวกับหลักประกันและการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหา หรือจำเลย ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 ข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2543 และระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์การอุทธรณ์คำพิพากษาศาลฎีกา แผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในกรณีที่มีพยานหลักฐานใหม่ ซึ่งอาจทำให้ข้อเท็จจริงเปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญ พ.ศ. 2551

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 ทำให้ทราบแนวคิดเกี่ยวกับการจัดตั้งศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และทำให้ทราบหลักการของระบบโต้สวน ระบบกล่าวหา ข้อดีและข้อเสียของทั้งสองระบบ

6.2 ทำให้ทราบแนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลย ในคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการพิจารณาในระบบโต้สวนที่ใช้ในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองของไทย เปรียบเทียบกับระบบโต้สวนที่ใช้ในศาลต่างประเทศ

6.3 ทำให้ทราบถึงข้อบกพร่องและข้อกล่าวอ้างถึงการที่ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยไม่ได้รับความยุติธรรมอย่างเพียงพอในชั้นการพิจารณาและพิพากษาคดีอาญาให้เป็นที่ยุติเพียงศาลเดียว ซึ่งใช้กระบวนการพิจารณาและพิพากษาในระบบโต้สวนในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

6.4 เพื่อเสนอแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับหลักเกณฑ์การอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

บทที่ 2

แนวคิดและทฤษฎีในการจัดตั้งศาลฎีกาแผนกคดีอาญา ของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

ในการดำเนินคดีอาญาทั้งการดำเนินคดีอาญาของบุคคลทั่วไป หรือการดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง บุคคลที่ตกเป็นผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลย ย่อมเสมอกันในทางกฎหมายและได้รับความคุ้มครองทางกฎหมายเท่าเทียมกัน ซึ่งหลักความเสมอภาคจะปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญไทยหลายฉบับตั้งแต่ฉบับปี 2540 จนกระทั่งฉบับปี 2550 และหลักความเสมอภาคเป็นสิทธิของประชาชนที่จะได้รับการปฏิบัติจากรัฐอย่างเท่าเทียมกัน องค์กรของรัฐทุกองค์กรไม่ว่าจะเป็นรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล องค์กรตามรัฐธรรมนูญและหน่วยงานของรัฐต้องปฏิบัติต่อบุคคลที่เหมือนกันในสาระสำคัญอย่างเดียวกัน และปฏิบัติต่อบุคคลที่แตกต่างกันในสาระสำคัญที่แตกต่างกันออกไปตามลักษณะเฉพาะของแต่ละคน การปฏิบัติต่อบุคคลที่เหมือนกันในสาระสำคัญที่แตกต่างกันและการปฏิบัติต่อบุคคลที่แตกต่างกันในสาระสำคัญที่เหมือนกัน ย่อมขัดต่อหลักความเสมอภาค โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 ได้บัญญัติรับรองหลักความเสมอภาคไว้ในมาตรา 5 ว่า “ประชาชนชาวไทยไม่ว่าเหล่ากำเนิด เพศ ศาสนาใด ย่อมอยู่ในความคุ้มครองแห่งรัฐธรรมนูญนี้เสมอกัน”

รัฐธรรมนูญปี 2540 และ 2550 มาตรา 30 วรรคแรก ต่างบัญญัติให้บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน อันเป็นการรับรองความเสมอภาคทั่วไป วรรคสองบัญญัติให้ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน อันเป็นการรับรองความเสมอภาคทางเพศ วรรคสามบัญญัติห้ามเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องต่าง ๆ ได้แก่ ถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ และวรรคสี่บัญญัติให้รัฐสามารถกำหนดมาตรการเพื่อขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิและเสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น อันเป็นการลดการเหลื่อมล้ำของผู้คนที่เกิดมาและเติบโตขึ้นภายใต้เงื่อนไขที่ไม่เท่าเทียมกัน

การที่รัฐธรรมนูญบัญญัติให้ตั้งแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในศาลฎีกาขึ้นเพื่อดำเนินคดีที่นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา และ

ข้าราชการการเมืองอื่นที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือทุจริตต่อหน้าที่ รวมทั้งถูกกล่าวหาว่าร้ายรอยผิดปกติ แตกต่างจากเจ้าหน้าที่ของรัฐประเภทอื่น ซึ่งถูกดำเนินในศาลยุติธรรมปกติตามลำดับชั้นศาล ตั้งแต่ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์และศาลฎีกา จะเป็นการเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องสถานะของบุคคล ตามรัฐธรรมนูญปี 2540 และปี 2550 มาตรา 30 โดยศึกษาจากแนวความคิด ดังนี้

1. แนวความคิดเกี่ยวกับหลักประกันและการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน

ความคิดเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพมีมานานแล้วตั้งแต่ในยุคกรีก แต่ได้รับการพัฒนาอย่างกว้างขวางและแพร่หลายมากขึ้นในศตวรรษที่ 18 โดยนักปราชญ์คนสำคัญ คือ จอห์น ล็อก (John Locke)² ซึ่งได้เริ่มต้นจากความคิดเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ โดยเชื่อว่ามิภาวะตามธรรมชาติที่มนุษย์ต่างคนต่างอยู่ โดยแต่ละคนมีเสรีภาพโดยสมบูรณ์ไม่จำกัด และในภาวะเช่นนี้มนุษย์ไม่รู้จักว่าความผิดถูกชั่วดีแตกต่างกับความพอใจและความเจ็บปวดหรือสิ่งที่นำมาซึ่งความพอใจหรือความเจ็บปวด มนุษย์ทุกคนสามารถที่จะกระทำได้อย่างเพื่อตอบสนองความต้องการของตน ดังนั้น มนุษย์จึงสามารถแสวงหาทรัพย์สินได้โดยไม่มีข้อจำกัด ไม่ว่าจะโดยวิธีการใดอย่างไรก็ตาม สภาวะตามธรรมชาติตามความเห็นของจอห์น ล็อก นั้นเห็นว่าสภาวะตามธรรมชาติของ มนุษย์นั้นเป็นสภาวะแห่งสันติภาพและความเสมอภาคโดยมนุษย์ทุกคนจะรู้จักกฎหมายตามธรรมชาติ ซึ่งเป็นสิ่งที่สอนให้มนุษย์รู้จักเคารพความเสมอภาคและความเป็นอิสระต่อกัน รู้ว่าแต่ละคนไม่ควรจะล่วงละเมิดชีวิต ร่างกาย เสรีภาพและทรัพย์สินของกันและกัน โดยจอห์น ล็อก เห็นว่าสภาวะตามธรรมชาติเช่นนี้มีข้อเสียที่สำคัญคือการใช้สิทธิในร่างกาย เสรีภาพและทรัพย์สินที่แต่ละคนมีตามธรรมชาตินั้นขาดความแน่นอนชัดเจน และมักจะล่วงล้ำขอบเขตและกระทบกระทั่งสิทธิของผู้อื่นได้อยู่เสมอ ดังนั้น เพื่อยุติความขัดแย้งและความไม่สงบเรียบร้อยต่าง ๆ มนุษย์จึงเข้าทำสัญญากันอยู่ร่วมกันเป็นสังคม และตั้งรัฐบาลขึ้นทำหน้าที่ปกครองรักษาความยุติธรรมและความสงบเรียบร้อย ในรูปของสัญญาประชาคม (Social Contract) ซึ่งเป็นการโอนอำนาจบังคับการตามกฎหมายธรรมชาติให้แก่รัฐที่ได้ตั้งขึ้นตามสัญญานี้เท่านั้น ดังนั้น รัฐจึงมีหน้าที่รักษาความสงบและอำนวยความสะดวกยุติธรรมและมีอำนาจจำกัด

แนวความคิดของจอห์น ล็อก ดังกล่าวก่อให้เกิดพัฒนาการทางความคิดที่สำคัญ ได้แก่ ความคิดที่เน้นว่ารัฐมีอำนาจจำกัด เพราะมีความมุ่งหมายสำคัญเพื่อรักษาไว้ซึ่งความดีร่วมกัน

²ปรีดี เกษมทรัพย์ นิติปรัชญา กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2543 หน้า 196-198

อันได้แก่ สิทธิในชีวิต เสรีภาพและทรัพย์สินของราษฎร รัฐจึงใช้อำนาจล่วงล้ำเข้าไปทำลายสิทธิเหล่านั้นของราษฎรไม่ได้ โดยสิทธิดังกล่าวเป็นสิทธิที่มีอยู่ควบคู่กับความเป็นมนุษย์ ด้วยเหตุดังกล่าวสิทธิตามธรรมชาติคือ สิทธิในชีวิต เสรีภาพ และทรัพย์สิน จึงเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์และเป็นรากฐานของการจัดทำรัฐธรรมนูญสมัยใหม่ต่อมา³

ดังนั้น เห็นได้ว่าสิทธิและเสรีภาพเป็นสิ่งที่ดำรงอยู่ตามธรรมชาติและดำรงอยู่กับมนุษย์ โดยมนุษย์ทุกคนมีสิทธิและเสรีภาพมาตั้งแต่ดั้งเดิมก่อนที่จะมีรัฐเกิดขึ้น และสิทธิและเสรีภาพที่มีอยู่ตามธรรมชาติดังกล่าวเป็นสิ่งที่รัฐจะต้องค้ำประกันถึงและย่อมได้รับความคุ้มครองจากรัฐเสมอ

2. แนวความคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ

ในการปกครองประเทศภายใต้ระบอบประชาธิปไตยแบบมีผู้แทน ซึ่งได้รับการเลือกตั้งจากประชาชนให้มาทำหน้าที่ทางการเมือง ผู้แทนหรือนักการเมือง คือ บุคคลที่ประชาชนคัดเลือกและไว้วางใจว่ามีคุณสมบัติเหมาะสมที่จะเข้ามามีส่วนในการบริหารปกครองประเทศ พิจารณาเริ่มต้นที่ระดับพื้นฐานในการปกครองท้องถิ่นต่าง ๆ ของประเทศซึ่งผู้บริหารท้องถิ่นและสมาชิกสภาท้องถิ่น คือ ผู้ที่ได้รับการเลือกตั้งมาจากประชาชนให้ร่วมกันทำงานและตรวจสอบซึ่งกันและกันเพื่อให้ท้องถิ่นมีความสงบเรียบร้อยและเจริญรุ่งเรือง ส่วนในระดับชาติมีองค์ประกอบหลากหลายเพื่อรองรับปัญหาที่สลับซับซ้อนและมีความสำคัญต่อความอยู่รอดของประเทศ ประชาชนจะเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเพื่อบ่งชี้ว่าพรรคการเมืองใดเหมาะสมที่จะทำหน้าที่เป็นฝ่ายบริหารกุมเสียงข้างมากในสภาและจะรวมตัวกันจัดตั้งรัฐบาลซึ่งมีนายกรัฐมนตรีเป็นหัวหน้าและรัฐมนตรีตำแหน่งต่าง ๆ ประกอบกันเป็นคณะรัฐมนตรีกุมนโยบายการปกครองประเทศในขณะเดียวกันพรรคการเมืองที่เหลือจะรวมกันเป็นพรรคการเมืองฝ่ายค้านทำหน้าที่ตรวจสอบการทำหน้าที่ของรัฐบาลให้เหมาะสมเพื่อประโยชน์ของประชาชน

เมื่อพิจารณาตามบทบาทหน้าที่ขององค์กรการเมืองต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นคณะรัฐมนตรี ซึ่งเป็นฝ่ายรัฐบาล สภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภาและสภาท้องถิ่นจะเห็นได้ว่าแต่ละองค์กรต่างมีความสำคัญอย่างมากต่อประเทศชาติ ประชาชนต่างคาดหวังว่าองค์กรเหล่านี้จะปฏิบัติภารกิจในส่วนตนอย่างมีประสิทธิภาพ ให้สมกับที่ได้รับความไว้วางใจซึ่งประชาชนเลือกตั้งมาและจำเป็นต้องมีกฎหมายให้อำนาจแก่องค์กรที่จะปฏิบัติภารกิจ ซึ่งถือได้ว่าเป็นผู้ใช้อำนาจรัฐเข้าทำ

³บรรเจิด สิงคะเนติ หลักพื้นฐานของสิทธิ เสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน 2543 หน้า 36-40

หน้าที่ปฏิบัติงานเพื่อประชาชน ดังนั้น จำเป็นต้องมีระบบการตรวจสอบใช้อำนาจรัฐดังกล่าวควบคู่ไปด้วย เพราะหากการให้อำนาจแก่องค์กรหนึ่งองค์กรใด โดยปราศจากการตรวจสอบย่อมจะเกิดการผิดพลาดตามธรรมชาติของมนุษย์ในแต่ละองค์กร ซึ่งยังมีกิเลสตัณหาอยู่ไม่มากก็น้อย การผิดพลาดของการใช้อำนาจรัฐไม่ว่าจะเป็นการประพฤติก่อไม่ชอบด้วยตำแหน่งหน้าที่หรือกระทำการทุจริตแสวงหาผลประโยชน์ที่มิควรได้โดยชอบ รวมทั้งพฤติการณ์ที่มีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติหลังจากได้เข้ารับตำแหน่งที่ใช้อำนาจรัฐซึ่งไม่จำเป็นต้องปรากฏหลักฐานการประพฤติก่อไม่ชอบหรือทุจริตเหล่านี้ล้วนแต่ส่งผลเสียหายอย่างร้ายแรงต่อประเทศ ดังนั้น จึงควรมีกระบวนการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐดังกล่าว

โดยทั่วไปแล้วรัฐสมัยใหม่ที่ปกครองตามระบอบเสรีประชาธิปไตย จะดำเนินกิจการต่าง ๆ ของรัฐ โดยคำนึงถึงอำนาจอธิปไตยหรืออำนาจสูงสุด ที่ใช้ในการปกครองประเทศว่าเป็นของประชาชน และผู้ปกครองที่ใช้อำนาจรัฐ ต้องให้ความสำคัญต่อการรักษาสิทธิและเสรีภาพของประชาชน และเพื่อความมั่นคงในการรักษา หลักการเช่นนี้ รัฐจะต้องมีรัฐธรรมนูญ อันเป็นกฎหมายสูงสุดที่บัญญัติหลักการสถาปนาอำนาจรัฐและสถาบัน ที่ใช้อำนาจทางการเมืองในนามของรัฐ โดยจะต้องมีหลักการที่มุ่งมั่นมิให้รัฐใช้อำนาจล่วงละเมิดสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนโดยมิชอบ อันเป็นการ ตอกย้ำความสำคัญของหลักนิติรัฐและหลักการแบ่งแยกอำนาจ

2.1 หลักนิติรัฐ

นิติรัฐ เป็นรัฐที่ให้ความสำคัญกับประชาชน เพื่อให้การให้หลักประกันแก่สถานะของบุคคลแล้วอยู่ภายใต้ระบบแห่งกฎหมายซึ่งจะผูกการกระทำของรัฐไว้ด้วยกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ซึ่งกฎเกณฑ์เหล่านี้ส่วนหนึ่งจะกำหนดสิทธิของประชาชน แต่อีกส่วนหนึ่งจะกำหนดไว้ล่วงหน้าถึงหนทาง และวิธีการที่จะถูกนำมาใช้เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ในการดำเนินการปกครองของรัฐ กฎเกณฑ์สองชนิดดังกล่าวสร้างขึ้นด้วยเหตุนี้ ลักษณะเฉพาะของ “นิติรัฐ” ที่ชัดเจนอีกอันหนึ่งก็คือในการปฏิบัติต่อผู้ใต้ปกครอง ฝ่ายปกครองจะสามารถใช้วิธีการต่าง ๆ ได้ก็แต่เฉพาะที่ระเบียบแห่งกฎหมายที่บังคับใช้อยู่ในขณะนั้นให้อำนาจไว้⁴

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สมยศ เชื้อไทย ได้อธิบายได้ว่า นิติรัฐเป็นรัฐซึ่งยอมรับรองและให้ความคุ้มครอง สิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของราษฎรไว้ในรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้เพื่อที่ราษฎรจะได้ใช้สิทธิเสรีภาพ เช่นว่านั้น พัฒนาบุคลิกภาพของตนได้ตามที่แต่ละคนจะเห็นสมควร ดังนั้นรัฐประเภทนี้ จึงเป็นรัฐที่มีอำนาจจำกัดโดยยอมอยู่ภายใต้กฎหมายของตนเองอย่างเคร่งครัด⁵

⁴ชาญชัย แสวงศักดิ์ ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายปกครอง เล่ม 1 กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน 2538 หน้า 41-42

⁵สมยศ เชื้อไทย หลักรัฐธรรมนูญทั่วไป กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2535 หน้า 127

รองศาสตราจารย์ ดร.โกคิน พลกุล ได้อธิบายไว้ว่า นิติรัฐ เป็นรัฐที่ให้หลักประกันแก่ ผู้ได้ปกครองโดยให้อำนาจผู้ได้ปกครองที่จะฟ้องศาลเพื่อขอให้ยกเลิก แก้ไข หรือเลิกบังคับใช้การกระทำทางปกครองที่ละเมิดสิทธิของผู้ได้ปกครองได้⁶

รองศาสตราจารย์ ดร.ภูริชญา วัฒนรุ่ง ได้อธิบายไว้ว่า นิติรัฐ คือ ระบบที่สร้างมาโดยวัตถุประสงค์ให้เป็นหลักในการป้องกันและแก้ไขเยียวยาการใช้อำนาจของรัฐตามความอำเภอใจของฝ่ายปกครอง หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐทั้งนี้เพื่อคุ้มครอง “สิทธิและเสรีภาพของประชาชน” นั้นเอง⁷

จากที่กล่าวมาข้างต้น จึงสามารถสรุปได้ว่า หลักนิติรัฐ เป็นหลักกฎหมายที่สำคัญที่จะปกป้องคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและผลประโยชน์ของประชาชน จากการใช้อำนาจอันไม่เป็นธรรมของผู้ปกครอง และสำหรับประเทศที่มีการปกครองในระบบประชาธิปไตยนั้น หลักนิติรัฐจะต้องประกอบด้วยหลักเกณฑ์ที่สำคัญ 3 ประการ คือ หลักการแบ่งแยกอำนาจ หลักการควบคุมและตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ และหลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน

2.1.1 หลักการแบ่งแยกอำนาจ

หลักการแบ่งแยกอำนาจ เป็นหลักการที่สำคัญของการควบคุมและตรวจสอบการใช้อำนาจ

1) ทฤษฎีหลักการแบ่งแยกอำนาจ

การแบ่งแยกอำนาจนี้เกิดขึ้นมาจากแนวความคิดของ จอห์น ล็อก (John Locke) ชาวอังกฤษ เขาได้กล่าวไว้ในหนังสือ “Second Treatise of Civil Government” ว่า อำนาจอธิปไตยแยกออกได้เป็น 3 อำนาจ คือ อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจเกี่ยวกับการทำสงคราม การทำสนธิสัญญา และการแลกเปลี่ยนทูต⁸ ผู้ที่นำเอาหลักการแบ่งแยกอำนาจมาเผยแพร่ได้ดีที่สุดก็คือ ม็องเตสกีเยอ (Montesquieu ค.ศ. 1689 - 1755) ม็องเตสกีเยอเป็นนักปราชญ์ชาวฝรั่งเศสที่เกิดในสมัยพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 โดย เขาได้เขียนหนังสือที่มีชื่อเสียงเล่มหนึ่งชื่อว่า “L Esprit des Lois” เขาได้รับอิทธิพลทางความคิดมาจากจอห์น ล็อก (John Locke) เรื่องการถ่วงดุลอำนาจในรัฐ ม็องเตสกีเยอชื่นชมในระบอบการปกครองของประเทศอังกฤษ เขาเห็นว่าหลักประกันแห่งเสรีภาพนั้น ไม่ได้อยู่ที่การปกครองแบบประชาธิปไตย แต่อยู่ที่รูปแบบรัฐบาลที่มีอำนาจจำกัด

⁶โกคิน พลกุล หลักกฎหมายมหาชน กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัย-ธรรมศาสตร์ 2525 หน้า 86-87

⁷ภูริชญา วัฒนรุ่ง กฎหมายมหาชน: การควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐและความชอบด้วยกฎหมายของการกระทำทางปกครอง ธรรมฯ รที่ 44 คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เดือนตุลา 2544 หน้า 151

⁸อมร จันทรสมบุรณ์ กฎหมายการปกครอง พิมพ์ครั้งที่ 9 กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2525 หน้า 98

เมืองเตสกีเออได้แยกรูปแบบของรัฐบาลออกเป็น 3 รูปแบบ คือ สาธารณรัฐ สมบูรณาญาสิทธิราชย์ และทรราชอ่อนตัวลง

เมืองเตสกีเออมีความเห็นเช่นเดียวกับจอห์น ล็อก ว่าใครก็ตามที่มีอำนาจย่อมมีแนวโน้มจะใช้อำนาจไปในทางที่ไม่ชอบได้เสมอ ดังนั้น เพื่อป้องกันการใช้อำนาจโดยมิชอบ เราจึงจำเป็นต้องจัดระบบการปกครองในลักษณะที่ให้ผู้ถืออำนาจคนหนึ่ง ถ่วงหรือยับยั้งการใช้อำนาจเกินขอบเขตของผู้ถืออำนาจคนอื่น ๆ ได้ การควบคุมการใช้อำนาจโดยมิชอบ จึงต้องใช้วิธีการแบ่งแยกอำนาจและถ่วงดุลอำนาจ (Check and Balance) ระหว่างผู้ถืออำนาจด้วยกันให้อยู่ในระดับพอเหมาะอยู่เสมอ

ตามแนวคิดของเมืองเตสกีเออนั้น ในแต่ละรัฐมีอำนาจอยู่ 3 ประเภท คือ อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหารซึ่งขึ้นอยู่กับกฎหมายมหาชน และอำนาจบริหารซึ่งขึ้นอยู่กับกฎหมายแพ่ง รัฐบาลที่ดีต้องเป็นรัฐบาลที่อำนาจแต่ละอำนาจใช้โดยองค์กรแต่ละองค์กรที่ต่างกัน เมื่อบุคคลคนเดียวหรือองค์กรเดียวมีการรวมอำนาจนิติบัญญัติและอำนาจบริหารไว้ด้วยกัน เสรีภาพจะเกิดขึ้นไม่ได้ และไม่มีเสรีภาพอีกเช่นกัน ถ้าอำนาจตัดสินใจไม่ได้แยกออกจากอำนาจนิติบัญญัติหรือบริหาร⁹

ความเห็นของเมืองเตสกีเออได้มีอิทธิพลต่อแนวความคิดทางการเมืองของผู้ซึ่งถูกกคชั้โดยระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ในประเทศฝรั่งเศสและประเทศอื่น ๆ ในทวีปยุโรป ตลอดจนผู้ซึ่งไปตั้งรกรากอยู่ในรัฐต่าง ๆ ในทวีปอเมริกา โดยบุคคลเหล่านั้นเข้าใจหรือตีความความเห็นของเมืองเตสกีเออ ว่าจะต้องแบ่งแยกอำนาจออกเป็น 3 อำนาจ คือ อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหารและอำนาจตุลาการ และจะต้องมีการแบ่งแยกองค์กรที่ใช้อำนาจด้วย โดยให้รัฐสภาหรือฝ่ายนิติบัญญัติ เป็นผู้ใช้อำนาจนิติบัญญัติ ให้รัฐบาลหรือฝ่ายบริหารเป็นผู้ใช้อำนาจบริหาร และให้ศาลหรือฝ่ายตุลาการเป็นผู้ใช้อำนาจตุลาการ

2) สารสำคัญของหลักการแบ่งแยกอำนาจ

ในเชิงทฤษฎีมีการอธิบายแนวคิดเกี่ยวกับหลักการแบ่งแยกอำนาจไว้อย่างชัดเจนว่า รัฐสมัย (Modern State) มีฐานะเป็นบุคคลอีกคนหนึ่ง แยกต่างหากจากปัจเจกชนแต่ละคน ซึ่งเป็นราษฎรหรือเป็นพลเมืองของตน หรืออีกนัยหนึ่งมีความสามารถที่จะทรงสิทธิหรือมีหน้าที่ต่าง ๆ ตามกฎหมาย แยกต่างหากจากปัจเจกชนแต่ละคนที่เป็นราษฎรหรือเป็นพลเมืองของตน และเห็นว่า รัฐเป็นเจ้าของอำนาจปกครองแผ่นดินที่เรียกว่า “อำนาจอธิปไตย” ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ด้าน คือ อำนาจอธิปไตยทางนิติบัญญัติ ทางบริหาร และทางตุลาการ ดังคำประกาศใน

⁹วรพจน์ วิศรุดพิชญ์ สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2542 หน้า 75-76

การปฏิวัติใหญ่ของฝรั่งเศสตามมาตรา 16 ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิของมนุษย์และพลเมือง ลงวันที่ 26 สิงหาคม ค.ศ. 1789 (Declaration des Droits de l'Homme et du Citoyen du 26 Aout 1789) ที่ว่า “สังคมใดไม่มีการประกันเสรีภาพของปัจเจกชน อีกทั้งไม่มีการแบ่งแยกอำนาจ ในสังคมนั้นไม่มีรัฐธรรมนูญ”¹⁰

ตามที่กล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า “การแบ่งแยกอำนาจ” นั้นไม่ได้หมายถึงการแบ่งแยกอำนาจอธิปไตยซึ่งเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและแบ่งแยกมิได้ แต่เป็นการแบ่งแยกลักษณะของการใช้อำนาจอธิปไตย ไม่ให้การใช้อำนาจอธิปไตยไปรวมศูนย์อยู่ที่องค์กรใดองค์กรหนึ่ง ดังนั้นคำว่า “อำนาจ” ใน “การแบ่งแยกอำนาจ” จึงหมายถึง “องค์กร” ผู้ใช้อำนาจอธิปไตย

หลักการแบ่งแยกอำนาจจึงเป็นเทคนิคหรือวิธีการที่จะทำให้หลัก นิติรัฐ หรือหลักการปกครองโดยกฎหมาย เกิดผลเป็นจริงขึ้นได้ในทางปฏิบัติตนเอง ในระบอบประชาธิปไตย จึงมีการแบ่งองค์กรผู้ใช้อำนาจอธิปไตยออกเป็น 3 องค์กร คือ องค์กรนิติบัญญัติ องค์กรบริหาร และองค์กรตุลาการ ตามลำดับ

2.1.2 หลักการควบคุมและตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ

นอกจากทฤษฎีว่าด้วยอำนาจอธิปไตย และหลักการแบ่งแยกอำนาจดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ยังมีหลักการที่สำคัญอีกประการหนึ่งซึ่งถือว่าเป็นพื้นฐานที่สำคัญของหลักนิติรัฐได้แก่ หลักการควบคุมและตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ โดยหลักการดังกล่าวนี้สามารถนำมาจำแนกพิจารณาออกได้เป็น 2 ประการ กล่าวนี้

1) หลักการว่าด้วยการกระทำทางปกครองต้องชอบด้วยกฎหมาย

“หลักการว่าด้วยการกระทำทางปกครองต้องชอบด้วยกฎหมาย” (Principle of the Legality of Administrative Action) หมายความว่า องค์กรของรัฐฝ่ายปกครองจะกระทำการใด ๆ ที่อาจมีผลกระทบกระเทือนต่อสิทธิเสรีภาพหรือประโยชน์อันชอบธรรมของเอกชนคนใดคนหนึ่งหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งได้ต่อเมื่อมีกฎหมายให้อำนาจไว้ และจะต้องกระทำการที่มีลักษณะดังกล่าวภายในขอบเขตที่กฎหมายกำหนดโดยนัยนี้กฎหมายจึงเป็นทั้ง “แหล่งที่มา” (Source) และ “ข้อจำกัด” (Limitation) ของอำนาจจะกระทำการต่าง ๆ ขององค์กรของรัฐฝ่ายปกครอง และการกระทำทางปกครองจึงเป็นเพียง “การบังคับให้การต่าง ๆ เป็นไปตามกฎหมาย” (Execution of Law) เท่านั้น¹¹

¹⁰อุดม รัฐอมฤต ระบบการควบคุมและการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ หลักสูตรการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยสำหรับนักบริหารระดับสูง วิทยาลัยการเมืองการปกครอง สถาบันพระปกเกล้า 2551 หน้า 10

¹¹วรพจน์ วิศรุตพิชญ์ ข้อความคิดและหลักการพื้นฐานในกฎหมายมหาชน กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม 2540 หน้า 56

ดร.บรรเจิด สิงคะเนติ ได้ให้ความหมายของหลักการว่าด้วยการกระทำทางปกครองต้องชอบด้วยกฎหมายไว้ว่า หลักในเรื่องนี้เป็นการเชื่อมโยง เข้ากับหลักประชาธิปไตยโดยทางผู้แทนกล่าวคือ การใช้กฎหมายของฝ่ายปกครองจะต้องผูกพันตัวบทบัญญัติของกฎหมายที่ออกโดยองค์กรนิติบัญญัติซึ่งเป็นองค์กรที่มีพื้นฐานมาจากตัวแทนประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบัญญัติของกฎหมายที่เป็นการกระทบ ต่อสิทธิ หรือจำกัดสิทธิของประชาชนนั้นจะกระทำได้เฉพาะภายใต้เงื่อนไขของรัฐธรรมนูญโดยผ่านความเห็นชอบจากตัวแทนของประชาชนก่อน ดังนั้นการใช้กฎหมายของฝ่ายปกครองที่เป็นการจำกัดสิทธิของประชาชนจึงมีผลมาจากกฎหมายที่ได้รับความเห็นชอบจากตัวแทนของประชาชน¹²

2) หลักการควบคุมความชอบด้วยกฎหมายของการกระทำทางปกครองโดยองค์กรตุลาการ

หลักการว่าด้วย “การกระทำทางปกครองต้องชอบด้วยกฎหมาย” จะมีผลบังคับได้จริงจึงในทางปฏิบัติก็ต่อเมื่อมีระบบการควบคุมความชอบด้วยกฎหมายที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งได้แก่การควบคุมโดยองค์กรตุลาการ¹³

“หลักการควบคุมความชอบด้วยกฎหมายของการกระทำทางปกครองโดยองค์กรตุลาการ” (Principle of judicial review of the Legality of Administrative Action) หมายความว่าเอกชน คนใดที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำทางปกครองซึ่งตนเห็นว่าไม่ชอบด้วยกฎหมาย และขอให้เพิกถอนการกระทำทางปกครองนั้น หรือขอให้ไม่ใช้การกระทำทางปกครองนั้นบังคับแก่กรณีของตน หรือขอให้บังคับให้ฝ่ายปกครองชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ตนแล้วแต่กรณี¹⁴ โดยหลักความชอบด้วยกฎหมายของฝ่ายตุลาการ ต้องใช้กฎหมายให้เป็นไปตามหลักความเสมอภาคของการใช้กฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน โดยถือว่าเป็นหลักความเสมอภาคในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ รูปแบบของการใช้กฎหมายตามหลักความเสมอภาคดังกล่าวมี 3 รูปแบบ ดังนี้

(1) ฝ่ายตุลาการจะต้องไม่พิจารณาพิพากษาเรื่องใดเรื่องหนึ่งให้แตกต่างไปจากบทบัญญัติของกฎหมาย หรือเรียกว่าความผูกพันของฝ่ายตุลาการในทางปฏิเสธ กล่าวคือเป็นความผูกพันที่จะต้องไม่พิจารณาพิพากษาให้แตกต่างไปจากบทบัญญัติของกฎหมาย ซึ่งหมายความว่า บุคคลย่อมมีสิทธิเรียกร้องมิให้มีการใช้กฎหมายให้แตกต่างไปจากบทบัญญัติของ

¹²บรรเจิด สิงคะเนติ หลักพื้นฐานของสิทธิ เสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 หน้า 25

¹³นัยนา เกิดวิชัย กฎหมายปกครอง กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พิทักษ์อักษร 2541 หน้า 10

¹⁴วราพงษ์ วิสฤตพิชญ์ ข้อความคิดและหลักการพื้นฐานในกฎหมายมหาชน หน้า 56

กฎหมายที่เป็นบทบัญญัติในลักษณะของการบังคับในเรื่องนั้น ๆ กล่าวคือ ฝ่ายตุลาการ จะต้องใช้กฎหมายให้เป็นไปตามองค์ประกอบ และผลของกฎหมายในเรื่องนั้น ๆ

(2) ฝ่ายตุลาการมีความผูกพัน ที่จะต้องใช้กฎหมายอย่าง เท่าเทียมกัน กล่าวคือ บุคคลย่อมมีสิทธิเรียกร้องอย่างเท่าเทียมกันในการที่จะให้ฝ่ายตุลาการ ใช้บทบัญญัติกฎหมายให้ตรงกับข้อเท็จจริงในกรณีของตน ในกรณีนี้เป็นการเรียกร้องให้ฝ่ายตุลาการยอมรับการผูกพันตนอย่างเคร่งครัดต่อกฎหมาย แม้ว่ากฎหมายจะอนุญาตให้คำนึงถึงข้อเท็จจริงอันเป็นลักษณะพิเศษในกรณีหนึ่งก็ตาม

(3) ฝ่ายตุลาการมีความผูกพันที่จะต้องใช้ดุลพินิจโดยปราศจากข้อบกพร่องในกรณีนี้หมายความว่า บุคคลย่อมมีสิทธิเรียกร้องอย่างเท่าเทียมกัน ต่อฝ่ายตุลาการในกรณีที่กฎหมายกำหนดให้มีการใช้ดุลพินิจ โดยเรียกร้องให้ฝ่ายตุลาการ ใช้ดุลพินิจโดยปราศจากข้อบกพร่องใด ๆ ทั้งสิ้น¹⁵

จากที่กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่า ถึงแม้ว่าในประเทศเสรีประชาธิปไตยทุกประเทศจะมีระบบการควบคุมความชอบด้วยกฎหมายของการกระทำทางปกครอง โดยองค์กรตุลาการ หรือศาลก็ตาม แต่ละประเทศก็ทำได้มอบหมายหน้าที่ดังกล่าวให้แก่ศาลชนิดเดียวกันไม่บางประเทศ เช่น สหราชอาณาจักร สหรัฐอเมริกา อินเดีย ญี่ปุ่น ฯลฯ ต่างมอบหมายให้ศาลธรรมดาหรือศาลยุติธรรม ซึ่งรับผิดชอบพิจารณาคดีแพ่ง และคดีอาญาอยู่ด้วย เป็นผู้ควบคุมความชอบด้วยกฎหมายของการกระทำทางปกครอง บางประเทศ เช่น สาธารณรัฐฝรั่งเศส สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน กรีซ ออสเตรเลีย ฯลฯ กลับจัดตั้ง “ศาลปกครอง” (Administrative court) ขึ้นมาเพื่อให้ทำหน้าที่นี้โดยเฉพาะแทนศาลยุติธรรม แยกต่างหากและเป็นอิสระจากศาลยุติธรรม¹⁶

สำหรับประเทศไทยในปัจจุบันศาลซึ่งได้รับมอบหมายให้มีอำนาจหน้าที่ในการควบคุมความชอบด้วยกฎหมายของการกระทำของฝ่ายปกครอง ได้แก่ ศาลปกครอง

2.1.3 หลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน

หลักนิติรัฐ มีความเกี่ยวข้องกับอย่างยิ่งกับสิทธิในเสรีภาพของบุคคล และสิทธิในความเสมอภาค สิทธิทั้งสองประการดังกล่าวข้างต้นถือว่าเป็นพื้นฐานของ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ในรัฐเสรีประชาธิปไตยทั้งหลายยอมรับหลักความเป็นอิสระของปัจเจกบุคคล ในการที่จะพัฒนาบุคลิกภาพของตนเองไปตามความประสงค์ของบุคคล รัฐจึงต้องให้ความเคารพต่อขอบเขตของสิทธิและเสรีภาพของปัจเจกบุคคล การแทรกแซงในสิทธิและเสรีภาพของปัจเจกบุคคล โดยอำนาจรัฐจะกระทำได้อีกก็ต่อเมื่อกฎหมายซึ่งผ่านความเห็นชอบจากตัวแทนของประชาชนตาม

¹⁵บรรเจิด สิงคะเนติ หลักพื้นฐานของสิทธิ เสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 หน้า 26

¹⁶คู่มือการศึกษาวิชา กฎหมายปกครอง กรุงเทพมหานคร สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา 2543 หน้า 179

หลักความชอบธรรมในทางประชาธิปไตย ได้ให้ความเห็นชอบแล้วเท่านั้น จึงจะสามารถกระทำได้ เพื่อให้การคุ้มครองสิทธิ และเสรีภาพของปัจเจกบุคคลมีผลในทางปฏิบัติอย่างแท้จริงจึงได้นำหลักการแบ่งแยกอำนาจมาใช้เพื่อความมุ่งหมายจะให้อำนาจแต่ละอำนาจควบคุมตรวจสอบซึ่งกันและกันก็เพื่อให้สิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้รับความคุ้มครองรับรอง นอกเหนือจากหลักการแบ่งแยกอำนาจแล้วได้มีการบัญญัติหลักการต่าง ๆ อีกหลายประการเพื่อเป็นการให้หลักประกันแก่สิทธิ และเสรีภาพของปัจเจกบุคคลมิให้ถูกละเมิดจากรัฐ เช่น การจำกัดสิทธิและเสรีภาพต้องมีผลบังคับเป็นการทั่วไป และไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่ง หรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเฉพาะเจาะจง การกำหนดให้ระบอบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญให้อำนาจในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพ และหลักประกันที่สำคัญ คือ หลักประกันการใช้สิทธิทางศาล ซึ่งถือว่าเป็นสาระสำคัญของการให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพแก่ปัจเจกบุคคล เพราะการคุ้มครองหรือหลักประกันทั้งหลายจะปราศจากความหมายหากไม่ให้สิทธิแก่ปัจเจกบุคคลในการโต้แย้งการกระทำของรัฐ เพื่อให้องค์กรศาลซึ่งเป็นองค์กรที่มีความเป็นกลางเข้ามาควบคุมตรวจสอบการกระทำของรัฐที่ถูกต้องแย้งว่าละเมิดต่อสิทธิและเสรีภาพของปัจเจกบุคคล¹⁷

สรุป หลักการแบ่งแยกอำนาจ หลักการควบคุมและตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ และหลักการคุ้มครองสิทธิ และเสรีภาพของประชาชน ซึ่งถือว่าเป็นหลักการพื้นฐานที่สำคัญของหลักนิติรัฐ เพราะหลักนิติรัฐจะปรากฏเป็นจริงขึ้นมาในทางปฏิบัติได้ยากหรือไม่ได้เลย ถ้าหากว่าอำนาจหน้าที่ในการตรากฎหมาย (อำนาจนิติบัญญัติ) อำนาจหน้าที่บังคับการให้เป็นไปตามกฎหมาย (อำนาจบริหาร) และอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาตรวจสอบความถูกต้องตามกฎหมายของการกระทำขององค์กรเจ้าหน้าที่ของรัฐ (ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของอำนาจตุลาการ) รวมศูนย์อยู่ในบุคคล หรือคณะบุคคลเดียวกันเพราะว่า “บุคคลทุกคนเมื่อมีอำนาจมีแนวโน้มที่จะก้าวเข้ามาในอำนาจและใช้อำนาจเกินเลยอยู่เสมอ ๆ” การใช้อำนาจอย่างพอเหมาะพอควร จะเป็นไปได้ก็แต่โดยการจัดองค์กรของรัฐในลักษณะที่ให้ “อำนาจหนึ่งหยุดยั้งอีกอำนาจหนึ่ง” การแบ่งแยกอำนาจในความหมายของการจัดให้อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ มีองค์กรผู้ใช้ต่างองค์กรกันและเป็นอิสระจากกัน จึงเป็นกลไกที่สำคัญยิ่งในการสถาปนานิติรัฐ¹⁸

ดังนั้น ประเทศที่เป็นนิติรัฐจะต้องให้การรับรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของพลเมือง และนำเอาหลักนิติรัฐ และหลักการแบ่งแยกอำนาจ ไปกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญเพื่อกำหนดโครงสร้างทางการปกครอง โดยกำหนดให้แต่ละองค์กรใช้อำนาจแยกจากกันอย่าง

¹⁷บรรเจิด สิงคะเนติ การควบคุมและตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์ พี. เพรส 2545 หน้า 346-348

¹⁸สมยศ เชื้อไทย หลักรัฐธรรมนูญทั่วไป หน้า 128

ชัดเจน แต่การแบ่งแยกองค์กรผู้ใช้อำนาจดังกล่าวออกจากกันอาจทำให้แต่ละองค์กรใช้อำนาจอย่างไม่สอดคล้องกันจนอาจเกิดผลเสียหายแก่ประเทศชาติได้ จึงต้องทำให้อำนาจต่าง ๆ สมดุลกันไปพร้อม ๆ กับการป้องกันมิให้อำนาจหนึ่งอำนาจใดมีอำนาจมากเกินไป¹⁹ ในขณะที่เดียวกันก็จะไม่ทำให้อำนาจใดอำนาจหนึ่งอยู่ภายใต้อำนาจอื่น โดยสิ้นเชิง ด้วยสภาพการณ์เช่นนี้จะทำให้สิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้รับความคุ้มครองอันเป็นความมุ่งหมายประการสำคัญของหลักนิติรัฐ

2.2 หลักความเสมอภาค (Principle of Equality before the Law)

หลักความเสมอภาค เป็นหลักการพื้นฐานที่สำคัญประการหนึ่งของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ นอกจากสิทธิในชีวิตและร่างกายที่แสดงให้เห็นว่ามนุษย์ทุกคนมีสิทธิและเสรีภาพอย่างเท่าเทียมกันตามธรรมชาติ และทุกคนจะต้องเคารพในสิทธิและเสรีภาพของกันและกัน อันมีลักษณะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลกับปัจเจกบุคคลและกับสังคม เพราะหลักความเสมอภาคเป็นรากฐานของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มนุษย์จะดำรงอยู่อย่างมีศักดิ์ศรีหากมนุษย์มีสิทธิและเสรีภาพเท่าเทียมกันกับมนุษย์คนอื่น ๆ ในสังคม หลักความเสมอภาคจึงหมายถึงความเสมอภาคในกฎหมาย กล่าวคือ บุคคลย่อมมีสิทธิและหน้าที่ในทางกฎหมายเช่นเดียวกับบุคคลอื่น ๆ ไม่ใช่หมายความว่าทุกคนจะต้องมีความเสมอภาคในการมีวัตถุประสงค์ของและความเสมอภาคในกฎหมายนี้อาจเป็นได้ทั้งในทางสิทธิและในทางหน้าที่หรือภาระ²⁰

หลักความเสมอภาค หรือหากจะมองในอีกแง่มุมหนึ่งแล้วก็คือ สิทธิของราษฎรที่จะได้รับการปฏิบัติจากรัฐอย่างเท่าเทียมกัน องค์กรต่าง ๆ ของรัฐซึ่งรวมทั้งฝ่ายปกครองด้วยต้องปฏิบัติต่อบุคคลเหมือนกันในสาระสำคัญอย่างเดียวกัน และปฏิบัติต่อบุคคลที่แตกต่างกันในสาระสำคัญแตกต่างกันออกไปตามลักษณะเฉพาะของแต่ละคน การปฏิบัติต่อบุคคลที่เหมือนกันในสาระสำคัญแตกต่างกันก็ดี การปฏิบัติต่อบุคคลที่แตกต่างกันในสาระสำคัญอย่างเดียวกันก็ดี ย่อมขัดต่อหลักความเสมอภาค

ความผูกพันของฝ่ายปกครองต่อหลักความเสมอภาค เพราะฝ่ายปกครองต้องผูกพันต่อกฎหมายอย่างเคร่งครัด อันเป็นการผูกพันต่อฝ่ายนิติบัญญัติซึ่งมีอำนาจในการบัญญัติกฎหมายหรืออำนาจในการกำหนดมาตรการที่จะเป็นการแทรกแซงต่อสิทธิขั้นพื้นฐาน รวมทั้งการกระทำใดที่อาจจะละเมิดต่อหลักความเสมอภาคได้ ฝ่ายปกครองจะกระทำการใดที่เป็นการละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานได้ก็แต่เฉพาะกรณีที่ถูกกฎหมายได้กำหนดไว้เท่านั้น โดยหลักทั่วไปแล้วภารกิจของฝ่ายปกครองนั้นเกี่ยวกับกฎเกณฑ์อันเป็นเรื่องเฉพาะราย ซึ่งมีความหมายว่าจะมีการละเมิดต่อหลัก

¹⁹หยุด แสงอุทัย หลักรัฐธรรมนูญทั่วไป กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์ 2526 หน้า 114-122

²⁰หลวงประดิษฐมนูธรรม คำอธิบายกฎหมายปกครอง เอกสารการประชุมกฎหมายมหาชนและเอกชนของปรีดิพนมยงค์ กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2526 หน้า 154

ความเสมอภาคได้ เมื่อฝ่ายปกครองได้ปฏิบัติต่อกรณีเฉพาะเรื่องตั้งแต่ 2 กรณีขึ้นไปโดยปฏิบัติให้แตกต่างกันตามหลักแล้ว ในกรณีของฝ่ายปกครองการปฏิบัติอย่างไม่เท่าเทียมกันนั้นเกิดขึ้นได้เฉพาะกรณีที่กฎหมายได้ให้อำนาจในการใช้ดุลพินิจอิสระในการเลือกใช้มาตรการใดมาตรการหนึ่งเท่านั้น หากกฎหมายได้กำหนดองค์ประกอบในทางกฎหมายและกำหนดผลไว้อย่างชัดเจน โดยมีได้กำหนดให้ฝ่ายปกครองใช้ดุลพินิจในการที่จะเลือกผลทางกฎหมายแต่อย่างใดอย่างหนึ่ง เมื่อได้มีการปฏิบัติให้เป็นไปตามองค์ประกอบของกฎหมายแล้ว แต่ฝ่ายปกครองไม่ดำเนินการให้เป็นไปตามผลของกฎหมายในกรณีนี้ก็ย่อมถือว่าเป็นการปฏิบัติอย่างไม่เสมอภาคเช่นกัน แต่การปฏิบัติอย่างไม่เสมอภาคในกรณีนี้เป็นการใช้กฎหมายอย่างผิดพลาด

หลักความเสมอภาคนั้นนำไปสู่ความผูกพันตนเองของการใช้ดุลพินิจ ซึ่งความผูกพันดังกล่าวนี้ย่อมได้รับการยืนยันจากการปฏิบัติของฝ่ายปกครองอย่างต่อเนื่อง ในกรณีที่เจ้าหน้าที่ของรัฐได้ใช้ดุลพินิจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งในแนวทางนั้นมาโดยตลอด ในกรณีเช่นนี้เจ้าหน้าที่ของรัฐมีอาจจะใช้ดุลพินิจให้แตกต่างไปจากแนวปฏิบัติที่ผ่านมาได้ เว้นแต่จะมีเหตุผลที่สำคัญที่สามารถแสดงให้เห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องใช้ดุลพินิจให้แตกต่างไปจากแนวปฏิบัติที่ผ่านมา แต่เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองอาจเปลี่ยนแปลงแนวปฏิบัติที่ได้ปฏิบัติมาเป็นเวลายาวนานในเรื่องใดเรื่องหนึ่งได้เมื่อการเปลี่ยนแปลงนั้นได้ผ่านการไตร่ตรองอย่างมีเหตุผลและการเปลี่ยนแปลงนั้นจะนำไปสู่การปฏิบัติอย่างเสมอภาคกันในอนาคต

หลักของการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันมิได้เรียกร้องการปฏิบัติให้เท่าเทียมกันอย่างสิ้นเชิง กล่าวคือ มิได้หมายความว่าทุกคนจะต้องได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน โดยมีได้คำนึงถึงข้อแตกต่างใด ๆ การปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันในทางกฎหมาย หมายถึง กรณีที่มีข้อเท็จจริงอย่างเดียวกันสองข้อเท็จจริงเปรียบเทียบกันในสาระสำคัญเท่านั้น ซึ่งมีความหมายว่าบุคคลหนึ่งกลุ่มบุคคลหนึ่ง หรือข้อเท็จจริงหนึ่งนั้น สามารถเปรียบเทียบกับอีกบุคคลหนึ่ง กลุ่มบุคคลหนึ่ง หรือข้อเท็จจริงหนึ่งได้ โดยนำลักษณะที่เป็นสาระสำคัญในเรื่องนั้น ๆ เป็นจุดยึดโยงในการเปรียบเทียบ Gerhard Leibholz เห็นว่าการพิจารณาว่าอะไรเป็นสาระสำคัญมีเนื้อหาเช่นเดียวกับหลักข้อห้ามมิให้ใช้อำนาจอย่างอำเภอใจ (Willkuerverbot) หลักความเสมอภาคต่อหน้ากฎหมายนี้มีหลักอันเป็นสาระสำคัญว่า “จะต้องปฏิบัติต่อสิ่งที่มีสาระสำคัญเหมือนกันไม่ให้แตกต่างกัน และจะต้องปฏิบัติต่อสิ่งที่มีสาระสำคัญไม่เหมือนกัน ไม่ให้เท่าเทียมกัน”²¹ ซึ่งตามหลักการดังกล่าวได้นำมาบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ดังนี้

²¹บรรเจิด สิงคะเนติ หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 หน้า

มาตรา 30 บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน

ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน

การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ จะกระทำมิได้

มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิและเสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น ย่อมไม่ถือเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมตามวรรคสาม

มาตรา 31 บุคคลผู้เป็นทหาร ตำรวจ ข้าราชการ เจ้าหน้าที่อื่นของรัฐ และพนักงานหรือลูกจ้างขององค์กรของรัฐ ย่อมมีสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป เว้นแต่ที่จำกัดไว้ในกฎหมายหรือกฎที่ออกโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการเมือง สมรรถภาพ วินัย หรือจริยธรรม

3. แนวคิดและวิวัฒนาการในการดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

การกำหนดนโยบายในการบริหารประเทศ และบริหารประเทศให้เป็นไปตามนโยบายที่กำหนด ฝ่ายบริหารเป็นองค์กรที่มีอำนาจมากที่สุด เพราะหน้าที่ของฝ่ายบริหารคือ จะต้องเกี่ยวข้องกับผู้คนและต้องใช้งบประมาณจำนวนมาก การปฏิบัติภารกิจให้เป็นไปตามนโยบายดังกล่าวทำให้ฝ่ายบริหารซึ่งดำรงตำแหน่งการเมืองระดับสูงเป็นผู้มีอำนาจและมีอิทธิพลสูง การใช้อำนาจดังกล่าวอาจก่อให้เกิดความเสียหายต่อบุคคลทั่วไป ต่อประเทศชาติ ต่องานของประเทศรวมทั้งอาจเกิดการทุจริตคอร์รัปชันได้ หากมีการใช้อำนาจหรืออิทธิพลดังกล่าวเพื่อให้ตนเองหรือพวกพ้องได้มาซึ่งสิ่งที่ต้องการ จึงสมควรที่จะต้องมีการตรวจสอบการใช้อำนาจในทางมิชอบหรือการใช้อำนาจโดยไม่คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมของฝ่ายบริหาร²² ตลอดจนบุคคลอื่นที่มีส่วนร่วมในการกระทำความผิดกับฝ่ายบริหารดังกล่าวด้วยการทุจริตคอร์รัปชันหรือการฉ้อราษฎร์บังหลวงในสังคมไทยเริ่มมีการกล่าวถึงไว้ตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยว่ามีกฎหมายเกี่ยวกับการทุจริตประพฤติมิชอบบัญญัติไว้ในสมัยกรุงศรีอยุธยาที่ปรากฏหลักฐานดังกล่าวถึงในวรรณคดีหลายเรื่องและกฎหมายที่

²² นันทวัฒน์ บรมานันท์ ระบบการพิจารณาความคิดทางอาญาของนักการเมืองระดับสูงในประเทศฝรั่งเศส รวมบทความ เนื่องในโอกาสครบรอบ 84 ปี ศาสตราจารย์ ดร. ประยูร กาญจนกุล กรุงเทพมหานครจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2540 หน้า 105

บังคับหลายฉบับเกี่ยวกับการถือโงง และการทุจริต ประพฤติมิชอบ ในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น ซึ่งยังอยู่ในภาวะสงคราม และเป็นช่วงระยะเวลาแห่งการกอบกู้บ้านเมือง เรื่องการถือราษฎรบังหลวงของข้าราชการจึงไม่เกิดขึ้นในช่วงนั้น ครั้นเมื่อบ้านเมืองสงบลง ก็เริ่มมีการถือราษฎรบังหลวง ซึ่งส่วนใหญ่มักจะเป็นการชักยอกเงินหลวงการถือราษฎรจึงเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นและมีอยู่ควบคู่กับสังคมไทยตลอดมา²³

เห็นได้ว่าปัญหาสำคัญที่มีมายาวนานคือการคอร์รัปชัน ขยายวงกว้างออกไปมาจากในวงราชการสู่วงการเมือง และผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองซึ่งนับวันจะทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น จึงมีความพยายามที่จะปราบปรามการทุจริตคอร์รัปชันในวงราชการตลอดมา ในขณะที่การทุจริตคอร์รัปชันมีความรุนแรงและประชาชนรับรู้ได้ถึงปัญหาดังกล่าว แต่กระบวนการในการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษกลับไม่อาจสนองตอบปัญหาดังกล่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพ ปัญหาดังกล่าวนี้อาจเนื่องมาจากผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่มีประสบการณ์และชั้นเชิงในทางทุจริตก็ไม่ออกหน้าในการกระทำความผิด แต่จะใช้ข้าราชการประจำเป็นเครื่องมือ โดยการสั่งการให้กระทำการที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย โดยไม่มีหลักฐานเป็นหนังสือที่จะเอาผิดกับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้นได้ เมื่อการกระทำดังกล่าวปราศจากหลักฐานย่อมส่งผลกระทบต่อกระบวนการในการดำเนินคดีอาญาแก่บุคคลนั้นได้ กล่าวคือ ในการดำเนินคดีอาญา โดยหลักสากลถือว่า “ผู้ที่ถูกกล่าวหา หรือจำเลยยังบริสุทธิ์อยู่นกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ามีความผิดจริง” ซึ่งหลักดังกล่าวนี้นำมาใช้กับการดำเนินคดีแก่ผู้ทุจริตคอร์รัปชันได้ยาก เพราะการคอร์รัปชันหรือการถือราษฎรบังหลวงนี้เป็นอาชญากรรมที่ปิดบังและสมรู้กันระหว่างคู่กรณีที่เกี่ยวข้อง คู่กรณีที่เกี่ยวข้องย่อมกล่าวว่าถ้าตนเองให้การเป็นพยาน หรือดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิด ตนเองอาจถูกดำเนินคดีในฐานะเป็นผู้ให้สินบนได้²⁴ กฎหมายจึงเอาผิดกับบุคคลผู้เป็นตัวการ ผู้ใช้ หรือผู้สนับสนุนได้ยาก และในกรณีที่คู่กรณีทั้งสองฝ่ายต่างได้ประโยชน์ด้วยกันแล้ว ก็จะไม่มีฝ่ายใดเปิดเผยความจริงออกมา

3.1 แนวคิดในการแยกการดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองออกจากการดำเนินคดีอาญากับบุคคลทั่วไป

ปัญหาและอุปสรรคในการนำตัวผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่ทำการทุจริตต่อหน้าที่มีอยู่เรื่อยมาและมีผู้กระทำความผิดมากขึ้นเรื่อย ๆ บางครั้งนำไปเป็นเหตุผลของการทำการปฏิวัติรัฐประหารยึดอำนาจการปกครอง จึงมีแนวคิดที่จะแก้ไขระบบการตรวจสอบการทุจริตของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองระดับสูงรวมทั้งข้าราชการประจำระดับสูง ด้วยการศึกษาวินัยปัญหาที่เกี่ยวกับ

²³พรศักดิ์ ผ่องแผ้วและคณะ องค์กรความรู้ว่าด้วยการทุจริต และประพฤติมิชอบในวงราชการไทย กรุงเทพมหานคร สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ ป.ป.ป. 2539 หน้า 57

²⁴เรื่องเดียวกัน หน้า 29

องค์กรและกระบวนการตรวจสอบการทุจริตคอร์รัปชันในอดีตที่ผ่านมาและปัจจุบัน เปรียบเทียบกับการตรวจสอบทุจริตของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในต่างประเทศ พร้อมทั้งข้อเสนอในการปรับปรุงระบบการตรวจสอบทุจริตของผู้ดำรงตำแหน่งระดับสูงในประเทศไทย การศึกษาวิจัยดังกล่าวปรากฏในรายงานการวิจัยระบบการตรวจสอบการทุจริตของผู้ดำรงตำแหน่งระดับสูง (Impeachment) โดยได้เสนอแนวทางการแก้ไขการทุจริตต่อหน้าที่ราชการไว้หลายวิธีการ โดยเฉพาะการดำเนินคดีอาญาในรูปแบบที่น่าจะเหมาะสมที่จะกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ ได้แก่²⁵

1) องค์กรพิเศษที่ทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาให้ใช้ระบบศาลพิเศษ เป็นองค์กรที่ไม่ใช่ศาลในระบบศาลยุติธรรมและไม่ใช่องค์กรทางการเมืองล้วน ๆ แต่เป็นศาลที่มีองค์ประกอบส่วนใหญ่เป็นผู้พิพากษาอาชีพและองค์ประกอบส่วนน้อยมาจากองค์กรทางการเมืองเพื่อให้รู้ทันและเข้าใจสภาพการเมืองเรียกระบบศาลพิเศษนี้ว่า “คณะตุลาการอาญาธร” ประกอบด้วยผู้พิพากษาจำนวน 15 นาย โดยมีผู้พิพากษา 10 นาย ซึ่งมีอาวุโสสูงสุดของศาลฎีกาที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาแต่งตั้งมาและผู้พิพากษาอีก 5 นาย ที่สมาชิกมิได้ถูกกล่าวหาแต่งตั้งมาในการประชุมสภาครั้งแรก หลังจากการเลือกตั้งทั่วไป ศาลนี้มีอำนาจอิสระในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีเหมือนศาลทั่วไป

คณะตุลาการอาญาธรนี้มีอำนาจตัดสินคดีที่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือความผิดสำคัญอื่นตามที่กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญจะกำหนด (เช่น ค้ายาเสพติด ฯลฯ) หรือทุจริตตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ นอกจากนั้น หากมีบุคคลอื่นซึ่งไม่ใช่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองร่วมกระทำผิดไม่ว่าในฐานะตัวการ ผู้ใช้ ผู้สนับสนุน ก็อยู่ในอำนาจศาลนี้ที่จะพิจารณาเช่นกัน การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีของคณะตุลาการคดีอาญาธรจะต้องตราเป็นกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญและต้องมีสาระสำคัญคือ ประการแรกให้ใช้ระบบไต่สวนข้อเท็จจริง โดยยึดสำนวนที่คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติสรุปมาเป็นหลักประการที่สองวิธีพิจารณาต้องใช้หลักฟังความทุกฝ่ายรวมทั้งสิทธิในการป้องกันตนเองของจำเลย ประการที่สามต้องมีหลักการพิจารณาคดีโดยเปิดเผย ประการที่สี่หลัก ยกประโยชน์แห่งความสงสัยที่มีน้ำหนักให้จำเลย ประการที่ห้าหลักการบังคับคดีตาม คำวินิจฉัย การวินิจฉัยจะต้องกระทำโดยผู้พิพากษาทุกคนรวมทั้งจะต้องเขียนคำพิพากษด้วยตนเอง นอกจากนี้ยังต้องพิมพ์เผยแพร่ในราชกิจจานุเบกษาเพื่อตรวจสอบการใช้อำนาจดุลพินิจโดยสาธารณชน คำพิพากษาของศาลนี้เป็นที่สุดไม่อาจอุทธรณ์ฎีกาต่อไปได้อีก

²⁵บรรศักดิ์ อุวรรณโณ ระบบการตรวจสอบทุจริตของผู้ดำรงตำแหน่งระดับสูง (Impeachment) กรุงเทพมหานคร สำนักงานกองทุนสนับสนุนวิจัย (สกว.) 2538 หน้า 66

2) ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นองค์กรที่บัญญัติรองรับไว้ในรัฐธรรมนูญโดยเรียกว่าคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติหรือคณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนดที่มาของคณะกรรมการเชื่อมโยงกับฝ่ายการเมือง แต่ไม่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลการครอบงำของการเมืองและคณะบุคคลดังกล่าวนี้ต้องมีอิสระในการดำเนินการ มีวาระในการดำรงตำแหน่งที่ยาวนานพอสมควร เช่น 9 ปี แต่ดำรงตำแหน่งได้เพียงครั้งเดียวเท่านั้นเพื่อประกันความอิสระของคณะกรรมการ ปรับปรุงวิธีพิจารณาใต้อสวนหาข้อเท็จจริงของคณะกรรมการให้เหมาะสมกับสภาพของบุคคลและสภาพเรื่องที่มีการใต้อสวน เช่น ข้าราชการระดับสูงและนักการเมือง ต้องมีกระบวนการใต้อสวนความผิดแตกต่างจากข้าราชการระดับล่าง ปรับปรุงหน่วยราชการของคณะกรรมการเป็นอิสระจากฝ่ายบริหารและมีงบประมาณเป็นของตนเองมีบุคลากรที่เป็นข้าราชการพลเรือนแต่อยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ประการสำคัญที่สุดคือให้มีอำนาจหน้าที่ใต้อสวนข้อเท็จจริงและสรุปสำนวน พร้อมความเห็นเสนอต่อคณะกรรมการอาญาธรในกรณีที่มีการกล่าวหาว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองกระทำผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการตามที่กฎหมายบัญญัติหรือกระทำทุจริตตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต

3) ผู้ถูกกล่าวหาใต้อสวน ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองระดับสูงทุกตำแหน่งไม่ว่าจะเป็นสมาชิกรัฐสภา รัฐมนตรี หรือข้าราชการการเมืองอื่น ๆ รวมทั้งบุคคลอื่นที่มีใต้อสวนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองร่วมกระทำผิดด้วย ไม่ว่าจะเป็นตัวการ ผู้ใต้อสวนสนับสนุน

4) ผู้กล่าวหาใต้อสวน สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาจำนวนไม่น้อยกว่า 20 คน หรือบุคคลที่ใต้อสวนเสียหายจากการกระทำผิดของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองอาจกล่าวโทษต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ซึ่งเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่ใต้อสวนได้

เหตุที่ต้องกำหนดให้มีคณะกรรมการ ป.ป.ช. และคณะกรรมการอาญาธรไว้ในรัฐธรรมนูญเพราะเรื่องการปราบปรามการทุจริตคอร์รัปชันของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นเรื่องสำคัญไม่สมควรใต้อสวนในกฎหมายธรรมดา แต่สมควรบัญญัติรองรับไว้ในรัฐธรรมนูญรวมถึงกระบวนการพิจารณาขององค์กรทั้งสองด้วย ซึ่งในรายงานการวิจัยดังกล่าวยังมีต้นร่างของรัฐธรรมนูญที่บัญญัติให้มีคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติและตุลาการอาญาธร โดยเฉพาะในส่วนของตุลาการ อาญาธรใต้อสวนกำหนดรายละเอียดของตำแหน่งประธานตุลาการอาญาธร การเข้าสู่ตำแหน่ง การดำรงตำแหน่ง การพ้นจากตำแหน่ง คุณสมบัติของผู้เป็นตุลาการ องค์กรคณะกรรมการ การวินิจฉัยคดี และกำหนดใต้อสวนวิธีพิจารณาใต้อสวนในกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญ ประการสำคัญก็คือการใต้อสวนวินิจฉัยของตุลาการอาญาธรเป็นที่สุดไม่อาจตรวจสอบทบทวนใต้อสวน²⁶

²⁶บรรศักดิ์ อวรรณโณ เรื่องเดียวกัน หน้า 69-78

คือ แนวความคิดเริ่มแรกที่จะแยกการดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองออกจาก การดำเนินคดีอาญากับบุคคลทั่วไป ด้วยการยกฐานะคณะกรรมการ ป.ป.ช. ให้เป็นองค์กรที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญมีอำนาจสืบสวนสอบสวนและสรุปสำนวนพร้อมความเห็นเสนอต่อศาลพิเศษเพื่อพิจารณาพิพากษาโดยใช้ระบบไต่สวนข้อเท็จจริง โดยยึดสำนวนของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติเป็นหลัก

3.2 แนวคิดอันเป็นรากฐานของการจัดตั้งศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

แนวทางการแก้ไขปัญหาการดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองใน ความผิดเกี่ยวกับการทุจริตต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการในขณะร่างรัฐธรรมนูญ คือ การนำรูปแบบของศาลพิเศษมาใช้และการปรับปรุงองค์กรในกระบวนการยุติธรรมซึ่งแนวทางทั้งสองก็คือ รากฐานของแนวคิดการจัดตั้งศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง สมควรที่จะศึกษาในรายละเอียดดังนี้

3.2.1 การนำรูปแบบของศาลพิเศษของประเทศฝรั่งเศสมาใช้

แนวความคิดนี้ได้ถูกกำหนดให้เป็นกรอบในชั้นการร่างรัฐธรรมนูญโดยมี จุดเริ่มต้นจากการศึกษาของคณะกรรมการพัฒนาประชาธิปไตย โดยเฉพาะผลของรายงานการวิจัย ระบบตรวจสอบการทุจริตของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองระดับสูง (Impeachment) โดยได้เสนอ แนวทางการแก้ไขปัญหาการทุจริตต่อหน้าที่ราชการของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองไว้ โดยให้มี ศาลพิเศษคือคณะตุลาการอาญา แต่ได้เปลี่ยนชื่อเป็นคณะตุลาการคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่ง ทางการเมืองในชั้นยกร่างรัฐธรรมนูญ ทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาเป็นการโดยเฉพาะ²⁷

ศาลพิเศษที่รายงานการศึกษานับดังกล่าวได้เสนอเป็นแนวทางการ แก้ปัญหาการพิจารณาคดีเกี่ยวกับการทุจริตคอร์รัปชันคือ การนำรูปแบบหรือโครงสร้างของศาล อาญาแห่งสาธารณรัฐ (La Cour de Justice de la Republique) มาใช้ซึ่งเป็นระบบศาลพิเศษ²⁸ ของ ประเทศฝรั่งเศส รายละเอียดของศาลอาญาแห่งสาธารณรัฐจะได้ศึกษาในบทที่ 4 ต่อไปด้วยเหตุผล ที่ว่า

1) เป็นไปตามหลักนิติธรรมและความชอบด้วยกฎหมาย (Rule of Law and Criminal Legality)²⁹ ที่มีหลักการว่า ความผิดก็คดี (Offence) โทษก็คดี (Penalty) องค์กรพิจารณาคดี และวิธีพิจารณาคดี (Court and Procedure) ต้องกำหนดไว้โดยกฎหมายที่ประกาศใช้ก่อนเกิดเหตุซึ่ง

²⁷ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ เรื่องเดียวกัน หน้า 66-67

²⁸ เรื่องเดียวกัน หน้า 49

²⁹ เรื่องเดียวกัน หน้า 63

หลักการนี้เรียกว่า แนวความคิดทางกฎหมายอาญาในการพิจารณาคดีทางการเมือง (Conception Penalist de la Jurisdiction) อธิบายได้ว่าความคิดและโทษต้องอาศัยกฎหมายอาญาที่ใช้อยู่ขณะกระทำผิดเป็นหลักแต่อาจจัดตั้งศาลพิเศษที่มีวิธีพิจารณาพิเศษเพื่อพิจารณาความผิดได้

2) เป็นไปตามหลักการพิจารณาคดีการเมืองหรือกึ่งการเมืองให้มีประสิทธิภาพและได้ผล โดยให้ความคุ้มครองผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่มีอำนาจ และอิทธิพลอย่างเหมาะสม³⁰ เพราะการกระทำของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็น การกระทำทางนโยบายที่มีความผิดทางอาญา จึงไม่อาจใช้หลักความเสมอภาคได้ เนื่องจากสถานการณ์กระทำผิดและลักษณะการกระทำผิดไม่เหมือนกับกรณีบุคคลธรรมดากระทำผิด

3.2.2 การแก้ไขปรับปรุงหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

แนวความคิดนี้เป็นแนวทางที่กรมการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญบางคนเสนอให้ทำการปรับปรุงกระบวนการยุติธรรมทั้งระบบแทนการจัดตั้งองค์กรพิเศษดังกล่าว ด้วยเหตุผลที่ว่า³¹

1) ในร่างรัฐธรรมนูญ มาตรา 234 วรรค 2 บัญญัติห้ามมิให้มีการตั้งศาลใหม่เพื่อพิจารณาพิพากษาคดีใดคดีหนึ่ง โดยเฉพาะแทนศาลที่มีอยู่แล้ว ในขณะที่การมีศาลพิเศษโดยเนื้อหาไม่สอดคล้องกับหลักการของมาตราดังกล่าวแต่โดยเนื้อหาในทางกลับกันทำให้เกิดความแตกต่างขึ้นในคดีที่บุคคลฐานะต่าง ๆ กัน ได้รับการพิจารณาพิพากษาที่ไม่เหมือนกัน การที่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองกระทำผิดแล้วคดีขึ้นสู่การพิจารณาของศาลที่มีจำนวนน้อย จุดบกพร่องอยู่ที่ผู้ที่เริ่มคดีซึ่งก็คือพนักงานสอบสวนไม่มีความเป็นอิสระในการเริ่มคดี การแบ่งแยกการพิจารณาพิพากษาคดีระหว่างผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองกับบุคคลทั่วไปจึงไม่เป็นเอกภาพในกระบวนการยุติธรรม

2) องค์กรในกระบวนการยุติธรรมทุกองค์กรมีหน้าที่ในการร่วมมือกันค้นหาความจริง แต่ในทางปฏิบัติแล้วศาลกลับวางตัวเป็นกลาง โดยให้เป็นหน้าที่ของกลุ่มความในการค้นหาความจริงและได้ปฏิบัติอย่างนี้เป็นเวลาเนิ่นนาน ทำให้ระบบการดำเนินคดีอาญาของไทยเป็นการต่อสู้ในศาล ไปซึ่งไม่ถูกต้องกับระบบ เมื่อมีการต่อสู้ในศาลก็จะมีเทคนิคต่าง ๆ มากมายทำให้ไม่อาจพิสูจน์ความผิดหรือบริสุทธิ์ของจำเลยได้

นอกจากนี้ยังมีความเห็นของฝ่ายศาลยุติธรรมที่เห็นว่า ยังไม่มีเหตุจำเป็นและสมควรที่จะจัดตั้งศาลพิเศษแต่ให้พัฒนาระบบการสอบสวนและการหาพยานหลักฐานให้มี

³⁰ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ เรื่องเดียวกัน หน้า 64-65

³¹ คณะกรรมาธิการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ รายงานการประชุมวันที่ 3 พฤษภาคม-24 กรกฎาคม 2540 ครั้งที่ 25-27

ประสิทธิภาพมากขึ้น เพราะการที่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่ถูกกล่าวหาว่าทุจริตข้อโกงไม่ถูกลงโทษนั้นมิใช่เป็นเพราะความบกพร่อง ความอ่อนแอของระบบการพิจารณาพิพากษาคดีของศาล หรือความไม่รู้ทัน หรือไม่เข้าใจสภาพการเมืองของผู้พิพากษา แต่เป็นเพราะความอ่อนแอของระบบสอบสวนมากกว่า การแก้ไขจึง มุ่งไปที่การปรับปรุงประสิทธิภาพของระบบการสอบสวนมิใช่ตั้งองค์การตุลาการขึ้นมาใหม่ตามร่างรัฐธรรมนูญ

3.2.3 แนวความคิดรากฐานของการจัดตั้ง

จากการที่กรรมาธิการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญบางคนได้เสนอแนวทางด้วยการนำความคิดให้มีการปรับปรุงรูปแบบหรือโครงสร้างของคณะตุลาการคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่นำรูปแบบของระบบศาลพิเศษของประเทศฝรั่งเศสมาใช้ให้เป็นศาลในระบบศาลยุติธรรมแต่ยังคงให้มีแนวความคิดหรือนิติวิธี (Juristic Method) ตามระบบศาลอาญาแห่งสาธารณรัฐ โดยเรียกศาลนี้ว่าศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ก็คือการนำแนวความคิดของการตั้งศาลพิเศษร่วมกับแนวความคิดของการปรับปรุงหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมมาปรับปรุงให้เกิดความเป็นรากฐานในการปรับปรุงความคิดในการจัดตั้งศาลฎีกาแผนกคดีอาญาดังกล่าว ด้วยเหตุผลที่ว่า³²

1) เหตุที่ไม่สามารถนำตัวผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่กระทำผิดมาลงโทษนั้นมิใช่เป็นการฟ้องคดีนักการเมืองกระทำกรอันมิชอบต่อหน้าที่แล้วศาล ยกฟ้อง แต่ความจริงก็คือว่าแทบจะไม่มี การฟ้องคดีดังกล่าวต่อศาลยุติธรรม ดังนั้นกลไกที่เกิดปัญหาจึงไม่ใช่อู่ที่ศาลยุติธรรม แต่อยู่ที่กระบวนการสอบสวนที่จะมีการดำเนินคดีกับผู้กระทำผิดมากกว่า เพราะฉะนั้นการที่จะมาตั้งศาลพิเศษก็คงไม่แก้ปัญหที่เกิดขึ้น

2) ข้อดีของศาลพิเศษก็คือ การพิจารณาคดีที่รวดเร็วมีการชี้ขาดที่รวดเร็ว เพื่อให้บุคคลที่อยู่ในตำแหน่งสำคัญ ๆ ไม่ว่าจะป็นนายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิด หากกระทำผิดจริงก็ต้องได้รับโทษโดยเร็วที่สุด ในทำนองกลับกันหากบุคคลเหล่านี้เป็นผู้บริสุทธิ์ก็ต้องได้รับการประกันว่าเป็นผู้บริสุทธิ์โดยเร็วเช่นกัน เพื่อที่จะสามารถปฏิบัติหน้าที่ต่อไปได้อย่างเต็มภาคภูมิ

4. สถานะของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

การที่สภาร่างรัฐธรรมนูญเลือกแนวทางที่ให้มีศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและภายหลังได้มีสภาพบังคับเป็นรัฐธรรมนูญนั้น แสดงให้เห็นเจตนารมณ์

³² คณะกรรมาธิการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ เรื่องเดียวกัน

ของรัฐธรรมนูญว่าต้องการให้ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีสถานะ ดังนี้

4.1 เป็นศาลชำนาญพิเศษของระบบศาลยุติธรรม

ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นศาลชำนาญพิเศษ (Special Tribunal) ของระบบศาลยุติธรรม โดยถูกกำหนดไว้เป็นแผนกหนึ่งของศาลฎีกา มีอำนาจหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีอาญาในความผิดเกี่ยวกับการทุจริตต่อหน้าที่ราชการ โดยเฉพาะ คล้ายคลึงกับศาลชำนาญพิเศษอื่น ๆ ของระบบศาลยุติธรรม เช่น ศาลแรงงานกลาง ศาลภาษีอากรกลาง ศาลล้มละลายกลาง หรือศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง แตกต่างกัน เพียงแต่ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นส่วนหนึ่งของศาลฎีกาอันเป็น ศาลสูงสุดของระบบศาลยุติธรรม แต่ศาลชำนาญพิเศษอื่นจัดตั้งเป็นศาลต่างหากไม่รวมอยู่ในศาลฎีกา

4.2 เขตอำนาจในการพิจารณาคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

เนื่องจากศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นศาลซึ่งถูกจัดตั้งขึ้นให้พิจารณาคดีเฉพาะบุคคลบางประเภท และคดีบางลักษณะเท่านั้นซึ่งแยกพิจารณาได้เป็น 2 ประเภท ดังนี้ คือ

1) บุคคลที่อยู่ในอำนาจของศาลในการพิจารณาคดี

ตามความเข้าใจทั่วไปอาจเห็นว่าศาลนี้มีอำนาจในการพิจารณาคดีของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเท่านั้น แต่หน้าที่จริงได้มีการขยายไปถึงบุคคลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในการกระทำผิดด้วย ในฐานะตัวการ ผู้ใช้ หรือผู้สนับสนุน รวมทั้งผู้ให้ ผู้ขอให้ หรือรับว่าจะให้ทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดแก่บุคคลตามวรรคหนึ่ง เพื่อจูงใจให้กระทำการ ไม่กระทำการหรือประวิงการกระทำอันมิชอบด้วยหน้าที่ด้วย

(1) ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง³³ ได้แก่ นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือข้าราชการการเมืองอื่น ในกรณีกล่าวหาว่ารับ รวย ผิดปกติ กระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการตามประมวลกฎหมายอาญา หรือกระทำความผิด

³³คำว่า “ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง” อาจทำให้เกิดความสับสนขึ้นได้ เนื่องจากพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มิได้ให้คำนิยามไว้ แต่มาตรา 9 ใช้คำว่า “...คดีที่มูลแห่งคดีเป็นการกล่าวหาว่านายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิก สภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือข้าราชการการเมืองอื่น...” เช่นเดียวกับคำว่า “ข้าราชการการเมืองอื่น” ก็มีได้มีบทนิยามเช่นกัน

ต่อตำแหน่งหน้าที่หรือทุจริตต่อหน้าที่ตามกฎหมายอื่น นอกจากนี้กรรมการ ป.ป.ช. ก็อาจถูกดำเนินคดีได้เช่นเดียวกันหากประธานวุฒิสภาส่งคำร้องให้ศาลพิจารณาพิพากษา³⁴

นอกจากนี้ผู้บริหารท้องถิ่นและสมาชิกสภาท้องถิ่น รวมทั้งผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองดังกล่าวข้างต้น จะต้องตกอยู่ในอำนาจของศาลดังกล่าวในการพิจารณาคดีที่ร้องขอให้ทรัพย์สินที่เพิ่มขึ้นผิดปกติตกเป็นของแผ่นดินด้วย

(2) บุคคลที่เป็นตัวการ ผู้ใช้ ผู้สนับสนุน สำหรับการดำเนินคดีต่อบุคคลที่เป็นตัวการ ผู้ใช้ ผู้สนับสนุน ในการกระทำความผิดดังกล่าวสามารถแยกพิจารณาได้เป็นสองกรณี ได้แก่

ก. ในกรณีที่เป็นนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือข้าราชการการเมืองอื่นนั้น กระทำความผิดด้วยตนเองในฐานะตัวการ ผู้ใช้ ผู้สนับสนุน และ

ข. หมายรวมถึง บุคคลอื่น ซึ่งอาจเป็นข้าราชการทั่วไปที่ไม่มีตำแหน่งตามที่กำหนดหรือเอกชนทั่วไปร่วมกระทำผิดหรือมีส่วนร่วมกระทำผิดในฐานะที่เป็นตัวการ ผู้ใช้ ผู้สนับสนุนในการกระทำความผิดตามข้อกล่าวหาว่าร้ายรอยผิดปกติ กระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการตามประมวลกฎหมายอาญา หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ หรือทุจริตต่อหน้าที่ตามกฎหมายอื่นด้วย

ค. ผู้ให้ ผู้ขอให้ หรือรับว่าจะให้ทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดแก่นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือข้าราชการการเมืองอื่น เพื่อจูงใจให้กระทำการ ไม่กระทำการหรือประวิงการกระทำอันมิชอบด้วยหน้าที่

2) มูลแห่งคดีที่อยู่ในเขตอำนาจศาลที่จะรับไว้พิจารณา

สำหรับคดีที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองสามารถจำแนกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ คือ

(1) เป็นการกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญา ซึ่งแยกออกได้เป็น 3 กรณี ดังนี้

ก. บุคคลที่อยู่ในอำนาจของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการตามประมวลกฎหมายอาญา³⁵

³⁴รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 30 ประกอบพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง มาตรา 9 (3)

³⁵ได้แก่ การกระทำความผิดในมาตรา 147-166 ของประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งสามารถแยกตามลักษณะของการกระทำความผิดได้ 6 ประเภท ดังนี้

1. การใช้อำนาจในตำแหน่งโดยมิชอบ (มาตรา 148, 151)
2. การกระทำอันมิชอบด้วยหน้าที่ (มาตรา 159, 160, 163, 164)
3. การกระทำโดยอาศัยโอกาสที่เป็นเจ้าพนักงาน (มาตรา 154)

ข. บุคคลที่อยู่ในอำนาจของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ หรือทุจริตต่อหน้าที่ตามกฎหมายอื่น ในส่วนของการพิจารณาพิพากษาคดีที่เป็นการกล่าวหาว่ากระทำความผิดดังกล่าวตามกฎหมายอื่นนี้ เป็นการบัญญัติไว้ในลักษณะที่ยืดหยุ่น โดยศาลจำเป็นต้องพิจารณากฎหมายใดมีบทบัญญัติอันมีลักษณะเป็นความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ หรือทุจริตต่อหน้าที่ ซึ่งผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำความผิด เช่น ความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2542 หรือความผิดตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 มาตรา 119, 122, 123 เป็นต้น

ค. บุคคลที่อยู่ในอำนาจของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง โดยหลักแล้วการกระทำความผิดอื่นนอกจากที่กล่าวไว้ 2 ประการข้างต้น หากผู้กระทำความผิดเป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองก็จะถูกดำเนินคดีโดยวิธีพิจารณาความอาญา และด้วยกระบวนการยุติธรรมตามปกติ แต่หากการกระทำผิดของบุคคลที่อยู่ในอำนาจในการพิจารณาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองดังกล่าวเป็นการกระทำซึ่งเข้าองค์ประกอบความผิดอื่นใดนอกจากที่บัญญัติไว้ให้เป็นอำนาจของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

(2) การร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน

ทั้งนี้ไม่ว่าจะมีมูลมาจากการกล่าวหาว่าร้ายผิดปกติหรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติก็ตาม

5. ระบบวิธีพิจารณาและการสืบพยานโดยทั่วไป

วิธีพิจารณาความหมายถึงกระบวนการพิจารณาที่กำหนดขึ้นตอนการดำเนินการต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุจุดประสงค์ที่ดีของวิธีพิจารณา ซึ่งได้แก่ความยุติธรรมและความรวดเร็วหรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นกฎหมายที่ประกอบด้วยกฎเกณฑ์ที่บังคับหรืออนุญาตให้คู่ความและศาลปฏิบัติตามเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย ที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาของคดี³⁶

4. การกระทำโดยอาศัยโอกาสที่ตนมีหน้าที่ (มาตรา 147, 149, 150, 152, 153, 155, 156, 158, 161)

5. การกระทำหรือละเว้นในการปฏิบัติกรมหน้าที่ (มาตรา 157, 162)

6. การกระทำอันเป็นปรปักษ์ต่อการปฏิบัติหน้าที่ (มาตรา 165, 166)

³⁶วรรณชัย บุญบำรุง หลักทั่วไปของการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีแพ่งของฝรั่งเศส วารสารนิติศาสตร์ 30 (1 มีนาคม พ.ศ. 2543) หน้า 81

ความสำคัญของกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความนั้น ไม่ว่าจะเป็นกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กฎหมายวิธีพิจารณาคดีปกครอง หรือกฎหมายวิธีพิจารณาความอื่น ๆ ก็ล้วนเป็นกฎหมายว่าด้วยการกำหนดวิธีการที่บุคคลภายนอกจะเสนอคดีหรือเรื่องของตนต่อศาล หรือเป็นการกำหนดว่าในระหว่างดำเนินคดีคู่ความจะอ้างพยานหรือเบิกความได้อย่างไร จะยื่นอุทธรณ์ฎีกาได้ในกำหนดเวลาเท่าไร เป็นการกำหนดสิทธิหน้าที่ในการดำเนินคดีระหว่างศาลและคู่ความ รวมทั้งยังเป็นกลไกที่คอยควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจของผู้ใช้อำนาจตุลาการในการพิจารณาคดีซึ่งจะใช้อำนาจชี้ขาดทั้งข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายไปพร้อม ๆ กัน

การกำหนดให้มีการพิจารณาคดีในลักษณะดังกล่าวมีผลเป็นการตรวจสอบและถ่วงดุลการใช้อำนาจพิจารณาพิพากษาคดี เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่คู่กรณีมากที่สุด และเพื่อให้คำวินิจฉัยหรือคำสั่งของผู้ใช้อำนาจตุลาการมีคุณภาพ เป็นธรรม และป้องกันการบิดเบือนการใช้อำนาจโดยมิชอบ นอกจากนี้ กฎหมายวิธีพิจารณาความยังเป็นหลักกฎหมายซึ่งถูกกำหนดขึ้น เพื่อวางแผนการและควบคุมกระบวนการยุติธรรมทางกฎหมาย ซึ่งสมัยแรกนั้นจะไม่มีแยกกระบวนการพิจารณาออกเป็นคดีแพ่ง คดีอาญา อย่างชัดเจน ดังนั้น จึงมีจุดเริ่มต้นบนพื้นฐานเดียวกัน ต่อมาโดยเนื้อหาและวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน จึงมีการแบ่งแยกกระบวนการพิจารณาคดีแพ่งและคดีอาญาออกจากกัน กล่าวคือ

กฎหมายแพ่ง (Civil Law) จะประกอบด้วยกฎหมายแพ่งสารบัญญัติซึ่งเป็นกฎหมายที่จะกำหนดหลักเกณฑ์สิทธิหน้าที่ของบุคคลและกฎหมายแพ่งวิธีสบัญญัติหรือ “กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง” มีจุดประสงค์เพื่อให้สิทธิต่าง ๆ ทางแพ่งของผู้ทรงสิทธิ สามารถบังคับใช้เป็นรูปธรรมได้ในกรณีที่มีการฝ่าฝืนสิทธิดังกล่าว

ส่วนกฎหมายอาญาสารบัญญัติ จะเป็นกฎหมายที่บัญญัติว่าการกระทำใดเป็นความผิดและมีโทษ จึงเป็นกฎหมายที่กำหนดเนื้อหาของความผิด ส่วนกฎหมายอาญาวิธีสบัญญัติ หรือ “กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา” จะเป็นกฎหมายที่กำหนดวิธีดำเนินการให้ได้ตัวผู้กระทำความผิด กฎหมายอาญาสารบัญญัติมาลงโทษ ได้แก่วิธีการสืบสวน สอบสวน ฟ้องร้อง พิจารณาพิพากษา และลงโทษผู้กระทำความผิดอาญา ดังนั้น วิธีพิจารณาความอาญาจึงเป็นกฎหมายที่กำหนดหลักเกณฑ์การบังคับใช้กฎหมายอาญาสารบัญญัติ³⁷

แต่ในขณะเดียวกัน กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญายังได้วางกรอบกำหนดขอบเขตในการใช้อำนาจรัฐไว้อย่างรัดกุม ทั้งนี้ เพื่อมิให้คนบริสุทธิ์ต้องถูกลงโทษหรือแม้ผู้กระทำจะเป็นผู้ผิด เช่น กระทำความผิดซึ่งหน้าโดยมีประจักษ์พยานและพยานวัตถุอื่น ๆ ที่จะชี้ให้เห็นได้อย่างแน่ชัดว่า

³⁷ คีตงาม คงตระกูล ระบบไต่สวนในกฎหมายวิธีพิจารณาคดีปกครองไทย วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2546 หน้า 12-13

เขาเป็นผู้กระทำความผิด การปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดก็ต้องเป็นไปอย่างเป็นธรรมไม่โหดร้ายทารุณหรือละเมิดศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ของเขา ดังนั้น กล่าวโดยสรุปได้ว่ากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่ดีจึงต้องรักษาความสมดุล (Balance) ของอำนาจรัฐในการนำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษและ หลักประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชนให้ได้³⁸

5.1 หลักการพื้นฐานทั่วไปในระบบวิธีพิจารณาความ

หลักการสำคัญพื้นฐานที่สำคัญในกฎหมายวิธีพิจารณาความมีหลายหลักการ คือ

5.1.1 หลักการค้นหาความจริงแห่งคดี

ในการพิจารณาคดีนั้น ไม่ว่าจะเป็คดีประเภทใด ข้อเท็จจริงที่จะใช้ประกอบการพิจารณาเพื่อนำไปสู่การพิพากษาคดีหรือมีคำสั่งใด ๆ ได้นั้น จะต้องปรากฏว่าในคดีนั้น ๆ มีข้อเท็จจริงเพียงพอแก่การวินิจฉัย ซึ่งการที่ศาลจะได้ข้อเท็จจริงมาประกอบการวินิจฉัยนั้น อาจได้มาโดยวิธีการหลายวิธี เช่น ข้อเท็จจริงจากคำฟ้อง คำให้การ จากพยานประเภทต่าง ๆ หรือจากการที่ศาลแสวงหาข้อเท็จจริงเอง ซึ่งอำนาจของศาลในการแสวงหาข้อเท็จจริงจะมากหรือน้อยนั้น ขึ้นอยู่กับแต่ละประเภทคดี ซึ่งจะมีกฎหมายกำหนดให้อำนาจไว้ เช่น

ในคดีอาญานั้น กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ไม่ว่าจะเป็ประเทศ ที่ใช้ระบบคอมมอนลอว์หรือประเทศที่ใช้ระบบซีวิลลอว์ ต่างก็ใช้วิธีการดำเนินคดีอาญาในระบบกล่าวหาทั้งสิ้น³⁹ อย่างไรก็ดี จะมีความแตกต่างกันก็แต่เฉพาะหลักการค้นหาความจริง คือ ในระบบคอมมอนลอว์จะใช้วิธีการค้นคว้าความจริงแบบต่อสู้กัน (Adversary System) ส่วนในระบบซีวิลลอว์จะใช้วิธีการค้นหาความจริงแบบไม่ต่อสู้กัน (Non-Adversary System)

ในระบบคอมมอนลอว์ การพิจารณาคดีจะแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนทำคำวินิจฉัยและขั้นตอนทำคำพิพากษา ขั้นตอนทำคำวินิจฉัยจะทำโดยคณะลูกขุนซึ่งต้องนั่งฟังการเสนอพยานของคู่ความโดยตลอด แล้ววินิจฉัยว่าจำเลยมีความผิดหรือไม่ ส่วนขั้นตอนทำคำพิพากษาจะกระทำโดยศาลซึ่งศาลจะทำตัวเป็นกลางและวางเฉย มีหน้าที่ควบคุมการพิจารณาคดีให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์เกี่ยวกับพยานหลักฐาน เพื่อป้องกันการเอาเปรียบในการต่อสู้คดี

ส่วนในระบบซีวิลลอว์ การค้นหาความจริง ไม่มีลักษณะเป็นการต่อสู้กันระหว่างคู่ความสองฝ่าย หากแต่ศาลที่ดี อัยการที่ดีหรือแม้แต่ทนายความที่ดี ล้วนแต่มีส่วนร่วมในการค้นหาความจริง ฉะนั้นการที่องค์กรต่าง ๆ ของรัฐมีหน้าที่ในการอำนวยความสะดวกของรัฐจึงไม่

³⁸เกียรติจักร วัจนะสวัสดิ์ หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่าด้วยการดำเนินคดีในขั้นตอนด้วยการพิจารณา พิมพ์ครั้งที่ 6 กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จักรการพิมพ์ 2551 หน้า 1-2

³⁹ปาริชาติ วิเชียรบุตร วิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยวิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2543 หน้า 16

อาจเป็นคู่ความกับผู้ถูกกล่าวหาซึ่งเป็นประชาชนในรัฐได้ องค์กรต่าง ๆ มีหน้าที่ต้องค้นหาความจริงแท้ของเรื่องโดยไม่ผูกมัดกับคำร้องของผู้ขอหรือผู้ใดทั้งสิ้น ศาลก็ต้องมีความกระตือรือร้นในการค้นหาความจริงด้วยตัวเอง การซักถามพยานและผู้เชี่ยวชาญ ไม่อาจถูกจำกัดในเรื่องกฎเกณฑ์เกี่ยวกับพยานหลักฐาน กล่าวคือ ไม่มีเรื่องหน้าที่นำสืบ หรือระบบถามค้านซึ่งการค้นหาความจริงในลักษณะนี้เรียกว่า “หลักการค้นหาความจริงในเนื้อหา”

หลักการค้นหาความจริงนี้ เป็นการโต้เถียงกันของคู่กรณี ซึ่งการโต้เถียงกันดังกล่าว ควรดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยและซื่อตรง กล่าวคือคู่ความต้องมีโอกาสที่จะชี้แจงอย่างเต็มที่และโดยอิสระอันเป็นไปตาม “หลักโต้แย้งหรือคัดค้านต่อสู้” การโต้เถียงกันของคู่กรณี จะอยู่ในความควบคุมดูแลของศาล ซึ่งอาจจะเข้มงวดหรือผ่อนคลายก็ได้

การโต้เถียงกันนี้ไม่เพียงแต่เป็นการรองรับเรื่อง “สิทธิในการต่อสู้คดี” ของคู่ความเท่านั้น แต่ยังเป็นวิธีการที่ช่วยทำให้สามารถค้นหาความจริงตามกระบวนการยุติธรรมซึ่งความเป็นจริงตามกระบวนการยุติธรรมนี้ อาจจะไม่ใช่ความเป็นจริงก็ได้ แต่ก็ยังเป็นกระบวนการที่จะนำไปสู่คำพิพากษาของศาลที่ดีที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้⁴⁰

5.1.2 หลักการฟังความทุกฝ่าย

หลักการฟังความทุกฝ่าย ถือเป็นหลักความยุติธรรมตามธรรมชาติ (Natural Justice) ซึ่งแต่เดิมเป็นหลักในทางกฎหมายวิธีพิจารณาความของศาล และใช้บังคับในกรณีที่ไม่มีการบัญญัติไว้หรือบัญญัติไว้ไม่เพียงพอ ซึ่งหลักการดังกล่าวนี้ถือปฏิบัติมาเป็นเวลานานแล้ว และถือว่าเป็นมาตรการขั้นต่ำสุด ในการคุ้มครองสิทธิของประชาชน หลักการนี้น่าจะถือว่ามีต้นกำเนิดจากมหาบัตร (Magna Carta) ของประเทศอังกฤษ⁴¹ โดยยึดแนวความคิดที่ว่า อะไรคือสิ่งที่ถูกที่ควร และอะไรคือสิ่งที่ไม่ถูกต้อง โดยเห็นว่าในสังคมมีหลักเกณฑ์ที่ถูกและผิดเป็นภาวะวิสัย (Objective) ที่ไม่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาและสถานที่และมนุษย์สามารถที่จะค้นพบกฎเกณฑ์ที่ถูก ผิดนั้นได้ ด้วยเหตุผลที่ได้จากการฟังความสองฝ่ายนั่นเอง และจากบทบัญญัติดังกล่าวนี้ ทำให้การจะวินิจฉัยข้อพิพาทของศาลต้องยึดถือหลักความยุติธรรมตามธรรมชาติอย่างเคร่งครัด

หลักการฟังความทุกฝ่าย มีรากฐานมาจากแนวคิดที่ว่าผู้ทำหน้าที่วินิจฉัยชี้ขาด ย่อมถูกจำกัดในการรับรู้ข้อเท็จจริง และบุคคลที่จะรู้ข้อเท็จจริงได้ดีที่สุด ก็คือบุคคลที่ถูกกระทบสิทธิจากคำวินิจฉัยนั่นเอง ฉะนั้นการรับฟังข้อเท็จจริงต่าง ๆ จากบุคคลดังกล่าวย่อมทำให้ผู้ที่ทำหน้าที่วินิจฉัยชี้ขาดสามารถตัดสินใจได้อย่างถูกต้องเหมาะสม⁴²

⁴⁰ คีตงาม กงตระกูล ระบบไต่สวนในกฎหมายวิธีพิจารณาความศาลปกครองไทย หน้า 15

⁴¹ เรื่องเดียวกัน หน้า 16

⁴² เรื่องเดียวกัน หน้า 17

หลักการนี้ในประเทศสหรัฐอเมริกา นำไปใช้ในรูปของหลัก Due Process of Law ซึ่งมีหลักสำคัญ 2 ประการ คือ การรับฟังการโต้สวน (Hearing) และหลักแจ้งให้ทราบก่อนล่วงหน้า (Notice)⁴³ โดยสิทธิของผู้มีส่วนได้เสียหรือผู้ถูกระทบสิทธิในการกระทำขององค์กรฝ่ายปกครอง จะมีสิทธิเข้าร่วมในกระบวนการพิจารณาและจะได้รับสิทธิดังต่อไปนี้

1) สิทธิที่จะได้รับการบอกกล่าวล่วงหน้า ซึ่งประเด็นและเรื่องที่ต้องคัดค้านฝ่ายปกครองจะตั้งหรือวินิจฉัย

2) สิทธิที่จะเสนอพยานหลักฐานหรือข้อโต้แย้ง

3) สิทธิที่จะหักล้างพยานหลักฐานที่เป็นปฏิกฤษต์ต่อประโยชน์ของตน

4) สิทธิที่จะมีทนายความเข้าดำเนินการแทน

5) สิทธิที่จะไม่ให้มีการวินิจฉัยโดยอาศัยพยานหลักฐานนอกสำนวนซึ่งมิได้ผ่านการพิจารณา

6) สิทธิที่จะให้มีการบันทึกหลักฐานอย่างสมบูรณ์

หลักเกณฑ์นี้ก็ได้มีการยอมรับในประเทศฝรั่งเศสในรูปของหลักเกณฑ์ทั่วไปของกฎหมาย (Les Principes Generaux du Droit) โดยมีการนำหลักการฟังความสองฝ่ายมาใช้ในรูปของ

1) การใช้สิทธิในการป้องกันตนเอง (Droits de la Defense)

2) การยอมรับหลักการไม่มีส่วนได้เสียในรูปหลักความปราศจากอคติ (Impartialite)⁴⁴

หลักการรับฟังความทุกฝ่ายที่ดีนั้น ต้องให้ความสำคัญแก่คู่ความฝ่ายตรงข้าม ในการโต้แย้งหรือหักล้างเอกสารในคดีนั้น ๆ ด้วย ลอร์ด เดนนิ่ง ได้กล่าวไว้ว่า “ถ้าสิทธิในการรับฟังความทุกฝ่ายเป็นสิทธิที่มีค่ากว่าสิ่งใด นั่นหมายความว่า ต้องรวมเอาสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา ในการที่จะได้รับรู้เกี่ยวกับคดีที่เขาถูกฟ้องไว้ด้วย และต้องได้รับรู้ถึงพยานหลักฐานที่ถูกกล่าวอ้างและคำกล่าวหาที่กระทบต่อตัวเขา และเขาจะต้องได้รับโอกาสในการปฏิบัติอย่างเป็นธรรมในการโต้แย้งดังกล่าวด้วย”

การพิจารณาคดีของศาล ไม่ว่าจะคดีแพ่ง คดีอาญา หรือคดีปกครอง เป็นสิทธิของคู่ความในการต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ หลักนี้มีความสำคัญที่สุดในการคุ้มครองสิทธิของประชาชนและให้ความสำคัญต่อความเป็นผู้ทรงสิทธิตามกฎหมายของประชาชน โดยให้โอกาสคู่ความ ทราบถึงคำฟ้อง คำให้การของคู่ความซึ่งกันและกันอย่างเพียงพอ และมีโอกาสโต้แย้ง

⁴³ เรื่องเดียวกัน หน้า 17

⁴⁴ เรื่องเดียวกัน หน้า 18

คัดค้านแสดงความคิดเห็นของตน ตลอดจนแสดงพยานหลักฐานต่าง ๆ ของตนด้วย และเพื่อให้การ
แสดงพยานหลักฐานหรือข้อโต้แย้งของคู่ความในฐานะผู้ทรงสิทธิตามกฎหมาย มีความเป็นไปได้
ก็จะต้องให้สิทธิแก่เขาในการขอตรวจดูเอกสารที่จำเป็นด้วย⁴⁵

5.1.3 หลักการพิจารณาคดีโดยเปิดเผย

หลักการพิจารณาคดีโดยเปิดเผย หมายถึงการเปิดโอกาสให้บุคคลทั่วไป
สามารถเข้าฟังการพิจารณาคดีของศาลได้ ด้วยเหตุนี้การดำเนินกระบวนการพิจารณา จะต้องทำลักษณะ
ที่ให้ผู้มีส่วนร่วมในคดี สามารถให้การหรือแถลงข้อความต่าง ๆ ต่อศาลได้ด้วยวาจา หลักการ
ดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยเปิดเผย จึงสัมพันธ์ใกล้ชิดกับหลักการดำเนินกระบวนการพิจารณาด้วย
วาจา (การออกนั่งพิจารณา) เพราะหากไม่มีการดำเนินกระบวนการพิจารณาด้วยวาจาแล้ว สาธารณชนก็
ไม่อาจเข้าฟังการพิจารณาคดีของศาลได้ นั่นหมายความว่าในการพิจารณาคดีนั้น แม้บุคคลที่ไม่มี
ส่วนได้เสีย ก็เข้าฟังการพิจารณาพิพากษาของศาลได้ การพิจารณาคดีโดยเปิดเผยนี้ ในคดีปกครองก็
เช่นเดียวกับในคดีอาญา ผู้ที่ไม่เกี่ยวข้องในคดีนั้น ชอบที่จะได้อยู่ร่วมในการพิจารณาคดีได้
เช่นเดียวกัน ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญเรื่องหนึ่งในประเทศที่เป็นนิติรัฐ ยึดแนวความคิดเสรีนิยม โดยให้
ความควบคุมการปฏิบัติหน้าที่ของฝ่ายตุลาการ โดยประชาชนทั่วไป⁴⁶

5.1.4 หลักการพิจารณาคดีโดยรวดเร็ว

หลักการนี้ในคดีอาญาเป็นมาตรการป้องกันมิให้ผู้ถูกกล่าวหา ถูกควบคุมไว้
เป็นระยะเวลาเกินสมควร และเป็นสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา ตั้งแต่เวลาที่ถูกฟ้องเป็นจำเลย จนถึง
เวลาที่มีการพิจารณา โดยบทบัญญัตินี้ได้ถูกรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ทั้งศาล
สูงแห่งสหรัฐอเมริกาก็ได้วางหลักไว้ว่า “สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีโดยรวดเร็วนี้ เป็นเครื่อง
ป้องกันการคุมขังที่กดขี่และเกินสมควรก่อนการพิจารณาคดี และจะช่วยบรรเทาความวิตกกังวล
และภาระของผู้ถูกกล่าวหาให้น้อยที่สุด รวมทั้งยังได้จำกัดความเป็นไปได้ในการที่จะเลี่ยง
การพิจารณาให้ช้าออกไป ซึ่งจะทำให้ความสามารถในการต่อสู้คดีของผู้ถูกกล่าวหาเสียไป”

ขั้นตอนการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีแพ่งและคดีอาญานั้น มีลักษณะที่
ร่วมกันคือ ขั้นตอนการดำเนินคดีที่มีรูปแบบเป็นทางการ มีการดำเนินคดีด้วยวาจาและโดยเปิดเผย
ต่อสาธารณชน ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า หลักการพื้นฐานทั่วไป ที่ทุกระบบวิธีพิจารณาความจักต้องมี
คือ หลักการค้นหาความจริง หลักการฟังความทุกฝ่าย หลักการพิจารณาคดีโดยเปิดเผย หลักการ
พิจารณาคดีโดยรวดเร็ว ตามลำดับ ซึ่งหลักการต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้ เป็นหลักการที่แม้ไม่มีบัญญัติไว้

⁴⁵ เรื่องเดียวกัน หน้า 18

⁴⁶ เรื่องเดียวกัน หน้า 18

เป็นลายลักษณ์อักษรก็ตาม แต่ก็ต้องถือว่าเป็นหลักกฎหมายทั่วไป ที่ศาลจะต้องนำมาใช้ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาด้วย⁴⁷

5.2 ระบบวิธีพิจารณาและการสืบพยานเพื่อการแสวงหาข้อเท็จจริงในคดีอาญา

ตามที่ได้กล่าวแล้วว่าระบบกฎหมายที่สำคัญของโลกมีหลายระบบ แต่ระบบสำคัญสำหรับประเทศเสรีประชาธิปไตยมีอยู่ 2 ระบบ คือ ระบบคอมมอนลอว์ (Common Law) และระบบซีวิลลอว์ (Civil Law) ทั้งสองระบบกฎหมายมีระบบวิธีพิจารณาคดีและการสืบพยานแตกต่างกัน สำหรับระบบคอมมอนลอว์ใช้ระบบที่เรียกว่า ระบบกล่าวหา (Accusatorial System) ส่วนระบบซีวิลลอว์ใช้ระบบที่เรียกว่า ระบบไต่สวน (Inquisitorial System) ซึ่งสามารถสรุปสาระสำคัญของระบบวิธีพิจารณาคดีและการสืบพยาน เพื่อจะนำมาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ปัญหาที่อาจเกิดขึ้นกับการพิจารณาคดีในระบบไต่สวน ตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ดังนี้

5.2.1 การพิจารณาคดีอาญาระบบกล่าวหา (Accusatorial System)

ระบบกล่าวหา เป็นระบบการดำเนินคดีแยกอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนฟ้องร้องออกจากอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาพิพากษา ไม่รวมอยู่ในองค์กรเดียวกันอย่างในระบบไต่สวน และยกฐานะของผู้ถูกไต่สวนเดิมหรือผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดมาเป็นประธานในคดี (Subject) คือไม่อยู่ในฐานะที่เป็นวัตถุในการไต่สวนนั่นเอง

สาระสำคัญของระบบกล่าวหา (Accusatorial System) สรุปได้ดังนี้

1) ศาลหรือผู้ชำระคดีมีบทบาทจำกัดเป็นเพียงแค่ผู้ตัดสินคดีเท่านั้น ไม่มีหน้าที่ในการสืบพยานเพิ่มเติมหรือช่วยเหลือคู่ความฝ่ายใด เพราะคู่ความทั้งสองฝ่ายจะต้องต่อสู้คดีกันเอง เพื่อให้ฝ่ายของตนเป็นฝ่ายชนะคดี ระบบการดำเนินคดีดังกล่าวเป็นการดำเนินคดี 3 ฝ่าย คือ ผู้พิพากษาหรือศาลฝ่ายหนึ่ง อัยการหรือโจทก์ฝ่ายหนึ่ง และผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยฝ่ายหนึ่ง โดยศาลที่ทำหน้าที่ตัดสินคดีจะต้องวางตัวเป็นกลาง (Passive)

2) การยกฐานะของผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลย เป็นประธานในคดี (Subject) ทำให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ และสามารถแก้ข้อกล่าวหาอย่างมากว่าแต่ก่อน อำนาจของศาลในการใช้ดุลพินิจมีอยู่น้อย กล่าวคือ ต้องปล่อยให้คู่ความต่อสู้คดีกันอย่างเต็มที่ และต้องมีหลักเกณฑ์การรับฟังพยานหลักฐานอย่างเคร่งครัด เพื่อมิให้ทั้งสองฝ่ายได้เปรียบเสียเปรียบกัน

5.2.2 การพิจารณาคดีอาญาระบบไต่สวน (Inquisitorial System)

⁴⁷ เรื่องเดียวกัน หน้า 19-20

ระบบการไต่สวน ระบบนี้มีวิวัฒนาการมาจากอิทธิพลของศาสนาโรมันคาทอลิก และเป็นระบบการดำเนินคดีอาญาของนานาประเทศ โดยมีได้แยกอำนาจสอบสวนฟ้องร้อง และอำนาจพิจารณาพิพากษาออกจากกัน เมื่อปรากฏว่ามีการกระทำผิดเกิดขึ้นในสังคมผู้มีอำนาจปกครองจะต้องดำเนินการไต่สวน (Inquisitorial) เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นมากที่สุด จนนำไปสู่การทรมานผู้ถูกไต่สวนด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้เล่าข้อเท็จจริงหรือสารภาพผิด สภาพเช่นนี้ผู้ถูกไต่สวนจึงไม่มีสิทธิในการต่อสู้คดี และมีสภาพเป็นเพียงกรรมในคดี หรือเป็นวัตถุแห่งการไต่สวนคดีเท่านั้น เมื่อวิธีการดังกล่าวที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าลัทธิการล่าแม่มด (Hexerei) ได้ถูกนำไปใช้มากขึ้นจนเกิดปัญหาอย่างมาก ระบบไต่สวนเช่นนี้จึงเสื่อมสลายไปในท้ายที่สุด

สาระสำคัญของระบบไต่สวน (Inquisitorial System) สรุปได้ดังนี้

1) การดำเนินคดีมีเพียงผู้ไต่สวนกับผู้ถูกไต่สวนเท่านั้น เนื่องจากไม่มีการแบ่งแยกอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนฟ้องร้อง กับอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาพิพากษาคดีออกจากกัน ทำให้ผู้ถูกไต่สวนมีสภาพเป็นเพียงวัตถุในการไต่สวนหรือเรียกว่า เป็นกรรมในคดี (Object) เท่านั้น

2) เมื่อไม่มีการแบ่งแยกอำนาจ การสอบสวนฟ้องร้องออกจากอำนาจในการพิจารณาพิพากษา จึงทำให้หาความเป็นกลางจากผู้ไต่สวนได้ยาก และผู้ไต่สวนมักมีอคติคิดว่าตนมีหน้าที่ในการปราบปรามสิ่งชั่วร้าย นำไปสู่การทรมานผู้ถูกไต่สวนให้รับสารภาพ เพราะไม่มีกฎเกณฑ์การสืบพยานที่เคร่งครัด โดยเฉพาะไม่มีบทตัดพยาน (Exclusionary Rule) อย่างเช่นในปัจจุบัน ฉะนั้นกฎหมายที่เป็นเทคนิควิธี (Technicality) ในการสืบพยานมีน้อยมาก

เนื่องจากระบบทั้งสอง เป็นลักษณะของการดำเนินคดีในอดีต ซึ่งตามกฎหมายของประเทศในระบบซีวิลลอว์หรือในประเทศที่ใช้ระบบคอมมอนลอว์ได้มีการพัฒนาหลักการดำเนินคดีในระบบของตนให้มีลักษณะใกล้เคียงกันมากขึ้น โดยนำข้อดีของระบบทั้งสองมาพัฒนาปรับปรุงกฎหมายของตนจนคล้ายกันว่าเป็นการสร้างกฎเกณฑ์ขึ้นมาใหม่ ซึ่งเราอาจเรียกว่าเป็นระบบผสม (Mixed System)⁴⁸ ก็ได้

5.3 ข้อแตกต่างระหว่างระบบกล่าวหา กับระบบไต่สวน

ข้อแตกต่างระหว่างระบบกล่าวหา กับระบบไต่สวนมีดังนี้⁴⁹

ประการแรก ในระบบกล่าวหา ศาลมีบทบาทในการพิจารณาคดีค่อนข้างจำกัด โดยเป็นกรรมการผู้ดูแลให้คู่ความดำเนินคดีไปตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ไม่มีอำนาจสืบพยานเอง

⁴⁸ชวเลศ โสภณวัตต์ กฎหมายลักษณะพยานของไทยเป็นกฎหมายในระบบกล่าวหาจริงหรือ ดุลพาห 28 6 พฤศจิกายน 2524 หน้า 38-41

⁴⁹ธีสุภรณ์ พันธุ์ฤทธิ์ กฎหมายลักษณะพยาน พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์วิญญูชน 2549 หน้า 19-20

แต่ตามระบบไต่สวน ศาลมีบทบาทสำคัญในการพิจารณาคดี จะสั่งสืบพยานเพิ่มเติมหรืองดสืบพยานก็ได้ กำหนดระเบียบวิธีการเกี่ยวกับการสืบพยานมีน้อย เพราะศาลมีอำนาจใช้ดุลพินิจอย่างกว้างขวาง

ประการที่สอง คู่ความในระบบกล่าวหาจะมีบทบาทสำคัญในการต่อสู้คดี โดยเสนอข้อเท็จจริงและตรวจสอบข้อเท็จจริงกันเอง (Adversary System) แต่ในระบบไต่สวน โดยเฉพาะในคดีอาญาจะเป็นการดำเนินคดีระหว่างศาลกับจำเลย โจทก์เป็นเพียงผู้ช่วยเหลือศาลในการค้นหาข้อเท็จจริงเท่านั้น

ประการที่สาม ตามระบบกล่าวหาจะมีหลักเกณฑ์การนำสืบพยานเคร่งครัดมาก เช่น มีบทตัดพยาน (Exclusionary Rule) ไม่ยอมให้ศาลรับฟังพยานนั้นเข้าสู่สำนวนความเลยทั้งการใช้คำถามซักถาม ถามค้าน ก็ต้องอยู่ในบังคับกฎหมายอย่างเคร่งครัด หากบกพร่องหรือผิดพลาดไปจากนี้ ศาลจะไม่เชื่อเลย ต่างกับระบบไต่สวนที่เปิดโอกาสให้มีการเสนอพยานหลักฐานต่อศาลได้โดยไม่จำกัด กำหนดระเบียบวิธีการ (Technicality) เกี่ยวกับการสืบพยานมีน้อย และไม่เป็นสาระสำคัญ ศาลจึงมีดุลพินิจอย่างกว้างขวาง

5.4 ข้อดีและข้อเสียของระบบกล่าวหาและระบบไต่สวน

ข้อดีและข้อเสียของระบบกล่าวหาและระบบไต่สวนมีดังนี้

ข้อดีของระบบกล่าวหา คือ ฐานะของจำเลยถูกเปลี่ยนจากผู้ถูกซักฟอกในฐานะเป็นกรรมแห่งคดีมาเป็นผู้ร่วมในการเสนอข้อเท็จจริงและร่วมในการค้นหาความจริงในกระบวนการพิจารณา ซึ่งถือว่าเป็นประธานแห่งคดี ดังนั้น จำเลยจึงได้รับสิทธิต่าง ๆ ที่จะต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ หรือการวางเฉยในการดำเนินคดี เพราะได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ จนกว่าจะได้รับการพิพากษาตัดสินจากศาลว่าเป็นผู้กระทำความผิด⁵⁰

ข้อเสียของระบบกล่าวหา คือ เมื่อจำเลยได้รับการยกฐานะเป็นประธานในคดีแล้ว จำเลยจะมีโอกาสในการต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ ทำให้อาจมีการพิพากษายกฟ้องจำเลย โดยอาศัยเทคนิคทางกระบวนการพิจารณาคดี และจำเลยอาจหลุดพ้นคดีเพียงเพราะพยานหลักฐานยังไม่เพียงพอและพยานหลักฐานน่าสงสัยทำให้ไม่ได้ความจริงแห่งคดีที่ครบถ้วนและรอบด้าน ศาลไม่มีบทบาทในการเสาะหาข้อเท็จจริงกันเอง⁵¹ จึงมักจะปรากฏอยู่เสมอว่า จำเลยชนะคดีเนื่องจากกฎหมายวิธีพิจารณาความ

⁵⁰ณรงค์ โจหาญ หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1 พิมพ์ครั้งที่ 8 กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์วิญญูชน 2547 หน้า 26

⁵¹โสภณ รัตนกร คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน พิมพ์ครั้งที่ 5 กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์นิติบรรณาการ 2543 หน้า 2

ข้อดีของระบบไต่สวน คือ มีความรวดเร็วในการพิจารณาคดี คู่ความไม่อาจที่จะประวิงคดีได้และทำให้คดีได้ข้อเท็จจริงที่รอบด้านครบถ้วน ถ้ามีหลักฐานฟังได้ว่า จำเลยกระทำความผิดก็ลงโทษได้ การสงสัยไม่แน่ใจว่าจำเลยทำผิดหรือไม่ จึงไม่น่ามีได้ เพราะถ้าสงสัย ศาลก็ต้องค้นหาความจริงจนถึงที่สุดให้สิ้นสงสัย ถ้าค้นหาความจริง จนถึงที่สุดแล้ว ไม่มีพยานหลักฐานเพียงพอที่พิพากษายกฟ้องไป⁵²

ข้อเสียของระบบไต่สวน คือ การให้อำนาจชี้ขาดทั้งกระบวนการอยู่ในดุลพินิจของคนเพียงคนเดียว โดยไม่มีการตรวจสอบหรือคานอำนาจหน้าที่ ดังนั้น จึงอาจเกิดกรณีที่มีการพิจารณาและการพิพากษานั้น มิได้เกิดจากความบริสุทธิ์ใจ หรือมีอคติต่อจำเลยโดยง่าย และการที่ถือว่าจำเลยเป็นกรรมแห่งคดี ทำให้ผู้นั้นไม่มีโอกาสแก้ข้อกล่าวหา⁵³ และศาลจะต้องลดตัวมาทำหน้าที่เป็นทนายความเสียเองด้วย

6. การแก้ไขบททวนคำพิพากษาคืออาญา

เพื่อเป็นหลักประกันเกี่ยวกับความเป็นอิสระของกระบวนการยุติธรรมและทำให้การตัดสินใจตัดสินคดีสอดคล้องกับกฎหมาย รัฐจึงได้สร้างกลไกการควบคุมผู้พิพากษา โดยศาลลำดับชั้นที่สูงกว่า อย่างไรก็ตาม การควบคุมตรวจสอบดังกล่าวไม่ได้เป็นไปได้โดยอัตโนมัติ โดยคู่ความที่คิดว่าได้รับความเสียหายจากคำพิพากษาของศาล จึงเป็นการเปิดโอกาสให้มีการพิจารณาคดีใหม่ (Review) โดยศาลในลำดับชั้นสูงกว่า

นอกจากนี้ ความหมายของกฎหมายเกี่ยวกับเรื่องการแก้ไขบททวนคำพิพากษาหรือการโต้แย้งคัดค้านคำพิพากษาของศาล (Review หรือ Attacks on Judicial Decisions) จะแตกต่างกันออกไปตามแต่ละระบบกฎหมาย โดยนักกฎหมายของระบบ Civil Law เช่น ฝรั่งเศส อิตาลี และเยอรมันจะมีความหมายโดยทั่วไปว่าหมายถึงวิธีการที่ทำให้มีการแก้ไขหรือยกเลิกคำพิพากษาของศาล

การโต้แย้งคัดค้านคำพิพากษา อาจจะเป็นกรณีที่ศาลที่ได้มีคำพิพากษาได้ทำการพิจารณาตัดสินคดีใหม่ เท่ากับเป็นการทบทวนคำพิพากษา (Reexamination or Reopening) หรือกรณีที่ศาลลำดับชั้นสูงกว่าศาลที่ได้มีคำพิพากษา ทำการตรวจสอบคำพิพากษาโดยศาลสูงต่าง ๆ นั้นจะเรียกว่า “Appeal” ไม่ว่าจะเป็นการอุทธรณ์ต่อศาลอุทธรณ์หรือศาลสูงสุด และไม่ว่าการอุทธรณ์นั้นจะเป็นการอุทธรณ์ในปัญหาข้อกฎหมายหรือปัญหาข้อเท็จจริง การตรวจสอบคำพิพากษาโดยศาลสูง

⁵² ประพันธ์ ทรัพย์แสง การค้นหาความจริงของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง: แนวทางปัญหาสู่ความเป็นระบบไต่สวนเต็มรูปแบบ หลักรัฐธรรมนูญการบริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูงวิทยาลัยการยุติธรรม 2548 หน้า 18

⁵³ ณรงค์ ใจหาญ เรื่องเดิม หน้า 172

จึงมีลักษณะเหมือนกัน ในขณะที่ในประเทศ Civil Law นั้น กระบวนพิจารณาในศาลอุทธรณ์และศาลสูงสุดจะแตกต่างกันอย่างมาก และใช้ถ้อยคำเรียกขานที่แตกต่างกัน เช่น การอุทธรณ์ต่อศาลอุทธรณ์ในฝรั่งเศสเรียกว่า “Appeal” เยอรมันเรียกว่า “Berufung” ในอิตาลีเรียกว่า “Appello” ส่วนการอุทธรณ์ต่อศาลสูงสุดในฝรั่งเศสเรียกว่า “Pourvoi” เยอรมันเรียกว่า “Revision”

คำพิพากษาของศาลที่ถูกโต้แย้ง ไม่จำเป็นว่าจะต้องเป็นคำพิพากษาเฉพาะในส่วนที่เป็นเนื้อหาสาระข้อพิพาทของคดี โดยอาจจะเป็นคำพิพากษาในประเด็นที่เกี่ยวกับหลักเกณฑ์ของวิธีพิจารณา เช่น ปัญหาเกี่ยวกับเรื่องเขตอำนาจศาล หรือข้อโต้แย้งในส่วนที่เป็นเนื้อหาสาระของคดีนั้น อาจจะเป็นเพียงบางส่วนของคดีที่พิพาทกันในศาลล่างก็ได้ และอาจจะไม่บ่อยครั้งนัก สำหรับในคดีที่เกี่ยวกับเรื่องความเสียหายส่วนบุคคลนั้น ศาลอาจพิจารณาในประเด็นที่ว่า จำเลยได้สำนึกผิดหรือไม่ เพื่อที่จะกำหนดจำนวนค่าเสียหายที่แน่นอน⁵⁴

สรุป สาเหตุและความจำเป็นที่ต้องมีการแก้ไขบททวนคำพิพากษานั้น เนื่องจากผู้พิพากษาที่เป็นปुरुชนธรรมดาที่อาจผิดพลาดบกพร่องในการวินิจฉัยและสั่งคดีได้ อาจสืบเนื่องมาจากความไม่รู้ ความไม่ละเอียดรอบคอบหรือความผิดพลาด ซึ่งกรณีดังกล่าวเป็นเรื่องเกี่ยวกับตัวผู้พิพากษาเอง และในด้านพยานหลักฐานที่ใช้ประกอบในการวินิจฉัยสั่ง ก็อาจเกิดความผิดพลาดบกพร่องได้ด้วยเช่นเดียวกัน เป็นต้นว่า พยานหลักฐานอาจไม่ถูกต้อง ไม่ตรงกับความจริงหรือไม่ครบถ้วน เหล่านี้เป็นที่มาของความบกพร่องของการตัดสิน ซึ่งขาดคดีทั้งสิ้น และความบกพร่องนั้น อาจเป็นไปในรูปแบบต่าง ๆ เช่น

- 1) อาจเป็นการใช้กฎหมายผิด เช่น ใช้กฎหมายที่ถูกยกเลิกไปแล้ว มาลงโทษบุคคลหรือ ลงโทษบุคคลไม่ครบถ้วนตามกฎหมาย หรือ
- 2) อาจเป็นการฟังข้อเท็จจริงผิด ซึ่งการฟังข้อเท็จจริงผิดนี้อาจเกิดขึ้นได้หลายประการ เป็นต้นว่า การสืบพยานหลักฐานไม่ละเอียดครบถ้วน การสรุปข้อเท็จจริงผิดหรือพยานหลักฐานที่นำมาใช้ในการชั่งน้ำหนักเป็นพยานหลักฐานที่ยังคลุมเครืออยู่

ดังกล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่าแม้ศาลจะมีอิสระในการพิจารณาพิพากษาคดี กรณีก็อาจมีความจำเป็นที่ต้องมีการอุทธรณ์ การฎีกา ทั้งนี้เพื่อเป็นหลักประกันในการอำนวยความยุติธรรม⁵⁵ คู่ความที่ได้รับความเสียหายจากคำพิพากษาที่ผิดนั้น จึงควรจะมีวิธีการที่จะสามารถแก้ไขข้อผิดพลาดดังกล่าวได้ และการตรวจสอบคำพิพากษาของศาลนั้น ไม่เพียงแต่จะช่วยทำให้มีการ

⁵⁴วรรณชัย บุญบำรุง หลักและทฤษฎีกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เล่ม 2 กรุงเทพมหานคร: สำนักงานวิญญูชน 2548 หน้า 180-181

⁵⁵คณิต วน นคร กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม 2540 หน้า 324-325

แก้ไขคำพิพากษาที่ผิดพลาดเท่านั้น แต่ยังมีผลทำให้ศาลล่าง มีความระมัดระวังมากขึ้นในการทำคำพิพากษา

6.1 สาเหตุของการแก้ไขทบทวนคำพิพากษาคืออาญา⁵⁶

กระบวนการวิธีพิจารณาคดีอาญาจะประกอบด้วยโครงสร้างหลัก 2 ส่วน คือ โครงสร้างในส่วนที่เป็นวิธีการ (Procedural Formation) และโครงสร้างส่วนที่เป็นเนื้อหา (Substantive Formation) โดยปกติ คำพิพากษาจะมีความมุ่งหมายที่จะบอกถึงการกำหนดข้อเท็จจริงอันเป็นที่ยุติแล้วกับการปรับใช้กฎหมายว่า ผลในทางกฎหมายจะเป็นประการใด โดยเฉพาะหากมีปัญหาเกี่ยวกับการกำหนดข้อเท็จจริงก็ดี การปรับใช้กฎหมายก็ดี หรือการกำหนดบทลงโทษนั้นย่อมเกิดข้อผิดพลาดได้เสมอ และข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้น จำต้องมีการแก้ไข การแก้ไขที่สำคัญประการหนึ่ง ก็คือการอุทธรณ์คดี ทั้งนี้ ก็เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมหรือความยุติธรรม ซึ่งเป็นเหตุผลสำคัญ และเป็นวัตถุประสงค์หลักของการอุทธรณ์ จำแนกออกเป็น 3 ขั้นตอนที่สำคัญได้แก่

6.1.1 การกำหนดข้อเท็จจริงไม่ถูกต้อง⁵⁷

โดยที่กระบวนการวิธีพิจารณาคดีอาญาหรือการดำเนินคดีอาญานั้นมุ่งแสวงหาความจริงเกี่ยวกับการกระทำความผิดว่าผู้ต้องหาหรือผู้ถูกกล่าวหาหรือนั้น ได้กระทำความผิดตามที่ถูกกล่าวหาหรือไม่ โดยองค์กรต่าง ๆ ในกระบวนการยุติธรรมและโดยอาศัยกฎเกณฑ์ทางกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน เพื่อเป็นหลักประกันให้ได้ความจริงที่สมบูรณ์แบบ ซึ่งการที่จะได้ความจริงอันเป็นที่ยุตินั้นก็ต้องดำเนินการตามขั้นตอน เช่น พยานหลักฐานที่รับฟังมา ยอมรับได้ตามกฎหมายหรือไม่ (Admissibility) หากยอมรับได้ก็มาสู่ขั้นตอนการสอบพยาน (Examination) ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการค้นหาความจริง และนำมาสู่ขั้นตอนสุดท้าย คือ การประเมินค่าของพยานหลักฐานที่ได้รับฟังมาทั้งหมด (Evaluation) ว่าน่าเชื่อถือเพียงใด ซึ่งต้องอาศัยประสบการณ์และทักษะของแต่ละบุคคล ด้วยเหตุนี้เอง การประเมินค่าพยานหลักฐานที่ได้รับฟังมาจึงอาจมีข้อจำกัดหรือมีผิดพลาดเกิดขึ้นได้ ในขณะที่เดียวกันการกำหนดข้อเท็จจริงโดยปราศจากเหตุผลมารองรับ อันเป็นสาเหตุให้ต้องมีการตรวจสอบและแก้ไขความผิดพลาดต่อไป

6.1.2 การปรับใช้กฎหมายไม่ถูกต้อง⁵⁸

เนื่องจากกฎหมายนั้นเป็นสถานะที่ไม่มีตัวตนและมีความเป็นอุดมคติอยู่ เมื่อใดก็ตามที่นำไปปรับใช้กับข้อเท็จจริงและก็ทำให้กฎหมายนั้น มีสถานะเป็นรูปเป็นร่างขึ้นมา

⁵⁶เกียรติศักดิ์ พุดพันธ์ การแก้ไขทบทวนคำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2546 หน้า 19

⁵⁷เรื่องเดียวกัน หน้า 19-20

⁵⁸เรื่องเดียวกัน หน้า 21-22

6.2 ขั้นตอนในการแก้ไขบททวนคำพิพากษาคดีอาญา⁶⁰

โดยทั่วไปเราแบ่งการแก้ไขบททวนคำพิพากษาคดีอาญาออกเป็น 2 ประเภท โดยคำนึงถึงสถานะของคำพิพากษานั้นเองว่า ถึงที่สุดแล้วหรือยังไม่ถึงที่สุด โดยแบ่งได้เป็น 2 ขั้นตอนดังนี้ คือ

6.2.1 การแก้ไขคำพิพากษาคดีอาญาก่อนคดีจะถึงที่สุด⁶¹

ในระบบคอมมอนลอว์ ส่วนใหญ่เปิดโอกาสให้คู่ความสามารถอุทธรณ์คดีอาญาทั้งปัญหาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย ได้อย่างน้อย 1 ชั้น แต่มีคดีบางประเภท ไม่อาจอุทธรณ์ปัญหาข้อเท็จจริง เนื่องจากลูกขุนได้รับฟังข้อเท็จจริงและไต่ตรองแล้วว่า ถูกต้องตรงกับความจริง ซึ่งก็คือคดีความผิดเล็ก ๆ น้อย ๆ ส่วนในระบบซีวิลลอว์ ส่วนใหญ่จะเปิดโอกาสให้มีการอุทธรณ์ปัญหาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย ได้อย่างน้อย 1 ชั้นเช่นกัน และอาจจำกัดการอุทธรณ์ปัญหาข้อเท็จจริงในบางกรณี การแก้ไขคำพิพากษาคดีอาญาก่อนคดีจะถึงที่สุดนี้ เท่ากับเป็นการเปิดโอกาสให้ศาลสูงได้ตรวจสอบคำตัดสินและคำพิพากษาของศาลล่างว่าถูกต้องหรือไม่ และเป็นอีกวิธีการหนึ่งในการควบคุมการปฏิบัติหน้าที่ของศาลล่างนั่นเอง

6.2.2 การแก้ไขคำพิพากษาคดีอาญาภายหลังคำพิพากษาถึงที่สุดแล้ว

โดยทั่วไปกระบวนการพิจารณาของศาล ประกอบด้วย โครงสร้าง 2 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นแบบพิธี (Formal) และส่วนที่เป็นเนื้อหา (Material) กล่าวคือ คำพิพากษาคดีอาญานั้น เมื่อประกาศหรือตัดสินคดีออกมาแล้วคำพิพากษา ย่อมมีสภาพเด็ดขาด ไม่อาจโต้แย้งได้โดยวิธีการใด ๆ ในส่วนที่เป็นแบบพิธีก็คือ การกำหนดให้มีระยะเวลาในการยื่นอุทธรณ์ และได้ผ่านพ้นกำหนดเวลาดังกล่าวไปแล้ว โดยถือว่าคู่ความไม่ประสงค์ที่จะใช้สิทธิโต้แย้งคำพิพากษา เป็นเหตุให้คำพิพากษานั้นเป็นอันถึงที่สุดในทางแบบพิธี ส่วนในเนื้อหานั้น คำพิพากษาที่ได้ย่อมถือว่าถูกต้องตรงกับความจริงที่สุด และถือเป็นอันยุติไม่อาจนำมาฟ้องร้องกันได้อีก ตามหลัก “Non Bis In Idem” เนื่องจากได้เปิดโอกาสให้คู่กรณีทั้ง 2 ฝ่าย นำพยานเข้าสืบหักล้างในช่วงเวลาที่เป็นประโยชน์ต่อรูปคดีแล้ว และศาลได้ฟังข้อโต้แย้งของทั้ง 2 ฝ่ายแล้ว ดังนั้น แม้หากมีข้อผิดพลาดในส่วนนี้ แต่เมื่อคำพิพากษาถึงที่สุดแล้ว ย่อมไม่อาจอุทธรณ์ต่อไปได้

6.3 ผลกระทบของการแก้ไขบททวนคำพิพากษาคดีอาญา⁶²

ในทางทฤษฎีคำพิพากษาคดีอาญานั้นมีสมมติฐานที่ว่า ข้อเท็จจริงที่ได้ตัดสินไปนั้น ถือว่าถูกต้องตรงกับความจริงมากที่สุด ตามหลัก “Res Judicata Pro Veritate Habetur” เป็นผล

⁶⁰ เรื่องเดียวกัน หน้า 24

⁶¹ เรื่องเดียวกัน หน้า 25

⁶² เรื่องเดียวกัน หน้า 24

ทำให้คำพิพากษาคดีอาญาไม่อาจโต้แย้งเป็นอื่นได้ ตามหลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษาคดีอาญานั้นเอง⁶³

ดังนั้น คำพิพากษาคดีอาญาทุกประเภทในทางทฤษฎี จึงไม่สามารถอุทธรณ์ฎีกาต่อไปได้กล่าวคือ เมื่อศาลได้มีคำพิพากษาคดีอาญาคดีใดคดีหนึ่งแล้วคำพิพากษานั้นย่อมผูกพันและสามารถบังคับได้ทันที ตามทฤษฎีผลผูกพันของคำพิพากษา (The Theory of Finally-Binding Effect) ไม่ว่าจะเป็ศาลหรือคู่ความก็ตาม ซึ่งตามหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความแน่นอนทางกฎหมาย (Legal Stability) นั้น หากยอมให้มีการอุทธรณ์คดีอาญา ย่อมต้องกระทบกระเทือนถึงความเด็ดขาดแน่นอนของคำพิพากษาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ในทางกลับกัน หากไม่ยอมให้มีการแก้ไขคำพิพากษาที่มีความผิดพลาดบกพร่องเช่นนี้ ก็ย่อมทำให้ความยุติธรรมไม่อาจดำเนินไปได้ด้วยดี เพราะย่อมกระทบกระเทือนต่อเสรีภาพของบุคคล ดังนั้นการอุทธรณ์คดีอาญา ซึ่งถือว่าเป็นการแก้ไขข้อผิดพลาดของคำพิพากษา จึงต้องคำนึงถึงสมดุลระหว่างความแน่นอนของคำพิพากษากับสิทธิเสรีภาพของบุคคลที่เกิดจากคำพิพากษานั้น เพื่อป้องกันความเสื่อมสร้ทธาต่อกระบวนการยุติธรรม

ในทางทฤษฎี คำพิพากษาคดีอาญาสามารถสิ้นสุดและเด็ดขาดได้เพียงศาลชั้นเดียว โดยไม่จำเป็นต้องขอให้มีการแก้ไขทบทวน แต่มีข้อแม้ว่ากระบวนการวิธีพิจารณาคดีต่าง ๆ ทั้งหมดต้องสมบูรณ์แบบ และทุกฝ่ายในกระบวนการยุติธรรมได้ทำหน้าที่ค้นหาความจริงอย่างสมบูรณ์ที่สุดแล้วเพราะเมื่อความจริงที่ได้จากกระบวนการวิธีพิจารณาที่มีความสมบูรณ์แบบมากเท่าใด โอกาสที่จะเกิดข้อโต้แย้ง หรือผิดพลาดบกพร่อง ย่อมไม่อาจเกิดขึ้นได้หรือเกิดขึ้นได้น้อย ความจริงที่ได้ตามลักษณะนี้ จะมีความเป็นภาวะวิสัยอย่างมาก และไม่น่าจะมีความจริงเป็นอย่างอื่นได้ นอกจากความจริงที่ได้จากการไต่สวนหรือสอบสวนโดยกระบวนการทั้งหมดนี้อีก ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ของวิธีพิจารณาความที่ต้องการให้ได้มาซึ่งความยุติธรรมที่ดีที่สุดเท่าที่เป็นไปได้

อย่างไรก็ดี แต่ด้วยเหตุที่มนุษย์มีความสามารถที่จำกัด จึงอาจเป็นสาเหตุให้เกิดข้อผิดพลาดขึ้นได้ไม่มากก็น้อย และข้อผิดพลาดต่าง ๆ เหล่านี้ ก็ส่งผลกระทบต่อ คำพิพากษาแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับสภาพสังคมในขณะนั้น หากพิจารณาจากแนวคิดในปัจจุบัน ที่คำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของปัจเจกชนมากขึ้น การชั่งน้ำหนักระหว่างความเด็ดขาดของคำพิพากษาคดีอาญา กับความยุติธรรมและสิทธิเสรีภาพของปัจเจกชน จึงเป็นสิ่งที่ต้องระมัดระวัง และควรต้องให้มีการแก้ไขทบทวนได้ เพื่อเป็นหลักประกันความยุติธรรม และลดผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากความผิดพลาดที่เกิดขึ้นในกระบวนการพิจารณาคดีของศาล จึงมีข้อพิจารณาในส่วนของหลักการพิจารณาคดี

⁶³เรื่องเดียวกัน หน้า 27

สองชั้นดังนี้ คือ การพิจารณาคดีใด ๆ ก็ตาม จะต้องมีการพิจารณาโดยศาลอย่างเหมาะสมและเป็นธรรม โดยศาล 2 ชั้นเป็นอย่างน้อย โดยนำหลักการและแนวคิดเกี่ยวกับหลักแห่งความเสมอภาค และหลักแห่งความเหมาะสม มาพิจารณาประกอบโดยที่ต้อ้งไม่ก่อให้เกิดความล่าช้าแห่งคดี โดยปราศจากคุณค่า ตามลำดับ⁶⁴

7. แนวคิดในการขอหรือฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่⁶⁵

แนวความคิดในการขอหรือฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ (Reopening of Criminal Proceedings) เกิดจากการที่ต้องยอมรับว่า แม้กระบวนการพิสูจน์ความผิดหรือกระบวนการยุติธรรมทางอาญาจะมีประสิทธิภาพมากเพียงใดก็ตาม ความผิดพลาดบกพร่องก็ยังสามารถเกิดขึ้นได้ ซึ่งความผิดพลาดดังกล่าวอาจเกิดจากความผิดพลาดในการรวบรวมพยานหลักฐาน กระบวนการนำสืบพยานหลักฐาน หรือการรับฟังพยานหลักฐานเท็จมาใช้ลงโทษจำเลยอันส่งผลให้ผู้บริสุทธิ์มีโอกาสถูกลงโทษได้ แต่มาตรการที่อาจนำมาใช้เพื่อแก้ไขความผิดพลาดดังกล่าว เช่น การอภัยโทษ การนิรโทษกรรม ต่างก็มีหลักการและวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน แต่ก็ไม่ได้มีไว้เพื่อนำมาใช้แก้ไขความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรมได้อย่างตรงเป้าหมาย และไม่อาจแก้ไขผลของคำพิพากษาที่เกิดขึ้นแก่จำเลยผู้บริสุทธิ์ได้อย่างสมบูรณ์ ดังนั้น ในหลาย ๆ ประเทศ จึงยอมให้มีการขอหรือฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ ซึ่งเป็นข้อยกเว้นของเรื่องสภาพเด็ดขาดทางกฎหมายในทางรูปแบบหรือคำพิพากษาถึงที่สุดประการหนึ่ง เพื่อเป็นมาตรการแก้ไขผลของคำพิพากษาที่ผิดพลาด อันเป็นการแก้ไขเยียวยาให้แก่จำเลยผู้บริสุทธิ์เพื่อเป็นการคุ้มครองเกียรติยศของจำเลย หรือของวงศ์ตระกูลให้กลับคืนสู่ฐานะเดิมเท่าที่จะสามารถกระทำได้ และยักรวมตลอดไปถึงความเสียหายต่อเสรีภาพอีกด้วย

การแก้ไขผลของคำพิพากษาในคดีซึ่งถึงที่สุดแล้วนั้น ย่อมเป็นการกระทบกระเทือนต่อหลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษาซึ่งมีวัตถุประสงค์ที่จะให้คดีความต่าง ๆ มีข้อยุติโดยคู่ความที่เกี่ยวข้องในคดีจะต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามข้อยุตินั้น เพื่อให้กระบวนการยุติธรรมมีความศักดิ์สิทธิ์และน่าเชื่อถือ สร้างความสงบเรียบร้อยและเป็นระเบียบในสังคม เพราะต้องถือว่า

⁶⁴ เรื่องเดียวกัน หน้า 27-29

⁶⁵ ทรงไชย พัฒนาคิน ปัญหาการอุทธรณ์คำพิพากษาศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตามมาตรา 278 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2554 หน้า 33

คำพิพากษาเป็นการแสดงหลักฐานที่มีความแน่นอนสูงและไม่มีสิ่งใดที่ได้จากหลักฐานภายนอกคดี จะมีน้ำหนักสูงกว่าอีกแล้ว ดังนั้น การกำหนดหลักเกณฑ์ เงื่อนไขและวิธีการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่จึงต้องมีลักษณะจำกัด เพื่อไม่ให้มีการรื้อฟื้นคดีอาญาได้โดยง่ายเพราะจะเป็นการกระทบกระเทือนต่อหลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษา

7.1 หลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษา

หลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษา (Res Judicata pro accipitur) เป็นหลักที่ตั้งอยู่บนแนวความคิดที่ต้องการให้คดีซึ่งได้มีการฟ้องร้องและพิจารณาพิพากษาแล้ว ควรจะมีที่สิ้นสุดหรือมีข้อยุติ และไม่สมควรหยิบยกสิ่งที่ระงับหรือยุติไปแล้วขึ้นมาฟ้องร้องหรือพิจารณาใหม่ แนวความคิดดังกล่าวเป็นวัตถุประสงค์สำคัญซึ่งปรากฏออกมาในรูปของหลัก Res Judicata

7.1.1 หลัก Res Judicata

เป็นหลักที่เกิดขึ้นโดยคำพิพากษาของศาล ซึ่งหมายถึง สิ่งที่ศาลวินิจฉัยตัดสินแล้ว หรือสิ่งที่ยุติตามคำพิพากษาแล้วเป็นหลักแห่งคำพิพากษาถึงที่สุด (final judgment) คำพิพากษาซึ่งกระทำโดยศาลที่มีอำนาจ (competent jurisdiction) ย่อมทำให้อำนาจฟ้องและข้อเท็จจริงที่วินิจฉัยแล้วเป็นอันยุติ คู่ความและผู้มีส่วนได้เสียจะนำมาฟ้องใหม่ไม่ได้แม้ในศาลอื่นที่มีเขตอำนาจร่วมกันก็ตาม วัตถุประสงค์ก็คือต้องการให้คดีมีข้อยุติไม่ให้มีการรื้อฟื้นนำคดีที่ยุติหรือถึงที่สุดแล้วขึ้นมาฟ้องร้องใหม่ เพื่อความยุติธรรม ความเหมาะสม และเพื่อความสงบสุขของประชาชน เป็นการรักษาผลประโยชน์ของคู่ความ ประหยัดเวลาในการดำเนินคดี รักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม

สำหรับประเทศไทย หลักการที่ต้องการให้คดีความจะต้องมีที่สิ้นสุดมิใช่ปล่อยให้มีการฟ้องคดีโดยไม่รู้จักจบสิ้นนั้น มีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา มีลักษณะเป็นบทคัดค้านวนเรียกว่า การฟ้องกลุ่มรุม โดยบัญญัติไว้ในกฎหมายลักษณะตระลาการที่ 119 ในกฎหมายตราสามดวง เรื่อยมาจนถึงปัจจุบันก็ยังยอมรับหลักการดังกล่าว ดังจะเห็นได้จากกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 148 ที่บัญญัติว่า "คดีที่ได้มีคำพิพากษาหรือคำสั่งถึงที่สุดแล้วห้ามมิให้คู่ความเดียวกันหรือร้องฟ้องกันอีก ในประเด็นที่ได้วินิจฉัยโดยอาศัยเหตุอย่างเดียวกัน" และในคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 อนุมาตรา (4) ที่ห้ามมิให้ฟ้องคดีและตัดสินลงโทษผู้ต้องหา หรือจำเลยคนเดียวกันซ้ำอีก ถ้ามีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดซึ่งได้ฟ้องแล้ว

7.1.2 หลัก Double Jeopardy

ในประเทศคอมมอนลอว์ (common law) นั้นมีหลักที่เรียกว่า Double Jeopardy กล่าวคือ คดีที่ได้มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดแล้ว จะนำคดีนั้นมาฟ้องใหม่อีกไม่ได้ ทั้งนี้

ก็เพื่อป้องกันการสูญเสียทางด้านทรัพย์สินของบุคคล จากการต้องถูกฟ้องร้องเรื่องเดียวกันอีก และเป็นการป้องกันมิให้ต้องเดือดร้อนจากการจะต้องถูกพิจารณาซ้ำอีก และยังเป็นกรหลีกเลี่ยงมิให้สาธารณชนต้องเสื่อมศรัทธาในกระบวนการยุติธรรม ในเมื่อมีความขัดแย้งเกิดขึ้นระหว่างคำพิพากษาของศาลในคดีเรื่องเดิมและเรื่องใหม่ซึ่งตั้งอยู่บนข้อเท็จจริงอย่างเดียวกัน ซึ่งหลักนี้ได้นำไปใช้ในเรื่องการใช้สิทธิในการอุทธรณ์ด้วย กล่าวคือ หากคดีนั้นศาลได้มีคำพิพากษาให้ปล่อยตัวจำเลย โจทก์ผู้ฟ้องคดีจะอุทธรณ์คดีนั้นอีกไม่ได้ เพราะจะขัดกับหลัก Double Jeopardy

หลัก Double Jeopardy คือ หลักการต่อสู้ในวิธีพิจารณา มิให้จำเลยต้องถูกดำเนินคดีเป็นครั้งที่สอง หลังจากคดีแรกซึ่งเป็นเรื่องเดียวกันได้ตัดสินแล้ว ในส่วนกฎหมายคอมมอนลอว์จำเลยสามารถอ้างว่า จำเลยได้ถูกตัดสินให้พ้นโทษ หรือถูกตัดสินว่ากระทำความผิดจากคดีก่อนแล้ว

7.1.3 หลัก *Ne bis in idem*

เป็นหลักที่ใช้อยู่ในระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (civil law) เป็นหนึ่งในรากฐานของระบบกฎหมายใหม่ทั้งหมด ความสำคัญของหลักนี้มีได้เป็นเพียงแค่หลักของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเท่านั้น แต่ยังเป็นหลักสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานด้วย ซึ่งหมายความว่าบุคคลไม่ควรถูกพิจารณาเพื่อลงโทษสองครั้งในการกระทำครั้งเดียว ซึ่งทำให้เกิดสภาพเด็ดขาดทางกฎหมาย กล่าวคือ เมื่อมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดซึ่งได้ฟ้องแล้ว คดีนี้จะรื้อฟื้นขึ้นมาดำเนินการอีกไม่ได้

ปัญหาของหลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษา คือ แม้เราต้องยอมรับในหลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษาเพื่อให้กระบวนการยุติธรรมมีความศักดิ์สิทธิ์และน่าเชื่อถือ สร้างความสงบเรียบร้อยและเป็นระเบียบในสังคมก็ตาม แต่หากกระบวนการยุติธรรมเกิดความผิดพลาดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นความไม่น่าเชื่อถือหรือคุณภาพของพยานหลักฐานที่ไม่ดีพอ หรือปรากฏภายหลังว่าพยานที่เบิกความในคดีนั้นเป็นพยานเท็จ หรือมีข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานใหม่ ซึ่งอาจทำให้ผลของคำพิพากษาเปลี่ยนแปลงไป ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนแล้วแต่ส่งผลถึงหลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษา ทำให้ขาดความน่าเชื่อถือ และการยอมรับจากคู่ความและประชาชน ปัญหานี้จึงเป็นปัญหาที่สำคัญประการหนึ่งทำให้ในหลายๆ ประเทศต้องยอมให้มีการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ เพื่อแก้ไขความผิดพลาดบกพร่องอันเกิดจากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดดังกล่าว โดยอยู่ในเงื่อนไขที่ว่าหลักเกณฑ์และวิธีการเพื่อขอให้มีการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นใหม่จะต้องมีลักษณะจำกัด ไม่ให้มีการขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ได้โดยง่าย อันเป็นการกระทบกระเทือนต่อหลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษา

7.2 หลักการรื้อฟื้นคดีอาญาในทางที่เป็นคุณและเป็นโทษ

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของรัฐ แม้จะมีประสิทธิภาพมากเพียงใด แต่ในทางปฏิบัติมักเกิดความผิดพลาดบกพร่องขึ้นได้ในทุกขั้นตอนของกระบวนการ ไม่ว่าจะเป็นในชั้นพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาล อันส่งผลกระทบต่อสังคม ไม่ว่าจะเป็นความผิดพลาดที่เกิดเป็นโทษแก่จำเลยผู้บริสุทธิ์ในกรณีที่มีการลงโทษจำเลยทั้ง ๆ ที่มีได้กระทำความผิด หรือความผิดพลาดในทางที่เป็นคุณแก่จำเลยแต่เป็นโทษต่อผู้ที่ต้องเสียหายจากการกระทำความผิดนั้น หากมีการปล่อยตัวผู้กระทำความผิดไปทั้ง ๆ ที่ได้กระทำความผิดนั้นจริง ๆ

7.2.1 หลักการรื้อฟื้นคดีอาญาในทางที่เป็นคุณ

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาเพื่อพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหาหรือจำเลย แม้มีการวางกระบวนการไว้อย่างมีประสิทธิภาพมากเพียงใด ความผิดพลาดบกพร่องย่อมอาจเกิดขึ้นได้ ความจำเป็นในการกำหนดให้มีกระบวนการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่จึงถูกกำหนดขึ้นในหลาย ๆ ประเทศทั่วโลก ซึ่งรวมถึงประเทศไทยดังปรากฏตามพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 การกำหนดให้มีมาตรการดังกล่าวก็เพื่อเป็นมาตรการหนึ่งในการแก้ไขผลของคำพิพากษาลงโทษจำเลยที่เป็นผู้บริสุทธิ์ ให้ได้รับการแก้ไขเยียวยาทดแทนความเสียหาย และกอบกู้ชื่อเสียงเกียรติยศของคนให้กลับสู่ฐานะเดิมเท่าที่จะสามารถกระทำได้

การรื้อฟื้นคดีอาญาในทางที่เป็นคุณ มีที่มาจากแนวความคิดที่ว่า แม้ข้อสันนิษฐานว่า สิ่งพิพากษาถึงที่สุดไปแล้วเป็นสิ่งที่ถูกต้องจะมีความสำคัญมากในแง่ของความสงบเรียบร้อยของสังคมก็ตาม แต่ถ้าจะปล่อยให้ความผิดพลาดซึ่งอาจจะเกิดมีปรากฏขึ้น ไม่ได้รับการแก้ไขให้ถูกต้อง ความผิดพลาดที่ปรากฏนั้น ก็จะทำให้ศรัทธาของประชาชนที่มีต่อวงการยุติธรรมเสื่อมคลายไปได้ จึงจำเป็นต้องยอมให้มีการรื้อฟื้นแก้ไขได้⁶⁶ การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่จึงเป็นมาตรการในการแก้ไขลบล้างคำพิพากษาถึงที่สุดที่ผิดพลาดจากกระบวนการยุติธรรมโดยการให้ศาลซึ่งเป็นองค์กรที่มีคำพิพากษา เป็นผู้พิจารณาแก้ไขความผิดพลาดบกพร่องนั้น ๆ ด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีนั้นใหม่

7.2.2 หลักการรื้อฟื้นคดีอาญาในทางที่เป็นโทษ

ความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรมอาจเป็นคุณแก่ผู้กระทำความผิดหรือจำเลยได้ แม้ความผิดพลาดดังกล่าวในภายหลังจะมีข้อเท็จจริงใหม่หรือพยานหลักฐานใหม่ที่

⁶⁶ โกเมน ภัทรภิรมย์ การรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ ใน ชีวิตและผลงาน โกเมน ภัทรภิรมย์ กรุงเทพฯ ศรีสมบัติกการพิมพ์ 2536 หน้า 195

ปรากฏในภายหลังว่าจำเลยที่ศาลตัดสินให้ปล่อยตัวไปตามคำพิพากษาถึงที่สุดนั้นเป็นผู้กระทำ ความผิดจริง ๆ ก็ไม่สามารถลงโทษบุคคลนั้นได้อีก เพราะมีคำพิพากษาถึงที่สุดไปแล้ว กรณี ดังกล่าวย่อมทำให้กระทบกระเทือนต่อความน่าเชื่อถือในระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเป็น อย่างมาก เนื่องจากไม่สามารถนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้ ทำให้ผู้เสียหายไม่ได้รับความ เป็นธรรมอย่างแท้จริง ดังนั้น หลักผู้กระทำความผิดต้องได้รับโทษ จึงได้ถูกนำมาใช้โดยเป็นไป ตามทฤษฎีลงโทษเพื่อความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมาย ความประสงค์ของการลงโทษตามทฤษฎีนี้ก็ เพื่อเป็นการชดเชยความไว้วางใจในกฎหมายของประชาชนที่ถูกกระทบกระเทือนโดยการ กระทำผิด ทั้งนี้เพราะประชาชนย่อมจะไว้วางใจว่าเขาจะไม่ได้รับความคุ้มครองของกฎหมาย ดังนั้น จึงต้องลงโทษผู้กระทำความผิดเพื่อให้เห็นว่าเขาได้รับความคุ้มครองเช่นนั้นจริง โดยการลงโทษ ผู้กระทำความผิด⁶⁷ เพื่อให้กฎหมายคงความศักดิ์สิทธิ์และคงความน่าเชื่อถือในสังคม ซึ่งในหลาย ๆ ประเทศ เช่น ใต้หวัน เยอรมนี ออสเตรีย ก็มีกฎหมายที่ให้อำนาจในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้น พิจารณาใหม่ในทางที่เป็นโทษกับจำเลยได้ ซึ่งการรื้อฟื้นคดีอาญาในทางที่เป็นโทษกับจำเลยนี้ ถือว่าเป็นข้อยกเว้นของหลัก บุคคลไม่ควรถูกพิจารณาเพื่อลงโทษสองครั้งในการกระทำครั้งเดียว (ne bis in idem)

เมื่อพิจารณาหลักการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ทั้งสองหลักการ ดังกล่าวแล้ว จะเห็นได้ว่ามีหลักการหรือวัตถุประสงค์ที่เหมือนกัน คือ เพื่อให้เกิดความยุติธรรมใน สังคม โดยหลักการรื้อฟื้นคดีอาญาในทางที่เป็นคุณมุ่งคุ้มครองให้เกิดความยุติธรรมแก่จำเลย ผู้บริสุทธิ์ให้ได้รับความเป็นธรรมอย่างแท้จริงหากพิสูจน์ได้ว่าผู้นั้นมิได้กระทำความผิดจริง ส่วน การรื้อฟื้นคดีอาญาในทางที่เป็นโทษมุ่งคุ้มครองให้เกิดความยุติธรรมแก่ผู้เสียหาย และทำให้ ประชาชนในสังคมมีความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เพื่อคงไว้ซึ่งความศักดิ์สิทธิ์ ของกฎหมาย ทำให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษตามที่กฎหมายกำหนด ซึ่งเป็นหลักการที่หลายๆ ประเทศให้การยอมรับและกำหนดไว้เพื่ออำนวยความยุติธรรมแก่ประชาชนอย่างสมบูรณ์ทั้งสอง หลักการ แต่ในประเทศไทยเมื่อพิจารณาตามพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 กลับกำหนดให้มีการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ได้เฉพาะแต่ในกรณีที่เป็นคุณแก่ จำเลยเท่านั้น กล่าวคือ สามารถรื้อฟื้นคดีอาญาได้เฉพาะกรณีที่มีข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐาน ใหม่ว่าจำเลยมิได้กระทำความผิดตามที่ศาลได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดไปแล้วนั้น จึงจะสามารถขอให้

⁶⁷ สหชน รัตนไพจิตร ความประสงค์ของการลงโทษทางอาญา ศึกษาเฉพาะประเทศไทยสมัยใช้กฎหมายลักษณะอาญา และประมวลกฎหมายอาญา วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2527 หน้า 68

รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ได้ แต่กรณีที่เป็นโทษแก่จำเลยไม่สามารถขอให้รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ได้ กฎหมายดังกล่าวจึงไม่สามารถให้ความคุ้มครองแก่ประชาชนได้อย่างสมบูรณ์ตามหลักการของการรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่

7.3 แนวคิดการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ในประเทศไทย⁶⁸

การที่จำเลยที่ถูกลงโทษจำคุกอาจจะไม่ใช่คนร้ายที่แท้จริง อาจเกิดจากพยานหลักฐานเท็จ หรือจำเลยไม่รู้ว่ามีพยานหลักฐานที่จะแสดงว่าจำเลยไม่ได้กระทำความผิดกรณีเป็นเรื่องของกระบวนการยุติธรรมที่ไม่สามารถให้ความยุติธรรมแก่ประชาชนได้ จึงต้องมีมาตรการแก้ไขและลดล้างผลของคำพิพากษาที่เกิดจากความผิดพลาดในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาด้วยวิธีการรื้อฟื้นคดีนั้นขึ้นพิจารณาใหม่

ประเทศไทย แต่เดิมไม่ได้มีบทบัญญัติให้มีการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ได้ ไม่ว่าจะได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาหรือกฎหมายพิเศษอื่นใด จึงไม่มีช่องทางที่จำเลยผู้บริสุทธิ์จะได้รับความยุติธรรมอย่างแท้จริงได้นอกจากการขอพระราชทานอภัยโทษ แต่ผลของการอภัยโทษหาได้ทำให้ความผิดนั้นถูกลบล้างไปแต่ประการใดไม่ และตามสถิติของทางราชการ ผู้ได้รับการอภัยโทษก็มีจำนวนไม่มากนัก ส่วนการออกกฎหมายนิรโทษกรรมก็พิจารณาให้เฉพาะแต่การกระทำความผิดที่เกี่ยวกับการเมือง การปกครองเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งไม่เคยปรากฏว่ารัฐได้ออกกฎหมายนิรโทษกรรมให้แก่จำเลยผู้บริสุทธิ์เป็นการเฉพาะตัวแม้แต่รายเดียว ส่วนการออกกฎหมายล้างมลทินมักจะกระทำในโอกาสสำคัญของบ้านเมือง และผู้ที่จะได้รับการล้างมลทินจะต้องมีคุณสมบัติครบถ้วนตามเงื่อนไขของกฎหมาย ซึ่งมาตรการเหล่านี้แม้จะมีผลเป็นการแก้ไขความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรมได้อย่างตรงเป้าหมาย จำเลยผู้บริสุทธิ์จึงไม่ได้รับการแก้ไขให้กลับคืนสู่ฐานะเดิมได้อย่างสมบูรณ์

แนวคิดที่จะให้มีการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ในประเทศไทยได้เกิดขึ้นจากการสัมมนาทางวิชาการของนักกฎหมายแห่งประเทศไทยครั้งที่ 1 ระหว่างวันที่ 16-18 มกราคม 2513 เรื่อง "บทบาทของนักกฎหมายในสังคมปัจจุบัน" ได้มีข้อยุติในการสัมมนาของนักกฎหมายทุกสาขา ข้อยุติหนึ่งที่สำคัญคือ ขอให้แก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาให้จำเลยในคดีอาญาที่ถูกลงโทษและคดีถึงที่สุดแล้วได้มีโอกาสร้องต่อศาลขอให้พิจารณาคดีใหม่หากมีหลักฐานใหม่แสดงได้ว่าตนเป็นผู้บริสุทธิ์ทำนองเดียวกับในต่างประเทศ

⁶⁸ สันหัด สุจริต การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่โดยอ้างเหตุพยานหลักฐานใหม่ งานเอกสารวิชาการส่วนบุคคล หลักสูตร ผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง (บ.ย.ส.) รุ่นที่ 10 วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานงานศาลยุติธรรม 2550

ต่อมาในการสัมมนานักกฎหมายแห่งประเทศไทยครั้งที่ 2 เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 2517 ก็ได้มีข้อยุติดังกล่าวอีกครั้งหนึ่ง ในที่สุดได้มีบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญเป็นครั้งแรกในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517 มาตรา 36

"บุคคลใดต้องรับโทษทางอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุด หากปรากฏตามคำพิพากษาของศาลที่รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ในภายหลังว่า บุคคลนั้นมีได้เป็นผู้กระทำความผิดย่อมมีสิทธิที่จะได้รับค่าทดแทนและได้รับบรรดาสติขันธ์ที่เสียไปเพราะผลแห่งคำพิพากษานั้นคืน ทั้งนี้ตามเงื่อนไขและวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ"

กฎหมายที่จะบัญญัติถึงเงื่อนไขและวิธีการที่จะรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ มีได้นำออกมาใช้ จนกระทั่งมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองมีผลให้รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวถูกยกเลิกไป ต่อมาสิทธิในการขอหรือฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ได้รับการยอมรับอย่างเด่นชัดโดยได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 มาตรา 30 แต่กฎหมายที่บัญญัติถึงเงื่อนไขและวิธีการที่จะรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ หาได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาดังเช่นในต่างประเทศไม่ แต่ได้บัญญัติเป็นกฎหมายพิเศษซึ่งได้แก่พระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 ซึ่งมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 8 เมษายน 2526 มีบทบัญญัติทั้งสิ้น 21 มาตรา ซึ่งก่อนที่พระราชบัญญัติฉบับนี้จะได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภา ประเด็นในเรื่องเหตุที่จะขอหรือฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ได้มีการกล่าวถึงมากที่สุด ในคณะกรรมการพิจารณากฎหมายของรัฐสภา เพราะหวั่นเกรงว่าจำเลยซึ่งร่ำรวยผิดปกติอาจดำเนินกรให้พยานกลับกลับคำให้การและจ้างคนอื่นรับโทษแทน ซึ่งเป็นช่องทางที่ให้จำเลยที่ไม่สุจริตชวนชวหาช่องทางให้ตนเองหลุดพ้นจากโทษตามคำพิพากษาได้

ในการประชุมคณะกรรมการร่างพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ของรัฐสภา ที่ประชุมมีความเห็นว่าคดีที่ศาลพิจารณาถึง 3 ศาล จนคดีถึงที่สุดแล้วและเป็นอันยุติ พระราชบัญญัตินี้ ดังกล่าวยังให้อำนาจหรือฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ได้อีกจะเป็นการไม่จบสิ้นทำให้เกิดความยุ่งยาก มีการขอหรือฟื้นคดีได้อยู่เรื่อย แต่มีความจำเป็นที่จะต้องออกกฎหมายเพื่อเหตุผลทางการเมืองเพื่อให้รับกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ ตามมาตรา 30 แต่ควรจำกัดให้กระทำได้อย่าง โดยการกำหนดเหตุหรือเงื่อนไขในการขอหรือฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ให้รัดกุม

บทที่ 3

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรง ตำแหน่งทางการเมืองของประเทศไทย

ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันที่มีมากขึ้น มักจะเกิดขึ้นจากข้าราชการระดับสูงและข้าราชการการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้อง จึงเป็นปัญหาที่จะต้องเร่งการแก้ไข เมื่อที่ผ่านมามักจะเอาผิดกับข้าราชการระดับสูงและข้าราชการการเมืองไม่ได้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 272 จึงได้บัญญัติให้มีศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองขึ้นมาเพื่อดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองกับพวก

ต่อมาวันที่ 4 กันยายน พ.ศ. 2542 ได้มีพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 ให้ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีได้ 3 ประเภท คือ

- (1) การดำเนินคดีอาญา
- (2) การดำเนินคดีร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน
- (3) การดำเนินคดีต่อกรรมการ ป.ป.ช.

โดยมาตรา 9 บัญญัติว่า

“ศาลมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี ดังต่อไปนี้

(1) คดีที่มีมูลแห่งคดีเป็นการกล่าวหาว่านายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือข้าราชการการเมืองอื่น ร่ำรวยผิดปกติ กระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการตามประมวลกฎหมายอาญา หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือทุจริตต่อหน้าที่ตามกฎหมายอื่น

(2) คดีที่มีมูลแห่งคดีเป็นการกล่าวหาบุคคลตาม (1) หรือบุคคลอื่นเป็นตุลาการ ผู้ใช้หรือผู้สนับสนุนในการกระทำความผิดทางอาญาตาม (1)

(3) คดีซึ่งประธานวุฒิสภาส่งคำร้องให้ศาลพิจารณาพิพากษาข้อกล่าวหาว่ากรรมการ ป.ป.ช. ร่ำรวยผิดปกติ กระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ

(4) คดีที่ร้องขอให้ทรัพย์สินที่เพิ่มขึ้นผิดปกติของนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือข้าราชการการเมืองอื่น หรือผู้บริหารท้องถิ่น และสมาชิกสภาท้องถิ่น ตามที่กฎหมายบัญญัติตกเป็นของแผ่นดิน”

ผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญาตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญฉบับนี้ มีบัญญัติใน มาตรา 23 ว่า

“ผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญาตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ได้แก่

- (1) อัยการสูงสุด
- (2) คณะกรรมการ ป.ป.ช. ในการปฏิบัติตามมาตรา 11”

ต่อมารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ยังคงมีบทบัญญัติให้มีศาลฎีกา แผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเช่นเดิม โดยมาตรา 219 วรรคสี่และวรรคห้า และมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 หมวด 12 การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ ส่วนที่ 4 มาตรา 275 ถึง มาตรา 278

สำหรับวิธีพิจารณาคดีในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ก็ยังคงยึดรูปแบบการใช้ระบบไต่สวนโดยมีองค์คณะผู้พิพากษาในศาลฎีกาจำนวน 9 คน ซึ่งได้รับเลือกโดยที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา จึงเป็นที่เห็นได้ชัดเจนนว่า ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เป็นองค์กรตุลาการซึ่งมีบทบาทสำคัญในการควบคุมและตรวจสอบการใช้ อำนาจรัฐของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองกับพวก แม้การพิจารณาพิพากษาคดีจะเป็นที่สูงสุดในศาลเดียว แต่ปัจจุบันนี้ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 278 วรรคสาม จะเปิดโอกาสให้ผู้ต้องคำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่มี พยานหลักฐานใหม่ซึ่งอาจทำให้ข้อเท็จจริงเปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญ อาจยื่นอุทธรณ์ต่อที่ ประชุมใหญ่ศาลฎีกาภายในสามสิบวันนับแต่วันที่มิคำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของ ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้

การตรวจสอบการทุจริตคอร์รัปชันและการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดเมื่อ เปรียบเทียบกับศาลยุติธรรมปกติ ศาลภาษีอากร ศาลแรงงาน และศาลปกครอง จึงมีความแตกต่างกัน ไปตามระบบกฎหมาย ดังนี้

1. การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญาโดยศาลยุติธรรมปกติ ศาลภาษีอากร ศาลแรงงาน และศาลปกครอง

1.1 กระบวนการขั้นตอนในการดำเนินคดีโดยศาลยุติธรรมปกติ

การดำเนินคดีอาญาแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐประเภทอื่นและบุคคลธรรมดาทั่วไป กล่าวคือ บุคคลที่มีอำนาจฟ้องคดีอาญามี 2 ประเภท คือ พนักงานอัยการและผู้เสียหาย พนักงานอัยการจะฟ้องคดีได้ก็ต่อเมื่อมีการร้องทุกข์หรือกล่าวโทษต่อพนักงานสอบสวน และพนักงานสอบสวนได้ทำการสอบสวนคดีโดยชอบแล้ว ส่วนผู้เสียหายนั้นแม้จะนำคดีขึ้นฟ้องต่อศาลได้เอง ก็มีข้อจำกัดตามกฎหมาย กล่าวคือ หากเป็นคดีที่ผู้ต้องหาฝ่าฝืนต่อบทบัญญัติของกฎหมาย ซึ่งโดยสภาพรัฐเท่านั้นเป็นผู้ได้รับความเสียหาย บุคคลอื่นจะนำคดีนั้นมาฟ้องเองไม่ได้ เช่น ความผิดต่อพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 รัฐเป็นผู้เสียหาย บุคคลอื่นจะฟ้องคดีในความผิดต่อพระราชบัญญัตินี้ได้ก็ต่อเมื่อเป็นผู้ได้รับความเสียหายจากการกระทำของผู้ต้องหาด้วย ในกรณีที่ผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาเอง ศาลต้องไต่สวนมูลฟ้องก่อนที่จะประทับฟ้อง ส่วนคดีที่พนักงานอัยการฟ้องต่อศาลนั้นได้ผ่านการสอบสวนของพนักงานสอบสวนมาแล้วทุกคดี สำหรับศาลที่โจทก์จะนำคดีอาญามาฟ้อง ได้แก่ ศาลยุติธรรมที่มีอยู่ตามปกติ โดยต้องเริ่มคดีที่ศาลชั้นต้น เช่น ศาลจังหวัดหรือศาลแขวง เมื่อศาลชั้นต้นพิพากษาแล้ว หากคู่ความไม่พอใจก็มีสิทธิอุทธรณ์ต่อศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกาต่อไปตามบทบัญญัติของกฎหมาย คำวินิจฉัยของศาลฎีกาเป็นที่สุด

1.2 กระบวนการวิธีพิจารณาชั้นอุทธรณ์พิพากษาของศาลยุติธรรมในคดีอาญา⁶⁹

การพิจารณาคดีชั้นอุทธรณ์ของศาลยุติธรรม ถือว่าเป็นหลักเกณฑ์ให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหาหรือจำเลย เพราะการดำเนินคดีแก่ผู้ต้องหาและจำเลยจะต้องคำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพของบุคคลในฐานะที่เขาเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ด้วยความรวดเร็วและเป็นธรรม ต้องให้สิทธิในการอุทธรณ์ได้แย้งคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลในกรณีที่เห็นว่าคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นมีความผิดพลาดบกพร่องไป เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนอย่างแท้จริง จึงได้ถูกกำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มีหลักเกณฑ์กำหนดไว้ดังนี้

⁶⁹ ทรงไชย พัฒนาศิน ปัญหาการอุทธรณ์คำพิพากษาศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตามมาตรา 278 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2554 หน้า 33

1.2.1 ผู้มีสิทธิอุทธรณ์

ผู้มีสิทธิอุทธรณ์ ได้แก่ คู่ความในคดี ไม่ว่าจะเป็นการยื่นอุทธรณ์ พนักงานอัยการ ผู้เสียหายหรือผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหาย หรือผู้แทนเฉพาะคดี ที่เป็นโจทก์ยื่นฟ้องคดีเองหรือเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการ และบุคคลอื่นที่ถูกกระทบจากคำพิพากษาของศาล เช่น ผู้ที่เป็นเจ้าของทรัพย์สินที่ใช้ในการกระทำความผิดที่ถูกศาลสั่งยึด โดยแสดงได้ว่าไม่รู้เห็นเป็นใจกับการกระทำความผิด ก็เป็นผู้ที่มีสิทธิที่จะอุทธรณ์ฎีกาได้ภายใต้ข้อจำกัดและเงื่อนไขที่กฎหมายได้บัญญัติไว้

1.2.2 ระยะเวลาในการอุทธรณ์

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 198 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “การยื่นอุทธรณ์ให้ยื่นต่อศาลชั้นต้นในกำหนดหนึ่งเดือนนับแต่วันอ่านหรือถือว่าได้อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้น ให้คู่ความฝ่ายที่อุทธรณ์ฟัง” จากบทบัญญัติดังกล่าวการอุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งในคดีอาญาจึงต้องยื่นอุทธรณ์ภายใน 1 เดือน นับแต่วันที่ได้อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้น การนับกำหนดเวลาอุทธรณ์และการขอขยายระยะเวลาอุทธรณ์มีลักษณะเหมือนในคดีแพ่ง กล่าวคือ การนับกำหนดเวลาอุทธรณ์ให้เริ่มนับหนึ่งในวันรุ่งขึ้นจากวันอ่านคำพิพากษาหรือคำสั่ง ซึ่งเป็นไปตามหลักในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 193/3 และหากวันสุดท้ายของวันที่ครบกำหนดเป็นวันหยุดราชการก็สามารถยื่นอุทธรณ์ได้ในวันเปิดทำการ ระยะเวลาการยื่นอุทธรณ์นี้ไม่ใช่อายุความจึงสามารถขยายได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 23 ที่อนุโลมมาใช้ในคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 23 ที่บัญญัติว่า “เมื่อศาลเห็นสมควรหรือเมื่อคู่ความฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้ยื่นคำขอ โดยทำเป็นคำร้อง ให้ศาลมีอำนาจที่จะออกคำสั่งขยายหรือย่นระยะเวลาตามที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายนี้หรือตามที่ศาลได้กำหนดไว้ หรือระยะเวลาที่เกี่ยวข้องวิธีพิจารณาความแพ่งอันกำหนดไว้ในกฎหมายอื่น เพื่อให้ดำเนินหรือมิให้ดำเนินกระบวนการพิจารณาใด ๆ ก่อนสิ้นระยะเวลานั้นแต่การขยายหรือย่นเวลาเช่นว่านี้ให้ฟังทำได้ต่อเมื่อมีพฤติการณ์พิเศษ และศาลได้มีคำสั่งหรือคู่ความมีคำขอขึ้นมาก่อนสิ้นระยะเวลานั้น เว้นแต่ในกรณีที่มีเหตุสุดวิสัย” ในคดีอาญาจึงสามารถขอขยายระยะเวลาในการยื่นอุทธรณ์ได้เมื่อมีพฤติการณ์พิเศษ หรือมีเหตุสุดวิสัย

1.2.3 รายละเอียดของคำร้องอุทธรณ์

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 193 วรรคสอง บัญญัติว่า “อุทธรณ์ทุกฉบับต้องระบุข้อเท็จจริงโดยย่อหรือข้อกฎหมายที่ยกขึ้นอ้างอิงเป็นลำดับ” สำหรับข้อกฎหมายนั้น มาตรา 195 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “ข้อกฎหมายทั้งปวงอันคู่ความอุทธรณ์ร้องอ้างอิงให้แสดงไว้โดยชัดเจนในฟ้องอุทธรณ์ แต่ต้องเป็นข้อที่ได้ยกขึ้นมาก่อนแล้วแต่ในศาลชั้นต้น”

ข้อกฎหมายที่ไม่ได้กล่าวไว้ในฟ้องหรือที่ไม่ได้ยกขึ้นว่ากันมาแล้วแต่ในศาลชั้นต้นจะยกขึ้นอ้างในชั้นอุทธรณ์ไม่ได้ เว้นแต่เป็นข้อกฎหมายเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อย เช่น ปัญหาเรื่องอำนาจฟ้อง หรือที่เกี่ยวกับการไม่ปฏิบัติตามบทบัญญัติว่าด้วยการอุทธรณ์ เช่น การอุทธรณ์มิได้ยื่นภายในกำหนดเวลาตามมาตรา 198 เหล่านี้ ผู้อุทธรณ์ยกขึ้นอ้างได้แม้จะไม่ได้ยกขึ้นว่ากล่าวมาแต่ในศาลชั้นต้นก็ตาม ส่วนข้อเท็จจริงนั้นก็ต้องเป็นข้อที่ยกขึ้นว่ากันมาแล้วโดยชอบในศาลชั้นต้นเช่นกัน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 225 อนุโลมนำมาใช้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 15

1.2.4 องค์คณะพิจารณาอุทธรณ์

การพิจารณาอุทธรณ์ในคดีอาญาเป็นหน้าที่ของศาลอุทธรณ์ โดยองค์คณะพิจารณาอุทธรณ์ตามปกติต้องมีผู้พิพากษาอย่างน้อย 3 คน เป็นองค์คณะจึงจะมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 27 แห่งพระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543

การวินิจฉัยปัญหาใดโดยที่ประชุมใหญ่ต้องเป็นไปตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 208 ทวิ ที่บัญญัติว่า “ถ้าอธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์เห็นสมควรจะให้มีการวินิจฉัยปัญหาใด ในคดีเรื่องใดโดยที่ประชุมใหญ่ก็ได้

ที่ประชุมใหญ่ให้ประกอบด้วยผู้พิพากษาทุกคนซึ่งอยู่ปฏิบัติหน้าที่ แต่ต้องไม่น้อยกว่ากึ่งจำนวนผู้พิพากษาแห่งศาลนั้น และให้อธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์เป็นประธาน

การวินิจฉัยในที่ประชุมใหญ่ให้ถือเสียงข้างมาก ถ้าในปัญหาใดมีความเห็นแย้งกันเป็นสองฝ่ายหรือเกินสองฝ่ายขึ้นไปจะหาเสียงข้างมากมิได้ ให้ผู้พิพากษาซึ่งมีความเห็นผลร้ายแก่จำเลยมากที่สุดเห็นด้วยผู้พิพากษาซึ่งมีความเห็นเป็นผลร้ายแก่จำเลยน้อยกว่า”

ดังนั้น การพิจารณาอุทธรณ์โดยหลักต้องมีผู้พิพากษาอย่างน้อย 3 คน เป็นองค์คณะพิจารณาคดี การที่จะพิจารณาปัญหาใดหรือคดีใดโดยที่ประชุมใหญ่จะกระทำได้ต่อเมื่ออธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์เห็นสมควรเท่านั้น

1.2.5 การพิจารณาอุทธรณ์

การพิจารณาอุทธรณ์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 203 บัญญัติว่า “ให้ศาลอุทธรณ์พิจารณาโดยเปิดเผยเฉพาะแต่ในกรณีที่นัดหรืออนุญาตให้คู่ความมาพร้อมกัน หรือมีการสืบพยาน” และมาตรา 208 บัญญัติว่า “ในการพิจารณาคดีอุทธรณ์ตามหมวดนี้

(1) ถ้าศาลอุทธรณ์เห็นว่าควรสืบพยานเพิ่มเติม ให้มีอำนาจเรียกพยานสืบเอง หรือสั่งศาลชั้นต้นสืบให้ เมื่อศาลชั้นต้นสืบพยานแล้ว ให้ส่งสำนวนมายังศาลอุทธรณ์เพื่อวินิจฉัยต่อไป

(2) ถ้าศาลอุทธรณ์เห็นเป็นการจำเป็น เนื่องจากศาลชั้นต้นมิได้ปฏิบัติให้ถูกต้องตามกระบวนการพิจารณา ก็ให้พิพากษาสั่งให้ศาลชั้นต้นทำการพิจารณาและพิพากษาหรือสั่งใหม่ตามรูปคดี”

จากบทบัญญัติดังกล่าว การพิจารณาอุทธรณ์โดยหลักจะไม่มี การพิจารณาสืบพยานในศาล แต่ศาลอุทธรณ์จะวินิจฉัยคดีโดยพิจารณาจากสำนวนความ คำฟ้อง และ คำให้การที่ศาลชั้นต้นส่งมาเป็นหลัก เว้นแต่ในกรณีที่นัดหรืออนุญาตให้คู่ความมาพร้อมกัน เพื่อสืบพยานและฟังคำแถลงการณ์ด้วยปากหรือด้วยหนังสือ แต่โดยหลักแล้วศาลก็จะวินิจฉัยคดีโดยเพียงแต่พิจารณาสำนวนความที่ศาลชั้นต้นส่งมาเท่านั้น

เมื่อศาลอุทธรณ์ได้ตรวจสำนวนความและฟังคู่ความทั้งปวง หรือสืบพยาน ถ้าหากมีเสร็จแล้ว ศาลอุทธรณ์สามารถชี้ขาดตัดสินคดีโดยมีคำพิพากษาหรือคำสั่งได้ไม่ว่าจะให้ยกอุทธรณ์ ยืน กลับหรือแก้คำพิพากษาของศาลชั้นต้นหรือมีคำสั่งให้ศาลชั้นต้นพิจารณาพิพากษาคดีนี้ใหม่ได้ตามที่เห็นสมควร และแม้ประเด็นใดจะไม่ได้หยิบยกขึ้นว่ากันมาแล้วในศาลชั้นต้น แต่เป็นปัญหาข้อกฎหมายอันเกี่ยวข้องด้วยความสงบเรียบร้อย หรือที่เกี่ยวกับการไม่ปฏิบัติตามบทบัญญัติว่าด้วยการอุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์มีอำนาจหยิบยกขึ้นวินิจฉัยได้ และถ้าศาลเห็นว่าจำเลยมิได้กระทำการกระทำความผิดของจำเลยไม่เป็นความผิด คดีขาดอายุความ หรือมีเหตุตามกฎหมายที่จำเลยไม่ควรถูกต้องรับโทษ ศาลมีอำนาจยกฟ้องปล่อยตัวจำเลยได้อีกด้วย แม้ในคดีนั้นจำเลยจะไม่ได้ต่อสู้ในประเด็นนั้น หรือจำเลยจะรับสารภาพก็ตาม

1.3 การดำเนินคดีโดยศาลภาษีอากรและกระบวนการพิจารณาในชั้นอุทธรณ์⁷⁰

คดีภาษีอากรและคดีพาณิชย์เป็นคดีมีลักษณะพิเศษ ต้องการความรวดเร็วในการพิจารณาพิพากษา โดยจัดตั้งศาลภาษีอากรขึ้นในศาลแพ่ง ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลภาษีอากรและวิธีพิจารณาคดีภาษีอากร พ.ศ. 2528 ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เป็นศาลชำนาญพิเศษทางด้านภาษีอากรโดยเฉพาะ โดยพิจารณาแต่งตั้งผู้พิพากษาที่มีความรู้หรือความชำนาญในกฎหมายภาษีอากรตามระบบอาวุโส

ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลภาษีอากรและวิธีพิจารณาคดีภาษีอากร พ.ศ. 2528 มาตรา 15 บัญญัติว่า "การนั่งพิจารณาและพิพากษาในศาลภาษีอากร ต้องมีผู้พิพากษาอย่างน้อยสองคน จึงเป็นองค์คณะผู้พิพากษาอย่างน้อยสองคน.." หมายความว่า ในการพิจารณาพิพากษาคดีภาษีอากรใด ๆ จะต้อง มีผู้พิพากษาที่นั่งเป็นองค์คณะในคดีอย่างน้อย 2 คน ซึ่งอาจมีผู้พิพากษา

⁷⁰ ปิติ นาทะภักดิ์ ปัญหาอยู่ที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลภาษีอากร หลักสูตร ผู้บริหารกระบวนการยุติธรรม ระดับสูง (บ.ย.ศ.) รุ่นที่ 15 วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม พ.ศ. 2554 หน้า 24-27

จำนวนมากกว่า 2 คน นั่งเป็นองค์คณะได้ ทั้งนี้ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ในมาตรา 40(2) ได้กำหนด สิทธิขั้นพื้นฐานในกระบวนการพิจารณา ซึ่งให้หลักประกันขั้นพื้นฐานแก่ประชาชนว่าคดีความต้องได้รับการพิจารณาโดยผู้พิพากษาหรือตุลาการที่นั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะ ซึ่งคำว่า "ครบองค์คณะ" หมายถึง ครบจำนวนผู้พิพากษาตามที่ผู้รับผิดชอบในการจ่ายสำนวน ตามพระราชบัญญัติให้ใช้พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543 มาตรา 32 กำหนดไว้ โดยปฏิบัติตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดตามระเบียบราชการฝ่ายตุลาการของศาลยุติธรรม ดังนั้น หากมีกรณีที่ผู้พิพากษานั่งพิจารณาคดีไม่ครบองค์คณะ ย่อมส่งผลให้กระบวนการพิจารณาคดีนั้นไม่ชอบด้วยกฎหมาย แม้ในคำพิพากษาจะมีผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะลงลายมือชื่อทำคำพิพากษาครบถ้วนทุกคนก็ตาม

1.3.1 การอุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลฎีกา

ในกรณีที่คู่ความไม่พอใจในคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลฎีกา คู่ความย่อมมีสิทธิที่จะอุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งดังกล่าวภายในกำหนด 1 เดือน นับแต่วันที่ได้อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้น เว้นแต่จะเป็นกรณีที่อยู่ภายใต้ข้อจำกัดสิทธิในการอุทธรณ์ ดังนั้น ในการอุทธรณ์คดีฎีกา คู่ความต้องพิจารณาถึงข้อจำกัดสิทธิในการอุทธรณ์ ตลอดจนต้องพิจารณาด้วยว่าต้องอุทธรณ์ไปยังศาลใด

โดยหลักแล้วการอุทธรณ์ถือเป็นสิทธิของคู่ความ หากคู่ความไม่พอใจหรือไม่เห็นด้วยกับคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลฎีกาย่อมมีสิทธิอุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นได้ เว้นแต่จะเข้าข้อจำกัดสิทธิในการอุทธรณ์ สำหรับข้อจำกัดสิทธิในการอุทธรณ์คดีฎีกา อากรมีทั้งข้อจำกัดสิทธิในการอุทธรณ์ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลฎีกาและวิธีพิจารณาคดีฎีกา พ.ศ. 2528

1.3.2 ข้อจำกัดสิทธิในการอุทธรณ์ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลฎีกาและวิธีพิจารณาคดีฎีกา พ.ศ.2528 มาตรา 25

พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลฎีกาและวิธีพิจารณาคดีฎีกา พ.ศ.2528 มาตรา 25 บัญญัติว่า “ในคดีที่ราคาทรัพย์สินหรือจำนวนทุนทรัพย์ที่พิพาทไม่เกินห้าหมื่นบาท ห้ามมิให้คู่ความอุทธรณ์ในข้อเท็จจริง เว้นแต่ผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาคดีนั้นในศาลฎีกาได้ทำความเห็นแย้งไว้ หรือได้รับรองว่ามีเหตุอันควรอุทธรณ์ได้ หรือถ้าไม่มีความเห็นแย้ง หรือคำรับรองเช่นว่านี้ ต้องได้รับอนุญาตให้อุทธรณ์เป็นหนังสือจากอธิบดีผู้พิพากษาศาลฎีกากลาง”

คดีที่ต้องห้ามอุทธรณ์ข้อเท็จจริงตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลฎีกาและวิธีพิจารณาคดีฎีกา พ.ศ. 2528 มาตรา 25 คือ คดีที่ราคาทรัพย์สินหรือจำนวนทุนทรัพย์ที่พิพาทในศาลชั้นต้นไม่เกิน 50,000 บาท ซึ่งจำกัดสิทธิเฉพาะในการอุทธรณ์ปัญหาข้อเท็จจริง

เท่านั้น ไม่รวมถึงปัญหาข้อกฎหมาย แต่ทฤษฎีของคดีภามื่อการจะแตกต่างจากทฤษฎีของคดีแพ่ง กล่าวคือ ทฤษฎีของคดีภามื่อการจะคิดจากทฤษฎีที่ฟ้องในศาลชั้นต้น ส่วนคดีแพ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 224 คิดทฤษฎีที่พิพาทกันในชั้นอุทธรณ์ซึ่งอาจแตกต่างกับทฤษฎีที่พิพาทกันในศาลชั้นต้นก็ได้ อย่างไรก็ตามคดีทฤษฎีในศาลภามื่อการชั้นต้นไม่เกิน 50,000 บาท ก็อาจสามารถอุทธรณ์ข้อเท็จจริงได้ ถ้าเข้าข้อยกเว้น ดังนี้

- (1) ผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาคดีนั้นได้ทำความเห็นแย้งไว้ หรือ
- (2) ผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาคดีนั้นรับรองว่ามีเหตุผลอันควรอุทธรณ์ได้

หรือ

- (3) ได้รับอนุญาตให้อุทธรณ์เป็นหนังสือจากอธิบดีผู้พิพากษาศาลภามื่อการ

กลาง

1.3.3 ข้อจำกัดสิทธิในการอุทธรณ์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

1) ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 225 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “ข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายที่จะยกขึ้นอ้างในการยื่นอุทธรณ์นั้นคู่ความจะต้องกล่าวไว้โดยชัดแจ้งในอุทธรณ์และต้องเป็นข้อที่ได้ยกขึ้นว่ากล่าวกันมาแล้วโดยชอบในศาลชั้นต้น ทั้งจะต้องเป็นสาระแก่คดีอันควรได้รับการวินิจฉัยด้วย” บทบัญญัติดังกล่าวนี้จำกัดสิทธิทั้งการอุทธรณ์ปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาข้อกฎหมาย หากมิได้เป็นไปตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ คือ

ก. ข้อที่อุทธรณ์ คู่ความต้องกล่าวไว้โดยชัดแจ้งในอุทธรณ์ กล่าวคือ คู่ความที่ได้แย้งคำพิพากษาของศาลภามื่อการในส่วนใด ต้องยกคำพิพากษาในส่วนนั้นมาโต้แย้งในอุทธรณ์ว่าไม่เห็นด้วยอย่างไร เพราะเหตุใด เป็นต้น

ข. ข้อที่อุทธรณ์ คู่ความต้องยกว่ากล่าวกันมาแล้วโดยชอบในศาลภามื่อการ กล่าวคือ ต้องเป็นประเด็นที่โจทก์ยกขึ้นเป็นข้ออ้างในคำฟ้อง หรือที่จำเลยให้การปฏิเสธหรือยกข้อต่อสู้ข้อเถียงมาในคำให้การมาตั้งแต่ศาลภามื่อการ มิใช่เป็นข้อวินิจฉัยนอกประเด็นที่คู่ความต่อสู้กัน เว้นแต่ เป็นปัญหาอันเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน หรือปัญหาที่พฤติการณ์ไม่เปิดช่องให้ยกขึ้นอ้างได้ในศาลชั้นต้น หรือเป็นเรื่องที่ไม่ปฏิบัติตามบทบัญญัติว่าด้วยกระบวนการพิจารณาชั้นอุทธรณ์

ค. ข้อที่อุทธรณ์ต้องเป็นสาระแก่คดีอันควรได้รับการวินิจฉัย กล่าวคือ ต้องเป็นข้ออุทธรณ์ที่มีความสำคัญตามสมควรที่จะต้องวินิจฉัย มิใช่เป็นข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงที่ศาลฎีกาเคยวินิจฉัยและรู้กันทั่วไปอยู่แล้ว และต้องเป็นข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงที่อาจทำให้ผลของคำพิพากษาเปลี่ยนแปลงได้ หากเป็นข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงที่ไม่เป็นข้อแพ

ชนะหรือไม่เป็นประโยชน์แก่คดีหรือไม่มีผลทำให้คำพิพากษาเปลี่ยนแปลง ถือเป็นข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงที่ไม่เป็นสาระแก่คดี

2) การห้ามอุทธรณ์คำสั่งระหว่างพิจารณา ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 226 บัญญัติว่า “ก่อนศาลชั้นต้นได้มีคำพิพากษาหรือคำสั่งซึ่งขาดคดีคดี ถ้าศาลนั้นได้มีคำสั่งอย่างใดอย่างหนึ่งนอกจากที่ระบุไว้ในมาตรา 227 และมาตรา 228

(1) ห้ามมิให้อุทธรณ์คำสั่งนั้นในระหว่างพิจารณา

(2) ถ้าคู่ความฝ่ายใดโต้แย้งคำสั่งใด ให้ศาลจดข้อโต้แย้งนั้นลงไว้ในรายงาน คู่ความที่โต้แย้งชอบที่จะอุทธรณ์คำสั่งนั้นได้ภายในกำหนด 1 เดือน นับแต่วันที่ศาลได้มีคำพิพากษาหรือคำสั่งซึ่งขาดคดีคดีนั้นเป็นต้นไป

เพื่อประโยชน์แห่งมาตรานี้ ไม่ว่าศาลจะได้มีคำสั่งให้รับคำฟ้องไว้แล้วหรือไม่ ให้ถือว่าคำสั่งอย่างใดอย่างหนึ่งของศาลนับตั้งแต่มีการยื่นคำฟ้องต่อศาล นอกจากที่ระบุไว้ในมาตรา 227 และมาตรา 228 เป็นคำสั่งระหว่างพิจารณา”

คำสั่งระหว่างพิจารณา คือ คำสั่งของศาลที่ได้สั่งก่อนที่ศาลนั้นจะมีคำพิพากษาหรือคำสั่งซึ่งขาดคดีคดี และไม่ว่าจะสั่งก่อนหรือมีคำสั่งหลังจากนั้น ซึ่งคำสั่งนั้นไม่ทำให้คดีเสร็จไปจากศาลไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วน และมีใช้คำสั่งอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่ระบุไว้ในมาตรา 227 หรือมาตรา 228 ซึ่งไม่ถือเป็นคำสั่งระหว่างพิจารณา โดยบทบัญญัติมาตรา 226 ข้างต้น ห้ามมิให้อุทธรณ์คำสั่งระหว่างพิจารณา แต่การอุทธรณ์คำสั่งนั้นต้องมีการโต้แย้งคำสั่งนั้นไว้ก่อน จึงจะสามารถอุทธรณ์พร้อมกับคำพิพากษาหรือคำสั่งซึ่งขาดคดีคดีภายใน 1 เดือน นับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งซึ่งขาดคดีคดี

ศาลที่รับอุทธรณ์ ซึ่งโดยหลักแล้วการอุทธรณ์ฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลต้องเป็นไปตามลำดับชั้นศาล คือ ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ ศาลฎีกา ตามลำดับ การโต้แย้งคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นต้นจะต้องอุทธรณ์ไปยังศาลอุทธรณ์ ส่วนการโต้แย้งคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ต้องโต้แย้งไปยังศาลฎีกา แต่สำหรับการการอุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลฎีกาเป็นกรณียกเว้น โดยกฎหมายวิธีพิจารณาความคดีฎีกา ก่อร่างคือพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลฎีกาและวิธีพิจารณาความคดีฎีกา พ.ศ. 2528 มาตรา 24 ได้บัญญัติไว้เป็นพิเศษให้อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลฎีกาไปยังศาลฎีกา อันเป็นการอุทธรณ์ข้ามชั้นศาล เพื่อให้การวินิจฉัยอุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นเป็นไปด้วยความรวดเร็ว

อย่างไรก็ตาม มิใช่คำสั่งของศาลฎีกาทุกคำสั่ง ที่คู่ความจะต้องอุทธรณ์ไปยังศาลฎีกา คำสั่งของศาลฎีกาในเรื่องต่อไปนี้คู่ความจะต้องอุทธรณ์ต่อศาลอุทธรณ์และศาลฎีกาตามลำดับ จะอุทธรณ์ตรงไปยังศาลฎีกาไม่ได้

- (1) คำสั่งให้จำคุก กักขัง หรือ ปรับผู้ใด ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง
- (2) คำสั่งเกี่ยวกับวิธีการชั่วคราวก่อนพิพากษา หรือคำสั่งเกี่ยวกับการบังคับคดีตาม คำพิพากษาหรือคำสั่ง

1.4 การดำเนินคดีโดยศาลแรงงานและกระบวนการพิจารณาในชั้นอุทธรณ์⁷¹

คดีแรงงานเป็นคดีพิเศษแตกต่างไปจากคดีแพ่งและคดีอาญาทั่วไป เพราะเป็นการขัดแย้งระหว่างนายจ้างกับลูกจ้างตามสัญญาจ้างแรงงานหรือเกี่ยวกับสิทธิของนายจ้างและลูกจ้างตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงานและกฎหมายว่าด้วยแรงงานสัมพันธ์ จึงมีการจัดตั้งศาลแรงงานโดยพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. 2522

ดังนั้น เมื่อมีข้อพิพาทหรือข้อโต้แย้งเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ตามกฎหมายแรงงานหรือบุคคลใดจะต้องใช้สิทธิทางศาลอันจะต้องนำคดีขึ้นสู่ศาลแรงงานเพื่อวินิจฉัยชี้ขาดตัดสินคดีแล้ว บุคคลนั้นก็จะต้องนำคดีไปฟ้องร้องต่อศาลแรงงานเสมอ จะนำคดีหรือข้อพิพาทไปฟ้องร้องต่อศาลแพ่งมิได้ และเมื่อศาลแรงงานได้มีคำพิพากษาหรือมีคำสั่งประการใดแล้ว หากไม่พอใจในคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลแรงงานอีกก็ย่อมที่จะอุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลแรงงานได้ต่อไป ซึ่งการอุทธรณ์นั้นจะต้องอยู่ภายใต้พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. 2522 เว้นแต่ กฎหมายดังกล่าวจะมีได้บัญญัติไว้ก็ให้นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาบังคับใช้โดยอนุโลม

1.4.1 การอุทธรณ์

เมื่อศาลแรงงานได้มีคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดตัดสินคดีอย่างไรแล้ว หากคู่ความไม่เห็นด้วยกับคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลแรงงาน และมีความประสงค์ที่จะให้มีการแก้ไขคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลแรงงาน บุคคลนั้นก็สามารถอุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลแรงงานได้ เมื่อกฎหมายแรงงานได้บัญญัติไว้ห้ามมิให้มีการอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริงอย่างเด็ดขาด คู่ความในคดีแรงงานจึงมีสิทธิอุทธรณ์ได้แต่เฉพาะปัญหาในข้อกฎหมายเท่านั้น โดยยื่นอุทธรณ์ต่อศาลฎีกาภายใน 15 วัน นับแต่วันที่ศาลแรงงานมีคำพิพากษาหรือมีคำสั่ง ศาลแรงงานมีอำนาจที่จะสั่งไม่รับฟ้องอุทธรณ์หรือสั่งให้ไปแก้ไขให้ถูกต้องได้ หากศาลแรงงานสั่งไม่รับอุทธรณ์หรือปฏิเสธไม่ส่งอุทธรณ์ไปยังศาลฎีกา ผู้อุทธรณ์สามารถอุทธรณ์คำสั่งของศาลแรงงานต่อศาลฎีกา

⁷¹ วีรัช วรรณวงษา ผลกระทบต่อความยุติธรรมในการห้ามอุทธรณ์ข้อเท็จจริงในคดีแรงงาน หลักสูตร ผู้พิพากษาศาลชั้นต้น รุ่นที่ 2 สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม พ.ศ. 2547 หน้า 9-13

โดยทำคำร้องอุทธรณ์คำสั่งยื่นต่อศาลแรงงานภายใน 10 วัน เพื่อศาลแรงงานจะได้ส่งคำร้องอุทธรณ์คำสั่งที่ปฏิเสธไม่ยอมรับอุทธรณ์ไปยังศาลฎีกาโดยไม่ชักช้าเพื่อศาลฎีกาจะได้มีคำสั่งต่อไป

ในกรณีที่ศาลแรงงานสั่งรับอุทธรณ์หรือกรณีที่ศาลแรงงานสั่งไม่รับอุทธรณ์ และผู้อุทธรณ์ได้ยื่นคำร้องอุทธรณ์คำสั่งศาลแรงงานต่อศาลฎีกาให้มีคำสั่งให้รับอุทธรณ์ไว้ก็ดี ศาลแรงงานจะต้องจัดการให้มีการส่งสำเนาอุทธรณ์ให้แก่อีกฝ่ายหนึ่งเพื่อแก้อุทธรณ์ หากคู่ความที่รับสำเนาอุทธรณ์ประสงค์จะทำการแก้อุทธรณ์ ก็จะต้องทำคำแก้อุทธรณ์มายื่นต่อศาลแรงงาน ภายใน 7 วัน นับแต่ได้รับ แต่อย่างไรก็ตามกฎหมายก็มีได้บัญญัติบังคับไว้ให้คู่ความฝ่ายที่รับสำเนาอุทธรณ์ จำเป็นต้องแก้อุทธรณ์เสมอไป หลังจากนั้นแล้วศาลแรงงานจะต้องส่งสำนวนคดีนั้นพร้อมด้วยอุทธรณ์และคำแก้อุทธรณ์ (หากมี) และหลักฐานต่าง ๆ ไปยังศาลฎีกาเพื่อพิจารณาพิพากษาต่อไป

เว้นเสียแต่คำสั่งนั้นเป็นคำสั่งระหว่างพิจารณาของศาลแรงงาน เช่น คำสั่งให้เลื่อนการสืบพยาน คำสั่งให้รอการพิจารณาคดีไว้ คำสั่งกำหนดหน้าที่นำสืบ ฯลฯ คู่ความย่อมไม่มีสิทธิที่จะอุทธรณ์ได้ทันที แต่จะต้องโต้แย้งคำสั่งนั้นไว้ เพื่อใช้สิทธิในการอุทธรณ์เมื่อศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดคดีแล้ว ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 226 เว้นแต่จะเป็นคำสั่งที่มีลักษณะตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 228 ซึ่งคู่ความมีสิทธิอุทธรณ์ได้ทันที เช่น คำสั่งไม่รับคำคู่ความ คำสั่งวินิจฉัยชี้ขาดเบื้องต้น คำสั่งกักขังหรือปรับ คำสั่งคุ้มครองประโยชน์ของคู่ความในระหว่างการพิจารณา

1.4.2 หลักเกณฑ์ในการอุทธรณ์

เมื่อศาลแรงงานได้มีคำพิพากษาหรือมีคำสั่งอย่างหนึ่งอย่างใดแล้ว หากคู่ความหรือผู้มีส่วนได้เสียกับคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นไม่พอใจคำพิพากษาหรือคำสั่งดังกล่าวก็สามารถคัดค้านคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นได้ โดยวิธีการอุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งนั้น แต่การอุทธรณ์นั้นสามารถอุทธรณ์ได้เฉพาะปัญหาข้อกฎหมายเท่านั้น เว้นแต่จะมีกฎหมายบัญญัติไว้ ห้ามอุทธรณ์หรือบัญญัติให้คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลแรงงานนั้นเป็นที่สุด ดังนั้น หลักเกณฑ์ในการอุทธรณ์จึงมีรายละเอียด ดังนี้

- 1) ข้อกฎหมายที่ยกขึ้นอ้างอิงในชั้นยื่นอุทธรณ์ต้องกล่าวโดยชัดแจ้ง
- 2) ข้อกฎหมายที่ยกอ้างในชั้นอุทธรณ์ต้องเป็นข้อที่ยกขึ้นมาแล้วในศาล

แรงงาน

ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. 2522 มาตรา 54 ที่บัญญัติให้คู่ความหรือผู้มีส่วนได้เสียกับคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลแรงงานอุทธรณ์ได้เฉพาะปัญหากฎหมายได้แต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น ปัญหาข้อกฎหมายดังกล่าวต้องเป็นปัญหาข้อ

กฎหมายที่ยกขึ้นว่ากล่าวกันมาแล้วในศาลแรงงานด้วย หากประเด็นปัญหาใดโจทก์มิได้กล่าวอ้างไว้ในคำฟ้องแล้ว หากศาลหยิบยกขึ้นวินิจฉัยแล้วจะถือว่าเป็นข้อที่กล่าวกันมาแล้วโดยชอบมิได้ เว้นแต่ว่าปัญหาดังกล่าวจะเป็นปัญหาที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน

3) ข้อกฎหมายที่ยกขึ้นอ้างในอุทธรณ์ ต้องเป็นสาระแก่คดีอันควรได้รับการวินิจฉัย

ข้อกฎหมายที่เป็นสาระสำคัญอันควรได้รับการวินิจฉัยนั้น ได้แก่ ข้อกฎหมายใดก็แล้วแต่ ถ้าหากศาลได้พิจารณาแล้ว อาจมีผลทำให้มีคำพิพากษาเปลี่ยนแปลงไปได้ กล่าวคือ อาจทำให้เป็นข้อแย้งกันในคดีได้ หรือจะกล่าวอีกในหนึ่งว่า ถ้าปัญหาใดก็ตาม ถ้าศาลฎีกาเห็นพ้องกับคำฟ้องอุทธรณ์ในคดีแรงงานที่ต้องอุทธรณ์ปัญหาข้อกฎหมายต่อศาลฎีกาแล้ว จะทำให้คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลแรงงานเปลี่ยนแปลงไปตามที่ผู้อุทธรณ์ขอมา ซึ่งถือว่าปัญหานั้นเป็นสาระแก่คดีอันควรได้รับการวินิจฉัย แต่ถ้าปัญหาใดแม้ศาลฎีกาจะเห็นพ้องกับคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลแรงงานก็ตาม แต่ก็ไม่ทำให้ผลของคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลแรงงานเปลี่ยนแปลงไป ก็ไม่ถือว่าปัญหานั้นเป็นสาระสำคัญแก่คดีอันควรได้รับการวินิจฉัยได้

1.4.3 คดีต้องห้ามอุทธรณ์

ในการอุทธรณ์คดีแรงงานนั้น ผู้อุทธรณ์สามารถทำการอุทธรณ์ได้เฉพาะ ปัญหาข้อกฎหมายเท่านั้น ผู้อุทธรณ์จะทำการอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริงไม่ได้ ไม่ว่าข้อเท็จจริงที่ศาลแรงงานวินิจฉัยมาจะถูกต้องหรือไม่ก็ตาม วิธีพิจารณาคดีแรงงานแตกต่างไปจากวิธีพิจารณาคดีแพ่งธรรมดา เพราะในการพิจารณาคดีแพ่งธรรมดานั้น ถ้าศาลฎีกาเห็นว่าศาลชั้นต้นวินิจฉัยข้อเท็จจริงผิดต่อกฎหมาย ศาลฎีกาก็อาจฟังข้อเท็จจริงใหม่แทนข้อเท็จจริงที่ศาลชั้นต้นฟังไว้ แต่คดีแรงงานผู้พิพากษาจะประกอบไปด้วยผู้พิพากษาของศาลแรงงานและผู้พิพากษาสมทบจากฝ่ายนายจ้างและฝ่ายลูกจ้าง ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในปัญหาแรงงานดีเข้าร่วมเป็นองค์คณะ และนั่งพิจารณาอยู่ด้วย ประกอบกับการบันทึกคำเบิกความของพยาน ศาลแรงงานก็อาจบันทึกไว้แต่โดยย่อ ซึ่งศาลฎีกาอาจไม่มีโอกาสได้ทราบถึงข้อเท็จจริงบางอย่างที่ศาลแรงงานไม่ได้บันทึกไว้ ด้วยกฎหมายแรงงาน จึงกำหนดให้ศาลฎีกาต้องถือตามข้อเท็จจริงที่ศาลแรงงานฟังไว้ ศาลฎีกาจะฟังข้อเท็จจริงใหม่ด้วยตนเองไม่ได้ ถ้าข้อเท็จจริงที่ศาลแรงงานฟังมายังไม่พอแก่การวินิจฉัยข้อกฎหมายแล้ว ศาลฎีกาจะต้องสั่งให้ศาลแรงงานฟังข้อเท็จจริงเพิ่มเติม หากศาลแรงงานได้ฟังข้อเท็จจริงเพิ่มเติมตามที่ศาลฎีกาสั่งแล้วเห็นว่าข้อเท็จจริงที่ฟังเพิ่มเติมจะมีผลให้คำพิพากษาเปลี่ยนแปลงแล้ว ศาลแรงงานก็สามารถพิพากษาคดีนั้นใหม่อีกครั้ง และถือว่าอุทธรณ์เดิมของกลุ่มความเป็นอันระงับไป ดังนั้น การห้ามอุทธรณ์ในคดีแรงงานต้องเป็นเรื่องเกี่ยวกับปัญหาข้อเท็จจริง ถึงแม้ว่าจะได้มีการรับรองให้ผู้อุทธรณ์หรือทำความเข้าใจไว้ ก็ไม่สามารถอุทธรณ์

เกี่ยวกับปัญหาข้อเท็จจริงได้โดยเด็ดขาด คดีแรงงานจึงไม่มีการรับรองให้อุทธรณ์ หรือทำความเห็นแย้งให้อุทธรณ์ได้แต่อย่างใด

1.5 การดำเนินคดีโดยศาลปกครองและกระบวนการพิจารณาในชั้นอุทธรณ์

ลักษณะการพิจารณาคดีว่าคดีใดจะอยู่ในอำนาจของศาลปกครองหรือไม่นั้น จะพิจารณาจากคู่พิพาทหรือคู่กรณีในคดีแต่เพียงอย่างเดียวมิได้ เพราะเอกชนกับหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐอาจมีข้อพิพาทกันเรื่องทางแพ่งหรือในเรื่องทางอาญาก็ได้ ซึ่งถ้าเป็นข้อพิพาททางแพ่งหรือข้อพิพาททางอาญา ก็เป็นคดีแพ่งหรือคดีอาญาที่อยู่ในอำนาจของศาลยุติธรรมที่จะพิจารณาพิพากษามีใช้ศาลปกครอง ดังนั้น จึงต้องพิจารณาต่อไปด้วยว่าคู่พิพาทหรือคู่กรณีพิพาทกันในเรื่องทางปกครองที่มีลักษณะของข้อพิพาทตามที่มีบทบัญญัติของกฎหมายกำหนดให้อยู่ในอำนาจของศาลปกครอง ซึ่งจะต้องพิจารณาจากบทบัญญัติมาตรา 9 วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 วิธีพิจารณาคดีที่เป็น การอุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลปกครองชั้นต้น⁷²

1.5.1 คำพิพากษาและคำสั่งของศาลปกครองชั้นต้นที่อาจอุทธรณ์ได้

1) คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลปกครองชั้นต้นที่อาจอุทธรณ์ต่อศาลปกครองสูงสุดได้ต้องเป็นคำพิพากษาหรือคำสั่งที่กฎหมายหรือระเบียบฯ ว่าด้วยวิธีพิจารณาฯ มิได้กำหนดให้ถึงที่สุด

2) คำพิพากษาของศาลปกครองชั้นต้นนั้น กฎหมายและระเบียบฯ ว่าด้วยวิธีพิจารณาฯ มิได้กำหนดให้เป็นที่สุด จึงอาจอุทธรณ์ต่อศาลปกครองสูงสุดได้ตามเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนด

3) คำสั่งของศาลปกครองชั้นต้นที่ระเบียบฯ วิธีพิจารณาฯ ได้กำหนดให้เป็นที่สุด ได้แก่

(1) คำสั่งรับคำฟ้องที่ยื่นเมื่อพ้นกำหนดระยะเวลาฟ้องคดีซึ่งศาลเห็นว่า คดีนั้นเป็นประโยชน์แก่ส่วนรวมหรือมีเหตุจำเป็นอื่น

(2) คำสั่งไม่รับคำฟ้องแย้งเนื่องจากเป็นเรื่องอื่นที่ไม่เกี่ยวกับคำฟ้องเดิม

(3) คำสั่งไม่รับคำขอทุเลาการบังคับตามกฎหมายหรือคำสั่งทางปกครอง

(4) คำสั่งยกคำขอทุเลาการบังคับตามกฎหมายหรือคำสั่งทางปกครอง

⁷² ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.ชาญชัย แสวงศักดิ์ คำอธิบายกฎหมายจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พิมพ์ครั้งที่ 7 พฤษภาคม 2555 กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์วิญญูชน หน้า 447 – 449

(5) คำสั่งไม่รับหรือยกคำขอของผู้ฟ้องคดีหรือคู่กรณีที่ยกกำหนดมาตรการหรือวิธีการคุ้มครองอย่างไร้ เพื่อบรรเทาทุกข์ชั่วคราวก่อนการพิพากษาหรือวิธีการเพื่อคุ้มครองประโยชน์ของผู้ขอในระหว่างการพิจารณาหรือบังคับตามคำพิพากษา

(6) คำสั่งไม่อนุญาตให้ถอนคำฟ้องในคดีที่เกี่ยวกับการคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ หรือคดีที่มีการพิจารณาต่อไปจะเป็นประโยชน์แก่ส่วนรวมหรือการถอนคำฟ้องเกิดจากการสมยอมกันโดยไม่เหมาะสม

(7) คำสั่งอนุญาตให้คู่กรณีนำพยานหลักฐานมาสืบประกอบคำแถลง

4) คำสั่งของศาลปกครองชั้นต้นดังต่อไปนี้เป็นคำสั่งที่อาจอุทธรณ์ได้

(1) คำสั่งไม่รับคำฟ้องไว้พิจารณา

(2) คำสั่งจำหน่ายคดีออกจากสารบบความโดยไม่มีการวินิจฉัยชี้ขาดคดี

(3) คำสั่งลงโทษฐานละเมิดอำนาจศาล

(4) คำสั่งอื่นใดซึ่งไม่ต้องห้ามอุทธรณ์ระหว่างพิจารณาตามข้อ 100

วรรคสอง

5) “คำสั่งระหว่างพิจารณา” ที่ระเบียบฯ ว่าด้วยวิธีพิจารณาฯ มิได้กำหนดให้อุทธรณ์ระหว่างพิจารณาได้ ให้อุทธรณ์คำสั่งดังกล่าวพร้อมกับการอุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งที่ทำให้คดีเสร็จเด็ดขาดจากศาล

6) คำสั่งระหว่างพิจารณาที่อุทธรณ์ในระหว่างพิจารณาได้ ได้แก่

(1) คำสั่งของศาลปกครองชั้นต้นที่สั่งทุเลาการบังคับตามกฎหรือคำสั่ง

ทางปกครอง

(2) คำสั่งของศาลปกครองชั้นต้นที่สั่งกำหนดมาตรการหรือวิธีการคุ้มครองอย่างไร้ เพื่อบรรเทาทุกข์ชั่วคราวก่อนการพิพากษาหรือวิธีการเพื่อคุ้มครองประโยชน์ของผู้ขอในระหว่างการพิจารณาหรือเพื่อบังคับตามคำพิพากษา

1.5.2 ระยะเวลาในการอุทธรณ์

1) การอุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลปกครองชั้นต้นที่ทำให้คดีเสร็จเด็ดขาดจากศาลและคำสั่งระหว่างพิจารณาที่ระเบียบฯ ว่าด้วยวิธีพิจารณาฯ กำหนดให้อุทธรณ์ระหว่างพิจารณาได้ ให้กระทำภายในกำหนด 30 วัน นับแต่วันที่ได้มีคำพิพากษาหรือคำสั่ง

2) ถ้ามิได้ยื่นอุทธรณ์ตามกำหนดเวลาดังกล่าว ให้ถือว่าคดีนั้นเป็นอันถึง

ที่สุด

1.5.3 คำอุทธรณ์

1) คำอุทธรณ์ให้ทำเป็นหนังสือและอย่างน้อยต้องระบุ ชื่อผู้อุทธรณ์และ คู่กรณีในอุทธรณ์ ข้อคัดค้านคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลปกครองชั้นต้น คำขอของผู้อุทธรณ์และ ลายมือชื่อผู้อุทธรณ์

2) ข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายที่จะยกขึ้นอ้างในการยื่นคำอุทธรณ์นั้น ผู้อุทธรณ์จะต้องกล่าวไว้โดยชัดแจ้งในคำอุทธรณ์ และต้องเป็นข้อที่ได้ยกขึ้นมาก่อนแล้วโดยชอบ ในศาลปกครองชั้นต้น แต่ถ้าปัญหาข้อใดเป็นปัญหาอันเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน หรือปัญหาเกี่ยวกับประโยชน์สาธารณะ ผู้อุทธรณ์จะยกปัญหาข้อนั้นขึ้นกล่าวในคำอุทธรณ์หรือใน ชั้นอุทธรณ์ก็ได้

1.5.4 การยื่นอุทธรณ์

คำอุทธรณ์ให้ยื่นต่อศาลปกครองชั้นต้นที่มีคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้น

2. การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญาโดยศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่ง ทางการเมือง

การดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองโดยศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองของไทยนั้น มีความแตกต่างจากการดำเนินคดีอาญาโดยปกติทั่วไป ซึ่งมีหลักเกณฑ์และกระบวนการขั้นตอนในการดำเนินคดี ดังนี้

2.1 กระบวนการขั้นตอนในการดำเนินคดีตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่ง ทางการเมือง พ.ศ. 2542 และข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของ ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

เมื่ออัยการสูงสุดได้รับรายงาน เอกสาร พยานหลักฐานดังกล่าวแล้ว ต้องยื่นฟ้อง คดีต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ได้รับเรื่อง เว้นแต่อัยการสูงสุดเห็นว่าเรื่องที่ส่งมานั้นยังมีข้อไม่สมบูรณ์และได้แจ้งข้อไม่สมบูรณ์นั้นไปยัง คณะกรรมการ ป.ป.ช.หรือผู้ไต่สวนอิสระแล้วแต่กรณี เมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือผู้ไต่สวน อิสระได้รับแจ้งแล้วให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือผู้ไต่สวนอิสระแล้วแต่กรณี และอัยการสูงสุดตั้ง คณะทำงานขึ้นคณะหนึ่งโดยมีผู้แทนของแต่ละฝ่ายจำนวนฝ่ายละเท่ากันเป็นคณะทำงาน ให้ สำนักงาน ป.ป.ช. ทำหน้าที่เป็นฝ่ายเลขานุการคณะทำงาน มีอำนาจหน้าที่พิจารณาพยานหลักฐานที่ ไม่สมบูรณ์และรวบรวมพยานหลักฐานให้สมบูรณ์แล้วส่งให้อัยการสูงสุดเพื่อฟ้องคดีต่อไป

ในกรณีที่คณะทำงานไม่อาจหาข้อยุติเกี่ยวกับการฟ้องคดีได้ภายในกำหนดเวลา 14 วัน นับแต่วันตั้งคณะทำงาน ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจยื่นฟ้องคดีเอง หรือแต่งตั้งทนายความ ให้ฟ้องคดีแทนได้ แต่ต้องฟ้องภายใน 14 วัน นับแต่วันครบกำหนด การยื่นฟ้องเมื่อ ถ่วงพ้นระยะเวลาดังกล่าวย่อมกระทำไม่ได้ถ้าได้ฟ้องภายในอายุความ⁷³

2.1.1 ผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญาต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง คือ

- 1) อัยการสูงสุด
- 2) คณะกรรมการ ป.ป.ช. ในกรณีที่ไม่มีอำนาจหาข้อยุติเกี่ยวกับการฟ้องคดีได้ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 11
- 3) ผู้ไต่สวนอิสระในกรณีที่ไม่มีอำนาจหาข้อยุติเกี่ยวกับการฟ้องคดีได้เมื่อแต่งตั้งคณะทำงานร่วมกันกับอัยการสูงสุดแล้ว⁷⁴

2.1.2 การฟ้องและการบรรยายคำฟ้อง

คำฟ้องต้องทำเป็นหนังสือมีข้อความตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 158 และต้องมีข้อความเป็นการกล่าวหาเกี่ยวกับเรื่องกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการตามประมวลกฎหมายอาญา หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือทุจริตต่อหน้าที่ตามกฎหมายอื่น และต้องระบุพฤติการณ์ที่กล่าวหาว่ากระทำความผิดพร้อมทั้งชี้ช่องพยานหลักฐานให้ชัดเจนพอที่จะดำเนินกระบวนการพิจารณาไต่สวนข้อเท็จจริงต่อไปได้ ในวันยื่นฟ้องโจทก์ต้องส่งสำนวนการไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ต่อศาลเพื่อใช้เป็นหลักในการพิจารณาและรวมไว้ในสำนวน⁷⁵

2.1.3 การนำตัวจำเลยมาศาลในวันฟ้องหรือไม่ได้นำตัวมาศาล

หากโจทก์นำตัวจำเลยมาศาลในวันฟ้อง ให้ผู้พิพากษาประจำแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในศาลฎีกาเป็นผู้พิจารณาในการขังหรือปล่อยตัวจำเลยชั่วคราว หากไม่ได้นำตัวจำเลยมาศาลให้โจทก์ระบุที่อยู่จริงของจำเลยมาฟ้อง⁷⁶

⁷³พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 11 และมาตรา 12

⁷⁴รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 276 วรรคสาม ประกอบมาตรา 272 วรรคห้า

⁷⁵พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 23 และมาตรา 25

⁷⁶ข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2543 ข้อ 8 และข้อ 8 วรรคสอง

2.1.4 การเลือกองค์คณะผู้พิพากษาและผู้พิพากษาเจ้าของสำนวน

เมื่อมีการยื่นฟ้องคดีต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ให้ประธานศาลฎีกาเรียกประชุมใหญ่ศาลฎีกาเพื่อเลือกผู้พิพากษาในศาลฎีกาซึ่งดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้พิพากษาศาลฎีกาหรือผู้พิพากษาอาวุโสในศาลฎีกาเป็นองค์คณะผู้พิพากษาเพื่อพิจารณาพิพากษาคดีดังกล่าวโดยเร็ว แต่ทั้งนี้ต้องไม่เกิน 14 วันนับแต่วันยื่นฟ้องคดี ผู้พิพากษาคณะใดประสงค์จะขอลอนตัวจากการได้รับเลือกให้แถลงต่อที่ประชุมใหญ่ก่อนการลงคะแนนและให้ที่ประชุมใหญ่ลงมติว่าจะให้มีการลอนตัวหรือไม่ มติของที่ประชุมใหญ่เป็นที่สุด การเลือกองค์คณะผู้พิพากษาแต่ละคดีให้ใช้วิธีการลงคะแนนลับ ให้ผู้พิพากษาที่ได้รับคะแนนสูงสุดเรียงลงไปตามลำดับจนครบ 9 คน เป็นผู้ได้รับเลือกเป็นองค์คณะผู้พิพากษาสำหรับคดีนี้ แต่ทั้งนี้จะมีผู้พิพากษาอาวุโสในศาลฎีกาเป็นผู้ได้รับเลือกเป็นองค์คณะผู้พิพากษาเกินกว่าจำนวน 3 คนไม่ได้ ถ้ามีผู้ได้รับคะแนนเท่ากันในระดับใดอันเป็นเหตุให้ผู้ได้รับเลือกเกินจำนวนดังกล่าว ให้ประธานศาลฎีกาจับสลากว่าผู้ใดเป็นผู้ได้รับเลือก ผู้พิพากษาที่ได้รับเลือกเป็นองค์คณะ ผู้พิพากษามีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาพิพากษาคดีจนกว่าจะสิ้นสุดอำนาจหน้าที่ และระหว่างการพิจารณาพิพากษาคดีนั้น ห้ามมิให้มิคำสั่งให้ผู้พิพากษานั้นไปทำงานที่อื่นนอกจากศาลฎีกา การเปลี่ยนแปลงสถานะของผู้พิพากษาในศาลฎีกาที่ได้รับเลือกเป็นองค์คณะผู้พิพากษาไปเป็นผู้พิพากษาอาวุโสในศาลฎีกาไม่กระทบกระเทือนถึงการที่ ผู้นั้นจะปฏิบัติหน้าที่เป็นองค์คณะผู้พิพากษาต่อไป แม้ผู้พิพากษาอาวุโสในศาลฎีกาจะเป็นองค์คณะเกินกว่า 3 คนก็ตาม⁷⁷

2.1.5 การประกาศรายชื่อองค์คณะผู้พิพากษาไว้ที่ศาลฎีกา

เมื่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาเลือกองค์คณะผู้พิพากษาแล้ว ให้ประธานศาลฎีกาประกาศรายชื่อองค์คณะผู้พิพากษาไว้ที่ศาลฎีกา ภายในกำหนด 5 วัน นับแต่วันประชุมใหญ่ เพื่อให้คู่ความทราบและมีโอกาสคัดค้าน

2.1.6 การเลือกผู้พิพากษาเจ้าของสำนวน

ให้องค์คณะผู้พิพากษาเลือกผู้พิพากษาคณะหนึ่งใน 9 คนเป็นผู้พิพากษาเจ้าของสำนวน การเลือกให้ทำโดยวิธีลงคะแนนลับ หากคะแนนเท่ากันก็ให้ลงคะแนนลับเลือกเฉพาะผู้ที่มีคะแนนเท่ากันจนกว่าจะได้ผู้ที่มีคะแนนสูงสุดแต่เพียงผู้เดียว⁷⁸ ผู้พิพากษาเจ้าของสำนวน

⁷⁷พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 13 บรรคหนึ่ง แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 4

⁷⁸ข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2543 ข้อ 4 และข้อ 5

มีอำนาจดำเนินการตามมติขององค์คณะผู้พิพากษาและเมื่อได้รับความเห็นชอบจากผู้พิพากษาในองค์คณะผู้พิพากษาอีก 2 คน มีอำนาจออกคำสั่งใด ๆ ที่มีได้เป็นการวินิจฉัยชี้ขาดคดีได้

2.1.7 การสั่งคำฟ้องและการนัดพิจารณา

องค์คณะผู้พิพากษาจะร่วมกันพิจารณาคำฟ้องว่าถูกต้องและชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ เมื่อศาลมีคำสั่งประทับฟ้องแล้วให้ศาลส่งสำเนาฟ้องแก่จำเลยและนัดคู่ความมาศาลในวันพิจารณาครั้งแรก นับแต่วันที่จำเลยได้รับสำเนาคำฟ้องให้จำเลยมีสิทธิขอตรวจและขอคัดสำเนาเอกสารในสำนวนการไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช.⁷⁹

2.1.8 วันพิจารณาครั้งแรก

เมื่อจำเลยมาอยู่ต่อหน้าศาลและศาลเชื่อว่าเป็นจำเลยจริงให้อ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟังและถามว่าได้กระทำความผิดจริงหรือไม่ จะให้การต่อสู้อย่างไรบ้าง คำให้การของจำเลยให้บันทึกไว้ ถ้าจำเลยไม่ให้การก็ให้บันทึกไว้ และให้ศาลกำหนดวันตรวจพยานหลักฐาน โดยให้โจทก์และจำเลยทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่า 14 วัน ในชั้นพิจารณาถ้าจำเลยให้การรับสารภาพตามฟ้อง ศาลอาจเรียกพยานหลักฐานมาทำการไต่สวนต่อไปได้จนกว่าจะพอใจว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริง ศาลอาจมีอำนาจพิจารณาและไต่สวนพยานหลักฐานลับหลังจำเลยได้⁸⁰

2.1.9 วันตรวจพยานหลักฐาน

ศาลกำหนดวันตรวจพยานหลักฐานให้โจทก์และจำเลยทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่า 14 วัน โจทก์จำเลยต้องยื่นบัญชีระบุพยานต่อศาลพร้อมสำเนา ก่อนวันพิจารณาตรวจพยานหลักฐานไม่น้อยกว่า 7 วัน ในวันตรวจพยานหลักฐาน ให้โจทก์จำเลยส่งพยานเอกสารและพยานวัตถุต่อศาลเพื่อให้อีกฝ่ายตรวจสอบ หลังจากนั้นให้โจทก์จำเลยแถลงแนวทางการเสนอพยานหลักฐานต่อองค์คณะผู้พิพากษา ในกรณีที่มีได้มีการโต้แย้งพยานหลักฐานใด องค์คณะผู้พิพากษาจะมีคำสั่งให้รับฟังพยานหลักฐานนั้น โดยไม่ต้องไต่สวนก็ได้ แต่หากมีการโต้แย้งพยานหลักฐานใดหรือเมื่อศาลเห็นเอง ให้องค์คณะผู้พิพากษาดำเนินการไต่สวนพยานหลักฐานนั้นต่อไปหากพยานเอกสารหรือพยาน วัตถุอยู่ในความครอบครองของบุคคลภายนอกคู่ความที่ประสงค์จะอ้างอิง ต้องขอให้ศาลมีคำสั่งเรียกพยานหลักฐานดังกล่าวเพื่อให้ได้มาก่อนวันตรวจพยานหลักฐาน โดยยื่นคำขอพร้อมกับการยื่นบัญชีระบุพยาน⁸¹

⁷⁹พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 17 มาตรา 17 วรรคสอง และมาตรา 27

⁸⁰ข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2543 ข้อ 9

⁸¹ข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2543 ข้อ 10 และข้อ 12

2.1.10 การไต่สวนพยานหลักฐาน

การกำหนดวันนัดไต่สวน องค์กรคณะผู้พิพากษาต้องกำหนดวันเริ่ม ไต่สวน ให้โจทก์จำเลยทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่า 7 วัน⁸² ในการไต่สวนศาลต้องถือสำนวนการไต่สวนของ คณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือของผู้ไต่สวนอิสระแล้วแต่กรณี เป็นหลักในการพิจารณา⁸³ ศาลจะต้อง ดำเนินการไต่สวนพยานหลักฐานต่อเนื่องติดต่อกันไปทุกวันทำการจนกว่าจะเสร็จการพิจารณา เว้นแต่จะมีเหตุสุดวิสัยหรือเหตุจำเป็นอันอันมิอาจก้าวล่วงได้ ในการไต่สวนให้องค์กรคณะผู้พิพากษา สอบถามพยานบุคคลเองโดยการแจ้งให้พยานทราบประเด็นและข้อเท็จจริงซึ่งจะทำการไต่สวน แล้วให้พยานเบิกความในข้อนั้น โดยวิธีแถลงด้วยตนเองหรือตอบคำถามศาล แล้วจึงให้โจทก์จำเลย ถามเพิ่มเติมต่อไป⁸⁴ ในการไต่สวนพยานบุคคล ให้ศาลแจ้งให้พยานทราบประเด็นและข้อเท็จจริงที่ จะทำการไต่สวนแล้วให้พยานเบิกความในข้อนั้นด้วยตนเองหรือตอบคำถามศาลแล้วจึงให้ โจทก์จำเลยถามพยานเพิ่มเติม โดยให้คู่ความฝ่ายที่อ้างพยานดังกล่าวเป็นผู้ถามก่อน การถามพยาน ของคู่ความจะใช้คำถามนำก็ได้ ระหว่างการนั่งพิจารณาของศาล ให้บันทึกการพิจารณาโดยใช้ เครื่องมือบันทึกเสียงและเครื่องมือบันทึกภาพและเสียงทุกคดี นอกจากนี้ให้ศาลบันทึกรายงาน กระบวนการพิจารณารวมไว้ในสำนวนด้วย⁸⁵ คู่ความขอคัดค้านเบิกความพยานและรายงานกระบวนการ พิจารณาของศาลได้ เมื่อคู่ความร้องขอและมีเหตุอันสมควร

2.1.11 การแถลงปิดคดี

เมื่อมีการไต่สวนพยานหลักฐานเสร็จสิ้น โจทก์จำเลยมีสิทธิแถลงปิดคดี ของตนภายในเวลาที่ศาลกำหนด

2.1.12 การกำหนดวันอ่านคำพิพากษา

องค์กรคณะผู้พิพากษาต้องมีคำพิพากษาและให้อ่านคำพิพากษาในศาลโดย เปิดเผยภายใน 7 วัน นับแต่วันเสร็จการพิจารณา ถ้ามีเหตุสมควรจะเลื่อนการอ่านไปก่อนก็ได้แต่ ต้องไม่เกิน 14 วัน และต้องบันทึกเหตุอันไว้ เว้นแต่ไม่อาจได้ตัวจำเลยมาศาลในวันอ่านคำพิพากษา ในกรณีที่จำเลยไม่มาฟังคำพิพากษา ศาลต้องเลื่อนการอ่านไปและออกหมายจับจำเลยมาฟัง

⁸²พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 27 มาตรา 28 มาตรา 29 วรรคหนึ่ง วรรคสอง และมาตรา 30

⁸³รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 277 วรรคแรก ประกอบพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่า ด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 25 วรรคสอง และมาตรา 32 วรรคหนึ่ง

⁸⁴พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542, มาตรา 19 และมาตรา 31.

⁸⁵ข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2543 ข้อ 18 วรรคหนึ่ง วรรคสอง และข้อ 19

คำพิพากษา เมื่อได้ออกหมายจับแล้วไม่ได้ตัวจำเลยมาภายใน 1 เดือน นับแต่วันออกหมายจับให้ศาลอ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งลับหลังจำเลยได้ และให้ถือว่าจำเลยได้ฟังคำพิพากษาแล้ว

2.1.13 การทำคำพิพากษาและความเห็นในการวินิจฉัยคดี

องค์คณะผู้พิพากษาทุกคนต้องทำความเห็นในการวินิจฉัยคดีเป็นหนังสือ พร้อมทั้งต้องแถลงด้วยวาจาต่อที่ประชุมก่อนการลงมติ และให้ถ้อยคำตามเสียงข้างมาก⁸⁶ องค์คณะผู้พิพากษาอาจมอบหมายให้ผู้พิพากษาคณัดคนหนึ่ง ในองค์คณะเป็นผู้จัดทำคำพิพากษตามมตินั้นก็ได้

2.1.14 การส่งคำพิพากษาไปประกาศในราชกิจจานุเบกษา

เมื่ออ่านคำพิพากษาแล้ว ต้องส่งคำพิพากษาไปประกาศในราชกิจจานุเบกษา⁸⁷

2.1.15 การประกาศความเห็นในการวินิจฉัยคดีของผู้พิพากษาในองค์คณะ ทุกคน

ให้ปิดประกาศคำวินิจฉัยคดีของผู้พิพากษาในองค์คณะทุกคนไว้ที่หน้าศาลฎีกา⁸⁸

2.1.16 การบังคับตามคำพิพากษา

เมื่อมีคำพิพากษาแล้ว หากคำพิพากษาให้ลงโทษจำคุกจำเลยต้องออกหมายจำคุกไว้ หากพิพากษายกฟ้องและจำเลยถูกขังอยู่ในเรือนจำตามหมายของศาล ต้องออกหมายปล่อยจำเลย ปกติผู้พิพากษาประจำแผนกจะเป็นผู้ออกหมายเพื่อบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษาหรือคำสั่งศาล⁸⁹

2.2 การอุทธรณ์คำพิพากษาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550
ประกอบระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์การอุทธรณ์คำพิพากษาศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ในกรณีมีพยานหลักฐานใหม่ซึ่งอาจทำให้ข้อเท็จจริงเปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญ พ.ศ. 2551

⁸⁶รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 278 วรรคแรก ประกอบพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 20 มาตรา 32 วรรคหนึ่ง วรรคสอง

⁸⁷พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 20 วรรคสอง

⁸⁸คำสั่งประธานศาลฎีกาที่ 97/2544

⁸⁹ข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2543 ข้อ 38 วรรคสอง

2.2.1 ผู้มีสิทธิอุทธรณ์

คดีอาญา คือ ผู้ต้องคำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองให้รับโทษทางอาญา คดีร้ายชัดชัดหรือจงใจไม่ยื่นบัญชีทรัพย์สิน คือ ผู้ต้องคำสั่งของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน ให้พ้นจากตำแหน่งหรือห้ามมิให้ดำรงตำแหน่งตามรัฐธรรมนูญ⁹⁰

โจทก์หรือผู้ร้องไม่มีสิทธิอุทธรณ์ต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา กฎหมายให้สิทธิเฉพาะผู้ต้องคำพิพากษาหรือคำสั่งศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเท่านั้นที่มีสิทธิอุทธรณ์ได้

2.2.2 เหตุที่จะอุทธรณ์ได้

มีพยานหลักฐานใหม่ที่ยังไม่เคยปรากฏอยู่ในสำนวนคดีพยานหลักฐานใหม่ต้องเป็นพยานหลักฐานที่สำคัญ ผู้ต้องคำพิพากษาไม่รู้หรือไม่มีเหตุอันควรรู้มาก่อนว่าพยานหลักฐานดังกล่าวมีอยู่และจะต้องนำมาแสดงเพื่อประโยชน์ของตน หากรับฟังพยานหลักฐานใหม่เช่นนั้นแล้วจะทำให้ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองยกฟ้องหรือยกคำร้องได้⁹¹ การอุทธรณ์จะอุทธรณ์ได้เฉพาะข้อเท็จจริง ว่ามีพยานหลักฐานใหม่ซึ่งอาจทำให้ข้อเท็จจริงเปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญ จะอุทธรณ์ปัญหาข้อกฎหมายไม่ได้

2.2.3 ระยะเวลาอุทธรณ์

ต้องยื่นอุทธรณ์ภายใน 30 วัน นับแต่วันที่มิได้คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง จะขยายระยะเวลาอุทธรณ์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 23 ไม่ได้ เพราะรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 278 วรรคสาม ได้กำหนดระยะเวลาอุทธรณ์ไว้โดยเฉพาะแล้ว

2.2.4 รายละเอียดในอุทธรณ์

มีรายละเอียดโดยชัดแจ้งเกี่ยวกับพยานหลักฐานใหม่ สาเหตุที่ไม่อาจนำพยานหลักฐานใหม่มาแสดงต่อศาลในชั้นพิจารณา เหตุผลที่ทำให้เชื่อได้ว่า หากรับฟังพยานหลักฐานใหม่เช่นนั้นแล้วจะทำให้ข้อเท็จจริงใดเปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญ ลายมือชื่อของผู้อุทธรณ์ ผู้เรียง ผู้เขียนหรือพิมพ์อุทธรณ์

⁹⁰รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 278 วรรคสาม ประกอบระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์การอุทธรณ์คำพิพากษาศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในกรณีมีพยานหลักฐานใหม่ซึ่งอาจทำให้ข้อเท็จจริงเปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญ พ.ศ. 2551 ข้อ 3

⁹¹ระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์การอุทธรณ์คำพิพากษาศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในกรณีมีพยานหลักฐานใหม่ซึ่งอาจทำให้ข้อเท็จจริงเปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญ พ.ศ. 2551 ข้อ 4

2.2.5 ขั้นตอนเมื่อมีการยื่นอุทธรณ์

ผู้มีอำนาจตรวจและสั่งอุทธรณ์ในเบื้องต้น คือ ประธานแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและผู้พิพากษาประจำแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในศาลฎีกา ส่วนองค์คณะผู้พิพากษาเดิมหมดหน้าที่ไม่มีอำนาจสั่งการ ไม่มีอำนาจสั่งรับอุทธรณ์คำสั่งให้ส่งสำเนาอุทธรณ์ให้แก่โจทก์หรือผู้ร้องทราบเพื่อแก้อุทธรณ์ภายใน 15 วัน นับแต่วันที่ได้รับสำเนาอุทธรณ์

2.2.6 การแก้อุทธรณ์

โจทก์หรือผู้ร้องมีสิทธิแก้อุทธรณ์ภายใน 15 วัน นับแต่วันที่ได้รับสำเนาอุทธรณ์ หากโจทก์หรือผู้ร้องยื่นคำแก้อุทธรณ์เข้ามาภายในกำหนด ผู้พิพากษาประจำแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในศาลฎีกาจะมีคำสั่งสำเนาให้จำเลยและให้รวบรวมถ้อยคำสำนวนส่งที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาเพื่อพิจารณาต่อไป (ไม่มีอำนาจสั่งรับคำแก้อุทธรณ์) หากพ้นกำหนดแล้วไม่มีคำแก้อุทธรณ์ เจ้าหน้าที่จะต้องทำบันทึกเสนอผู้พิพากษาประจำแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในศาลฎีกา เพื่อมีคำสั่งให้รวบรวมถ้อยคำสำนวนส่งที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาพิจารณาต่อไป

2.2.7 การส่งสำนวนให้ที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาพิจารณาอุทธรณ์

เมื่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้รับ คำแก้อุทธรณ์ หรือเมื่อพ้นกำหนด 15 วัน นับแต่วันที่โจทก์หรือผู้ร้องได้รับสำเนาอุทธรณ์แล้ว แต่ไม่ยื่นคำแก้อุทธรณ์ ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจะมีคำสั่งให้รวบรวมถ้อยคำสำนวนส่งที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาต่อไป

2.2.8 การดำเนินการของที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา

ที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาจะต้องเลือกผู้พิพากษา 5 คน เป็นองค์คณะ ทำหน้าที่พิจารณาอุทธรณ์ที่ได้ยื่นต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา (องค์คณะผู้พิพากษาดังกล่าวจะต้องไม่เป็นหรือเคยเป็นองค์คณะในการพิจารณาพิพากษาคดีที่อุทธรณ์)⁹²

2.2.9 องค์คณะพิจารณาอุทธรณ์และเลขานุการองค์คณะ

องค์คณะพิจารณาอุทธรณ์ที่ได้รับเลือกจะต้องประชุมและตกลงกันว่าจะให้ผู้พิพากษาคนใดในองค์คณะทำหน้าที่เป็นเจ้าของสำนวน กรณีผู้พิพากษาคนใดในองค์คณะไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ด้วยเหตุสุดวิสัยหรือเหตุจำเป็นอันไม่อาจก้าวล่วงได้ ให้ที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาเลือก

⁹²ระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์การอุทธรณ์คำพิพากษาศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในกรณีมีพยานหลักฐานใหม่ซึ่งอาจทำให้ข้อเท็จจริงเปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญ พ.ศ. 2551 ข้อ 7 และข้อ 8

ผู้พิพากษาคนอื่นทำหน้าที่แทนต่อไป ให้องค์คณะผู้พิพากษาเลือกผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง 1 คน ทำหน้าที่เป็นเลขานุการองค์คณะพิจารณาอุทธรณ์⁹³

2.2.10 อำนาจหน้าที่ขององค์คณะพิจารณาอุทธรณ์

มีหน้าที่ทำบันทึกความเห็นสรุปสำนวนเสนอต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาว่าอุทธรณ์ของผู้ต้องคำพิพากษาเป็นอุทธรณ์ที่ชอบด้วยกฎหมายและระเบียบที่จะรับไว้พิจารณาหรือไม่ กรณีจำเป็นอาจไต่สวนเกี่ยวกับอุทธรณ์ของผู้ต้องคำพิพากษาก่อนก็ได้โดยแจ้งวันนัดไต่สวนให้คู่ความทราบล่วงหน้าก่อนวันนัดไม่น้อยกว่า 15 วัน เมื่อองค์คณะพิจารณาอุทธรณ์ทำบันทึกความเห็นสรุปสำนวนเสร็จเรียบร้อยแล้ว ให้เสนอที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาเพื่อจัดให้มีการลงมติว่าจะรับอุทธรณ์ไว้พิจารณาหรือไม่

2.2.11 ที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกามีมติว่าจะรับอุทธรณ์ไว้พิจารณาหรือไม่

กรณีที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกามีมติว่าเป็นอุทธรณ์ที่ไม่ชอบด้วยระเบียบและกฎหมาย ก็จะไม่รับอุทธรณ์ไว้พิจารณา กรณีมีมติว่าเป็นอุทธรณ์ที่ชอบด้วยระเบียบและกฎหมาย ก็ให้รับอุทธรณ์ไว้พิจารณา ผู้พิพากษาซึ่งเป็นหรือเคยเป็นองค์คณะในการพิจารณาพิพากษาคดีมีสิทธิออกเสียงลงคะแนนในที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา

2.2.12 กรณีที่ประชุมใหญ่มีมติให้รับอุทธรณ์

ให้องค์คณะพิจารณาอุทธรณ์ทำหน้าที่เป็นองค์คณะไต่สวนรวบรวมข้อเท็จจริงเสนอต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาเพื่อพิจารณาและวินิจฉัย

2.2.13 องค์คณะไต่สวน

องค์คณะไต่สวนมีอำนาจทำการไต่สวนพยานหลักฐานอื่นเกี่ยวกับประเด็นในคดีเพิ่มเติมหรือพยานที่ไต่สวนแล้วมาไต่สวนใหม่โดยไม่ต้องมีฝ่ายใดร้องขอ ถ้าหากเห็นว่าเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม เมื่อองค์คณะไต่สวนดำเนินการไต่สวนเสร็จแล้วจะต้องทำบันทึกความเห็นสรุปสำนวนเสนอต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาว่า พยานหลักฐานใหม่นั้นรับฟังได้หรือไม่ หรือมีเหตุที่จะยกฟ้องหรือยกคำร้องตามอุทธรณ์ของผู้ต้องคำพิพากษาได้หรือไม่ โดยต้องรวบรวมข้อเท็จจริงส่งไปที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาพิจารณาล่วงหน้าก่อนวันลงมติไม่น้อยกว่าสิบห้าวัน

2.2.14 ผู้มีสิทธิออกเสียงลงคะแนนในที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา

ผู้พิพากษาศาลฎีกาทุกคนรวมทั้งผู้ที่ซึ่งเป็นหรือเคยเป็นองค์คณะในการพิจารณาพิพากษาคดีที่ผู้ต้องคำพิพากษาได้ยื่นอุทธรณ์ต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา

⁹³ระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์การอุทธรณ์คำพิพากษาศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในกรณีพยานหลักฐานใหม่ซึ่งอาจทำให้ข้อเท็จจริงเปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญ พ.ศ. 2551 ข้อ 8

2.2.15 ในวันลงมติที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา

ให้ผู้ต้องคำพิพากษาพร้อมทั้งโจทก์หรือผู้ร้องมายังศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ให้แจ้งผลการลงมติให้ผู้ต้องคำพิพากษาและโจทก์ทราบในวันเดียวกันกับที่ได้มีมติ ถ้าโจทก์ไม่มาจะลงมติโดยโจทก์ไม่อยู่ก็ได้ กรณีผู้ต้องคำพิพากษาไม่อยู่โดยไม่มีเหตุสงสัยว่าหลบหนีหรือจงใจไม่มาฟัง ก็ให้เลื่อนการประชุมใหญ่ออกไปจนกว่าผู้ต้องคำพิพากษาจะมาศาล กรณีมีเหตุสงสัยว่าผู้ต้องคำพิพากษาหลบหนีหรือจงใจไม่มาฟังให้ศาลออกหมายจับผู้ต้องคำพิพากษา และเมื่อออกหมายจับแล้วไม่ได้ตัวมาภายในหนึ่งเดือน นับแต่วันออกหมายจับให้ที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาลงมติไปได้โดยถือว่าผู้ต้องคำพิพากษาทราบมติที่ประชุมใหญ่แล้ว

2.2.16 ผลของมติที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา

มีผลเท่ากับเป็นการพิพากษาหรือออกคำสั่ง

2.2.17 ผู้มีหน้าที่แจ้งหรืออ่านผลของมติที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาให้คู่ความทราบ

คือองค์คณะไต่สวน (หรือองค์คณะพิจารณาอุทธรณ์) ในกรณีอื่น (เช่นมติว่าจะรับอุทธรณ์ไว้พิจารณาหรือไม่) ถ้าคู่ความไม่มาศาลในวันลงมติที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาจะให้แจ้งการแจ้งหรืออ่านผลมติที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาก็ได้

2.2.18 การทำคำพิพากษาหรือคำสั่งตามมติที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา

องค์คณะพิจารณาอุทธรณ์หรือองค์คณะไต่สวนเป็นผู้ทำคำพิพากษาหรือคำสั่งตามมติที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา ให้เสร็จสิ้นภายใน 15 วันนับแต่วันลงมติ องค์คณะพิจารณาอุทธรณ์หรือองค์คณะไต่สวนเป็นผู้ลงลายมือชื่อในคำพิพากษาหรือคำสั่งแล้วแต่กรณี⁹⁴

2.2.19 การออกหมายหรือคำสั่งเพื่อบังคับให้เป็นไปตามมติที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา

ให้ผู้พิพากษาประจำแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในศาลฎีกาเป็นผู้ออก

2.2.20 การส่งคำพิพากษาประกาศราชกิจจานุเบกษา

ให้ส่งคำพิพากษาหรือคำสั่งที่ทำให้คดีถึงที่สุดไปประกาศในราชกิจจานุเบกษาพร้อมทั้งติดประกาศไว้ที่ศาลฎีกาคด้วย⁹⁵

⁹⁴ระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์การอุทธรณ์คำพิพากษาศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในกรณีมีพยานหลักฐานใหม่ซึ่งอาจทำให้ข้อเท็จจริงเปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญ พ.ศ. 2551 ข้อ 13 และข้อ 14.

⁹⁵เรื่องเดียวกัน ข้อ 13 และข้อ 14

2.3 ความแตกต่างของระบบการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญาในศาลอาญากับศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

- 1) ในวันยื่นฟ้องต่อศาล พนักงานอัยการไม่ต้องนำตัวจำเลยไปศาลพร้อมกับคำฟ้อง แต่ในคดีอาญาทั่วไปพนักงานอัยการจะต้องนำตัวจำเลยไปศาลพร้อมกับคำฟ้องทุกคดี
- 2) การฟ้องคดีอาญาตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองไม่ต้องมีการไต่สวนมูลฟ้อง แต่คดีอาญาทั่วไปโดยหลักแล้วศาลจะต้องไต่สวนมูลฟ้อง
- 3) ในวันยื่นฟ้อง โจทก์จะต้องส่งสำนวนการไต่สวนของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติต่อศาล เพื่อให้ศาลใช้เป็นหลักในการพิจารณาและรวมไว้ในสำนวน แต่คดีอาญาทั่วไป เมื่อพนักงานอัยการยื่นฟ้อง ไม่จำเป็นต้องส่งสำนวนการสอบสวนของพนักงานสอบสวนต่อศาลพร้อมคำฟ้อง
- 4) การพิจารณาคดีและไต่สวนพยานหลักฐานให้กระทำโดยเปิดเผย เว้นแต่มีความจำเป็นเพื่อคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ ให้ศาลมีคำสั่งพิจารณาเป็นการลับได้ แต่คดีอาญาทั่วไปศาลอาจสั่งพิจารณาเป็นการลับได้เมื่อศาลเห็นสมควรโดยผลการ หรือโดยคำร้องขอของกลุ่มความผ่ายใต เพื่อประโยชน์แห่งความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อป้องกันความลับอันเกี่ยวกับความปลอดภัยของประเทศมิให้ล่วงรู้ถึงประชาชน
- 5) เมื่อได้มีคำสั่งประทับฟ้องแล้ว ให้ศาลส่งสำเนาฟ้องแก่จำเลยและนัดคู่ความมาศาลในวันพิจารณาครั้งแรก ไม่เหมือนกับในคดีอาญาทั่วไปที่ศาลจะต้องออกหมายเรียกหรือหมายจับตัวจำเลยเมื่อยังไม่ได้ตัวจำเลยมาศาล
- 6) นับแต่วันที่จำเลยได้รับสำเนาฟ้อง ให้จำเลยมีสิทธิขอตรวจและขอคัดสำเนาเอกสารในสำนวนการไต่สวนของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ แต่ในคดีอาญาทั่วไป โจทก์จะอ้างส่งเอกสารในวันพิจารณา ซึ่งศาลจะอ่านหรือส่งให้จำเลยตรวจดู และถ้าจำเลยต้องการสำเนา ศาลจะมีคำสั่งให้ส่งสำเนาแก่จำเลยตามที่เห็นสมควร
- 7) เมื่อสอบคำให้การจำเลยแล้ว ให้ศาลกำหนดวันตรวจพยานหลักฐาน โดยให้โจทก์และจำเลยทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่าสิบสี่วัน แต่ในคดีอาญาทั่วไป ศาลจะกำหนดวันตรวจพยานหลักฐานหรือไม่ก็ได้
- 8) ในวันตรวจพยานหลักฐาน โจทก์จำเลยจะส่งพยานเอกสาร และพยานวัตถุต่อศาล เพื่อให้อีกฝ่ายตรวจสอบ เว้นแต่องค์คณะผู้พิพากษาจะมีคำสั่งเป็นอย่างอื่น เนื่องจากสภาพและความจำเป็นแห่งพยานหลักฐานนั้น หลังจากนั้น โจทก์จำเลยจะแถลงแนวทางการเสนอพยานหลักฐานต่อองค์คณะผู้พิพากษา

9) ในกรณีที่ต้องมีการไต่สวนพยานหลักฐาน องค์กรผู้พิพากษาจะกำหนดวันเริ่ม ไต่สวน โดยให้โจทก์จำเลยทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่าเจ็ดวัน

10) ในการไต่สวน องค์กรผู้พิพากษาจะสอบถามพยานบุคคลเอง โดยการแจ้งให้พยานทราบประเด็น และข้อเท็จจริงซึ่งจะทำการไต่สวน แล้วให้พยานเบิกความในข้อนั้นโดยวิธีแถลงด้วยตนเองหรือโดยวิธีตอบคำถามศาล แล้วจึงให้โจทก์จำเลยถามเพิ่มเติมต่อไป

11) เมื่อการไต่สวนพยานหลักฐานเสร็จสิ้น องค์กรผู้พิพากษาจะทำ คำพิพากษา และอ่านคำพิพากษาในศาลโดยเปิดเผย ภายในสามวันนับแต่วันลงมติวินิจฉัยคดี ถ้ามีเหตุสมควรเลื่อนไป ไม่เกินสิบสี่วันก็ได้แต่ต้องบันทึกเหตุนั้นไว้ เว้นแต่ไม่อาจได้ตัวจำเลยมาศาลในวันอ่านคำพิพากษา

บทที่ 4

การพิจารณาตรวจสอบการทุจริตของผู้ดำรงตำแหน่ง ทางการเมืองของต่างประเทศ

การตรวจสอบการทุจริตคอร์รัปชันของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในแต่ละประเทศ รูปแบบจะมีความแตกต่างกันออกไปตามระบบกฎหมายและจารีตประเพณีของแต่ละประเทศตามความเหมาะสมของประเทศนั้น ๆ เพื่อให้การแก้ไขปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันมีประสิทธิภาพได้ผลอย่างแท้จริง โดยในแต่ละประเทศมีวิธีการพิจารณาตรวจสอบการทุจริตของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ดังนี้

1. การพิจารณาตรวจสอบการทุจริตของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองของประเทศอังกฤษ โดยกระบวนการรัฐสภาหรืออิมพีชเมนต์ (Impeachment)

การดำเนินการกระบวนการพิจารณาตามวิธีการอิมพีชเมนต์ของประเทศอังกฤษนั้น ได้กำหนดให้เป็นอำนาจของรัฐสภาอังกฤษ ที่จะดำเนินการได้ในลักษณะเดียวกับศาลยุติธรรมซึ่งมีผลมาจากประวัติศาสตร์ของประเทศอังกฤษ จนกลายเป็นธรรมเนียมปฏิบัติของรัฐสภาอังกฤษ กระทั่งได้พัฒนาหลักเรื่องความรับผิดชอบของรัฐมนตรีมากขึ้นในศตวรรษที่ 18 จนถึงปัจจุบัน จึงส่งผลให้ระบบอิมพีชเมนต์ของรัฐสภาอังกฤษหมดความสำคัญไปโดยปริยาย อย่างไรก็ตาม มิใช่เพราะว่ากระบวนการพิจารณาดังกล่าวจะไร้ซึ่งประโยชน์ หากพิจารณาในด้านประวัติศาสตร์การบังคับใช้แล้ว จะเห็นได้ว่ากระบวนการอิมพีชเมนต์ (Impeachment) โดยรัฐสภาอังกฤษนั้นมีความสำคัญเท่ากับเป็นการให้อำนาจแก่รัฐสภาในการควบคุมการใช้อำนาจโดยมิชอบของฝ่ายบริหาร (เป็นรายบุคคล) เพราะการดำเนินกระบวนการพิจารณาอิมพีชเมนต์โดยรัฐสภาอังกฤษนั้นเป็นกรณีที่ร้ายแรงมีโทษตามกฎหมายอาญา และเสื่อมเสียชื่อเสียงเกียรติยศของบุคคลผู้ถูกกล่าวหาเป็นอย่างมาก เช่นนี้แล้วย่อมจะส่งผลต่อการบริหารงานของฝ่ายบริหาร ที่จะต้องปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายด้วยความระมัดระวัง⁹⁶

⁹⁶ กานดา สิริฤทธิภักดี การนำระบบอิมพีชเมนต์มาใช้ในประเทศไทย วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2538 หน้า 202

1.1 องค์กรและกระบวนการตรวจสอบ

ซึ่งสามารถแยกพิจารณาได้ดังนี้

1) องค์กรที่เกี่ยวข้อง สามารถแยกพิจารณาได้ 3 ประเภท ดังนี้

(1) ผู้ถูกกล่าวหา ได้แก่ ขุนนาง (Peers) หรือสมาชิกสภาสามัญ (Commoners) รัฐมนตรี (Ministers) ทุกชั้นทุกตำแหน่งที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญา

(2) องค์กรผู้กล่าวหา ได้แก่ สภาสามัญ (The House of Commons) เป็นผู้ริเริ่มการกล่าวหาโดยสมาชิกคนใดคนหนึ่ง เป็นผู้เริ่มการกล่าวหาความผิดต่อที่ประชุมสามัญ เพื่อให้มีการพิจารณาว่ามีมูลความผิดตามที่มีการกล่าวหา เพื่อเป็นเหตุในการฟ้องร้องและพิจารณาในชั้นสภาขุนนางต่อไป โดยไม่มีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาและพิพากษาลงโทษผู้ถูกกล่าวหาแต่ประการใด

(3) องค์กรผู้สอบสวนและตัดสิน ได้แก่ สภาขุนนาง (The House of Lords) เป็นผู้มีอำนาจสอบสวนว่ามีการกระทำความผิดตามที่สภาสามัญกล่าวหาหรือไม่ และทำหน้าที่ตัดสินว่าผู้ถูกกล่าวหา มีความผิดหรือไม่มีความผิดด้วย ทั้งนี้ เพราะสภาขุนนางของอังกฤษซึ่งแยกตัวออกมาจากสภาที่ปรึกษาพระมหากษัตริย์ (Curia Regis) และต่อมาแยกทำการออกจากสภาสามัญ (The House of Commons) เป็นสถาบันที่เก่าแก่พอ ๆ กับประวัติศาสตร์รัฐธรรมนูญอังกฤษ และมีอำนาจนิติบัญญัติในฐานะ สภาสูง มีอำนาจบริหารโดยมีลอร์ดชานเซลเลอร์ (Lord Chancellor) เป็นประธาน และมีอำนาจตุลาการเป็นศาลสูงสุดของทั้งอังกฤษ เวลส์ ไอร์แลนด์เหนือ⁹⁷

2) ฐานความผิดหรือเหตุแห่งการกล่าวหา

ข้อกล่าวหาว่ากระทำความผิด (Impeachment Offenses) จะต้องเป็นความผิดที่รัฐสภากำหนดไว้เท่านั้นจึงจะดำเนินการตามกระบวนการอิมพีชเมนต์ได้ ซึ่งความผิดที่จะเป็นเหตุให้กล่าวหา ไม่ได้จำกัดแต่เพียงความผิดทางอาญาเท่านั้น ซึ่งในระยะแรกจำกัดเฉพาะเป็นความผิดทางอาญาเท่านั้น แต่ต่อมาได้ขยายขอบเขตความผิดที่มีไว้มีรากฐานมาจากกฎหมายอาญาทั่วไป แต่ นำความเสียหายมาสู่ประเทศ เช่น เปิดเผยความลับทางราชการ ทยศต่อชาติ (Treason) รับสินบน (Bribery) หรือความผิดอาญาชั้นสูง (High Crimes and Misdemeanors)⁹⁸ ส่วนมากเป็นเรื่องการใช้อำนาจโดยมิชอบ, การละเลยต่อหน้าที่, การคอร์รัปชัน และมีพฤติกรรมอันไม่น่าเชื่อถือ เช่น คดี

⁹⁷บวรศักดิ์ อุวรรณโณ ระบบการควบคุมฝ่ายปกครองโดยศาลในประเทศอังกฤษ วารสารกฎหมาย 14, 1 มกราคม 2536 หน้า 32-75

⁹⁸คำว่า Crimes and Misdemeanors ใช้คู่กันหมายถึงการละเมิดกฎหมาย Public Law ที่มีโทษทางอาญาเป็นส่วนที่ใช้กันมากกว่า 400 ปี คำว่า Misdemeanors ในที่นี้ไม่ใช่ความผิดลหุโทษอย่างสิ้นหน้ไปในกฎหมายอาญา

Warren Hasting (ค.ศ. 1788-1795) ดำรงตำแหน่งเป็นผู้ว่าการอินเดียได้ถูกกล่าวหาว่าบริหารงานผิดพลาดคอร์รัปชันและทารุณคนอินเดีย ดังนั้น จะเห็นได้ว่ามีขอบเขตของความผิดอาญาชั้นสูงสรุปได้ 2 ประการ คือ

(1) ข้อกล่าวหาโดยเฉพาะการประพฤติผิดทำให้รัฐเสียหาย เช่น การใช้จ่ายเงินอย่างไม่ถูกต้อง (Misapplication of Fund) การใช้อำนาจในหน้าที่โดยมิชอบด้วยกฎหมาย (Abuse of Official Power) การละเว้นปฏิบัติหน้าที่ (Neglect of Duty) การละเมิดเอกสิทธิ์ของรัฐสภา (Encroachment on Parliament's Prerogatives) การคอร์รัปชัน (Corruption)

(2) ความผิดอาญาชั้นสูง (High Crimes and Misdemeanors) จำกัดเฉพาะในกระบวนการวิพิจารณาอิมพีชเมนต์ของรัฐสภา มิได้มีรากฐานมาจากกฎหมายอาญาทั่วไป และกล่าวหาว่ากระทำความผิดตามความหมายดังกล่าว ไม่จำเป็นต้องจำกัด แต่เฉพาะกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) หรือการละเลยหน้าที่ตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ (Statutory Derelictions) หรือความผิดตามกฎหมายอาญา (Crimes) เท่านั้น⁹⁹

3) วิธีการกล่าวหา

การกล่าวหา (Impeach) เป็นขั้นตอนแรกในการเริ่มต้นของกระบวนการพิจารณาที่ถูกกำหนดโดยรัฐสภาให้เป็นหน้าที่ของสภาสามัญ (The House of Commons) โดยในชั้นกล่าวหาโดยสภาสามัญนี้ จะเป็นการดำเนินการภายในของสภาสามัญที่จะสืบสวนให้ได้ความที่ปรากฏตามข้อกล่าวหา จะไม่มีการเรียกผู้ถูกกล่าวหาให้ปากคำในชั้นกล่าวหา นี้ เพราะการดำเนินการพิจารณาในชั้นนี้เพียงเพื่อที่จะสอบสวนคดีว่ามีมูลที่จะฟ้องร้องหรือไม่โดยสภาสามัญจะเป็นผู้กล่าวหาในความคิดที่ปรากฏตามเหตุที่กล่าวหา และที่ประชุมสภาสามัญได้กำหนดให้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการ (Committee) ขึ้น เพื่อทำการสืบสวนข้อเท็จจริงตามความผิดที่กล่าวหา หากคณะกรรมการดังกล่าวเห็นว่าคดีมีมูลที่จะฟ้องร้องต่อไปได้ จะเสนอและเขียน คำฟ้องเป็นทางการเป็นข้อ ๆ เรียกว่า “The Articles of Impeachment” และหากผ่านความเห็นชอบของสภาสามัญตามข้อกล่าวหา ก็จะมีการเสนอคำฟ้องนั้นต่อสภาขุนนาง (The House of Lords) โดย สภาสามัญจะต้องตั้งตัวแทนเรียกว่า “Managers” เพื่อกล่าวอ้างว่ามีการกระทำความผิดพร้อมทั้งแสดงพยานหลักฐานตามคำฟ้องในชั้นสภาขุนนางเพื่อพิจารณาและตัดสินในขั้นตอนต่อไป¹⁰⁰

4) การพิจารณาสอบสวนและตัดสิน

การพิจารณาในชั้นสอบสวนและตัดสินของสภาขุนนาง (The House of Lords) นั้น มีความเป็นอิสระที่จะกำหนดโทษ ไม่อยู่ภายใต้อิทธิพลของใคร สามารถกำหนดโทษได้

⁹⁹ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ ระบบการตรวจสอบทุจริตของผู้ดำรงตำแหน่งระดับสูง (Impeachment) หน้า 106

¹⁰⁰ เรื่องเดียวกัน หน้า 106-107

มากขึ้นตามสมควรแก่เหตุได้ การดำเนินกระบวนการพิจารณาก็เหมือนกับศาลยุติธรรม คือ เปิดโอกาสให้ฝ่ายผู้กล่าวหาได้แก่ Managers ที่สภาสามัญแต่งตั้ง และฝ่ายผู้ถูกกล่าวหา (ทั้งสภาขุนนางและสภาสามัญ) เข้ามาแถลงข้อเท็จจริง โดย Managers ต้องชี้แจงตามคำฟ้องของตนภายใต้ขอบเขตตามคำฟ้องที่กล่าวหา (Articles of Impeachment) และผู้ถูกกล่าวหาสามารถคัดค้านหรือโต้แย้งในชั้นพิจารณานี้ได้¹⁰¹

1.2 ผลของคำตัดสิน

ผลการตัดสินตามกระบวนการอิมพีชเมนต์ในระยะแรก ๆ ไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากจำกัดเฉพาะการกระทำที่ความผิดทางอาญาเท่านั้น ไม่รวมถึงความผิดอื่น ๆ จึงทำให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาแคบไป รวมทั้งกษัตริย์ ของอังกฤษทรงขัดขวางไม่ให้มีการฟ้องร้องต่อไปได้โดยใช้วิธียุบสภาหรือไม่เรียกประชุมสภา ทำให้สภาสามัญไม่สามารถฟ้องรัฐมนตรีต่อสภาขุนนางได้ และกษัตริย์ มีอำนาจอภัยโทษรัฐมนตรีผู้มีความผิดนั้นได้อีก ตัวอย่างเช่น คดี Thomas Earl of Danby สมัยพระเจ้าชาร์ลส์ที่ 2 ที่ถูกรัฐสภากล่าวหาในข้อหากบฏต่อประเทศชาติอย่างร้ายแรงและความผิดอาญาอื่น ๆ แต่กลับได้รับการอภัยโทษ รัฐสภาจึงลดอำนาจของกษัตริย์ที่จะไม่เรียกประชุมสภา และกรณีที่ยุบสภาจะต้องมีหลักเกณฑ์และเหตุผล และในปี ค.ศ. 1701 รัฐสภาได้ออกกฎหมายเรียกว่า The Act of Settlement 1701 ห้ามไม่ให้กษัตริย์อภัยโทษและนิรโทษกรรมแก่รัฐมนตรีที่ถูกกล่าวหาและสภาขุนนางได้ตัดสินแล้วตามกระบวนการอิมพีชเมนต์¹⁰²

แต่ในปัจจุบัน การตัดสินตามกระบวนการอิมพีชเมนต์ (Impeachment) ของรัฐสภาที่ทำหน้าที่เป็นศาลตัดสิน หากผลคำตัดสินที่มาจากศาลของสภาขุนนาง ว่าผู้ถูกกล่าวหา มีความผิดตามข้อกล่าวหาจริง ผู้ถูกตัดสินจะมีโทษทางอาญาเช่นถูกประหารชีวิต จำคุก หรือริบทรัพย์สินได้ เช่น คดี Latimer ถูกกล่าวหาในความผิดฐานแสวงหาผลประโยชน์โดยมิชอบด้วยกฎหมายสำหรับตนเองและถูกตัดสินให้ออกจากตำแหน่งและมีโทษทางอาญาโดยถูกปรับและจำคุก และในศตวรรษที่ 17 ได้มีการเปลี่ยนแปลงและขยายหลักวิธีการฟ้องร้องและกล่าวหาตามกระบวนการอิมพีชเมนต์ให้กว้างขวาง รัดกุม และยุติธรรมมากขึ้นนอกจากการออก The Act of Settlement 1701 คือ ความผิดที่ใช้ฟ้องร้อง กล่าวหาไม่ได้จำกัดว่าต้องเป็นความผิดตามกฎหมายอาญาเสมอไป เป็นเพียงนำความเสียหายมาสู่ประเทศที่ฟ้องร้องได้ เช่น ทยศต่อชาติ (Treason) และ

¹⁰¹ เรื่องเดียวกัน หน้า 106-107

¹⁰² เรื่องเดียวกัน หน้า 108

สภานิติบัญญัติจะกำหนดโทษ คือ ไม่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของใครและการกำหนดโทษของ สภานิติบัญญัติอาจกำหนดโทษได้มากน้อยตามสมควรแก่เหตุได้¹⁰³

2. การพิจารณาตรวจสอบการทุจริตของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองของประเทศ สหรัฐอเมริกา โดยกระบวนการรัฐสภาหรืออิมพีชเมนต์ (Impeachment)

ระบบอิมพีชเมนต์เป็นการกล่าวหาเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำความผิดขณะดำรงตำแหน่ง หน้าที่ และได้ถูกบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกา ปี ค.ศ. 1787 และมีผลใช้บังคับถึงปัจจุบัน

ระบบอิมพีชเมนต์ได้กำเนิดขึ้นในรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกา ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1787 ถูกใช้ มามากกว่า 50 คดี แต่ที่มีการกล่าวหาว่ามีความผิดมีเพียง 17 คดีเท่านั้น ทั้งนี้เป็นการกล่าวหา ประธานาธิบดี 2 ครั้ง, รัฐมนตรี 1 ครั้ง, สมาชิกวุฒิสภา 1 ครั้ง และกล่าวหา ผู้พิพากษา 13 ครั้ง โดยที่คณะผู้ร่างรัฐธรรมนูญมีความเห็นว่าการไต่สวนฟ้องร้องเพื่อถอดถอนออกจากตำแหน่งตาม กระบวนการอิมพีชเมนต์เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นจากการกระทำอันมิชอบของผู้ดำรงตำแหน่งทาง การเมืองหรือกล่าวได้ว่าเกิดจาก การใช้อำนาจในทางที่มิชอบด้วยกฎหมาย (abuse of power) หรือ ฝ่าฝืนขอบเขตที่ได้รับมอบหมายจากมหาชน ดังนั้น กระบวนการอิมพีชเมนต์จึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้อง ในทางการเมืองไม่ใช่ทางตุลาการ เนื่องจากความเสียหายส่วนใหญ่เกิดกับสังคมโดยตรง และผล ของคำตัดสินลงโทษจำกัดเพียงถอดถอนออกจากตำแหน่งรวมถึงตัดสิทธิประโยชน์อันพึงได้รับ เท่านั้น มิใช่เป็นการลงโทษทางอาญาซึ่งฐานความผิดที่กล่าวหาโดยรัฐสภาไม่จำเป็นต้องเป็นความผิด ทางอาญาเสมอไป¹⁰⁴

2.1 องค์การและกระบวนการตรวจสอบ

ซึ่งสามารถแยกพิจารณาได้ ดังนี้

1) องค์การที่เกี่ยวข้อง

องค์การที่เกี่ยวข้องกับระบบอิมพีชเมนต์ในประเทศสหรัฐอเมริกานั้น ตามที่ รัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกา ปี 1787 กำหนดไว้ สามารถแยกพิจารณาได้ 3 ประเภท ดังนี้

¹⁰³ กานดา สิริฤทธิภักดี การนำระบบอิมพีชเมนต์มาใช้ในประเทศไทย หน้า 224-225

¹⁰⁴ เรื่องเดียวกัน หน้า 233-234

(1) ผู้ถูกกล่าวหา ผู้ถูกกล่าวหาจำกัดเฉพาะผู้ที่ดำรงตำแหน่งประธานาธิบดี รองประธานาธิบดี และข้าราชการพลเรือนของรัฐทั้งหมด (All Civil Officers)¹⁰⁵ ทั้งนี้ รวมถึงผู้พิพากษาสามารถถูกถอนจากตำแหน่งได้ แต่ทั้งนี้หมายความว่ารวมถึงสมาชิกสภาองครักษ์ ข้าราชการทหาร และสมาชิกวุฒิสภา แม้ว่าผู้ถูกกล่าวหาได้ลาออกจากตำแหน่งก่อนที่จะมีการกล่าวหาฟ้องร้อง รัฐสภาอาจจะดำเนินการกล่าวหาฟ้องร้อง (Impeach) ภายหลังจากที่ลาออกจากตำแหน่งได้ หากปรากฏว่ามีความผิดจริง จึงมีคำสั่งไล่ออกและตัดสิทธิประโยชน์ที่จะได้รับ¹⁰⁶

(2) ผู้กล่าวหา สภาผู้แทนราษฎร (The House of Representatives) มีอำนาจที่จะฟ้องขับออกจากตำแหน่ง (Impeachment) แต่เพียงผู้เดียว ซึ่งเป็นขั้นตอนของการกล่าวหาฟ้องร้อง หากสภาผู้แทนราษฎรพบว่ามีความผิดตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดก็จะทำการกล่าวหาฟ้องร้องไปยังวุฒิสภาในชั้นพิจารณาต่อไป ตามที่บทบัญญัติรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกา ปี ค.ศ. 1787 บทที่ 1 มาตรา 2 กำหนดไว้

(3) ผู้ทำการสอบสวนและตัดสิน การดำเนินกระบวนการพิจารณาในชั้นสอบสวนและตัดสินได้กำหนดให้วุฒิสภาเป็นผู้มีอำนาจสอบสวน และตัดสินคดีอิมพีชเมนต์ (Impeachment) ที่สภาผู้แทนราษฎรกล่าวหาฟ้องร้องว่ากระทำความผิดตามที่รัฐธรรมนูญกำหนด ตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกา บทที่ 1 มาตรา 3 กำหนด

2) ฐานความผิดหรือเหตุแห่งการกล่าวหา

ตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกา ปี ค.ศ. 1787 บทที่ 2 มาตรา 4 ได้จำกัดความผิดที่เป็นเหตุที่กล่าวหาสำหรับการฟ้องร้องคดีอิมพีชเมนต์ด้วยกัน 3 เหตุเท่านั้น คือ

(1) ความผิดฐานทรยศต่อประเทศชาติ (treason) หมายถึง การก่อสงครามกับสหรัฐอเมริกา หรือให้ความช่วยเหลือสนับสนุนหรือเข้าข้างกับฝ่ายที่เป็นศัตรู

(2) ความผิดฐานรับสินบน (bribery)

(3) ความผิดอาญาชั้นสูง (High Crimes and Misdemeanors) โดยความผิดฐานนี้มีได้มีรากฐานมาจากกฎหมายอาญาทั่วไป ส่วนมากจะเป็นการกล่าวหาว่าประพฤติตนไม่เหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่ ปรากฏตามประวัติศาสตร์สหรัฐอเมริกามีการบังคับใช้มากกว่า 400 ปี ซึ่งแบ่งได้ 3 ประเภท คือ

¹⁰⁵รัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกา ค.ศ. 1787, บทที่ 2 มาตรา 4 บัญญัติว่า “ประธานาธิบดี รองประธานาธิบดี และข้าราชการพลเรือนทุกคนของสหรัฐ จะต้อง ออกจากตำแหน่งหากถูกฟ้องขับจากตำแหน่งและถูกตัดสินว่ากบฏ รับสินบน หรือกระทำความผิดอาญาร้ายแรงอื่น”

¹⁰⁶ กชวรรณ จันทร์เณร การดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2544 หน้า 49

ก. การใช้อำนาจในตำแหน่งเกินขอบเขต เพื่อให้หน่วยงานอื่นของรัฐ
เสื่อมเสีย

ข. มีพฤติกรรมไม่ถูกต้องหรือขัดต่อหน้าที่อย่างร้ายแรง และไม่ตรงตาม
วัตถุประสงค์ของตำแหน่ง เช่น ไม่พิจารณาคดีอย่างเป็นกลาง ใช้อิทธิพลทางการเมืองเหนือ
พฤติกรรมในการดำเนินคดี

ค. ใช้อำนาจหน้าที่ในตำแหน่งเพื่อจุดประสงค์ไม่ถูกต้องหรือเพื่อ
ประโยชน์ส่วนตัว¹⁰⁷

จะเห็นได้ว่าตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกา ปี ค.ศ. 1787 บทที่ 2
มาตรา 4 ได้กำหนดเหตุที่กล่าวหาในความผิดตามวิธีการอิมพีชเมนต์ ไม่จำเป็นต้องเป็นการกระทำ
ผิดทางอาญาเท่านั้น และในศตวรรษที่ 14 ใช้ความผิดอาญาและลหุโทษระดับสูง (High Crimes and
Misdemeanors)

3) วิธีการกล่าวหา

สำหรับ “การกล่าวหา” นั้น บทบัญญัติรัฐธรรมนูญไม่ได้กำหนดแนวทาง
ปฏิบัติไว้แต่ได้กำหนดให้สภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้เริ่มกล่าวหา โดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรคนใด
คนหนึ่งกล่าวหาต่อที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎร แล้วที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรก็จะแต่งตั้งให้
คณะกรรมการยุติธรรม (The Judiciary Committee) ขึ้นมาทำหน้าที่รวบรวมทั้งข้อเท็จจริงและข้อ
กฎหมาย โดยทำการสืบสวนข้อเท็จจริงที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรคนใดคนหนึ่งกล่าวหาว่ามีมูล
หรือไม่ กระบวนการพิจารณาในขั้นนี้ไม่มีหลักปฏิบัติแน่นอนตายตัว พยานหลักฐานอาจได้มาจาก
การค้นหาคณะกรรมาธิการหรือจากลูกขุนใหญ่ (Grand Jury) หรือจากแหล่งอื่น ๆ และมีอำนาจ
ที่จะเรียกพยานเอกสารหรือพยานวัตถุมาในขั้นนี้ได้ หากผู้ใดฝ่าฝืนอำนาจคณะกรรมการย่อมมี
โทษ¹⁰⁸

หากคณะกรรมการยุติธรรม (The Judiciary Committee) เห็นว่าผู้ถูกกล่าวหา
มีความผิดก็ต้องรายงานต่อที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎร โดยเสนอคำฟ้อง เป็นข้อ ๆ เรียกว่า
“The Articles of Impeachment” และที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรอาจจะแก้ไขหรือลงมติยกเลิก
ข้อกล่าวหาข้อใดข้อหนึ่ง แต่จะเพิ่มบทความผิดไม่ได้เพราะแต่ละบทของข้อกล่าวหา นั้น ต้องผ่าน
การสืบสวนหาความจริงของคณะกรรมการมาแล้ว และเพื่อเป็นส่วนยืนยันได้ในชั้นพิจารณาของ
วุฒิสภา นอกจากนั้น ในชั้นการลงมติตามข้อกล่าวหาของสภาผู้แทนราษฎรก่อนที่จะเสนอคำฟ้อง
นั้นยังวุฒิสภา จะต้องไม่มีการ รับฟังพยานใด ๆ อีก และมีการลงมติภายหลังที่ได้มีการอภิปราย

¹⁰⁷ เรื่องเดียวกัน หน้า 50

¹⁰⁸ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ ระบบการตรวจสอบทุจริตของผู้ดำรงตำแหน่งระดับสูง (Impeachment) หน้า 110

ข้อกล่าวหาที่คณะกรรมการได้กล่าวหา การลงมติของสภาผู้แทนราษฎรจะต้องลงมติร่วมกันทุกข้อกล่าวหา หรือจะแยกแต่ละข้อกล่าวหาก็ได้โดยคำแนะนำของคณะกรรมการหากที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรลงมติตามคำแนะนำของคณะกรรมการจะต้อง อ้างข้อแนะนำไว้ในร่างคำฟ้องที่กล่าวหา (Articles of Impeachment) และต้องส่งคำฟ้อง (The Bill of Impeachment) ไปยังวุฒิสภา (Senate) เพื่อทำการพิจารณาและตัดสิน โดยการลงคะแนนใช้เสียงข้างมากธรรมดา และคณะกรรมการและที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรจะต้องหลีกเลี่ยงคือการลงมติของพรรค เพราะจะเป็นการนำไปสู่ความสงสัยของวุฒิสภาได้ หรือทำให้เกิดพิรุณและเป็นการไม่พอใจของราษฎรทั่วไป โดยถือว่าเป็นเรื่องการเมืองระหว่างพรรค ดังนั้น คุณพิณิจโดยอิสระของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแต่ละคนจึงสำคัญ¹⁰⁹

สภาผู้แทนราษฎรมีหน้าที่ในการยื่นฟ้อง อีกประการหนึ่ง คือ จะต้องตั้งคณะบุคคลที่เรียกว่า Managers ซึ่งมีฐานะเป็นที่ปรึกษาของสภาผู้แทนราษฎรเข้าไปดำเนินการฟ้องร้องในชั้นพิจารณาของวุฒิสภาซึ่งดำเนินกระบวนการพิจารณาแบบมีข้อพิพาท โดย Managers จะมีผู้ช่วยมาจากคณะกรรมการยุติธรรมที่สืบสวนและเสนอ The Articles of Impeachment นั้นเอง

4) การพิจารณาสอบสวนและตัดสิน

เดิมร่างรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกาได้กำหนดให้เป็นหน้าที่ของศาลฎีกา แต่ต่อมาในชั้นแปรญัตติ ได้เปลี่ยนให้วุฒิสภามีอำนาจแทน แต่แนวความคิดในลักษณะหน้าที่หรือส่วนสำคัญอื่นไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลง ดังนั้น การสอบสวนและตัดสินเป็นหน้าที่ของวุฒิสภา (Senate) ที่จะทำหน้าที่สอบสวน และมีคำวินิจฉัยคดีหรือกล่าวได้ว่าวุฒิสภาทำหน้าที่เป็นศาลพิเศษ เฉพาะการพิจารณาคดีอิมพีชเมนต์ (Impeachment) จึงเป็นกระบวนการกึ่งศาล (Quasi Judicial)¹¹⁰

การดำเนินกระบวนการพิจารณาในชั้นได้สวนและตัดสินคดีของวุฒิสภานั้น จะเป็นการดำเนินกระบวนการเหมือนศาลธรรมดาทั่วไป ซึ่งประกอบด้วย การไต่สวนค้นหาความจริงตามคำฟ้องที่กล่าวหาเป็นข้อ ๆ เรียกว่า “Articles of Impeachment” ที่สภาผู้แทนราษฎรกล่าวหาและเปิดโอกาสให้ทั้งฝ่ายผู้กล่าวหาโดย Managers และฝ่ายผู้ถูกกล่าวหา กล่าวอ้างและคัดค้านพร้อมกับอ้างพยานหลักฐานเพื่อสนับสนุนข้ออ้างของแต่ละฝ่ายได้ โดยมีลักษณะเช่นเดียวกับการพิจารณาคดีของศาลยุติธรรม เช่น การซักถามพยาน มีการออกหมายเรียกพยาน ผู้ถูกกล่าวหา มีสิทธิมีทนายแก้ต่างได้ และประชาชนมีสิทธิเข้าฟังการพิจารณาได้ตลอดเวลา ส่วนการรับฟังพยานหลักฐาน ประธานสูงสุดจะเป็นผู้วางกฎเกณฑ์ แต่การรับฟังพยานโดยคำวินิจฉัยของประธานศาลสูงนั้นอาจถูกลงมติกลับโดยเสียงข้างมากของวุฒิสภาได้ นอกจากนั้นที่ประชุม

¹⁰⁹ เรื่องเดียวกัน หน้า 111

¹¹⁰ กานดา สิริฤทธิภักดี การนำระบบอิมพีชเมนต์มาใช้ในประเทศไทย หน้า 255

วุฒิสภาจะแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้น 12 คน มีหน้าที่รับฟังพยานหลักฐานในชั้นพิจารณา และรายงานต่อที่ประชุมสภา การตั้งคณะกรรมการ 12 คน เหมือนในชั้นการตั้งลูกขุน (Jury) ของศาล วุฒิสภามีข้อจำกัดในการสอบสวนและตัดสินว่าต้องดำเนินกระบวนการพิจารณาเฉพาะที่ถือว่าเป็นการกระทำผิดตามที่กล่าวหาจากการลงมติของสภาผู้แทนราษฎรตาม The Articles of Impeachment เท่านั้น โดยไม่สามารถดำเนินกระบวนการพิจารณาค้นหาความผิดของจำเลยที่ไม่ได้มีการกล่าวหา

การลงมตินั้น วุฒิสภาต้องลงมติลับโดยแยกลงมติลับแต่ละข้อกล่าวหาการตัดสินว่ามีความผิดแต่ละบทนั้นต้องมีคะแนนเสียงไม่น้อยกว่าสองในสามของวุฒิสภาที่เข้าร่วมประชุม การพิจารณาในชั้นนี้เพื่อหาคำตอบให้ได้ว่า มีข้อเท็จจริงตามคำฟ้องที่กล่าวหาหรือไม่ และถ้าปรากฏว่ามีข้อเท็จจริงตามที่กล่าวหา การกระทำผิดนั้นเป็นความผิดตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้หรือไม่

2.2 ผลของคำตัดสิน

อิมพีชเมนต์ของสหรัฐอเมริกาจำกัดเพียงการถอดถอนออกจากตำแหน่งต่างกับประเทศอังกฤษที่มีผลลงโทษทางอาญา แต่หากพิสูจน์ได้ว่ามีความผิดทางอาญาหลังจากถูกถอดถอนจากตำแหน่งแล้ว ก็ยังอยู่ในฐานะบุคคลธรรมดาที่จะถูกฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาได้อีก¹¹¹

หากการดำเนินกระบวนการพิจารณาอิมพีชเมนต์ไม่เป็นไปตามกระบวนการที่ถูกต้อง (Due Process)¹¹² เช่น ไม่ได้แจ้งข้อกล่าวหาให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบ ไม่รับฟังพยานทั้งสองฝ่าย อันเป็นการละเมิดหลักความยุติธรรมตามธรรมชาติ (Natural Justice) และไม่เคารพกระบวนการตามกฎหมาย (Due Process of Law) ผู้ถูกกล่าวหาจะอุทธรณ์ไปยังศาลฎีกาได้หรือไม่ ยังไม่เคยปรากฏกรณีเกิดขึ้น แต่หากเกิดขึ้นก็มีผู้เห็นว่าผู้ถูกกล่าวหาจะอุทธรณ์เฉพาะกรณีที่ ไม่เคารพกระบวนการ (Due Process) ไปยังศาลฎีกาได้ แต่เรื่องอื่น ๆ นอกจากนั้นไม่น่าจะอุทธรณ์ได้ แต่ความเห็นนี้อาจมีปัญหาตรงที่แตกต่างจากบทบัญญัติรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกา ปี ค.ศ. 1787 บทที่ 1 มาตรา 3 บัญญัติว่า “วุฒิสภามีอำนาจแต่ผู้เดียวที่จะพิจารณาคดีฟ้องจับจากตำแหน่ง” เนื่องจากศาลยุติธรรมไม่อาจจะตรวจสอบหลักเกณฑ์ของกระบวนการพิจารณาอิมพีชเมนต์ได้ เพราะกระบวนการพิจารณาดังกล่าวมีความเกี่ยวข้องกับประเด็นทางการเมือง

¹¹¹ กชวรรณ จันทร์เณร การดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง หน้า 53

¹¹² บวรศักดิ์ อุวรรณโณ ระบบการตรวจสอบทุจริตของผู้ดำรงตำแหน่งระดับสูง (Impeachment) หน้า 112

3. การพิจารณาตรวจสอบการทุจริตของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองของประเทศ ฝรั่งเศส โดยศาลพิเศษ

ประเทศฝรั่งเศสเป็นประเทศที่ยึดถือว่าการดำเนินคดีอาญาเป็นเรื่องของรัฐ เอกชนผู้เสียหายจึงไม่อาจฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาได้โดยตรง ทั้งนี้ โดยมีเจ้าพนักงานของรัฐคือตำรวจและอัยการเป็นองค์กรสำคัญในการเริ่มต้นคดีอาญาไม่ว่าจะเป็นการสืบสวนสอบสวนและฟ้องร้องผู้กระทำความผิด ดังนั้น รัฐจึงต้องมีกลไกในการตรวจสอบควบคุมการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานของรัฐให้รัดกุมเพื่อมิให้ผู้กระทำความผิดรอดพ้นจากการถูกดำเนินคดีอาญาได้ โดยเฉพาะในความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการอันเป็นความผิดอาญาที่มีโทษร้ายแรงและทำให้เกิดความเสียหายแก่ประเทศชาติและประชาชนเป็นอย่างยิ่ง

ในประเทศฝรั่งเศส รัฐธรรมนูญได้จัดตั้ง “ศาลอาญาชั้นสูง” (La Haute Cour de Justice) ขึ้น เพื่อเป็นองค์กรและกระบวนการพิเศษสำหรับการพิจารณาความผิดของนักการเมืองในฝรั่งเศส ตั้งแต่มีการปฏิวัติใหญ่ในปี ค.ศ. 1789¹¹³ ในปี ค.ศ. 1993 ได้มีการเสนอแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญสาธารณรัฐที่ 5 หมวด 9 มาตรา 67 และมาตรา 68 ใหม่ โดยแยกศาลสำหรับนักการเมืองเป็น 2 ศาล คือ

1) ศาลอาญาชั้นสูง (La Haute Cour de Justice) มีหน้าที่พิจารณาคดีที่ประธานาธิบดีทรยศต่อชาติ (haute trahison) โดยบัญญัติไว้ในมาตรา 67 และมาตรา 68 เดิม

2) ศาลอาญาแห่งสาธารณรัฐ (La Cour de Justice de la Republique) มีหน้าที่พิจารณาคดีอาญาที่รัฐมนตรีต้องรับผิดชอบ ซึ่งเพิ่มเติมขึ้นเป็นหมวด 10 มาตรา 68-1 และ 68-2 ในการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญเมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม ค.ศ. 1993

3.1 องค์กรและกระบวนการตรวจสอบ

องค์กรและกระบวนการตรวจสอบ สามารถแยกพิจารณาได้ ดังนี้

1) ผู้ถูกกล่าวหา สามารถแยกได้เป็น 3 ประเภท ดังนี้

(1) บุคคลที่อาจถูกกล่าวหา ได้แก่ ประธานาธิบดี ซึ่งตามปกติไม่ต้องรับผิดชอบทางกฎหมายในการกระทำในหน้าที่ เว้นแต่กรณีทรยศต่อชาติ (Haute Trahison) การฟ้องกล่าวหาประธานาธิบดีนี้ต้องกล่าวหาต่อศาลอาญาชั้นสูง (La Haute Cour de Justice)

¹¹³ เรื่องเดียวกัน หน้า 113-118

(2) รัฐมนตรี (ซึ่งหมายความรวมถึงนายกรัฐมนตรีด้วย) ซึ่งกระทำความผิดอาญาในการกระทำตามหน้าที่ และความผิดนั้นเป็นความผิดอุกฤษโทษ (Crimes)¹¹⁴ และความผิดมิชฌิมโทษ (Delits)¹¹⁵ ทั้งนี้ในความผิดและโทษดังกล่าวให้พิจารณาเฉพาะเวลากระทำความผิด การฟ้องกล่าวหา รัฐมนตรีดังกล่าวต้องฟ้องต่อศาลอาญาแห่งสาธารณรัฐ (La Cour de Justice de la Republique) ซึ่งตั้งขึ้นใหม่แยกจากศาลยุติธรรมธรรมดา และแยกจากศาลอาญาชั้นสูง ในปี ค.ศ. 1993

(3) ตัวการ ผู้ใช้ ผู้สนับสนุน ให้ประธานาธิบดีกระทำความผิดฐานทรยศต่อประเทศชาติ

2) ผู้กล่าวหา สามารถแยกเป็น 2 กรณีตามประเภทศาล คือ

(1) สภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา เป็นผู้ที่ถูกกล่าวหาประธานาธิบดีต่อศาลอาญาชั้นสูง (La Cour de Justice de la Republique) ได้ โดยสภาทั้งสองแต่ละสภาต้องลงมติเหมือนกันในญัตติดังกล่าว (Vote Identique) โดยลงมติเปิดเผย และมีคะแนนเสียงเห็นด้วยไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของแต่ละสภา ซึ่งอัยการที่มีอำนาจหน้าที่ในคดีอาญาก็ไม่สามารถกระทำการดังกล่าวได้

(2) ผู้เสียหายจากการกระทำผิดทางอาญาของรัฐมนตรี สามารถร้องทุกข์กล่าวโทษ (Porter Plainte) ต่อคณะกรรมการพิจารณาคำฟ้อง (Commission des Requetes) ซึ่งจะเป็นผู้วินิจฉัยว่าคดีมีมูลหรือไม่¹¹⁶ และตามบรรพ 2 บทที่ 1 มาตรา 17 อัยการประจำศาลฎีกาด้วยความเห็นชอบของคณะกรรมการพิจารณาคำฟ้อง อาจยื่นฟ้องรัฐมนตรีดังกล่าวได้ โดยไม่ต้องมีผู้ร้องเรียนกล่าวหาแต่อย่างใด (Agir d'Office) ในการกล่าวหา รัฐมนตรีต่อศาลอาญาแห่งสาธารณรัฐ (La Cour de Justice de la Republique) ได้¹¹⁷

เมื่อคณะกรรมการพิจารณาคำฟ้องมีคำสั่งเป็นการส่งเรื่องให้ อัยการสูงสุดในศาลฎีกาเพื่อฟ้องคดี จะต้องระบุในคำวินิจฉัยด้วยว่า คำร้องดังกล่าวมีมูลจากการกระทำความผิดอาญาในเรื่องใดที่จะต้องมีการพิจารณาคดี¹¹⁸

คณะกรรมการพิจารณาคำฟ้อง (Commission des requetes) มีอำนาจพิจารณาว่าจะยุติเรื่องหรือจะส่งเรื่องต่ออัยการประจำศาลฎีกา (Procureur General Pres de la Cour de Cassation) เพื่อฟ้องต่อศาลอาญาแห่งสาธารณรัฐต่อไป ซึ่งตามรัฐธรรมนูญประกอบรัฐธรรมนูญ

¹¹⁴ Crimes เป็นความผิดที่มีโทษจำคุกตั้งแต่สิบปีขึ้นไปจนถึงจำคุกตลอดชีวิต

¹¹⁵ Delits เป็นความผิดที่มีโทษจำคุกไม่เกิน 10 ปี

¹¹⁶ กฆรรณ จันท์เนอร์ การดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง หน้า 57

¹¹⁷ เรื่องเดียวกัน หน้า 57

¹¹⁸ เรื่องเดียวกัน หน้า 58

หมายเลข 93-1252 ลงวันที่ 23 พฤศจิกายน ค.ศ. 1993 ได้กำหนดองค์ประกอบของคณะกรรมการพิจารณาคำฟ้อง

3.2 องค์คณะไต่สวนข้อเท็จจริงและองค์คณะตัดสิน

ตามวิธีการของประเทศฟื้นฟูยุโรปโดยเฉพาะฝรั่งเศส ถือว่าต้องแยกการไต่สวนและสรุปข้อเท็จจริง (Instruction) ก่อนตัดสินคดีปรับบทกฎหมายออกจากการตัดสินคดี (Judgement) โดยแยกองค์คณะผู้รับผิดชอบออกจาก เพื่อคานการใช้อุปินาซึ่งกันและกัน ซึ่งสามารถแยกได้เป็น 2 กรณี ตามประเภทศาล คือ

1) ศาลอาญาชั้นสูง (La Haute Cour de Justice)

องค์คณะไต่สวนข้อเท็จจริง (Commission d'Instruction) ในกรณีประธานาธิบดีถูกฟ้องร้อง ประกอบด้วยผู้พิพากษาศาลฎีกา 5 นาย ซึ่งที่ประชุมหัวหน้าคณะในศาลฎีกาเลือก พร้อมทั้งผู้พิพากษาสำรองอีก 2 คน โดยแต่งตั้งจากผู้พิพากษาศาลฎีกานอกเหนือไปจากองค์คณะ¹¹⁹ องค์คณะผู้พิพากษานี้มีหน้าที่ทำการไต่สวนข้อเท็จจริงตามที่สภาทั้งสองกล่าวหาซึ่งจะมีคำวินิจฉัย ซึ่งจะให้เป็นที่ยอมรับว่ามูลเพียงพอในเรื่องข้อเท็จจริงตามที่ระบุในมติให้กล่าวหา แต่ไม่วินิจฉัยในเรื่องกรณีหนักเบา ลักษณะความผิดของการกระทำดังกล่าวโดยผ่านอัยการประจำศาลฎีกา¹²⁰

หากพบข้อเท็จจริงอันเป็นการกล่าวหาใหม่หรือหากพิจารณาแล้วพบว่ามีการกระทำอื่นใดอีกนอกจากที่ระบุไว้ในคำกล่าวหา องค์คณะไต่สวนข้อเท็จจริงก็ต้องแจ้งให้อัยการประจำศาลฎีกาทราบเพื่ออัยการแจ้งสภาดังกล่าว เพื่อขอ มติของสภาทั้งสองว่าจะให้เพิ่มเติมคำฟ้องหรือไม่ ถ้าไม่มีมติของสภาทั้งสองกรณีทรยศต่อชาติ (Haute Trahison) ในข้อเท็จจริงใหม่ก็จะต้องยกฟ้องในข้อหาที่ไม่มูล หากไต่สวนแล้วได้ความจริงตามที่กล่าวหาที่ต้องสรุปข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายให้องค์คณะตัดสินต่อไป

องค์คณะตัดสิน (Judgement) กรณีประธานาธิบดีทรยศต่อประเทศชาติถูกฟ้องร้องต่อศาลอาญาชั้นสูง ประกอบด้วยผู้พิพากษาจำนวน 24 คน และผู้พิพากษาสำรองอีก 12 คน โดยให้สภาผู้แทนราษฎรเลือกผู้พิพากษาจำนวน 12 คน และผู้พิพากษาสำรองอีก 6 คน จากบรรดาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรด้วยกัน โดยให้ทำการเลือกภายใน 1 เดือน นับจากวันประชุมสภาผู้แทนราษฎรครั้งแรกภายหลังที่ได้มีการเลือกตั้งเข้ามา ส่วนผู้พิพากษาศาลอาญาชั้นสูงอีก 12 คน และผู้พิพากษาสำรองอีก 6 คนที่เหลือให้วุฒิสภา (Senate) เลือกจากบรรดาสมาชิกวุฒิสภาโดยให้ทำการเลือกภายใน 1 เดือน นับจากวันประชุมวุฒิสภาครั้งแรกภายหลังที่ได้มีการเลือกตั้งวุฒิสมาชิก

¹¹⁹ เรื่องเดียวกัน หน้า 59

¹²⁰ เรื่องเดียวกัน หน้า 60

ใหม่ ไม่ว่าจะเป็นการเลือกตั้งทั้งหมดหรือแต่บางส่วน (แทนสมาชิกเดิมที่ออกตามวาระ) โดยมีวาระเท่าอายุสภาที่เหลือ

การเลือกกระทำโดยวิธีการลงคะแนนลับ โดยถือเอาคะแนนเสียงข้างมากของทั้งสองสภารวมกัน¹²¹

2) ศาลอาญาแห่งสาธารณรัฐ (La Cour de justice de la Republique)

องค์คณะไต่สวนข้อเท็จจริง (Commission d'Instruction) ในกรณีรัฐมนตรีถูกฟ้องร้องนั้น ตามรัฐบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ เลขที่ 93-1252 ลงวันที่ 23 พฤศจิกายน ค.ศ. 1993 ได้กำหนดองค์คณะไต่สวนข้อเท็จจริงของศาลอาญาแห่งสาธารณรัฐประกอบด้วยผู้พิพากษาศาลฎีกาชั้นพิเศษ 3 คนที่ได้รับการแต่งตั้งพร้อม ผู้พิพากษาสำรองในกรณีปฏิบัติหน้าที่ไม่ได้อีก 3 คนซึ่งได้รับการแต่งตั้งเป็นเวลา 2 ปี ที่ผู้พิพากษาศาลฎีกาชั้นพิเศษประชุมเลือกกันเองโดยให้ 1 ใน 3 คนนั้นขึ้นเป็นประธาน¹²²

องค์คณะไต่สวนข้อเท็จจริงนี้ มีหน้าที่ต้องไต่สวนข้อเท็จจริงตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยเฉพาะต้องเคารพสิทธิในการต่อสู้คดีของจำเลย การไต่สวนข้อเท็จจริงกระทำนอกห้อง (Requisitoire) ของอัยการประจำศาลฎีกากระทำไม่ได้ หากในการไต่สวนพบข้อเท็จจริงใหม่นอกคำฟ้อง องค์คณะไต่สวนก็ต้องแจ้งให้อัยการประจำศาลฎีกาทราบ เพื่ออัยการและคณะกรรมการพิจารณาคำฟ้อง (Commission des Requetes) จะตัดสินใจแก้ไขเพิ่มเติมคำฟ้องได้ เมื่อไต่สวนข้อเท็จจริงเสร็จแล้วอาจปรับบทกฎหมายซึ่งมูลความผิดได้ตามควร โดยต้องวินิจฉัยว่าคดีมีมูลหรือไม่มีมูล โดยต้องแจ้งให้อัยการและรัฐมนตรีผู้ถูกกล่าวหาทราบ และให้เวลาคัดค้าน 20 วัน ในกรณีวินิจฉัยว่ามีมูลให้สรุปสำนวนให้องค์คณะตัดสินของศาลอาญาแห่งสาธารณรัฐตัดสินต่อไป

คำวินิจฉัยขององค์คณะไต่สวนข้อเท็จจริง อาจฎีกาปัญหา ข้อกฎหมายไปยังที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาได้ตามเงื่อนไขและวิธีการที่กำหนดในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา บรรพ 1 หมวด 3¹²³ ถ้าศาลฎีกายกคำวินิจฉัยของคณะกรรมการไต่สวนจะส่งเรื่องมายังคณะกรรมการไต่สวน ซึ่งองค์คณะไต่สวนเดิมที่คำวินิจฉัยถูกยกไป โดยให้นำบทบัญญัติวรรค 2 มาตรา 131-134 ของกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลยุติธรรมมาใช้บังคับ

องค์คณะตัดสิน (Jugement) กรณีที่รัฐมนตรีกระทำผิดถูกฟ้องร้องต่อศาลอาญาแห่งสาธารณรัฐ ประกอบด้วยผู้พิพากษา 15 คน โดยมีสมาชิกรัฐสภา 12 คน ซึ่ง 6 คนมาจาก

¹²¹ เรื่องเดียวกัน หน้า 60

¹²² เรื่องเดียวกัน หน้า 61

¹²³ เรื่องเดียวกัน หน้า 61

การเลือกตั้งกันเองของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพร้อมผู้พิพากษาสำรองอีก 6 คน ด้วยคะแนนเสียงข้างมากเด็ดขาดของแต่ละสภา และมีผู้พิพากษาศาลฎีกาชั้นพิเศษอีก 3 คน พร้อมผู้พิพากษาสำรองเป็นผู้ทำการแทนอีก 3 คน ซึ่งที่ประชุมผู้พิพากษาศาลฎีกาชั้นพิเศษประชุมกันเลือก โดย 1 ใน 3 คนนี้จะทำหน้าที่เป็นประธานศาลอาญาแห่งสาธารณรัฐ และการเลือกนี้จะกระทำทุกครั้งที่สภาสิ้นอายุหรือถูกยุบ หรือสมาชิกพ้นตำแหน่งบางส่วน แต่ผู้พิพากษาที่มาจากศาลฎีกามีวาระดำรงตำแหน่งคราวละ 3 ปี¹²⁴

ทั้งนี้ ต้องดำเนินการตัดสินใจคดีตามประมวลกฎหมายอาญา วิธีพิจารณาความอาญา เช่น ต้องส่งสำเนาเอกสารทุกชุดให้จำเลย เมื่อจะปิดการพิจารณาและทำคำพิพากษา โดยผู้พิพากษาแต่ละนายลงมติเป็นการลับว่าจำเลยมีความผิดตามฟ้องหรือไม่ จำเลยผู้นั้นมีความผิดก็ต่อเมื่อมีคะแนนเสียงเกินครึ่งของผู้พิพากษา เมื่อลงมติว่ามีความผิดแล้วให้ลงมติในโทษ หากไม่มีคะแนนเสียงเกินครึ่ง ให้ถือว่าโทษสูงสุดที่มีการเสนอให้ลงแก่จำเลยถูกปฏิเสธ และให้ลงมติในโทษที่อ่อนกว่านั้นตามที่เสนอจนกว่าจะได้คะแนนเสียงเกินครึ่ง¹²⁵

องค์คณะตัดสินของศาลทั้งสองจะเป็นผู้วินิจฉัยความผิดของประธานาธิบดีหรือของรัฐมนตรีตามกฎหมาย

3.3 ฐานความผิดหรือข้อกล่าวหา

ข้อกล่าวหาสามารถแยกพิจารณาได้ ดังนี้

1) ถ้าเป็นการกล่าวหาประธานาธิบดีจะกล่าวหาได้เฉพาะความผิดฐานทรยศต่อชาติ (Haute Trahison) เท่านั้น ความผิดกฎหมายอาญาอื่น ๆ กล่าวหาไม่ได้เพราะเป็นเอกสิทธิ์ของประมุขรัฐที่ไม่ต้องรับผิดชอบ สำหรับองค์ประกอบความผิดฐานทรยศต่อชาตินั้น ไม่มีกฎหมายใดกำหนดองค์ประกอบไว้ แม้โทษเองก็ไม่มีกำหนดไว้ จึงเป็นดุลพินิจของศาลอาญาชั้นสูงที่จะพิจารณาความผิดและโทษตามที่เห็นสมควร

ความเห็นนักวิชาการส่วนใหญ่จึงเห็นว่า ความผิดฐานนี้ไม่มีองค์ประกอบตายตัวแต่น่าจะหมายถึงการปฏิบัติ หรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งประธานาธิบดี ในตอนแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ ปี ค.ศ. 1993 วุฒิสภาเสนอให้นิยาม “ทรยศต่อชาติ” ว่าหมายถึง “ทรยศต่อผลประโยชน์ฝรั่งเศสเพื่อประโยชน์ต่างด้าวโดยจงใจ” หรือ “ละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ที่ต้องทำตามรัฐธรรมนูญกำหนดไว้” หรือ “กระทำการโดยปราศจากอำนาจโดยมิชอบด้วยรัฐธรรมนูญ” แต่

¹²⁴ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ ระบบการตรวจสอบทุจริตของผู้ดำรงตำแหน่งระดับสูง (Impeachment) หน้า 117

¹²⁵ กชวรรณ จันทร์เพชร การดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง หน้า 63

ไม่เป็นผลสำเร็จ อย่างไรก็ตาม ยังไม่มีประธานาธิบดีคนใดถูกตัดสินด้วยข้อกล่าวหานี้เลย แม้แต่จอมพลเปแต็ง (Petain) ก็ถูกกล่าวหาว่าร่วมกระทำผิดกับนาซีเยอรมัน¹²⁶

2) ถ้าเป็นการกล่าวหาว่ารัฐมนตรีว่ากระทำความผิดอาญาในการกระทำตามหน้าที่ และเหตุที่จะกล่าวหาได้นั้นต้องเป็นความผิดประเภททฤษฎีโทษ (Crimes) ซึ่งมีโทษจำคุกตั้งแต่ห้าปีขึ้นไปจนถึงจำคุกตลอดชีวิตและความผิดฆนัตโทษ (Delits) ซึ่งมีโทษจำคุกตั้งแต่สองเดือนถึงห้าปี อีกทั้งความผิดที่ว่านั้นต้องกำหนดไว้ในกฎหมายที่ใช้ในขณะกระทำ ดังนั้น ความผิดและโทษดังกล่าวจึงให้พิจารณาเฉพาะในเวลากระทำความผิดเท่านั้น ตามรัฐธรรมนูญฝรั่งเศส มาตรา 68-1 วรรคหนึ่งและวรรคสาม¹²⁷

3.4 วิธีการกล่าวหา

สามารถแยกพิจารณาได้ตามประเภทของศาล ดังนี้

1) ถ้าเป็นการกล่าวหาประธานาธิบดีต่อศาลอาญาชั้นสูง ต้องกระทำโดยการลงชื่อกล่าวหาโดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 1 ใน 10 และให้สภาทั้งสอง ลงมติในข้อคดีเดียวกันนั้น โดยเปิดเผยและมีคะแนนเสียงเห็นด้วยเกินกึ่งหนึ่งของแต่ละสภา โดยสมาชิกที่เป็นผู้พิพากษาศาลอาญาชั้นสูงจะลงมติไม่ได้ ในข้อคดีนั้นต้องระบุชื่อประธานาธิบดี ข้อเท็จจริงโดยย่อและเลขมาตราที่ต้องการอ้างอิง เมื่อมีมติแล้วก็ส่งให้อัยการประจำศาลฎีกา

2) การกล่าวหาว่ารัฐมนตรีว่ากระทำความผิดต่อศาลอาญาแห่งสาธารณรัฐ ผู้กล่าวหา คือ อัยการประจำศาลฎีกา โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการพิจารณาคำฟ้องผู้กล่าวหา หรือบุคคลชาวฝรั่งเศส หรือบุคคลต่างด้าวเป็นผู้เสียหาย เนื่องจากการกระทำผิดดังกล่าว สามารถร้องทุกข์กล่าวโทษต่อคณะกรรมการพิจารณาคำฟ้องได้ การร้องทุกข์ดังกล่าวต้องระบุชื่อรัฐมนตรีผู้กระทำผิด ข้อเท็จจริงที่เป็นความผิด และลงนามผู้ร้องทุกข์กล่าวโทษ อนึ่ง การเข้าเป็นโจทก์ร่วมในคดีอาญาของผู้เสียหาย ไม่อาจกระทำได้ ทั้งการฟ้องเรียกค่าเสียหายในคดีแพ่งก็ต้องฟ้องต่อศาลธรรมดา

เมื่อคณะกรรมการพิจารณาคำฟ้องได้รับคำร้องทุกข์กล่าวโทษที่ชอบแล้วให้พิจารณาคำเนินการต่อไปและแจ้งให้ผู้ร้องทุกข์กล่าวโทษทราบ กล่าวคือ ถ้าพยานหลักฐานยังไม่เพียงพอคณะกรรมการจะทำการสืบสวนข้อเท็จจริงตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 75, 76 และ 71-1 โดยให้ถือว่ากรรมการที่ได้รับมอบหมายมีอำนาจเหมือนอัยการเมื่อได้ความอย่างไร คณะกรรมการอาจมีมติให้ยุติเรื่องหรือให้ดำเนินคดีได้ หากมีมติให้ดำเนินคดี

¹²⁶ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ ระบบการตรวจสอบทุจริตของผู้ดำรงตำแหน่งระดับสูง (Impeachment) หน้า 117

¹²⁷ เรื่องเดียวกัน หน้า 118

ต้องระบุข้อเท็จจริงและปรับข้อกฎหมายว่าเป็นความผิดฐานใด แล้วส่งเรื่องให้อัยการประจำศาลฎีกาดำเนินคดีต่อไป มติของคณะกรรมการไม่อาจอุทธรณ์ฎีกาได้¹²⁸

3.5 การไต่สวนข้อเท็จจริงและการตัดสินคดี

เมื่อได้รับฟ้องแล้ว ศาลอาญาชั้นสูง (Haute Cour de Justice) หรือศาลอาญาแห่งสาธารณรัฐ (Cour de Justice de la Republiaque) จะดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริง และสรุปสำนวนในห้องคณะตัดสินพิจารณาตัดสินต่อไปโดยจะต้องปฏิบัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาอย่างเคร่งครัด การตัดสินจะกระทำโดยองค์คณะเต็มรูปของศาล

3.6 ผลของคำพิพากษาของศาลอาญาชั้นสูงและศาลอาญาแห่งสาธารณรัฐ

คำพิพากษาของศาลอาญาชั้นสูง (La Haute Cour de la Justice) นี้ ถึงที่สุดไม่อาจอุทธรณ์ฎีกาต่อไปได้¹²⁹ และผู้มีอำนาจบังคับการให้เป็นไปตามคำพิพากษาคือฝ่ายบริหารสำหรับโทษที่จะลงแก่ประธานาธิบดีนั้นจะเป็นโทษทางอาญาเป็นหลัก

คำพิพากษาของศาลอาญาแห่งสาธารณรัฐ (La Haute Cour de Justice de la Republiaque) นั้น คณะกรรมการพิจารณาแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญเสนอให้อุทธรณ์ต่อศาลฎีกาที่ประชุมใหญ่ได้ (Assimblee pleniere de la Cour de Cassation) โดยศาลฎีกาต้องพิพากษาภายใน 3 เดือน ซึ่งถ้าศาลฎีกาพิพากษาแล้ว คำพิพากษาจะถึงที่สุด และบังคับโทษได้ แต่ถ้าหากศาลฎีกาที่ประชุมใหญ่ยกคำพิพากษาศาลอาญาแห่งสาธารณรัฐและให้พิจารณาใหม่ เฉพาะผู้พิพากษา และผู้พิพากษาสำรองอื่นนอกจากองค์คณะตัดสินเดิมที่ถูกยกคำวินิจฉัยที่ไม่ได้พิจารณาเรื่องนั้นมาจึงจะพิจารณาใหม่ได้ตามเงื่อนไขและวิธีการในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา บรรพ 3 บทที่ 1 คู่กรณีที่ต้องการคัดค้านคำพิพากษาศาลอาญาชั้นสูงอาจฎีกาในปัญหาข้อกฎหมายไปยังที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาได้ และที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาต้องตัดสินภายใน 3 เดือน¹³⁰ และเมื่อศาลฎีกาที่ประชุมใหญ่ตัดสินยกคำวินิจฉัย องค์คณะไต่สวนข้อเท็จจริงก็ต้องส่งคดีไปให้องค์คณะไต่สวนข้อเท็จจริงอื่นที่ต้องตั้งขึ้นใหม่ดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริงใหม่โดยให้นำมาตรา 131-4 (2) ของพระธรรมนูญศาลยุติธรรมของฝรั่งเศสมาใช้บังคับ¹³¹

สำหรับโทษที่จะลงแก่รัฐมนตรีผู้กระทำผิดเป็นโทษทางอาญาตามกฎหมายเป็นหลัก ส่วนการบังคับโทษให้เป็นไปตามคำพิพากษากระทำโดยฝ่ายบริหาร

¹²⁸ เรื่องเดียวกัน หน้า 118

¹²⁹ ขวรวณ จันท์เณร การดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง หน้า 65

¹³⁰ เรื่องเดียวกัน หน้า 66

¹³¹ เรื่องเดียวกัน หน้า 66

โดยปกติแล้วในประเทศฝรั่งเศสนั้น การฎีกา (Le Pourvoi en Cassation) นั้น การพิจารณาปัญหาข้อเท็จจริงตามกฎหมายฝรั่งเศสทำได้เพียง 2 ชั้น คือ ในศาลชั้นต้น และศาลอุทธรณ์ จะฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริงไม่ได้ ศาลฎีกาจะพิจารณาแต่เพียงว่าศาลล่างได้ใช้กฎหมายถูกต้องหรือไม่ คือ รับพิจารณาเฉพาะปัญหาข้อกฎหมายเท่านั้น

เหตุที่จะฎีกาได้มี 4 กรณีคือ

- 1) กรณีที่ศาลไม่มีอำนาจพิจารณาคดีนั้น
- 2) กรณีที่ศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีนั้นได้กระทำการเกินอำนาจ
- 3) กรณีที่ศาลดำเนินกระบวนการพิจารณาไม่ถูกต้องตามกฎหมายวิธีพิจารณาความ
- 4) กรณีที่ตีความกฎหมายสารบัญญัติไม่ถูกต้องหรือตีความผิด

คำพิพากษาที่จะฎีกาได้ต้องเป็นคำพิพากษาที่ได้ตัดสินในชั้นสุดท้ายแล้ว เช่น ได้ผ่านการพิจารณาของศาลอุทธรณ์แล้ว หรือคำพิพากษาของศาลที่มีลูกขุน เป็นต้น สำหรับคำพิพากษาของศาลลูกขุนโดยปกติจะฎีกาเพื่อประโยชน์ของกลุ่มความไม่ได้ แต่ฎีกาเพื่อประโยชน์แห่งกฎหมายได้¹³²

การฎีกาเพื่อประโยชน์แห่งกฎหมาย (Le Pourvoi Dans l'Interet de la Loi)¹³³ วิธีฎีกาแบบนี้ต่างกับการฎีกาตามธรรมดาอย่างที่เรารู้จักอยู่ คือ เป็นการฎีกาคำพิพากษาที่ถึงที่สุดแล้ว เช่น พันอายุความฎีกาแล้ว หรือเป็นคำพิพากษาของศาลลูกขุนที่ให้ปล่อยจำเลย ผู้ที่จะฎีกาแบบนี้ได้ก็มีแต่อธิบดีอัยการประจำศาลฎีกา หรืออธิบดีอัยการศาลอุทธรณ์เท่านั้น การฎีกาแบบนี้มุ่งหมายที่จะแก้ไขความผิดพลาดทาง ข้อกฎหมาย เพื่อให้การตีความหมายกลมกลืนไปในแนวเดียวกันทุกศาล เพื่อเป็นการรักษาความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมายไว้ อายุความฎีกาในเรื่องนี้ไม่มีกำหนด

การฎีกาเพื่อประโยชน์ของกฎหมายมีที่มาได้ 2 ทาง คือ

- 1) อธิบดีอัยการฎีกาขึ้นเอง
- 2) โดยคำสั่งของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม

อำนาจศาลฎีกาในการรื้อฟื้นคำพิพากษาซึ่งถึงที่สุดแล้ว (Le Pourvoi en Revision)¹³⁴

กฎหมายฝรั่งเศสเห็นว่าแม้จะมีศาลถึง 2 ชั้นแล้ว คำพิพากษาของศาล ก็ยังอาจมีผิดพลาดในการวินิจฉัยข้อเท็จจริงได้ ถ้าความผิดพลาดนั้นเป็นเหตุให้ปล่อยจำเลยไป กฎหมายไม่

¹³² โกลแมน ภัทรภริมย์ การฟ้องคดีอาญาในประเทศฝรั่งเศส ชีวิตและผลงาน กรุงเทพมหานครสำนักพิมพ์ศรีสมบัติ การพิมพ์ 2536 หน้า 104

¹³³ เรื่องเดียวกัน หน้า 106-107

¹³⁴ เรื่องเดียวกัน หน้า 108-109

ยอมให้มีการแก้ไขอะไรต่อไปอีก แต่ถ้าความผิดพลาดในการวินิจฉัยข้อเท็จจริงเป็นเหตุให้ผู้บริสุทธิ์ ถูกลงโทษแล้ว กฎหมายยอมให้แก้ไข คำพิพากษาได้ แต่โดยที่เป็นคำพิพากษาถึงที่สุดแล้ว จึงได้จำกัดการแก้ไขไว้เฉพาะกรณีที่เป็นพิเศษจริง ๆ

เมื่อศาลฎีกายกคำพิพากษาที่ตัดสินผิดแล้ว จะมีผลให้

- 1) ลบล้างผลแห่งคำพิพากษานั้นเท่าที่จะทำได้ เช่น ชีวิต และอิสรภาพ ย่อมคืนให้ไม่ได้ แต่ค่าปรับคืนให้ได้ นิติกรรมต่าง ๆ ที่เป็นโมฆียะ เพราะเหตุที่ คำพิพากษานั้นกลับใช้ได้ตามกฎหมาย ฯลฯ ค่าเสียหายทางแพ่งต้องคืนให้จำเลย แต่ต้องไม่กระทบกระเทือนถึงสิทธิของบุคคลที่สาม การหย่าที่ติดตามคำพิพากษามายังมีผลบังคับ
- 2) มีการชดใช้ความเสียหาย โดยการพิมพ์เผยแพร่คำพิพากษาและชดใช้ค่าเสียหายจากงบประมาณของรัฐ

4. การพิจารณาตรวจสอบการทุจริตของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองโดยศาลปกติ

ในหลายประเทศให้มีการพิจารณาคดีผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองของฝ่ายบริหารโดยศาลยุติธรรมปกติที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคืออาญาทั่วไป ในหลายประเทศให้เป็นอำนาจหน้าที่ของศาลฎีกาของศาลยุติธรรม หรือศาลรัฐธรรมนูญเป็นผู้พิจารณาคดีดังกล่าวเป็นศาลเดียวและศาลสุดท้าย เช่น ประเทศญี่ปุ่นและประเทศเกาหลี เป็นต้น สามารถแยกพิจารณาได้ ดังนี้

4.1 การพิจารณาความผิดของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองของประเทศญี่ปุ่น

ในประเทศญี่ปุ่นจะมีองค์กรพิเศษที่มีอำนาจหน้าที่ในการตรวจสอบการทุจริตที่เกิดขึ้นจากการกระทำของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง คือ กรมการสืบสวนพิเศษ (Special Investigation Department) ซึ่งสังกัดสำนักงานอัยการเขต (District Public Prosecutors) ในปัจจุบันมี 3 แห่ง คือ โตเกียว โอซากา และนาโกย่า หน่วยงานดังกล่าวนี้จะดำเนินการตรวจสอบการทุจริตที่เกิดจากการปฏิบัติหน้าที่โดยเฉพาะ (ข้อมูลจากสถานเอกอัครราชทูตและกงสุลใหญ่ของไทยในประเทศญี่ปุ่น, ตามหนังสือที่ กต. 1105/2551, ลงวันที่ 16 สิงหาคม 2542)¹³⁵

การดำเนินคดีอาญาแก่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองของญี่ปุ่นนั้น จะเกิดขึ้นเมื่อสำนักงานอัยการเขต (District Prosecutors Office) ซึ่งเป็นผู้ดำเนินการสอบสวนหาข้อเท็จจริงและรวบรวมข้อมูล หากพบว่ามีข้อมูลความจริงก็จะดำเนินการสอบสวนอย่างเป็นทางการ โดย

¹³⁵ คณะกรรมการและการยุติธรรม วุฒิสภา “องค์กรและกระบวนการตรวจสอบการทุจริตและการดำเนินคดีผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง” ใน เอกสารประกอบการสัมมนาโครงการเวทีความคิดเพื่อการพัฒนากระบวนการยุติธรรมไทย ณ สถาบันกฎหมายอาญา 14 กันยายน 2543 หน้า 20-21

ผู้พิพากษาจะเป็นผู้ออกหมายค้นให้เจ้าหน้าที่ที่สามารถเข้าตรวจค้นและทำการยึดเอกสารต่าง ๆ เพื่อนำไปใช้เป็นพยานหลักฐานต่อไป เมื่อรวบรวมสำนวนเสร็จก็จะฟ้องคดีอาญา (อาจรวมทั้งคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องด้วย) ในข้อหาที่ได้รับการร้องเรียนกล่าวหาต่อศาลคดีท้องถิ่น (District Court) ศาลก็จะรับคดีไว้พิจารณาพิพากษาตามปกติเช่นเดียวกับคดีทั่วไป

การดำเนินคดีอาญาแก่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในประเทศญี่ปุ่นนั้น ได้กล่าวมาข้างต้นแล้วว่า มิได้มีองค์กรและกระบวนการเป็นพิเศษ คงใช้กระบวนการยุติธรรมตามปกติ เพียงแต่มีหน่วยงานพิเศษในสังกัดสำนักงานอัยการเขตมาดำเนิน การสอบสวนเป็นกรณีเฉพาะ เพราะถือว่าเป็นคดีที่สำคัญและเป็นที่น่าสนใจของคนโดยทั่วไป เมื่ออัยการสรุปสำนวนเสร็จและพบว่าข้อกล่าวหา นั้นมีมูลความจริง และมีพยานหลักฐานชี้ชัดว่าเข้าข่ายการกระทำความผิดที่จะดำเนินการฟ้องร้อง เป็นคดีได้ ก็จะฟ้องคดีที่เกี่ยวกับการทุจริตของผู้ดำรงตำแหน่งการเมืองนี้ต่อศาลท้องถิ่น (District Court) ศาลท้องถิ่นก็จะพิจารณาพิพากษาเช่นคดีอื่น ๆ ตามกระบวนการปกติ และเมื่อศาลมีคำพิพากษาแล้ว ยังไม่ถือว่าเป็นที่สุด จำเลยสามารถดำเนินการอุทธรณ์ ฎีกา ขอความเป็นธรรมได้จากศาลอุทธรณ์และศาลฎีกาได้ต่อไป ส่วนการบังคับคดีให้เป็นไปตามคำพิพากษาก็เป็นไปตามกฎหมายปกติ และอยู่ในอำนาจของกระทรวงยุติธรรมของญี่ปุ่น เช่น คดี Lockheed

ดังนั้น การดำเนินคดีอาญาแก่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในประเทศญี่ปุ่น เมื่อศาลเขตมีคำพิพากษาแล้ว จำเลยสามารถอุทธรณ์และฎีกาต่อไปได้

4.2 การพิจารณาความผิดของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองของประเทศเกาหลี

สาธารณรัฐเกาหลีจะมีองค์กรตรวจสอบ เป็นหน่วยงานที่ชื่อว่า “Special Investigation Department” หรือเรียกโดยย่อว่า SID ของสำนักงานอัยการเขต (District Public Prosecutors Office) ซึ่งมี 12 เขตทั่วประเทศ มีอำนาจหน้าที่ตรวจสอบการทุจริตที่เกิดจากการกระทำของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและข้าราชการระดับสูง SID มีอำนาจเข้าไปตรวจสอบเอกสารและเรียกพยานบุคคลต่าง ๆ ไปให้การเมื่อมีหลักฐานเพียงพอ สำนักงานอัยการเขตก็จะร้องขอต่อศาลให้ออกหมายจับเพื่อนำไปดำเนินคดีต่อไปและประสบความสำเร็จในการดำเนินคดีกับนักการเมืองที่กินสินบน หรือราษฎรบังหลวงมาแล้ว เช่น คดีประธานาธิบดี โรแทว และประธานาธิบดี ซุนควาน เนื่องจากมีกระบวนการตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพไม่เกรงกลัวอำนาจของผู้ถูกกล่าวหา (ข้อมูลจากสถานเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงโซล สาธารณรัฐเกาหลี, ตามหนังสือที่ กต. 1105/2605, ลงวันที่ 20 สิงหาคม 2542)¹³⁶

¹³⁶ คณะกรรมการสิทธิและการยุติธรรม วุฒิสภา เรื่องเดียวกัน หน้า 20-21

ส่วนการดำเนินคดีอาญาแก่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองของประเทศสาธารณรัฐเกาหลีก็จะเริ่มจากการที่ SID ได้สอบสวนและรวบรวมพยานหลักฐาน หากมีหลักฐานมากเพียงพอ ก็อาจขอให้ศาลออกหมายจับ การขอจับข้าราชการและเจ้าหน้าที่ระดับสูง เช่น ปลัดกระทรวง รัฐมนตรี หัวหน้าพรรคการเมือง ต้องได้รับความเห็นชอบจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม ก่อน ถ้าเป็นสมาชิกรัฐสภา ในกรณีที่รัฐสภาอยู่ ในระหว่างสมัยประชุมให้ขออนุมัติต่อรัฐสภาก่อน หรือการขอจับข้าราชการระดับอธิบดีขึ้นไป ต้องได้รับความเห็นชอบจากอัยการสูงสุดก่อน แล้วจึงจะดำเนินคดีโดยสำนักงานอัยการเขตจะยื่นฟ้องต่อศาลท้องถิ่น (District Court) เช่นเดียวกับกรณีของญี่ปุ่น ศาลท้องถิ่นมีอำนาจพิจารณาคดีทั้งคดีแพ่งและคดีอาญาซึ่งตามปกติจะมีผู้พิพากษาหนึ่งพิจารณาเพียงคนเดียว เว้นแต่กรณีที่กฎหมายกำหนดให้ใช้องค์คณะผู้พิพากษา 3 คน ในการพิจารณาคดี เช่น ในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับเงินมากกว่า 30 ล้านวอน (ประมาณ 1 ล้านบาท) และคดีอาญาที่กำหนดโทษจำคุกเกินกว่า 1 ปี ถึงประหารชีวิต กระบวนการพิจารณาคดีในชั้นศาลก็เป็นไปตามปกติโดยไม่มีข้อกเว้นใด ๆ สำหรับนักการเมืองหรือเจ้าหน้าที่ระดับสูงแต่อย่างใด

เมื่อศาลท้องถิ่นซึ่งเป็นศาลชั้นต้นตัดสินคดีแล้ว คดียังไม่ถึงที่สุด ยังอาจยื่นอุทธรณ์ฎีกาต่อศาลอุทธรณ์และศาลฎีกาได้เช่นคดีปกติทั่วไป ส่วนการบังคับคดีนั้นเป็นหน้าที่ของกองบังคับคดี (Enforcement Division) ของสำนักงานอัยการเขตเป็นผู้บังคับคดีตามคำพิพากษา

ดังนั้น การดำเนินคดีอาญาแก่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองของประเทศสาธารณรัฐเกาหลีมีระบบตรวจสอบทำนองเดียวกับประเทศญี่ปุ่น โดยมีกรมสอบสวนคดีพิเศษของสำนักงานอัยการเขต และให้ฟ้องคดีต่อศาลเขต คำพิพากษาของศาลเขตไม่เป็นที่สุด สามารถอุทธรณ์และฎีกาต่อไปได้

บทที่ 5

วิเคราะห์ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญา ในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

ตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 และ พ.ศ. 2550 ได้มีบทบัญญัติให้มีการจัดตั้งศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองขึ้น เพื่อตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐและดำเนินคดีกับ ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง รวมทั้งบุคคลอื่นที่มีส่วนเกี่ยวข้องดังที่ปรากฏในบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 275 ที่บัญญัติว่า “ในกรณีที่นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือข้าราชการการเมืองอื่น ถูกกล่าวหาว่าร้ายวชผิดปกติ กระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการตามประมวลกฎหมายอาญา หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือทุจริตต่อหน้าที่ตามกฎหมายอื่น ให้ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง มีอำนาจพิจารณาพิพากษา” วรรคสองบัญญัติว่า “บทบัญญัติในวรรคหนึ่งให้ใช้บังคับกับกรณีที่ถูกกล่าวหาหรือบุคคลอื่นเป็นตุวการ ผู้ใช้ หรือผู้สนับสนุน รวมทั้งผู้ให้ ผู้ขอให้ หรือรับว่าจะให้ทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดแก่บุคคลตามวรรคหนึ่ง เพื่อจูงใจให้กระทำการไม่กระทำการ หรือประวิงการกระทำอันมิชอบโดยหน้าที่ด้วย” ประกอบกับพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 9 บัญญัติ “ให้ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีดังต่อไปนี้

(1) คดีที่มีมูลแห่งคดีเป็นการกล่าวหาว่านายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือข้าราชการการเมืองอื่น ถูกกล่าวหาว่าร้ายวชผิดปกติ กระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการตามประมวลกฎหมายอาญาหรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือทุจริตต่อหน้าที่ตามกฎหมายอื่น

(2) คดีที่มีมูลแห่งคดีเป็นการกล่าวหาบุคคลตาม (2) หรือบุคคลอื่นเป็นตุวการ ผู้ใช้ หรือผู้สนับสนุนในการกระทำความผิดทางอาญาตาม (2) ...”

จากบทบัญญัติดังกล่าวจะเห็นได้ว่าศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือข้าราชการการเมือง และกรณีที่ถูกกล่าวหาซึ่งมิได้เป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองด้วยในฐานะตุวการ ผู้ใช้ ผู้สนับสนุน ตลอดจนผู้ให้ ผู้ขอให้ หรือรับว่าจะให้ทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดตามบทบัญญัติ

ดังกล่าวข้างต้น โดยมุ่งหวังให้มีการสร้างกระบวนการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในทางทุจริต หรือประพฤติมิชอบ อย่างเข้มแข็งและจริงจัง โดยใช้กระบวนการยุติธรรมทางอาญาแบบพิเศษ ซึ่งใช้ระบบการพิจารณาคดีแบบไต่สวนในการพิจารณาพิพากษาโดยศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นสำคัญ โดยมุ่งหมายให้การดำเนินคดีเป็นไปด้วยความรวดเร็ว มีประสิทธิภาพ โดยสิ้นสุดเพียงศาลเดียว ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบการดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในต่างประเทศแล้ว มีความแตกต่างกันออกไปในแต่ละประเทศ พอสรุปได้ดังนี้

- 1) การพิจารณาตรวจสอบการทุจริตของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองโดยกระบวนการรัฐสภาหรืออิมพีชเมนต์ (Impeachment) ซึ่งใช้อยู่ในประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกา
- 2) การพิจารณาตรวจสอบการทุจริตของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองโดยศาลพิเศษ ซึ่งใช้อยู่ในประเทศฝรั่งเศส
- 3) การพิจารณาตรวจสอบการทุจริตของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองโดยศาลปกติ ซึ่งใช้อยู่ในประเทศเกาหลีและญี่ปุ่น

และเมื่อเปรียบเทียบการดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในต่างประเทศแล้ว สามารถอธิบายโดยสรุปได้ดังนี้ ในประเทศอังกฤษ กำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของสภาสามัญ (House of common) ในการกล่าวหาลงมติเห็นชอบให้ทำคำฟ้องเรียกว่า “Article of impeachment” ต่อสภานางซึ่งทำหน้าที่เป็นศาลสูง ในการพิจารณาพิพากษาถ้าหากถูกตัดสินว่ากระทำความผิดจริง จะถูกตัดสินให้ออกจากตำแหน่งและได้รับโทษทางอาญาด้วย

ในประเทศสหรัฐอเมริกา ได้กำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของสภาผู้แทนราษฎร (The house of representatives) มีอำนาจที่จะกล่าวหาฟ้องร้องไปยังวุฒิสภาที่มีอำนาจสอบสวนและตัดสิน สำหรับผลของการตัดสินจะจำกัดแต่เพียงการถอดถอนออกจากตำแหน่ง แต่หากพิสูจน์ได้ว่ามีความผิดทางอาญา หลังจากถูกถอดถอนออกจากตำแหน่งแล้ว ก็ยังอยู่ในฐานะบุคคลธรรมดาที่จะถูกฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาได้อีก

ในประเทศฝรั่งเศส ได้กำหนดให้มีศาลพิเศษสำหรับการพิจารณาคดีที่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองถูกกล่าวหาได้กระทำความผิด โดยแยกเป็นศาลอาญาชั้นสูง (La Haute Cour de Justice) มีอำนาจพิจารณาคดีที่ประธานาธิบดีทรยศต่อประเทศชาติและศาลอาญาแห่งสาธารณรัฐ (La Cour de Justice de la Republique) มีอำนาจพิจารณาคดีที่รัฐมนตรีกระทำความผิดอาญาตามหน้าที่ และความผิดนั้นเป็นความผิดออกกฎหมายและความผิดมิชฌิมโทษ สำหรับโทษที่จะลงนั้นจะเป็นโทษทางอาญาเป็นหลัก

และในประเทศเกาหลีและญี่ปุ่นนั้นได้กำหนดให้ศาลปกติมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิด เป็นต้น

ส่วนในประเทศไทยได้ใช้การตรวจสอบการทุจริตของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองโดยศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ซึ่งเป็นศาลพิเศษเช่นเดียวกับประเทศฝรั่งเศส โดยยึดระบบการพิจารณาแบบ “ไต่สวน” ซึ่งแตกต่างจากการพิจารณาคดีอาญาโดยปกติทั่วไปในประเทศที่ใช้ระบบ “กล่าวหา” เป็นหลักในการพิจารณาคดี

ดังนั้น จึงได้ทำการศึกษาวิเคราะห์ปัญหาความแตกต่างของทั้งสองระบบ ตลอดจนข้อดีและข้อเสียของการพิจารณาคดีระบบไต่สวนในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ที่มีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหา ดังนี้

1. ฐานะของจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาในการถูกดำเนินคดีอาญาในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

ในคดีอาญาทั่วไป จำเลยได้รับการยกย่องให้เป็น “ประธานแห่งคดี” กล่าวคือ จำเลยเป็นผู้กระทำในทางคดี เพราะจำเลยมีสิทธิต่าง ๆ ในทางคดีที่จะได้รับการเคารพ ซึ่งพิจารณาตามระบบกล่าวหา การดำเนินคดีตามระบบกล่าวหานี้มีไต่สวนใหม่ แต่เป็นระบบการดำเนินคดีอาญาที่มีการแก้ไขข้อบกพร่องของการดำเนินคดีอาญาในระบบไต่สวน โดยลักษณะสำคัญของระบบกล่าวหา ก็คือ การแยกหน้าที่สอบสวน หน้าที่ฟ้องและหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีออกจากกัน และยกฐานะของผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยจากเป็นกรรมในคดีขึ้นเป็นประธานในคดี โดยไม่ถือว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็นวัตถุแห่งการชักฟอก แต่ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของวิธีพิจารณาความอาญา กฎหมายจึงให้สิทธิต่าง ๆ แก่ผู้ถูกกล่าวหา เปิดโอกาสให้ผู้ถูกกล่าวหาได้ต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ และห้ามกระบวนการพิจารณาที่มีชอบด้วยกฎหมาย แต่ในระบบไต่สวนของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง อาจกล่าวได้ว่า จำเลยตกเป็นกรรมของคดีกล่าวคือ การที่จำเลยถูกมองหรือถูกพิพากษาเบื้องต้นว่ามีความผิดโดยมติของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ จำเลยมีภาระหน้าที่พิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเอง โดยจำเลยต้องต่อสู้คดีกับศาลเสมือนจำเลยเป็นคู่ความกับศาลโดยตรง ไม่มีหลักการยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้กับจำเลย พยานหลักฐานของฝ่ายจำเลยสามารถนำมาฟังพิพากษาลงโทษจำเลยได้ จำเลยจึงตกเป็นฝ่ายผู้ถูกกระทำในทางคดี ระบบไต่สวนที่จำเลยตกเป็นกรรมของคดีจึงเป็นการขัดต่อหลักสิทธิมนุษยชน การที่ศาลยึดหยุ่นไม่เคร่งครัดทำให้ถูกมองว่า ศาลใช้อำนาจและดุลยพินิจตามอำเภอใจ เมื่อมองจำเลยเป็นตัวตั้งเป็นวัตถุในคดีผู้มองซึ่งมักจะเข้าข้างตนเอง เชื่อมั่นในสิ่งที่ตนได้ทำการ

ไต่สวนมา ฉะนั้นระบบไต่สวน จำเลยจึงแทบจะไม่มีโอกาสหลุดพ้นจากคดีไปได้ เพราะตกเป็นกรรมของคดี

เนื่องจากบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 277 ที่กำหนดให้ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พิจารณาคดีโดยยึดสำนวนการไต่สวนของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติเป็นหลักในการพิจารณา ทำให้จำเลยถูกพิพากษาเบื้องต้นว่ามีความผิด ประกอบกับพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 5 ที่บัญญัติว่า “ในการพิจารณาคดี ให้ศาลยึดรายงานของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นหลักในการพิจารณาและอาจไต่สวนหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้ตามที่เห็นสมควร” ซึ่งตามสำนวนดังกล่าวนี้มีการลงมติแล้วว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้กระทำความผิด และพยานหลักฐานที่คณะอนุกรรมการไต่สวนของ ป.ป.ช. ทำการไต่สวนรวบรวมมา โดยส่วนใหญ่ก็จะเป็นพยานหลักฐานที่บ่งชี้ว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้กระทำความผิดแต่ฝ่ายเดียว แต่พยานหลักฐานที่พิสูจน์ว่า ผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้บริสุทธิ์ คณะอนุกรรมการ ป.ป.ช. มักจะไม่ทำการไต่สวนรวบรวมไว้ในสำนวน การฟ้องร้องคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง จะต้องผ่านการไต่สวนและชี้มูลความผิดโดย คณะกรรมการ ป.ป.ช. ก่อน เสมือนเป็นการให้ศาลชั้นต้นพิจารณาพิพากษา ก่อน แล้วจึงส่งให้อัยการสูงสุดฟ้องผู้ถูกกล่าวหาต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เพื่อให้พิจารณาพิพากษาในชั้นสุดท้าย กล่าวอีกนัยหนึ่งว่า คณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นเสมือนศาลไต่สวนหรือศาลชั้นต้นในการพิจารณาหาข้อเท็จจริง ส่วนศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองทำหน้าที่เป็นศาลตัดสินในคดีที่องค์กรไต่สวนชี้มูลความผิด จึงถือว่าเป็นการพิพากษาผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยว่ามีความผิดไว้ก่อนในเบื้องต้น เสมือนหนึ่งศาลชั้นต้นได้พิพากษาว่าผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยได้กระทำความผิดตามฟ้องซึ่งในกรณีนี้น่าจะขัดกับบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 39 วรรคสองที่บัญญัติว่า “ในคดีอาญาต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด ก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด ...” เมื่ออัยการสูงสุดได้รับสำนวนการไต่สวนจาก ป.ป.ช. อัยการสูงสุดไม่มีอำนาจใช้ดุลยพินิจในการสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องผู้ถูกกล่าวหา ซึ่งแตกต่างจากการดำเนินคดีอาญาโดยทั่วไป จึงไม่เป็นไปตามหลักการถ่วงดุลและคานอำนาจระหว่างองค์กร คงมีอำนาจเฉพาะตั้งข้อไม่สมบูรณ์เท่านั้น และเมื่ออัยการสูงสุดได้ยื่นฟ้องต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองก็จะรับฟ้อง โดยที่ไม่มีการไต่สวนมูลฟ้องแต่อย่างใด จะทำการรับฟ้องไว้พิจารณาทันที โดยการพิจารณาศาลต้องยึดถือสำนวนการไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็น

หลักในการพิจารณาตามบทบัญญัติของกฎหมาย แม้ว่าศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจะสามารถไต่สวนพยานเพิ่มเติมได้อีกก็ตาม

การไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. โดยใช้วิธีการที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ พ.ศ. 2542 นั้น ไม่ใช่ระบบวิธีพิจารณาคดีอาญาในศาล และมีวิธีการที่แตกต่างจากการดำเนินการตามหลักทั่วไปของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา อาทิเช่น ไม่มีการนำหลักฟังความทุกฝ่ายอย่างเต็มรูปแบบมาใช้ สามารถแจ้งข้อกล่าวหาทางไปรษณีย์ลงทะเบียนได้โดยไม่ต้องแจ้งข้อกล่าวหาต่อหน้าผู้ถูกกล่าวหา โดยถือว่าผู้ถูกกล่าวหาทราบข้อกล่าวหาโดยชอบแล้ว ไม่มีบทบัญญัติให้สิทธิผู้ถูกกล่าวหาในการได้รับการแต่งตั้งทนายความจากรัฐในกรณีที่ถูกกล่าวหาไม่มีทนายความ ในการไต่สวนพยานหลักฐานของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ไม่ได้กระทำต่อหน้าจำเลย ไม่มีการนำหลักเปิดเผยมาใช้ โดยถือว่าสำนวนการสอบสวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นความลับ ผู้ถูกกล่าวหาไม่มีสิทธิที่จะตรวจดูทำให้ไม่สามารถรู้ได้ว่าการไต่สวนรวบรวมพยานหลักฐานไปแล้วเพียงใดบ้าง เพื่อที่ตนจะได้เตรียมพยานหลักฐานโต้แย้งหักล้างพยานที่มีการไต่สวนไปแล้ว ตลอดจนมาตรฐานในการพิสูจน์ในชั้นไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นเพียงระดับมาตรฐานในการพิสูจน์ให้เห็นว่ามีมูลความแห่งคดี เท่านั้น ซึ่งแตกต่างจากมาตรฐานการพิสูจน์ในคดีอาญาทั่วไป ที่มาตรฐานการพิสูจน์ในระดับที่โจทก์จะต้องสืบให้เห็นโดยปราศจากความสงสัย ดังนั้น การที่ผู้ถูกกล่าวหาถูกคณะกรรมการ ป.ป.ช. ชี้ว่าคดีมีมูลความผิด จึงไม่อาจถือได้ว่าการดำเนินการไต่สวนของ ป.ป.ช. เป็นการพิจารณาคดีของศาลชั้นต้น และไม่อาจถือได้ว่าเป็นการพิพากษาเบื้องต้นว่าผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยมีความผิด ในกรณีดังกล่าวในชั้นการไต่สวน ของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ควรมีการนำหลักเกณฑ์ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้บังคับ เพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหา ในการไต่สวนดังกล่าว และภายใต้หลักการตรวจสอบถ่วงดุลและคานอำนาจ (Check and balance) ในระบบสากล ควรกำหนดให้อัยการสูงสุด ผู้ซึ่งกฎหมายกำหนดให้มีอำนาจหน้าที่ในการฟ้องคดี รวมทั้งว่าความดำเนินคดีในชั้นพิจารณาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง มีอำนาจอิสระในการใช้ดุลยพินิจไต่ตรองคดีตามหลักการดำเนินคดีอาญาตามหลักดุลยพินิจ ในการพิจารณาสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้อง สำนวนการไต่สวนที่รับมาจากคณะกรรมการ ป.ป.ช. ซึ่งจะทำให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 255 ที่ได้บัญญัติให้พนักงานอัยการมีอิสระในการใช้ดุลยพินิจในการสั่งคดีได้ ไม่ใช่มีสภาพเปรียบเสมือนบุรุษไปรษณีย์ที่ทำหน้าที่เพียงแต่ผู้ยื่นฟ้อง และส่งพยานหลักฐานต่อศาลดังเช่นในปัจจุบัน

2. ภาระการพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

จากหลักที่ว่า “ผู้ใดกล่าวอ้างผู้หนึ่งมีหน้าที่นำสืบ” ซึ่งอยู่ในระบบการพิจารณาคดีอาญา ระบบกล่าวหา ดังนั้น ภาระการพิสูจน์จึงตกอยู่กับฝ่ายโจทก์ หากโจทก์ไม่สามารถนำสืบได้ตามที่กล่าวหาหรือตามฟ้องศาลต้องพิพากษายกฟ้อง ดังนั้น ภาระการพิสูจน์หรือหน้าที่นำสืบจึงตกเป็นหน้าที่ของโจทก์ แต่การพิจารณาคดีอาญาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ในระบบไต่สวนตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 โดยระบบวิธีพิจารณาคดีดังกล่าวนี้จะเป็นการตัดภาระการพิสูจน์ของฝ่ายโจทก์ออก คู่ความในการต่อสู้คดีจะเป็นการดำเนินกระบวนการพิจารณาระหว่างศาลกับจำเลยเป็นหลัก โดยจะไม่คำนึงถึงว่าผู้ใดเป็นผู้กล่าวหา มีภาระการพิสูจน์หรือผู้ใดจะมีหน้าที่นำสืบแต่อย่างใด เพราะศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจะถือตามข้อเท็จจริงที่มีการสืบพยานมาทั้งหมดในการพิจารณา โดยถือว่าพยานทั้งหมดที่คู่ความนำมาสืบเป็นพยานศาลทั้งสิ้น

โดยพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 5 ที่บัญญัติว่า “ในการพิจารณาคดี ให้ศาลยึดรายงานของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นหลักในการพิจารณาและอาจไต่สวนหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้ตามที่เห็นสมควร” ประกอบกับมาตรา 29 วรรคสองที่บัญญัติว่า “ในกรณีที่มีได้มีการโต้แย้งพยานหลักฐานใด องค์คณะผู้พิพากษาจะมีคำสั่งให้รับฟังพยานหลักฐานนั้นโดยไม่ต้องไต่สวนก็ได้ ...” จากบทบัญญัติดังกล่าวทำให้บทบาทของโจทก์หรือผู้กล่าวหาในเรื่องหน้าที่นำสืบหรือภาระการพิสูจน์ความผิดของจำเลย โดยการนำเสนอพยานหลักฐานต่อศาลลดลง เพราะพยานหลักฐานของฝ่ายโจทก์หรือผู้กล่าวหาคือสำนวนการไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้นำส่งศาลทั้งหมดแล้ว และแม้ไม่นำสืบพยานในชั้นศาล ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองก็สามารถนำสำนวนการไต่สวนของ ป.ป.ช. มาพิจารณาพิพากษาคดีเลยก็ได้ ดังนั้นในระบบไต่สวนเต็มรูปแบบจึงไม่คำนึงถึงหน้าที่นำสืบหรือภาระการพิสูจน์ดังเช่นในระบบกล่าวหาและอาจกล่าวได้ว่าการดำเนินคดีในระบบไต่สวนในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ภาระการพิสูจน์กลับตกเป็นหน้าที่ของผู้ถูกกล่าวหาที่จะต้องนำสืบพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเอง ซึ่งก็คงเป็นการยากยิ่งที่จำเลยจะสามารถนำสืบได้เช่นนั้น เพราะยังไม่มีหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนในทางปฏิบัติในการนำสืบพยานหลักฐานในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองของฝ่ายจำเลยว่ามีหลักเกณฑ์ในทางปฏิบัติอย่างไร

ในระบบไต่สวนการพิจารณาคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง การเมือง การพิจารณาพิสูจน์หรือหน้าที่นำสืบเป็นดังที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว จึงอาจกล่าวได้ว่าคู่ความที่ต่อสู้ในคดีเป็นระหว่างศาลกับจำเลยกล่าวคือ ศาลกับจำเลยจะต้องเป็นคู่ความในคดีกันโดยตรง โดยศาลจะต้องทำหน้าที่แสวงหาข้อเท็จจริง โดยการซักถามพยานและแสวงหาพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของจำเลย การที่ให้ศาลหรือองค์คณะผู้พิพากษาเป็นผู้ซักถามพยานเองนี้ เห็นว่าตามระบบการพิจารณาคดีอาญาโดยทั่วไปของไทย ใช้ระบบการพิจารณาระบบกล่าวหา ทำให้การปฏิบัติหน้าที่ของผู้พิพากษาของศาลยุติธรรมของไทยไม่ได้ทำหน้าที่เป็นผู้ซักถามพยานเองมาตั้งแต่ต้น การที่จะให้ผู้พิพากษาทำหน้าที่ซักถามพยานเอง ดังเช่นทนายความ อาจทำได้ไม่สมบูรณ์แบบดังเช่นทนายความอาชีพ หรือดังเช่นพนักงานอัยการที่มีหน้าที่ในการถามพยานโดยตรง จึงอาจส่งผลทำให้การค้นหาความจริงจากพยานผิดพลาดคลาดเคลื่อนก็เป็นได้

3. การรับฟังพยานหลักฐานของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

การรับฟังพยานหลักฐานในคดีอาญานับว่ามีความสำคัญมากในการที่ศาลจะทำการพิพากษาอรรถคดี ซึ่งในการรับฟังพยานหลักฐานในคดีอาญาของศาลอาญากับการรับฟังพยานหลักฐานของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้นมีความแตกต่างกัน ดังนี้

3.1 ศาลมีดุลยพินิจอย่างกว้างขวางในการสืบพยานและรับฟังข้อเท็จจริง¹³⁷

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 277 ที่กำหนดให้ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พิจารณาคดีโดยยึดสำนวนการไต่สวนของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติเป็นหลักในการพิจารณาและอาจไต่สวนหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้ตามที่เห็นสมควร ประกอบกับมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 บัญญัติให้อำนาจแก่ศาลเรียกพยานหลักฐานเข้าสืบนอกเหนือจากที่ปรากฏในสำนวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช.และอาจไต่สวนหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้ตามที่เห็นสมควร หรือนอกเหนือจากที่คู่ความได้นำมาสืบ จะเห็นได้ว่าศาลมีดุลยพินิจอย่างกว้างในการสืบพยาน และศาลก็มีดุลยพินิจอย่างกว้างขวางในการรับฟังข้อเท็จจริง ดังนั้น การพิจารณาซึ่ง

¹³⁷ณรงค์ฤทธิ์ เพชรฤทธิ์ วิธีพิจารณาคดีอาญาระบบไต่สวนของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ดุลพินิจ พฤษภาคม - สิงหาคม 2550 เล่มที่ 2 ปีที่ 54 หน้า 176-177

น้ำนักพยานหลักฐานของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง จึงสามารถรับฟังพยานหลักฐานฝ่ายจำเลยที่จำเลยนำเข้ามาสืบเพื่อลงโทษจำเลยได้ นอกจากนี้ การรับฟังพยานหลักฐานของศาลไม่มีข้อจำกัดเกี่ยวกับการรับฟังพยานหลักฐาน พยานบอกเล่าหรือพยานที่นำสืบโดยฝ่าฝืนวิธีพิจารณาความ เช่น พยานที่ไม่มีในบัญชีระบุพยาน ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองก็สามารถที่จะฟังพยานทุกชนิดเพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์หรือนำมาลงโทษจำเลยได้ เนื่องจากตามระบบไต่สวนจะไม่มีบทคัดพยาน และไม่คำนึงถึงหลักการการพิสูจน์ ศาลจะไม่เคร่งครัดกฏกติกาในการรับฟังพยานมากนัก ศาลมีอำนาจเต็มที่ในอันที่จะรับฟังพยานหลักฐานทั้งปวง ซึ่งรวมถึงคำให้การพยานชั้นไต่สวนคณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือคำให้การของจำเลยเองก็สามารถรับฟังมาลงโทษจำเลยได้หรือยกฟ้องโจทก์ได้ ในการต่อสู้คดีของจำเลยจึงไม่ได้จำกัดเพียงแต่การนำพยานเข้าสืบต่อสู้ในชั้นศาลเท่านั้น ยังรวมทั้งการนำสืบพยานหลักฐานในชั้นไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ด้วย จึงสรุปได้ว่าในการพิจารณาคดีอาญาตามระบบไต่สวน ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีอำนาจพิจารณาพยานหลักฐานในสำนวนในชั้นไต่สวนและชั้นสืบพยานในศาล รวมทั้งพยานหลักฐานอื่นที่ศาลอาจจะเรียกมาไต่สวนเพิ่มเติมเพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์หรือความผิดของจำเลย ดังนี้ คู่ความ โดยเฉพาะจำเลยจึงต้องระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำพยานหลักฐานของตนเองเข้าสืบซึ่งอาจจะเป็นผลร้ายกับจำเลยเองรวมทั้งจะต้องมิให้พยานหลักฐานของตนยังมีข้อสงสัยจนเป็นเหตุให้ศาลเรียกพยานหลักฐานอื่นเข้าสืบเองด้วย

3.2 ไม่มีหลักการยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลย¹³⁸

ในระบบกล่าวหาในคดีอาญาทั่วไป หากพยานหลักฐานฝ่ายที่นำสืบ นำสงสัยจะต้องยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลย ตามประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 227 วรรคสอง “หลักยกประโยชน์แห่งความสงสัย (In Dubio Pro Reo)” หลักการนี้เป็นหลัก “นิติธรรม” แต่ในวิธีพิจารณาคดีอาญาระบบไต่สวนเต็มรูปแบบของศาลฎีกาแผนกคดี อาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจะไม่นำ “หลักยกประโยชน์แห่งความสงสัย (In Dubio Pro Reo)” ให้แก่จำเลยมาใช้ ศาลต้องค้นหาความจริงให้ได้ว่า จำเลยได้กระทำความผิดจริงหรือไม่ คำวินิจฉัยของศาล ถ้าไม่มีพยานหลักฐานเพียงพอว่าจำเลยทำผิดต้องพิพากษายกฟ้อง ถ้ามีพยานหลักฐานฟังได้ว่าจำเลยกระทำความผิดก็ต้องพิพากษาลงโทษจำเลย ศาลจึงมีอำนาจรับฟังพยานหลักฐานได้อย่างกว้างขวาง แม้คู่ความจะไม่ได้นำพยานหลักฐานเข้าสู่สำนวนของศาล ศาลย่อมนำมารับฟังได้เมื่อได้ความจริงอย่างไรก็พิพากษาไปตามนั้น ซึ่งอาจพิพากษายกฟ้องหรือลงโทษ ดังนั้น การนำสืบ

¹³⁸ เรื่องเดียวกัน หน้า 177-178

ความผิดของจำเลยในคดีอาญาทั่วไปที่ว่ายากแล้ว ยิ่งยากลำบากน้อยกว่าที่จำเลยจะต้องนำสืบความบริสุทธิ์ของตนเองให้ชัดเจนในวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามระบบไต่สวนของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ผู้ที่ตกเป็นจำเลยในคดีอาญาในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง จึงแทบไม่มีโอกาสหลุดพ้นคดีได้เลย เห็นว่าในกรณีนี้ควรให้มีหลักยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลย โดยให้มีบทบัญญัติให้ชัดเจนบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542

3.3 พยานหลักฐานของจำเลยสามารถนำมาฟังพิพากษาลงโทษจำเลยได้¹³⁹

ตามระบบกล่าวหาในคดีอาญาทั่วไปมีหลักว่า พยานหลักฐานที่จะนำมาลงโทษจำเลยได้นั้นจะต้องเป็นพยานหลักฐานของฝ่ายโจทก์เท่านั้น หมายความว่าศาลจะรับฟังเฉพาะพยานหลักฐานฝ่ายโจทก์ในการพิจารณาพิพากษาโดยศาลจะนำพยานหลักฐานของฝ่ายจำเลยมารับฟังลงโทษจำเลยไม่ได้ หลักนี้สืบเนื่องจากหลักที่ว่า ผู้ใดกล่าวอ้างผู้นั้นมีหน้าที่นำสืบ เมื่อโจทก์กล่าวอ้างว่าจำเลยกระทำความผิด พยานหลักฐานที่จะนำมาลงโทษจำเลยได้ก็ต้องเป็นพยานหลักฐานฝ่ายโจทก์เท่านั้น ถ้าพยานหลักฐานโจทก์ไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าจำเลยกระทำความผิด แม้จะมีพยานจำเลยบางคนเบิกความเป็นโทษแก่จำเลยทำให้เห็นว่าจำเลยกระทำความผิด ศาลจะรับฟังพยานจำเลยมารวมกับพยานโจทก์เพื่อรับฟังลงโทษจำเลยไม่ได้ ศาลฎีกาเคยมีคำพิพากษาวินิจฉัยว่า ข้อเท็จจริงที่ได้จากการที่จำเลยตอบคำถามค้านของโจทก์ถือมิได้ว่าเป็นข้อเท็จจริงที่โจทก์นำสืบพยาน จึงไม่อาจเอามาตั้งลงโทษจำเลยได้ เพราะในคดีอาญาโจทก์มีหน้าที่ต้องนำสืบให้ฟังได้ว่าจำเลยกระทำความผิดตามฟ้อง¹⁴⁰ นอกจากนี้ศาลฎีกายังเคยวินิจฉัยว่า จำเลยอ้างเอกสารทำให้การพยานโจทก์ขึ้นสอบสวนเพื่อจับเท็จว่าพยานโจทก์ขัดแย้งกัน แต่คำให้การกลับทำให้พยานโจทก์น่าเชื่อถือยิ่งขึ้น ดังนี้ ศาลไม่พียงนำคำให้การนั้นไปประกอบพยานหลักฐานของโจทก์ว่าพยานโจทก์ฟังได้¹⁴¹ แต่วิธีพิจารณาคดีอาญาตามระบบไต่สวนของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้น “พยานหลักฐานฝ่ายจำเลยสามารถนำมาฟังพิพากษาลงโทษจำเลยได้” หลักนี้สืบเนื่องจากหลัก โจทก์ไม่มีหน้าที่นำสืบดังที่กล่าวมานั้นเอง ในระบบไต่สวนจะไม่มีคำวินิจฉัยว่าพยานหลักฐานเป็นของฝ่ายใด พยานหลักฐานที่น่าสืบถือว่าเป็น “พยานศาล” ทั้งหมด โดยศาลจะทำหน้าที่เป็นผู้ไต่สวนและค้นหาความจริง ดังนั้น ข้อเท็จจริงหรือความจริงที่ปรากฏในสำนวนหรือจากการไต่สวนของศาลแม้จะเป็นพยานฝ่ายที่จำเลยนำเสนอก็ตาม และเป็น

¹³⁹ เรื่องเดียวกัน หน้า 180-182

¹⁴⁰ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 809/2528 และ 853/2532

¹⁴¹ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 232/2524

ผลร้ายแก่จำเลยศาลก็สามารถนำมาฟังพิพากษาลงโทษจำเลยได้ ซึ่งแตกต่างจากวิธีพิจารณาคดีอาญาทั่วไป ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 232 ที่ห้ามมิให้โจทก์อ้างจำเลยเป็นพยาน มีคำพิพากษาฎีกาหลายฉบับตีความรวมถึง การที่จำเลยในคดีอาญาเดียวกันให้การชดทอดจำเลยอีกคนหนึ่ง คำชดทอดดังกล่าว ศาลจะนำมารับฟังลงโทษจำเลยไม่ได้ แต่ในระบบไต่สวนของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เนื่องจากไม่มีบทตัดพยานศาลจึงรับฟัง คำเบิกความของจำเลยอีกคนหนึ่งในคดีเดียวกันเพื่อลงโทษจำเลยอีกคนหนึ่งได้โดยไม่จำเป็นต้องแยกฟ้องผู้ร่วมกระทำความผิดเป็นอีกคดีต่างหากหรือไม่จำเป็นต้องกันผู้ร่วมกระทำความผิดไว้เป็นพยาน ศาลสามารถรับฟังตามข้อเท็จจริงที่น่าสืบได้ทั้งสิ้น ไม่ว่าข้อเท็จจริงนั้นจะเกิดจากพยานหลักฐานของฝ่ายใดหรือพยานบุคคลนั้นจะเป็นใครก็ตาม หรือแม้กระทั่งทำให้การหรือคำเบิกความของจำเลยเองศาลก็สามารถนำมาฟังเพื่อพิพากษาลงโทษจำเลยนั่นเอง

4. ปัญหาการอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

สิทธิในการอุทธรณ์คำพิพากษาในคดีอาญา เป็นสิทธิอันพึงมีของคู่ความ โดยเฉพาะอย่างยิ่งฝ่ายจำเลยที่ได้รับผลร้ายจากการถูกดำเนินคดีอาญาและผลของคำพิพากษา ควรได้รับการคุ้มครองสิทธิประการนี้ยิ่งกว่าฝ่ายโจทก์ ซึ่งเป็นแนวความคิดอันสอดคล้องต้องกันของนานาอารยประเทศในระบบเสรีประชาธิปไตย ไม่ว่าจะเป็นระบบกฎหมายแบบคอมมอนลอว์หรือซีวิลลอว์ หรือระบบการพิจารณาแบบไต่สวน หรือกล่าวหากก็ตาม จะต้องไม่ปิดกั้นโอกาสของจำเลยในการอุทธรณ์คำพิพากษาคดีอาญา เพื่อเปิดโอกาสที่จะช่วยแก้ไขเยียวยาให้แก่จำเลยที่ถูกตัดสินโดยไม่ถูกต้องว่ากระทำความผิด เพื่อคุ้มครองสิทธิของจำเลยที่จะได้รับการพิจารณาโดยเที่ยงธรรม (Fair Trial) และเป็นการช่วยให้เกิดเอกภาพในการวินิจฉัยคดีของศาลนั่นเอง

เมื่อพิจารณาสิทธิในการอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง จะพบว่ามิบบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 278 วรรคสาม ประกอบกับระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์การอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ในกรณีมีพยานหลักฐานใหม่ซึ่งอาจทำให้ข้อเท็จจริงเปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญ พ.ศ. 2551 ที่บัญญัติให้คำสั่งและคำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นที่สุด โดยมีข้อยกเว้นให้เฉพาะผู้ต้องคำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ยื่นอุทธรณ์ต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาได้ เมื่อมีเหตุดังต่อไปนี้

- 1) มีพยานหลักฐานใหม่ที่ยังไม่เคยปรากฏอยู่ในสำนวนคดี
- 2) พยานหลักฐานใหม่ต้องเป็นพยานหลักฐานที่สำคัญ
- 3) ผู้ต้องคำพิพากษาไม่รู้หรือไม่มีเหตุอันควรรู้มาก่อนว่าพยานหลักฐานดังกล่าวมีอยู่ และจะต้องนำมาแสดงเพื่อประโยชน์ของตน
- 4) หากรับฟังพยานหลักฐานใหม่เช่นนั้นแล้วจะทำให้ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ยกฟ้องหรือยกคำร้องได้

ดังนั้นการอุทธรณ์จึงอุทธรณ์ได้เฉพาะปัญหาข้อเท็จจริง ว่ามีพยานหลักฐานใหม่ซึ่งอาจทำให้ข้อเท็จจริงเปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญ จะอุทธรณ์ในปัญหาข้อกฎหมายไม่ได้ โดยต้องยื่นอุทธรณ์ภายใน 30 วัน นับแต่วันที่มิคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

เมื่อพิจารณาจากหลักเกณฑ์ตามบทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าว เห็นว่า บทบัญญัติดังกล่าวเป็นการจำกัดสิทธิในการอุทธรณ์คำพิพากษาคดีอาญาจนเกินไป ไม่สอดคล้องกับหลักสากลในเรื่อง หลักสิทธิมนุษยชนและหลักการสำคัญในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550

อีกทั้ง ความจำเป็นที่จะต้องมีการอุทธรณ์ ฎีกา ก็เนื่องมาจากการที่ผู้พิพากษาที่ประกอบเป็นศาลนั้น ก็เป็นปุถุชนธรรมดาที่อาจผิดพลาดบกพร่องในการวินิจฉัยสั่งคดีได้ ทั้งนี้อาจสืบเนื่องมาจากความไม่รู้ ความไม่ระเอียดรอบคอบหรือความผิดพลาด ซึ่งกรณีดังกล่าวเป็นเรื่องเกี่ยวกับตัวผู้พิพากษาเอง นอกจากนั้นในด้านพยานหลักฐานที่ ผู้พิพากษาใช้ประกอบในการวินิจฉัยสั่งคดีก็อาจจะเกิดความผิดพลาดบกพร่องได้ด้วยเช่นกัน เป็นต้นว่า พยานหลักฐานอาจไม่ถูกต้องไม่ตรงกับความจริงหรือไม่ครบถ้วน ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นที่มาของความบกพร่องของการตัดสินใจคดีทั้งสิ้น และความบกพร่องนั้นก็อาจจะเกิดขึ้นได้เสมอ ดังนั้นในการบัญญัติกฎหมาย ในลักษณะดังกล่าวข้างต้นที่ให้เฉพาะผู้ต้องคำพิพากษามีสิทธิอุทธรณ์ได้ในกรณีที่มีข้อจำกัด จึงเสมือนเป็นการบัญญัติกฎหมายเพื่อไม่ให้ขัดกับหลักการดำเนินคดีอาญาตามหลักสากล และไม่ให้ขัดกับหลักความเสมอภาค ที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญเพียงเท่านั้น แต่ในทางปฏิบัติจะเห็นได้ว่า บทบัญญัติของกฎหมายที่บัญญัติขึ้นไม่สามารถใช้บังคับเพื่อก่อให้เกิดความเป็นธรรมได้อย่างแท้จริง จึงควรให้ความเป็นธรรมแก่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเช่นเดียวกับประชาชนคนธรรมดา โดยให้มีโอกาสได้รับการพิจารณาอย่างน้อยสองชั้นศาล เพื่อจะได้กลั่นกรองทบทวนคำพิพากษาในกรณีเกิดความผิดพลาดทั้งข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย เพื่อให้เกิดความเป็นธรรม และไม่ให้ส่งผลกระทบต่อหลักประกันสิทธิและเสรีภาพของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

การมีข้อจำกัดในเรื่องต้องมีพยานหลักฐานใหม่ซึ่งเป็นเรื่องข้อเท็จจริง และข้อจำกัดในเรื่องระยะเวลาในการอุทธรณ์ที่กำหนดไว้ให้อุทธรณ์ภายใน 30 วัน นับแต่วันที่คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เห็นว่า จากข้อจำกัดดังกล่าวผู้ต้องคำพิพากษาคงไม่สามารถที่จะใช้สิทธิอุทธรณ์ได้ เพราะไม่มีพยานหลักฐานใหม่ หรือหาพยานหลักฐานใหม่ไม่ทันภายในกำหนดเวลา

จากที่มีการกำหนดให้มี “ระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์การอุทธรณ์คำพิพากษาศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ในกรณีมีพยานหลักฐานใหม่ ซึ่งอาจทำให้ข้อเท็จจริงเปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญ พ.ศ. 2551” ซึ่งนับจากมีการประกาศใช้ระเบียบดังกล่าวมาตั้งแต่ปี 2552 ได้มีคดีที่ขึ้นสู่ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เพียง 2 คดี ที่มีสิทธิยื่นอุทธรณ์ต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา เช่น

1. คดี อม.2/2552 คดีนายวัฒนา อัศวเหม จําเลย : อุทธรณ์ต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา ในประเด็นและข้อสรุปของที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา ดังนี้

ข้ออ้าง: มีพยาน 17 คน ซึ่งอาจทำให้ข้อเท็จจริงเปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญ

ความเห็นองค์คณะพิจารณาอุทธรณ์ ที่เสนอต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา: ไม่ใช่พยานหลักฐานใหม่ ซึ่งอาจทำให้ข้อเท็จจริงเปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญ และไม่ใช่พยานหลักฐานที่จำเลยไม่รู้หรือมีเหตุอันควรรู้ว่าพยานหลักฐานดังกล่าวมีอยู่ กรณีไม่ต้องด้วยรัฐธรรมนูญ ม.273วรรคสาม + ระเบียบที่ประชุมใหญ่ฯ ข้อ 3 และข้อ 4

ประเด็น: ข่มขืนใจเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการออกโฉนดจำเลยอ้างพยาน 8 ปาก เพื่อเสนอข้อเท็จจริงว่าไม่ได้ข่มขืนใจ

ที่ประชุมใหญ่ฯ เห็นว่า: พยานบางปากไม่ใช่พยานที่ไม่รู้ถึงความมีอยู่ และบางปากมีอยู่ในสำนวนของป.ป.ช.แล้ว จึงไม่ใช่พยานที่ไม่เคยปรากฏอยู่ในสำนวน ทั้งไม่ใช่พยานหลักฐานซึ่งอาจทำให้ข้อเท็จจริงเปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญ

ประเด็น: เป็นการใช้อำนาจในตำแหน่งอันจะเป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 148 หรือไม่ จำเลยอ้างพยาน 2 ปาก เพื่อแสดงว่าทางปฏิบัติ รมช.มหาดไทย ไม่อาจให้คุณให้โทษข้าราชการ

ที่ประชุมใหญ่ฯ เห็นว่า: ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาฯ วินิจฉัยประเด็นนี้โดยอาศัยข้อกฎหมาย จำเลยอ้างพยานเพื่อแสดงว่า ทางปฏิบัติไม่ได้เป็นเช่นนั้น จึงไม่ใช่พยานหลักฐานซึ่งอาจทำให้ข้อเท็จจริงเปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญ

2. คดีหมายเลขแดงที่ อม.1/2553 เรื่องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน กรณียึดทรัพย์ของพันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร ผู้ถูกกล่าวหา กับผู้คัดค้านทั้งห้า ซึ่งผู้ถูกกล่าวหาได้ยื่นอุทธรณ์ต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา ซึ่งสามารถสรุปประเด็นดังนี้

ข้ออ้าง: มีพยานบุคคลที่อ้างขึ้นใหม่

ความเห็นของคณะพิจารณาอุทธรณ์ที่เสนอต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา: เป็นพยานหลักฐานซึ่งมีอยู่ก่อนผู้ร้องยื่นคำร้องขอคดีนี้ และผู้ถูกกล่าวหาหรือมีเหตุอันควรรู้อยู่แล้วว่าพยานหลักฐานดังกล่าวมีอยู่ มิใช่พยานหลักฐานใหม่ ซึ่งอาจทำให้ข้อเท็จจริงเปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญ

ประเด็น: พยานบุคคลจำนวน 27 ลำดับ ที่ผู้ถูกกล่าวหาได้นำเข้าเบิกความเป็นพยานในชั้นไต่สวนของศาลแล้ว แต่ผู้ถูกกล่าวหาอุทธรณ์ว่า เป็นพยานหลักฐานที่ศาลมิได้หยิบยกขึ้นวินิจฉัย ซึ่งสามารถรับฟังหักล้างพยานหลักฐานที่หยิบยกขึ้นวินิจฉัย เป็นการเลือกรับฟังพยานหลักฐานเฉพาะที่ศาลต้องการจะรับฟังมาวินิจฉัย โดยไม่ชอบด้วยกฎหมายและถือว่าเป็นพยานหลักฐานใหม่

ที่ประชุมใหญ่ฯเห็นว่า: ระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์การอุทธรณ์ฯ นั้นออกโดยอาศัยอำนาจตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 278 วรรคสาม ระเบียบดังกล่าวจึงเป็นระเบียบที่ชอบด้วยกฎหมาย และในข้อ 3. ระบุว่า “พยานหลักฐานใหม่” หมายความว่า พยานหลักฐานที่ยังไม่เคยปรากฏอยู่ในสำนวนคดีที่ผู้ต้องคำพิพากษาได้ยื่นอุทธรณ์ตามระเบียบนี้..” จึงมีข้อความชัดเจนที่ไม่แปลความไปได้ว่าหมายความรวมถึงพยานหลักฐานที่ปรากฏอยู่ในสำนวนแล้วแต่ศาลมิได้หยิบยกขึ้นวินิจฉัยตามที่ผู้ถูกกล่าวหาอุทธรณ์ และเมื่อข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ.2543 มิได้ระบุเรื่องข้อความแห่งคำพิพากษาไว้ จึงต้องนำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 242 มาใช้บังคับโดยอนุโลม ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 18 วรรคสอง ดังนั้นเมื่อคำพิพากษาศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง มีรายละเอียดในประเด็นแห่งคดีทั้งปวง และเหตุผลแห่งคำวินิจฉัยครบถ้วน จึงชอบด้วยกฎหมายแล้ว กฎหมายมิได้บังคับให้ต้องระบุถึงชื่อพยานบุคคลทุกปาก และพยานเอกสารจำนวนมาก จึงเป็นการฟุ่มเฟือยเกินความจำเป็นที่จะระบุชื่อพยานบุคคลและเอกสารลงไว้ในคำพิพากษา กรณีมิใช่ศาลเลือกรับฟังพยานหลักฐาน แต่เป็นดุลพินิจในการวินิจฉัยซึ่งน้ำหนักพยานหลักฐานของศาล และเป็นพยานหลักฐานที่ปรากฏอยู่ในสำนวนคดีนี้แล้ว จึงมิใช่พยานหลักฐานใหม่

ประเด็น: พยานเอกสารที่อ้างขึ้นใหม่

ที่ประชุมใหญ่ฯเห็นว่า: พยานเอกสารดังกล่าวปรากฏต่อศาลอยู่ในสำนวนคดีแล้ว จึงมิใช่พยานหลักฐานใหม่

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าเหตุผลที่ที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกามีคำสั่งไม่รับอุทธรณ์ไว้พิจารณา เนื่องจากอุทธรณ์ของผู้ถูกกล่าวหาไม่เป็นพยานหลักฐานใหม่ซึ่งอาจทำให้ข้อเท็จจริงเปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญตามหลักเกณฑ์การอุทธรณ์คำพิพากษาศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

จากปัญหาดังกล่าวข้างต้น เห็นว่าควรเปิดโอกาสให้มีการอุทธรณ์ คำพิพากษาคดีอาญาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองให้มากกว่านี้ ซึ่งขอเสนอแนวทาง ดังนี้

4.1 ผู้มีสิทธิอุทธรณ์

ควรเปิดโอกาสให้สิทธิแก่คู่ความในการอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาได้ เพื่อให้เป็นไปตามหลักการทบทวนคำพิพากษา ในกรณีเกิดความผิดพลาดทั้งข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายในชั้นการไต่สวนของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง โดยไม่มีข้อจำกัดในเรื่องต้องมีพยานหลักฐานใหม่ซึ่งอาจทำให้ข้อเท็จจริงเปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญ ไม่ควรจำกัดสิทธิอุทธรณ์ได้เฉพาะในกรณีที่พยานหลักฐานใหม่เท่านั้น เมื่อพิจารณาจากองค์ประกอบของผู้พิพากษาที่ทำหน้าที่ในการพิจารณาคดีดังกล่าว ซึ่งเป็นผู้พิพากษาที่ดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้พิพากษาศาลฎีกา หรือผู้พิพากษาอาวุโสในศาลฎีกาแล้ว ล้วนแต่เป็นผู้มีประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่และดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยละเอียดจนยากที่จะพบพยานหลักฐานใหม่ตามเงื่อนไขที่กำหนด เห็นได้ว่าหากประสงค์จะให้สิทธิในการอุทธรณ์คำพิพากษาแก่ผู้ต้องคำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองแล้ว ควรให้สิทธิในการอุทธรณ์ในปัญหาข้อกฎหมายเท่านั้น ไม่ต้องให้สิทธิอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริง

4.2 ระยะเวลาในการยื่นอุทธรณ์

เห็นว่า ระยะเวลา 30 วัน นับแต่วันที่มิคำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตามที่กำหนดไว้แล้วนั้นมีความเหมาะสมดีแล้ว แต่ในกรณีที่คู่ความไม่สามารถยื่นอุทธรณ์ได้ทันภายในกำหนดเวลา 30 วัน โดยมีเหตุจำเป็นอย่างยิ่ง ก็ควรให้สิทธิคู่ความในการขอขยายระยะเวลาดังกล่าวได้อีกเป็นกรณี ๆ ตามเหตุผล โดยให้ถือปฏิบัติเช่นเดียวกับการดำเนินคดีอาญาในศาลยุติธรรมปกติที่สามารถขอขยายระยะเวลาอุทธรณ์ได้ โดยยื่นคำร้องต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาเพื่อพิจารณาสั่งคำร้องนั้น

4.3 หลักเกณฑ์การอุทธรณ์

การอุทธรณ์จะต้องระบุรายละเอียดของพยานหลักฐานใหม่ สาเหตุที่ไม่อาจนำพยานหลักฐานใหม่มาแสดงต่อศาลในชั้นพิจารณา และเหตุผลที่ทำให้เชื่อว่าหากรับฟังพยานหลักฐานใหม่เช่นว่านั้นแล้ว จะทำให้ข้อเท็จจริงใดเปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญซึ่งพยานหลักฐานใหม่ดังกล่าวต้องเป็นพยานหลักฐานที่ยังไม่เคยปรากฏอยู่ในสำนวนคดีมาก่อน และต้องเป็นพยานหลักฐานที่สำคัญที่ผู้ต้องคำพิพากษาไม่รู้หรือไม่มีเหตุอันควรรู้ว่าพยานหลักฐานดังกล่าวมีอยู่และจะต้องนำมาแสดงเพื่อประโยชน์ของตน ทั้งหากรับฟังพยานหลักฐานใหม่เช่นว่านั้นแล้ว จะทำให้ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พิพากษายกฟ้องหรือยกคำร้องได้ ตามที่กำหนดไว้ในระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาฯ ข้อ 3 และข้อ 4 ด้วย ดังนั้น อุทธรณ์ของผู้ต้องคำพิพากษาจึงจำกัดอยู่เฉพาะในปัญหาข้อเท็จจริงเท่านั้น ไม่สามารถอุทธรณ์ในปัญหาข้อกฎหมายได้

จึงไม่สอดคล้องกับหลักเกณฑ์การอุทธรณ์ทั่วไปที่จะกำหนดให้อุทธรณ์ได้ในปัญหาข้อกฎหมาย และอาจอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริงได้หากเข้าข้อยกเว้นที่กฎหมายกำหนดไว้ โดยเฉพาะการตัดสิทธิในการอุทธรณ์ปัญหาข้อกฎหมายนั้น หากปัญหาข้อกฎหมายนั้นเป็นปัญหาที่สำคัญ เช่น ปัญหาเรื่องอำนาจฟ้อง หรือปัญหาการตีความกฎหมายว่าการกระทำเข้าองค์ประกอบความผิดที่กฎหมายกำหนดไว้หรือไม่ เห็นควรกำหนดให้สิทธิแก่คู่ความ คือทั้งผู้ร้องและผู้ต้องคำพิพากษาสามารถอุทธรณ์ในปัญหาข้อกฎหมายที่เป็นสาระสำคัญที่มีผลต่อการวินิจฉัยชี้ขาดคดีต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาได้ เพื่อเป็นการให้สิทธิแก่คู่ความทั้งสองฝ่ายอย่างเต็มที่ในการอุทธรณ์ปัญหาข้อกฎหมายที่เป็นสาระสำคัญ

ทั้งนี้เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม และเพื่อเปิดโอกาสให้มีการแก้ไขบททวนหรือตรวจสอบความผิดพลาดบกพร่องในคำพิพากษา หรือในกระบวนการพิจารณาในชั้นของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้อย่างเต็มที่ และไม่ถูกจำกัดด้วยเงื่อนไขดังที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 278 บัญญัติไว้ ซึ่งจะทำให้การอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง มีผลบังคับใช้ได้จริงในทางปฏิบัติ และสอดคล้องกับหลักการดำเนินคดีอาญาสากล รวมทั้งเป็นไปตามปณิธานสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางแพ่งและทางการเมือง ค.ศ. 2966 ตลอดจนสิทธิในการอุทธรณ์ของจำเลยในคดีอาญาตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญศาลอาญาระหว่างประเทศ และจะได้เป็นไปตามหลักความเสมอภาค ไม่เป็นการเลือกปฏิบัติโดยกฎหมายเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องสถานะของบุคคลที่บัญญัติรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 5 และมาตรา 30 ทั้งนี้เพื่อคุ้มครองหลักประกันสิทธิและเสรีภาพของจำเลยใน

คดีอาญาให้ได้รับความเป็นธรรม ไม่ว่าบุคคลที่ตกเป็นจำเลยดังกล่าวจะเป็นประชาชนธรรมดา หรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือไม่ก็ตาม

5. ความเหมาะสมในการดำเนินคดีอาญาต่อจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาโดยศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

การดำเนินคดีอาญาในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ประกอบพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 และข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2543 เป็นการดำเนินการสอบสวนพิจารณาโดยระบบไต่สวน แม้ระบบดังกล่าวจะเป็นไปตามหลักการพื้นฐานทั่วไปในระบบวิธีพิจารณาความ กล่าวคือ มีหลักการค้นหาความจริง หลักฟังความทุกฝ่าย หลักการพิจารณาโดยเปิดเผย และหลักการพิจารณาโดยรวดเร็ว แล้วก็ตาม และมีการให้ความคุ้มครองหลักประกันสิทธิและเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาในการพิจารณาคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองแล้วก็ตาม แต่ก็ยังพบว่า การพิจารณาคดีอาญาในระบบดังกล่าวยังมีข้อบกพร่องหรือข้อด้อยตามที่ได้ทำการวิเคราะห์มาในหัวข้อข้างต้น ทั้งในเรื่องฐานะของผู้ถูกกล่าวหา ภาระการพิสูจน์ การพิจารณาและพิพากษาคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และปัญหาการอุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์การอุทธรณ์คำพิพากษาศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ในกรณีมีพยานหลักฐานใหม่ ซึ่งอาจทำให้ข้อเท็จจริงเปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญ พ.ศ. 2551 จึงเห็นได้ว่าการพิจารณาคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีความแตกต่างจากการพิจารณาคดีอาญาโดยทั่วไปอย่างชัดเจน ดังนั้น จึงควรคำนึงถึงความเหมาะสมในการดำเนินคดีอาญากับผู้ถูกกล่าวหาในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองให้มีความเหมาะสมไม่ขัดต่อหลักความเสมอภาค ไม่เป็นการเลือกปฏิบัติแห่งกฎหมายโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล และไม่ขัดต่อหลักสิทธิมนุษยชนที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย กล่าวคือ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ได้บัญญัติรับรองหลักความเสมอภาคไว้ในมาตรา 5 ว่า “ประชาชนชาวไทยไม่ว่าเหล่ากำเนิด เพศ ศาสนาใด ย่อมอยู่ในความคุ้มครองแห่งรัฐธรรมนูญนี้เสมอกัน”

และในมาตรา 30 แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ได้กำหนดหลักการไว้ดังนี้

- (1) บุคคลมีความเสมอภาคกันในสายตาของกฎหมาย
- (2) บุคคลจะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน
- (3) ห้ามมิให้เลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล เพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่อง ถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ สภาพกาย หรือสุขภาพ สถานะบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจ หรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ

ซึ่งสอดคล้องกับกติกาสากลระหว่างประเทศ ว่าด้วยสิทธิทางแพ่ง (พลเมือง) และทางการเมือง ค.ศ. 1966 (International Covenant on Civil and Political Rights) ที่กำหนดหลักการให้ประเทศสมาชิกถือปฏิบัติดังนี้

“ข้อ 3. รัฐภาคีแห่งกติกานี้รับที่จะประกันสิทธิอันเท่าเทียมกันระหว่างชาย หญิง ให้มีสิทธิทั้งปวงทางแพ่งและทางการเมืองดังที่ระบุไว้ในกติกาฉบับนี้

ข้อ 16 บุคคลทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการยอมรับนับถือว่าเป็นบุคคลตามกฎหมายในทุกที่ ทุกสถาน

ข้อ 16. บุคคลทั้งปวงย่อมเสมอภาคกันตามกฎหมาย และมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองเท่าเทียมกันโดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใด ๆ ในกรณีนี้ให้มีกฎหมายห้ามการเลือกปฏิบัติใด ๆ และให้หลักประกันบุคคลทุกคนอย่างเสมอภาคและมีผลจริงจัง เพื่อให้ปลอดจากการเลือกปฏิบัติอันเนื่องมาจากเชื้อชาติ ผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมือง หรืออื่น ๆ เผ่าพันธุ์แห่งชาติ หรือสังคม ทรัพย์สิน กำเนิด หรือสถานะอื่นใด”

ซึ่งตามบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญและกติกาสากลดังกล่าวเป็นหลักเกณฑ์สากลที่นานาประเทศยอมรับ ตามหลักรัฐธรรมนูญหลักนี้รัฐโดยองค์กรต่าง ๆ ต้องปฏิบัติต่อบุคคลที่เหมือนกันในสาระสำคัญอย่างเดียวกัน และปฏิบัติต่อบุคคลที่ต่างกันในสาระสำคัญแตกต่างกันออกไปตามลักษณะเฉพาะของแต่ละคน การปฏิบัติต่อบุคคลที่เหมือนกันในสาระสำคัญแตกต่างกันออกไปตามลักษณะเฉพาะของแต่ละคน การปฏิบัติต่อบุคคลที่เหมือนกันในสาระสำคัญแตกต่างกันก็ดี การปฏิบัติต่อบุคคลที่ต่างกันในสาระสำคัญอย่างเดียวกันก็ดี ย่อมขัดต่อหลักความเสมอภาค

บทที่ 6

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

1. บทสรุป

ในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ และการดำเนินคดีอาญาโดยใช้ระบบไต่สวนกับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ซึ่งกระทำผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่และความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองให้เป็นที่ยุติเพียงศาลเดียว โดยมีมุ่งหมายที่จะตรวจสอบโดยองค์กรที่เป็นศาลให้เป็นอย่างมีประสิทธิภาพและโดยมุ่งหมายที่จะให้มีกระบวนการตรวจสอบในรูปแบบที่พิเศษ แตกต่างจากการพิจารณาคดีอาญาโดยทั่วไป เพื่อให้การดำเนินคดีอาญากับบุคคลดังกล่าวมีประสิทธิภาพและรวดเร็วมากยิ่งขึ้น หากให้คดีดังกล่าวพิจารณาในระบบศาลปกติโดยกระบวนการยุติธรรมปกติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาก็มักจะใช้ระยะเวลาานาน ซึ่งไม่เหมาะสมต่อการตรวจสอบการกระทำผิดที่มีอยู่ตลอดเวลา แต่การคำนึงถึงเป้าหมายโดยกระทำทุกวิถีทางเพื่อให้ได้มาซึ่งความจริงโดยไม่คำนึงถึงศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ย่อมไม่ถูกต้องตามหลักนิติรัฐ เพราะรัฐมีหน้าที่ต้องอำนวยความยุติธรรม การเคารพต่อศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ของผู้ถูกกล่าวหาจึงเป็นหลักที่สำคัญในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากล่าวคือ การค้นหาความจริงจะต้องอยู่ในหลักเกณฑ์ตามที่กฎหมายกำหนดไว้จึงถือว่าถูกต้องตามวิถีทางยุติธรรม ดังนั้น มาตรการซึ่งใช้ในการค้นหาความจริงหรือมาตรการบังคับต่าง ๆ ต้องได้รับการควบคุมตรวจสอบมิให้ล่วงละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาในขณะเดียวกันด้วย จึงจะเป็นการค้นหาความจริงที่ถูกต้องมากกว่าการใช้อำนาจในเชิงบังคับ อันเป็นจุดเกาะเกี่ยวเชื่อมโยงหลักการตรวจสอบค้นหาความจริงและหลักในการประกันสิทธิเสรีภาพที่สำคัญซึ่งต้องประสานควบคู่กันไปโดยตลอด เนื่องจากผู้ถูกกล่าวหาย่อมได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์เสมอจนกว่าจะได้รับการพิสูจน์โดยปราศจากข้อสงสัยฐานะผู้ถูกกล่าวหาจึงเป็นประธานในคดีมีสิทธิที่จะให้การแก้ข้อกล่าวหา โดยในการประสานงานตรวจสอบความจริงระหว่างองค์กรมีความชัดเจนต่อเนื่องต้องไม่สร้างอาณาจักรขอบเขตหรือทัศนคติเชิงลบแต่องค์กรระหว่างกัน โดยเฉพาะศาลซึ่งเป็นองค์กรสำคัญในการดำเนินกระบวนการพิจารณาต้องปรับปรุงบทบาทเพื่อให้สอดคล้องตามเจตนารมณ์ของการดำเนินคดีอาญา คือ ตรวจสอบค้นหาความจริงขณะเดียวกับที่ตรวจสอบศาลก็ต้องมีบทบาทควบคุมมิให้ล่วงละเมิดสิทธิและเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาด้วย ศาลจึงมีบทบาท

ร่วมกับฝ่ายอื่นเพื่อค้นหาความจริง ไม่วางเฉย การกระตือรือร้นช่วยค้นหาความจริงโดยไม่เข้าข้างฝ่ายใดเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยและผลประโยชน์ของสังคม ย่อมไม่ถือว่าเป็นการขัดต่อหลักความเป็นกลางของศาลแต่อย่างใด

การนำระบบไต่สวนมาใช้ในคดีอาญาในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ที่มุ่งเน้นให้การดำเนินคดีเป็นไปด้วยความรวดเร็วและเที่ยงธรรม และขณะเดียวกันก็คำนึงถึงการคุ้มครองสิทธิและอำนวยความสะดวกอย่างเพียงพอให้แก่ผู้ถูกกล่าวหาในการถูกดำเนินคดีอาญา เพื่อให้เกิดดุลยภาพและประสิทธิภาพในการบังคับใช้และการพัฒนากฎหมายต่อไป รวมทั้งเพื่อให้เกิดความยุติธรรมระหว่างการดำเนินการของรัฐ สำหรับการคุ้มครองประโยชน์สาธารณะที่มีประสิทธิภาพกับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลภายใต้การปกครองในระบอบประชาธิปไตยโดยสมบูรณ์

การดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ควรคำนึงถึงหลักประกันสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานต่าง ๆ กล่าวคือสิทธิของจำเลยในคดีอาญาควรสอดคล้องกับหลักการดำเนินคดีอาญาสมัยใหม่ และหลักความเป็นธรรมตามหลักนิติธรรม (The Rule of Law) ที่ว่าการปกครองอยู่ภายใต้กฎหมาย ก็จะต้องชอบด้วยกฎหมาย โปร่งใส เท่าเทียม และสามารถตรวจสอบได้ รวมทั้งการตรวจสอบถ่วงดุลอำนาจในการไต่สวน การพิจารณาและการพิพากษาคดีต้องมีความเสมอภาค มีความโปร่งใสและเป็นธรรม และมีหลักประกันสิทธิเสรีภาพของบุคคลดังกล่าวอย่างแท้จริงหรือครบถ้วนเพียงพอ มีหลักการยกฐานะของผู้ถูกกล่าวหาเป็นประธานในคดี หลักการยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้ผู้ถูกกล่าวหา รวมทั้งการอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองด้วย

ดังนั้น เมื่อพิจารณาหลักเกณฑ์ในการอุทธรณ์ของจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหา ที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 278 วรรคสาม และระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์การอุทธรณ์คำพิพากษาศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ในกรณีมีพยานหลักฐานใหม่ซึ่งอาจทำให้ข้อเท็จจริงเปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญ พ.ศ. 2551 แล้วเห็นว่าผู้ที่ต้องคำพิพากษาจะอุทธรณ์ต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาได้ต่อเมื่อมีพยานหลักฐานใหม่ ซึ่งอาจทำให้ข้อเท็จจริงเปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญ อาจมีปัญหาหลายประการที่ส่งผลกระทบต่อการใช้สิทธิในการอุทธรณ์คำพิพากษาของผู้ต้องคำพิพากษาให้กระทำได้อย่าง เมื่อศึกษาจากคำสั่งของศาลทั้งสองคดี จะเห็นได้ว่าแทบจะเป็นไปไม่ได้เลยที่จะหาพยานหลักฐานใหม่ในการพิจารณาระบบไต่สวนเพื่อใช้สิทธิอุทธรณ์ได้ภายในระยะเวลาเพียงสามสิบวัน ตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ดังกล่าว รวมถึงระยะเวลาในการอุทธรณ์ และการอุทธรณ์ที่กำหนดให้ผู้ต้องคำพิพากษาอุทธรณ์ได้เฉพาะในปัญหาข้อเท็จจริงเมื่อมีพยานหลักฐานใหม่เท่านั้น

2. ข้อเสนอแนะ

ในการดำเนินคดีอาญาในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองควรจะต้องคำนึงถึงหลักวิธีพิจารณาความอาญาที่เป็นหลักสากล เหมือนการดำเนินคดีอาญาในศาลอาญา ต้องคำนึงถึงหลักความเสมอภาค คู่คุ้มครองหลักประกันสิทธิและเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหา และคำนึงถึงหลักสิทธิมนุษยชนอันเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป โดยต้องคำนึงถึงหลักความเสมอภาคภายใต้กำหนดหมาย กล่าวคือ บุคคลใดก็ตามที่กระทำความผิดจะต้องได้รับโทษโดยเท่าเทียมกัน และจะต้องมีการดำเนินคดีแก่ผู้กระทำความผิดทุกคนโดยไม่มีข้อยกเว้น และภายใต้ข้อสันนิษฐานว่าบุคคลดังกล่าวจะต้องเป็นผู้บริสุทธิ์ จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่าบุคคลนั้นเป็นผู้กระทำความผิด

สำหรับในส่วนของการเปิดโอกาสให้อุทธรณ์คำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา ตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 278 วรรคสาม ที่บัญญัติให้ผู้ต้องคำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองยื่นอุทธรณ์ได้ในกรณีมีพยานหลักฐานใหม่ซึ่งอาจทำให้ข้อเท็จจริงเปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญนั้น จะเห็นได้ว่าเมื่อพิจารณาคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่เคยมีการยื่นอุทธรณ์คำสั่งหรือคำพิพากษามาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 278 วรรคสาม ที่เคยปรากฏมาแล้วทั้งสองคดีนั้น ที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาได้มีมติว่าอุทธรณ์ไม่ต้องด้วยมาตรา 278 วรรคสาม และมีคำสั่งไม่รับอุทธรณ์ไว้พิจารณา โดยทุกคดีที่ยื่นอุทธรณ์ไม่มีพยานหลักฐานใหม่ทั้งสิ้น จึงขอเสนอแนะแนวทางแก้ปัญหาในการดำเนินคดีอาญาในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ดังต่อไปนี้

2.1 เสนอให้แก้ไขระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์การอุทธรณ์คำพิพากษาศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ในกรณีมีพยานหลักฐานใหม่ซึ่งอาจทำให้ข้อเท็จจริงเปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญ พ.ศ. 2551 ข้อ 4 โดยควรเปิดโอกาสให้สิทธิแก่คู่ความในการอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาได้ เพื่อให้เป็นไปตามหลักการทบทวนคำพิพากษา ในกรณีเกิดความผิดพลาดทั้งข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายในชั้นการไต่สวนของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง โดยไม่มีข้อจำกัดในเรื่องต้องมีพยานหลักฐานใหม่ซึ่งอาจทำให้ข้อเท็จจริงเปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญ ไม่ควรจำกัดสิทธิอุทธรณ์ได้เฉพาะในกรณีที่พยานหลักฐานใหม่เท่านั้น เมื่อพิจารณาจากองค์ประกอบของผู้พิพากษาที่ทำหน้าที่ในการพิจารณาคดีดังกล่าว ซึ่งเป็นผู้พิพากษาที่ดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้พิพากษาศาลฎีกา หรือผู้พิพากษาอาวุโสในศาลฎีกาแล้ว ล้วนแต่เป็นผู้มี

ประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่และดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยละเอียดจนยากที่จะพบพยานหลักฐานใหม่ตามเงื่อนไขที่กำหนด เห็นได้ว่าหากประสงค์จะให้สิทธิในการอุทธรณ์คำพิพากษาแก่ผู้ต้องคำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองแล้ว ควรให้สิทธิในการอุทธรณ์ในปัญหาข้อกฎหมายเท่านั้น ไม่ต้องให้สิทธิอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริง เห็นควรให้แก้ไขกฎหมายดังกล่าว เพราะในประเด็นการมีพยานหลักฐานใหม่ที่อาจจะมีผลทำให้คดีเปลี่ยนแปลงไปนั้น มีพระราชบัญญัติรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 รองรับที่จะกระทำได้อยู่แล้ว หากจำกัดเฉพาะกรณีมีพยานหลักฐานใหม่ก็ยังเป็นการจำกัดสิทธิของจำเลย และละเมิดสิทธิมนุษยชน และโดยเทียบเคียงกับการอุทธรณ์ศาลปกติ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 193 ตี และตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 224

2.2 เสนอให้แก้ไขระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์การอุทธรณ์คำพิพากษาศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ในกรณีมีพยานหลักฐานใหม่ ซึ่งอาจทำให้ข้อเท็จจริงเปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญ พ.ศ. 2551 ข้อ 5 เกี่ยวกับระยะเวลาในการอุทธรณ์ ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วจะพบว่าเป็นการยากที่ผู้ต้องคำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจะรวบรวมหรือแสวงหาพยานหลักฐานที่เป็นพยานหลักฐานใหม่ได้ทันภายในกำหนดระยะเวลาดังกล่าว และเป็นบทบัญญัติกฎหมายในลักษณะที่ไม่อาจบังคับได้ตามความเป็นจริง จึงควรนำหลักการขอขยายระยะเวลาอุทธรณ์ของศาลยุติธรรมปกติที่สามารถขอขยายระยะเวลาอุทธรณ์ได้ในกรณีมีเหตุจำเป็นหรือเหตุสุดวิสัยที่ไม่สามารถยื่นอุทธรณ์ได้ทันตามกำหนดระยะเวลา 30 วัน นับแต่วันที่คำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง โดยนำหลักการตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 23 ที่อนุโลมมาใช้ในคดีอาญา และระยะเวลาตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลภาษีอากรและวิธีพิจารณาคดีภาษีอากร พ.ศ. 2528 มาตรา 19 ที่บัญญัติว่า "ระยะเวลาตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้ หรือตามที่ศาลภาษีอากรกำหนด ศาลภาษีอากรมีอำนาจยื่นหรือขยายได้ตามความจำเป็นและเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม" โดยยื่นคำร้องต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาเพื่อพิจารณาสั่งคำร้อง และตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. 2522 มาตรา 26 ที่บัญญัติว่า "ระยะเวลาตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้หรือตามที่ศาลแรงงานได้กำหนด ศาลแรงงานมีอำนาจยื่นหรือขยายได้ตามความจำเป็น และเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม" ซึ่งหากประสงค์ให้สิทธิอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริงแก่ผู้ต้องคำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และควรกำหนดระยะเวลาในการแสวงหาพยานหลักฐานใหม่ โดยเทียบเคียงกับหลักกฎหมายดังกล่าวข้างต้น

2.3 เสนอให้นำหลักกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลยมาใช้ในคดีอาญาของ ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองโดยให้มีบทบัญญัติให้ชัดเจนไว้ใน พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 โดยบัญญัติเพิ่มเติมเป็นมาตรา 31/1 ดังนี้ "เมื่อมีความสงสัยตามสมควรว่าจำเลยได้ กระทำความผิดหรือไม่ ให้ยกประโยชน์แห่งความสงสัยนั้นให้จำเลย" และควรบัญญัติให้ชัดเจนว่า ในระบบไต่สวนให้มีหลักกประโยชน์แห่งความสงสัยมาใช้ด้วยในพระราชบัญญัติประกอบ รัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 เพื่อให้โอกาส แก่จำเลยในการพิสูจน์ความผิดของตนเองได้อย่างเต็มที่

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กชวรรณ จันทร์เณร (2544) "การดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง" วิทยานิพนธ์
ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- กานดา สิริฤทธิภักดี (2538) "การนำระบบอิมพีชเมนต์มาใช้ในประเทศไทย" วิทยานิพนธ์
ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์
- เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์ (2551) *หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่าด้วยการดำเนินคดีใน
ชั้นต้นด้วยการพิจารณา* พิมพ์ครั้งที่ 6 กรุงเทพมหานคร จีระวิชาการพิมพ์
- เกียรติศักดิ์ พุฒพันธ์ (2546) "การแก้ไขบทวนคำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรง
ตำแหน่งทางการเมือง" วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- โกเมน ภัทรภิรมย์ (2536) *การฟ้องคดีอาญาในประเทศฝรั่งเศส* กรุงเทพมหานคร ศรีสมบัติ
การพิมพ์
- โกเมน ภัทรภิรมย์ (2536) *การรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่* กรุงเทพมหานคร ศรีสมบัติการพิมพ์
คณะกรรมการและการยุติธรรม วุฒิสภา เอกสารประกอบการสัมมนาโครงการเวทีความคิดเพื่อการ
พัฒนากระบวนการยุติธรรมไทย องค์กรและกระบวนการตรวจสอบการทุจริตและการ
ดำเนินคดีผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง 14 กันยายน 2543
- คณิต ฌ นคร (2540) *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา* กรุงเทพมหานคร นิติธรรม
คิงดอม กงตระกุล (2546) "ระบบไต่สวนในกฎหมายวิธีพิจารณาคดีปกครองไทย" วิทยานิพนธ์
ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ชวลิต โสภณวัต (2524) "กฎหมายลักษณะพยานของไทยเป็นกฎหมายในระบบกล่าวหาจริงหรือ"
คูลพาห 28 (พฤศจิกายน) : 38-41
- ชาญชัย แสวงศักดิ์ (2538) *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายปกครอง* กรุงเทพมหานคร วิญญูชน
- ชาญชัย แสวงศักดิ์ (2555) *คำอธิบายกฎหมายจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง*
พิมพ์ครั้งที่ 7 กรุงเทพมหานคร วิญญูชน
- ณรงค์ ใจหาญ (2547) *หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1* พิมพ์ครั้งที่ 8 กรุงเทพมหานคร
วิญญูชน

- ณรงค์ฤทธิ์ เพชรฤทธิ์ (2550) "วิธีพิจารณาคดีอาญาตามระบบไต่สวนของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง" *ศาลพาห 2* (พฤษภาคม – สิงหาคม 2550) : 176-177
- ทรงไชย พัฒนาศิน (2554) "ปัญหาการอุทธรณ์คำพิพากษาศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตามมาตรา 278 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550" *วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์*
- นัยนา เกิดวิชัย (2541) *กฎหมายปกครอง* กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์พิทักษ์อักษร
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ (2536) "ระบบการควบคุมฝ่ายปกครองโดยศาลในประเทศอังกฤษ" *วารสารกฎหมาย 14*, (มกราคม) : 32-75
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ (2538) *ระบบการตรวจสอบทุจริตของผู้ดำรงตำแหน่งระดับสูง* กรุงเทพมหานคร สำนักงานกองทุนสนับสนุนวิจัย
- บรรเจิด สิงคะเนติ (2543) *หลักพื้นฐานของสิทธิ เสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540* กรุงเทพมหานคร วิญญูชน
- บรรเจิด สิงคะเนติ (2545) *การควบคุมและตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ* กรุงเทพมหานคร พี.เพรส
- ประพันธ์ ทรัพย์แสง (2548) "การค้นหาคำความจริงของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง: แนวทางปัญหาสู่ความเป็นระบบไต่สวนเต็มรูปแบบ" *หลักสูตรผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม*
- ปาริชาติ วิเชียรบุตร (2543) "วิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย" *วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์*
- ปิติ นาละภักดี (2554) "ปัญหาคดีที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลฎีกา" *หลักสูตรผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง (บ.ย.ส.) รุ่นที่ 15 วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม*
- ปรีดี เกษมทรัพย์ (2543) *นิติปรัชญา* กรุงเทพมหานคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว และคณะ (2539) *องค์กรความรู้ว่าด้วยการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการไทย* กรุงเทพมหานคร สำนักงาน ป.ป.ป.
- ภูริชญา วัฒนรุ่ง (2544) "กฎหมายมหาชน: การควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐและความชอบด้วยกฎหมายของการกระทำทางปกครอง" *รามฯรพี คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง 44*, (ตุลาคม) : 151
- โกคิน พลกุล (2525) *หลักกฎหมายมหาชน* กรุงเทพมหานคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

- วรรณชัย บุญบำรุง (2548) *หลักและทฤษฎีกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เล่ม 2* กรุงเทพมหานคร
วิญญูชน
- วรพจน์ วิศรุตพิชญ์ (2540) *ข้อความคิดและหลักการพื้นฐานในกฎหมายมหาชน*
กรุงเทพมหานคร นิติธรรม
- วรพจน์ วิศรุตพิชญ์ (2542) *สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช
2540* กรุงเทพมหานคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- วีรัช วรรณะวงษา (2547) "ผลกระทบต่อความยุติธรรมในการห้ามอุทธรณ์ข้อเท็จจริงในคดี
แรงงาน" *หลักสูตรผู้พิพากษาศาลชั้นต้น รุ่นที่ 2 สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการ
ศาลยุติธรรม*
- สทรน รัตนไพจิตร (2527) "ความประสงค์ของการลงโทษทางอาญา ศึกษาเฉพาะประเทศไทย
สมัยใช้กฎหมายลักษณะอาญาและประมวลกฎหมายอาญา" *วิทยานิพนธ์ปริญญานิติ
ศาสตรมหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*
- สันทัต สุจริต (2550) "การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่โดยอ้างเหตุพยานหลักฐานใหม่"
*หลักสูตรผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง (บ.ย.ส.) รุ่นที่ 10 วิทยาลัยการ
ยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม*
- สมยศ เชื้อไทย (2535) *หลักรัฐธรรมนูญทั่วไป* กรุงเทพมหานคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- โสภณ รัตนากร (2543) *คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน พิมพ์ครั้งที่ 5* กรุงเทพมหานคร
นิติบรรณาการ
- สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา (2543) *คู่มือการศึกษาวิชากฎหมายปกครอง*
กรุงเทพมหานคร สำนักอบรมเนติบัณฑิตยสภา
- หยุด แสงอุทัย (2526) *หลักรัฐธรรมนูญทั่วไป* กรุงเทพมหานคร เรือนแก้วการพิมพ์
- หลวงประดิษฐมนูธรรม (2526) *คำอธิบายกฎหมายปกครอง* กรุงเทพมหานคร
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- อมร จันทรสมบูรณ์ (2525) *กฎหมายการปกครอง พิมพ์ครั้งที่ 9* กรุงเทพมหานคร มหาวิทยาลัย
รามคำแหง
- อุดม รัฐอมฤต (2551) "ระบบการควบคุมและการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ" *หลักสูตรการเมือง
การปกครองในระบอบประชาธิปไตยสำหรับนักบริหารระดับสูง วิทยาลัยการเมือง
การปกครอง สถาบันพระปกเกล้า*
- “พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง
พ.ศ.2542” (2542,14 กันยายน) *ราชกิจจานุเบกษา* เล่ม 116 ตอน 81 ก หน้า 18-29

“ระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์การอุทธรณ์คำพิพากษาศาลฎีกาแผนกคดีอาญา
ของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ในกรณีมีพยานหลักฐานใหม่ซึ่งอาจทำให้ข้อเท็จจริง
เปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญ” (2551, 27 มิถุนายน) ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 125
ตอน 83 ก หน้า 9-13

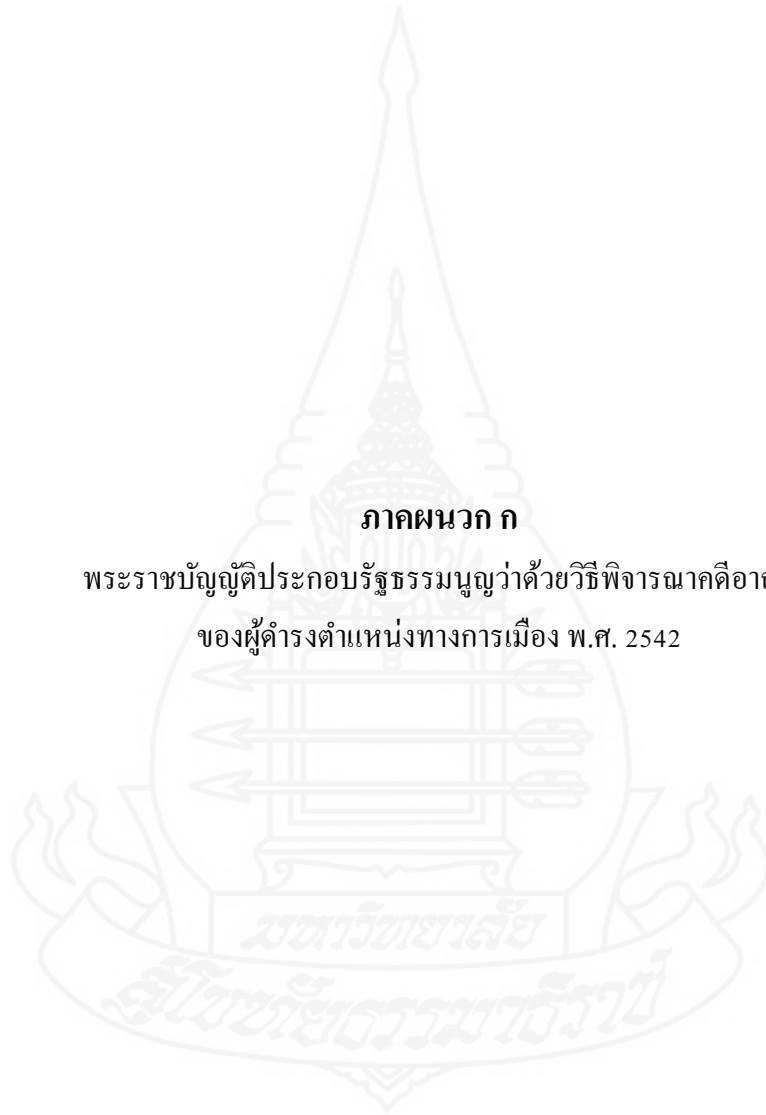
ภาคผนวก

มหาวิทยาลัย

สกลนครราชภัฏ

ภาคผนวก ก

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญา
ของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542

พระราชบัญญัติ

ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญา
ของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

พ.ศ. ๒๕๕๒

ภูมิพลอดุลยเดช ป.ร.

ให้ไว้ ณ วันที่ ๔ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๒

เป็นปีที่ ๕๕ ในรัชกาลปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้
ประกาศว่า

โดยที่เป็นการสมควรให้มีกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรง
ตำแหน่งทางการเมือง

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญขึ้นไว้โดยคำแนะนำ
และยินยอมของรัฐสภา ดังต่อไปนี้

มาตรา ๑ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ
ว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๕๒”

มาตรา ๒ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศ
ในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

มาตรา ๓ ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ เว้นแต่ข้อความที่จะแสดงไว้เป็นอย่างอื่น

“ศาล” หมายความว่า ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

“คณะกรรมการ ป.ป.ช.” หมายความว่า คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ

“ประธาน ป.ป.ช.” หมายความว่า ประธานกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ
 “กรรมการ ป.ป.ช.” หมายความว่า ประธานหรือกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริต
 แห่งชาติ

มาตรา ๔ นับแต่วันที่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ใช้บังคับ ห้ามมิให้ศาลอื่นรับคดี
 ที่อยู่ในอำนาจของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองไว้พิจารณาพิพากษา

มาตรา ๕ ในการพิจารณาคดี ให้ศาลชี้รายการของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นหลักในการ
 พิจารณาและอาจได้ส่วนหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้ตามที่เห็นสมควร

ในการปฏิบัติหน้าที่ ศาลมีอำนาจเรียกเอกสารหรือหลักฐานที่เกี่ยวข้องจากบุคคลใด หรือเรียก
 บุคคลใดมาให้ถ้อยคำ ตลอดจนขอให้ศาลอื่น พนักงานสอบสวน หน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ
 รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น ดำเนินการใดเพื่อประโยชน์แห่งการพิจารณาได้

ศาลมีอำนาจแต่งตั้งบุคคลหรือคณะบุคคลเพื่อปฏิบัติหน้าที่ตามที่มอบหมาย

เพื่อให้กระบวนการพิจารณาพิพากษาคดีเป็นไปด้วยความรวดเร็วและเที่ยงธรรม ให้บุคคล
 คณะบุคคล หรือหน่วยงานตามวรรคหนึ่งและวรรคสอง ให้ความร่วมมือในการดำเนินการใด ๆ ตามที่
 ศาลขอหรือมอบหมาย

มาตรา ๖ ศาลมีอำนาจออกหมายอาญาและหมายใด ๆ ตามที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา
 ความอาญาและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งบัญญัติ

มาตรา ๗ ให้ประธานศาลฎีการักษาการตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้

หมวด ๑

บททั่วไป

มาตรา ๘ ให้มีแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในศาลฎีกา

เพื่อประโยชน์ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาลตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้
 ให้ประธานศาลฎีกาแต่งตั้งผู้พิพากษาศาลฎีกาจำนวนตามที่เห็นสมควร เป็นผู้พิพากษาประจำแผนก
 คดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในศาลฎีกาเพื่อปฏิบัติงานที่จำเป็นในระหว่างที่ยังไม่มีองค์
 คณะผู้พิพากษาดำเนินคดี ๑๑ สำหรับคดีใดคดีหนึ่ง

มาตรา ๕ ศาลมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี ดังต่อไปนี้

(๑) คดีที่มีมูลแห่งคดีเป็นการกล่าวหาว่านายกรัฐมนตรี้ รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือข้าราชการการเมืองอื่น ร่ำรวยผิดปกติ กระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ ตามประมวลกฎหมายอาญา หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ หรือทุจริตต่อหน้าที่ตามกฎหมายอื่น

(๒) คดีที่มีมูลแห่งคดีเป็นการกล่าวหาบุคคลตาม (๑) หรือบุคคลอื่นเป็นตัวการ ผู้ใช้ หรือ ผู้สนับสนุนในการกระทำความผิดทางอาญาตาม (๑)

(๓) คดีซึ่งประธานวุฒิสภาส่งคำร้องให้ศาลพิจารณาพิพากษาข้อกล่าวหาว่ากรรมการ ป.ป.ช. ร่ำรวยผิดปกติ กระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ

(๔) คดีที่ร้องขอให้ทรัพย์สินที่เพิ่มขึ้นผิดปกติของนายกรัฐมนตรี้ รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา ข้าราชการการเมืองอื่น หรือผู้บริหารท้องถิ่นและสมาชิกสภาท้องถิ่นตามที่ กฎหมายบัญญัติตกเป็นของแผ่นดิน

มาตรา ๑๐ เมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติว่ากรณีมีมูลที่จะดำเนินคดีตามมาตรา ๕ (๑) (๒) หรือ (๔) ให้ประธาน ป.ป.ช. ส่งรายงาน เอกสาร และพยานหลักฐาน พร้อมทั้งความเห็นไปยังอัยการสูงสุดภายในสิบสี่วัน เพื่อให้อัยการสูงสุดยื่นฟ้องคดีต่อศาล

ให้อัยการสูงสุดยื่นฟ้องคดีภายในสามสิบวันนับแต่วันได้รับเรื่องตามวรรคหนึ่ง เว้นแต่ภายใน ระยะเวลาดังกล่าวอัยการสูงสุดมีความเห็นว่าเรื่องที่ส่งมานั้นยังมีข้อไม่สมบูรณ์ และได้แจ้งข้อไม่สมบูรณ์นั้น ไปยังคณะกรรมการ ป.ป.ช.

มาตรา ๑๑ ภายในสิบสี่วันนับแต่วันได้รับแจ้งข้อไม่สมบูรณ์ตามมาตรา ๑๐ ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. และอัยการสูงสุดตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่ง โดยมีผู้แทนของแต่ละฝ่ายจำนวนฝ่ายละเท่ากัน เป็นคณะกรรมการ ให้สำนักงานคณะกรรมการ ป.ป.ช. ทำหน้าที่เป็นฝ่ายเลขานุการ คณะทำงานมีอำนาจ หน้าที่พิจารณาพยานหลักฐานที่ไม่สมบูรณ์ และรวบรวมพยานหลักฐานให้สมบูรณ์ แล้วส่งให้อัยการสูงสุด เพื่อฟ้องคดีต่อไป

ในกรณีที่คณะกรรมการไม่อาจหาข้อยุติเกี่ยวกับการฟ้องคดีได้ภายในกำหนดเวลาสิบสี่วันนับแต่ วันตั้งคณะกรรมการ ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจยื่นฟ้องคดีเองหรือแต่งตั้งทนายความให้ฟ้องคดี แทนได้ แต่ต้องฟ้องภายในสิบสี่วันนับแต่วันครบกำหนด

มาตรา ๑๒ การยื่นฟ้องเมื่อล่วงพ้นระยะเวลาตามมาตรา ๑๐ และมาตรา ๑๑ ย่อมกระทำไม่ได้ ถ้าได้ฟ้องภายในอายุความ

มาตรา ๑๓ เมื่อมีการยื่นฟ้องคดีต่อศาล ให้ประธานศาลฎีกาเรียกประชุมใหญ่ศาลฎีกาเลือกผู้พิพากษาในศาลฎีกาซึ่งดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้พิพากษาศาลฎีกาเป็นองค์คณะผู้พิพากษาเพื่อพิจารณาพิพากษาคดีดังกล่าวโดยเร็ว แต่ทั้งนี้ต้องไม่เกินสิบสี่วันนับแต่วันยื่นฟ้องคดี

ผู้พิพากษาคณะใดประสงค์จะขอลอนตัวจากการได้รับเลือกให้แถลงต่อที่ประชุมใหญ่ก่อนการลงคะแนน และให้ที่ประชุมใหญ่ลงมติว่าจะให้มีการลอนตัวหรือไม่ มติของที่ประชุมใหญ่เป็นที่สุด

การเลือกองค์คณะผู้พิพากษาแต่ละคดีให้ใช้วิธีการลงคะแนนลับ ให้ผู้พิพากษาที่ได้รับคะแนนสูงสุดเรียงลงไปตามลำดับจนครบจำนวนที่กำหนดเป็นผู้ได้รับเลือกเป็นองค์คณะผู้พิพากษาสำหรับคดีนั้น ถ้ามีผู้ได้รับคะแนนเท่ากันในลำดับใดอันเป็นเหตุให้มีผู้ได้รับเลือกเกินที่กำหนด ให้ประธานศาลฎีกาจับสลากว่าผู้ใดเป็นผู้ได้รับเลือก

ผู้พิพากษาที่ได้รับเลือกเป็นองค์คณะผู้พิพากษามีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาพิพากษาคดีจนกว่าจะสิ้นสุดอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ และระหว่างการพิจารณาพิพากษาคดีนั้น ห้ามมิให้มีคำสั่งให้ผู้พิพากษานั้นไปทำงานที่อื่นนอกศาลฎีกา

มาตรา ๑๔ ผู้พิพากษาในองค์คณะผู้พิพากษาย่อมพ้นหน้าที่ในคดีเมื่อ

- (๑) พ้นจากการเป็นข้าราชการตุลาการ
- (๒) ได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ไปดำรงตำแหน่งที่ศาลอื่น
- (๓) ลอนตัวเนื่องจากการคัดค้านผู้พิพากษา และองค์คณะผู้พิพากษามีคำสั่งยอมรับตามคำคัดค้านในมาตรา ๑๖

ในกรณีที่มีเหตุตามวรรคหนึ่ง ให้ดำเนินการเลือกผู้พิพากษาแทนที่ตามวิธีการในมาตรา ๑๓

มาตรา ๑๕ ในกรณีที่มีเหตุสุดวิสัย หรือเหตุจำเป็นอันมิอาจก้าวล่วงได้ ที่ทำให้ไม่สามารถนั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะได้และองค์คณะผู้พิพากษาเห็นว่า หากเลื่อนการไต่สวนพยานหลักฐานออกไปจะทำให้ล่าช้าและขาดความเที่ยงธรรม ให้ดำเนินการเลือกผู้พิพากษาแทนที่ตามวิธีการในมาตรา ๑๓ ในกรณีนี้ให้ผู้พิพากษาที่ถูกแทนที่สิ้นสุดอำนาจหน้าที่ในคดี

มาตรา ๑๖ หากคู่ความฝ่ายใดประสงค์จะคัดค้านผู้พิพากษาคณะใดที่ได้รับเลือกเป็นผู้พิพากษาในองค์คณะผู้พิพากษา เนื่องจากมีเหตุอันจะคัดค้านผู้พิพากษาได้ ให้ยื่นคำร้องต่อศาลก่อนเริ่มการไต่สวนพยานหลักฐาน ในการนี้ ให้องค์คณะผู้พิพากษาไต่สวนตามที่เห็นสมควรแล้วมีคำสั่งยอมรับหรือยกคำคัดค้าน คำสั่งนี้เป็นที่สุด และให้นำบทบัญญัติว่าด้วยการคัดค้านผู้พิพากษามาประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับโดยอนุโลม

การคัดค้านผู้พิพากษาจะกระทำมิได้ หากได้เริ่มการไต่สวนพยานหลักฐานไปแล้ว เว้นแต่ผู้คัดค้านจะสามารถแสดงต่อศาลได้ว่ามีเหตุสมควรทำให้ไม่สามารถคัดค้านได้ก่อนนั้น

มาตรา ๑๗ ให้องค์คณะผู้พิพากษาเลือกผู้พิพากษาคนหนึ่งในจำนวนเก้าคนเป็นผู้พิพากษาเจ้าของสำนวน

ผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนมีอำนาจดำเนินการตามมติขององค์คณะผู้พิพากษา และเมื่อได้รับความเห็นชอบจากผู้พิพากษาในองค์คณะผู้พิพากษาอีกสองคน มีอำนาจออกคำสั่งใดๆ ที่มีได้เป็นการวินิจฉัยชี้ขาดคดีได้

มาตรา ๑๘ ประธานศาลฎีกาโดยความเห็นชอบของที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา มีอำนาจออกข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีเพื่อใช้แก่การปฏิบัติงานของศาลได้เท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งต่อพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ และเมื่อประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้

นอกจากที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ กระบวนพิจารณาในศาลให้เป็นไปตามข้อกำหนดตามวรรคหนึ่ง ในกรณีที่ไม่มีข้อกำหนดดังกล่าว ให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาชญามาใช้บังคับสำหรับคดีอาญา และบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับสำหรับคดีกล่าวหาว่าร้ายรอยผิดปกติหรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ โดยอนุโลม

มาตรา ๑๙ ให้ศาลดำเนินกระบวนพิจารณาไต่สวนพยานหลักฐานต่อเนื่องติดต่อกันไปทุกวันทำการจนกว่าจะเสร็จการพิจารณา เว้นแต่จะมีเหตุสุดวิสัยหรือเหตุจำเป็นอื่นอันมีอาจกล่าวอ้างได้

มาตรา ๒๐ การทำคำสั่งที่เป็นการวินิจฉัยชี้ขาดหรือการพิพากษาคดี ให้ผู้พิพากษาในองค์คณะผู้พิพากษาทุกคนทำความเห็นในการวินิจฉัยคดีเป็นหนังสือพร้อมทั้งต้องแถลงด้วยวาจาต่อที่ประชุมก่อนการลงมติ และให้ถือมติตามเสียงข้างมาก ในการนี้ องค์คณะผู้พิพากษาอาจมอบหมายให้ผู้พิพากษาคคนใดคนหนึ่ง ในองค์คณะผู้พิพากษาเป็นผู้จัดทำคำสั่งหรือคำพิพากษตามมตินั้นก็ได้

คำสั่งที่เป็นการวินิจฉัยชี้ขาดคดีหรือคำพิพากษาของศาล ให้เปิดเผยโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา ส่วนความเห็นในการวินิจฉัยคดีของผู้พิพากษาในองค์คณะผู้พิพากษาทุกคนให้เปิดเผยตามวิธีการที่ประธานศาลฎีกากำหนด

มาตรา ๒๑ ความเห็นในการวินิจฉัยคดีอย่างน้อยต้องประกอบด้วย

- (๑) ชื่อคู่ความทุกฝ่าย
- (๒) เรื่องที่ถูกล่ามโซ่
- (๓) ข้อกล่าวหาและคำให้การ
- (๔) ข้อเท็จจริงที่ได้จากการพิจารณา

- (๕) เหตุผลในการวินิจฉัยทั้งในปัญหาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย
 (๖) บทบัญญัติของกฎหมายที่ยกขึ้นอ้างอิง
 (๗) คำวินิจฉัยคดี รวมทั้งการดำเนินการเกี่ยวกับทรัพย์สินที่เกี่ยวข้อง ถ้ามี

มาตรา ๒๒ เมื่อมีความจำเป็นที่จะต้องจับกุมหรือคุมขังผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยเนื่องจากมีหลักฐานตามสมควรว่าผู้นั้นน่าจะได้กระทำความผิดอาญาและมีเหตุอันควรเชื่อว่าผู้นั้นจะหลบหนีหรือจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐานหรือก่อเหตุอันตรายประการอื่น คณะกรรมการ ป.ป.ช. คณะกรรมการไต่สวน หรืออัยการสูงสุดอาจร้องขอต่อศาลเพื่อให้ศาลออกหมายจับหรือหมายขังผู้นั้นได้

ในกรณีที่มีการฟ้องคดีแล้ว ไม่ว่าจะมีการคุมขังจำเลยมาก่อนหรือไม่ ให้องค์คณะผู้พิพากษาพิจารณาถึงเหตุอันควรคุมขังจำเลยและมีคำสั่งตามที่เห็นสมควรหรือปล่อยชั่วคราวจำเลยนั้นได้

หมวด ๒

การดำเนินคดีอาญา

มาตรา ๒๓ ผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญาตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ได้แก่

- (๑) อัยการสูงสุด
 (๒) คณะกรรมการ ป.ป.ช. ในการปฏิบัติตามมาตรา ๑๑

มาตรา ๒๔ ในการฟ้องคดีอาญาสำหรับการกระทำความผิดอันเป็นกรรมเดียวผิดต่อกฎหมายหลายบทและบทใดบทหนึ่งอยู่ในอำนาจของศาล ให้ศาลรับพิจารณาพิพากษาข้อหาความผิดบทอื่นไว้ด้วย

มาตรา ๒๕ การฟ้องคดีอาญาตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ ไม่ต้องไต่สวนมูลฟ้อง

ในวันยื่นฟ้องให้โจทก์ส่งสำนวนการไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ต่อศาลเพื่อใช้เป็นหลักในการพิจารณาและรวมไว้ในสำนวน และศาลอาจไต่สวนหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้ตามที่เห็นสมควร

มาตรา ๒๖ การพิจารณาและไต่สวนพยานหลักฐานให้กระทำโดยเปิดเผยเว้นแต่มีความจำเป็นเพื่อคุ้มครองประโยชน์สาธารณะสำคัญให้ศาลมีคำสั่งให้พิจารณาเป็นการลับได้

มาตรา ๒๗ เมื่อได้มีคำสั่งประทับฟ้องแล้วให้ศาลส่งสำเนาฟ้องแก่จำเลย และนัดคู่ความมาศาลในวันพิจารณาครั้งแรก

นับแต่วันที่จำเลยได้รับสำเนาฟ้องให้จำเลยมีสิทธิขอตรวจและขอคัดสำเนาเอกสารในส่วน
การไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช.

ในวันพิจารณาครั้งแรก เมื่อจำเลยมาอยู่ต่อหน้าศาลและศาลเชื่อว่าเป็นจำเลยจริง ให้อ่านและ
อธิบายฟ้องให้ฟัง และถามว่าได้กระทำผิดจริงหรือไม่ จะให้การต่อสู้อย่างไรบ้าง คำให้การของจำเลย
ให้บันทึกไว้ ถ้าจำเลยไม่ให้การก็ให้บันทึกไว้ และให้ศาลกำหนดวันตรวจพยานหลักฐานโดยให้โจทก์
และจำเลยทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่าสิบวัน

มาตรา ๒๘ ให้โจทก์จำเลยยื่นบัญชีระบุพยานต่อศาลพร้อมสำเนาในจำนวนที่เพียงพอ
ก่อนวันพิจารณาตรวจพยานหลักฐานไม่น้อยกว่าเจ็ดวัน

การยื่นบัญชีระบุพยานเมื่อล่วงพ้นระยะเวลาตามวรรคหนึ่งจะกระทำได้อีกเมื่อได้รับอนุญาตจาก
องค์คณะผู้พิพากษา เมื่อสามารถแสดงเหตุสมควรว่าไม่สามารถทราบถึงพยานหลักฐานนั้น หรือเป็น
กรณีจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม หรือเพื่อให้โอกาสแก่จำเลยในการต่อสู้คดี

มาตรา ๒๙ ในวันตรวจพยานหลักฐาน ให้โจทก์จำเลยส่งพยานเอกสารและพยานวัตถุต่อศาล
เพื่อให้อีกฝ่ายตรวจสอบ เว้นแต่องค์คณะผู้พิพากษามีคำสั่งเป็นอย่างอื่น เนื่องจากสภาพและ
ความจำเป็นแห่งพยานหลักฐานนั้น หลังจากนั้นให้โจทก์จำเลยแถลงแนวทางการเสนอพยานหลักฐาน
ต่อองค์คณะผู้พิพากษา

ในกรณีที่มิได้มีการโต้แย้งพยานหลักฐานใด องค์คณะผู้พิพากษาก็มีคำสั่งให้รับฟังพยาน
หลักฐานนั้นโดยไม่ต้องไต่สวนก็ได้ แต่หากมีการโต้แย้งพยานหลักฐานใดหรือเมื่อศาลเห็นเอง ให้องค์
คณะผู้พิพากษาดำเนินการไต่สวนพยานหลักฐานนั้นต่อไป

มาตรา ๓๐ ในกรณีที่ต้องมีการไต่สวน ให้องค์คณะผู้พิพากษากำหนดวันเริ่มไต่สวนโดยให้
โจทก์จำเลยทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่าเจ็ดวัน

มาตรา ๓๑ ในการไต่สวน ให้องค์คณะผู้พิพากษาสอบถามพยานบุคคลเอง โดยการแจ้งให้
พยานทราบประเด็นและข้อเท็จจริงซึ่งจะทำการไต่สวน แล้วให้พยานเบิกความในข้อนั้นโดยวิธีแถลง
ด้วยตนเองหรือตอบคำถามศาล แล้วจึงให้โจทก์จำเลยถามเพิ่มเติมต่อไป

มาตรา ๓๒ เมื่อการไต่สวนพยานหลักฐานเสร็จสิ้น โจทก์และจำเลยมีสิทธิแถลงปิดคดีของ
ตนภายในเวลาที่ศาลกำหนด แล้วให้องค์คณะผู้พิพากษามีคำพิพากษาและให้อ่านคำพิพากษาในศาล
โดยเปิดเผยภายในเจ็ดวันนับแต่วันเสร็จการพิจารณา ถ้ามีเหตุสมควรจะเลื่อนการอ่านไปก่อนก็ได้
แต่ต้องไม่เกินสิบวันและต้องบันทึกเหตุนั้นไว้ เว้นแต่ไม่อาจได้ตัวจำเลยมาศาลในวันอ่านคำพิพากษา

เล่ม ๑๑๖ ตอนที่ ๘๑ ก ราชกิจจานุเบกษา ๑๔ กันยายน ๒๕๕๒

ในกรณีที่ศาลนัดฟังคำพิพากษาหรือคำสั่งตามวรรคหนึ่ง แต่จำเลยไม่อยู่หรือไม่มาฟังคำพิพากษา ให้ศาลเลื่อนการอ่านไปและออกหมายจับจำเลยมาฟังคำพิพากษา เมื่อได้ออกหมายจับแล้วไม่ได้ตัวจำเลยมา ภายในหนึ่งเดือนนับแต่วันออกหมายจับ ให้ศาลอ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งลับหลังจำเลยได้ และให้ถือว่า จำเลยได้ฟังคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นแล้ว

หมวด ๓
การดำเนินคดีร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน

มาตรา ๓๓ ในการพิจารณาพิพากษาคดีร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน เพราะเหตุ ร่ำรวยผิดปกติหรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ ให้นำบทบัญญัติในหมวด ๒ เว้นแต่มาตรา ๒๕ มาตรา ๒๗ วรรคสาม และมาตรา ๓๒ มาใช้บังคับโดยอนุโลม

มาตรา ๓๔ เมื่อได้รับคำร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน ให้ศาลประกาศคำร้อง ดังกล่าวในที่เปิดเผยตามวิธีการในข้อกำหนดตามมาตรา ๑๔

บุคคลภายนอกอาจร้องคัดค้านเข้ามาในคดีได้ แต่ต้องกระทำก่อนศาลมีคำพิพากษา

มาตรา ๓๕ ผู้ใดกล่าวอ้างโต้แย้งว่าทรัพย์สินที่ร้องขอให้ตกเป็นของแผ่นดินมิได้เกิดจากการ ร่ำรวยผิดปกติ มิได้เป็นทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ ผู้นั้นมีภาระการพิสูจน์ต่อศาล

ถ้าผู้มีภาระการพิสูจน์ตามวรรคหนึ่งไม่อาจพิสูจน์ได้ว่าทรัพย์สินที่ร้องขอให้ตกเป็นของแผ่นดิน มิได้เกิดจากการร่ำรวยผิดปกติ หรือมิได้เป็นทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ ให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินนั้นตกเป็น ของแผ่นดิน

ในกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาเป็นคนวิกลจริตไม่อยู่ในภาวะทำการพิสูจน์ต่อศาลได้ หรือผู้ที่กล่าวอ้าง ได้แย้งเป็นทนายหรือผู้จัดการมรดก ให้ศาลคำนึงถึงความสามารถในการพิสูจน์ของบุคคลดังกล่าว และพิจารณาพิพากษาคดีตามที่เห็นเป็นการยุติธรรม

หมวด ๔
การดำเนินคดีต่อกรรมการ ป.ป.ช.

มาตรา ๓๖ ในกรณีที่ประธานวุฒิสภาส่งคำร้องขอให้ดำเนินคดีต่อกรรมการ ป.ป.ช. ตาม มาตรา ๓๐๐ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ให้ดำเนินการเลือกองค์คณะผู้พิพากษามาตรา ๑๓

มาตรา ๓๗ ให้องค์คณะผู้พิพากษาแต่งตั้งบุคคลจำนวนไม่น้อยกว่าห้าคน เป็นคณะกรรมการไต่สวน ทำหน้าที่ไต่สวนข้อเท็จจริงและทำความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินคดีตามคำร้องขอ

ในการดำเนินการของคณะกรรมการไต่สวน ให้คณะกรรมการไต่สวนมีอำนาจหน้าที่เช่นเดียวกับคณะกรรมการ ป.ป.ช. ตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต โดยอนุโลม

มาตรา ๓๘ คณะกรรมการไต่สวนให้แต่งตั้งจากข้าราชการตุลาการระดับไม่ต่ำกว่าชั้น ๖ อย่างน้อยหนึ่งคน และข้าราชการอัยการระดับไม่ต่ำกว่าชั้น ๖ อย่างน้อยหนึ่งคน และที่เหลือให้พิจารณาแต่งตั้งตามความเหมาะสมแก่คดีจากบุคคลผู้มีสัญชาติไทยที่มีอายุไม่ต่ำกว่าสี่สิบห้าปีในวันแต่งตั้ง และต้องมีคุณสมบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังต่อไปนี้

- (๑) รับราชการหรือเคยรับราชการในตำแหน่งไม่ต่ำกว่าระดับ ๑๐ หรือเทียบเท่า
- (๒) เป็นหรือเคยเป็นผู้สอนกฎหมายในมหาวิทยาลัยไม่น้อยกว่าสิบปี
- (๓) เป็นผู้มีความรู้เชี่ยวชาญทางด้านการเงิน การบัญชี หรือวิชาชีพอื่นที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง

ในคดี โดยเคยปฏิบัติงานด้านดังกล่าวมาแล้วไม่น้อยกว่าสิบปี

มาตรา ๓๙ กรรมการไต่สวนต้องไม่มีลักษณะต้องห้ามดังต่อไปนี้

- (๑) เป็นผู้มีความประพฤติเสื่อมเสียหรือบกพร่องในศีลธรรมอันดี
- (๒) เป็นผู้เคยรับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิด

ที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ

- (๓) เป็นคนไร้ความสามารถหรือคนเสมือนไร้ความสามารถหรือจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ

(๔) ต้องคุมขังอยู่โดยหมายของศาลหรือโดยคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมาย

(๕) อยู่ในระหว่างถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้ง

(๖) เป็นบุคคลล้มละลายซึ่งศาลยังไม่สั่งให้พ้นจากคดี

(๗) เคยถูกไล่ออก ปลดออก หรือให้ออกจากราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ

เพราะทุจริตต่อหน้าที่ หรือถือว่ากระทำการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ

(๘) เคยต้องคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินเพราะร่ำรวยผิดปกติ หรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ

มาตรา ๔๐ กรรมการไต่สวนจะได้รับค่าป่วยการ ค่าพาหนะเดินทาง ค่าเช่าที่พัก และค่าตอบแทนอย่างอื่นตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา

เล่ม ๑๑๖ ตอนที่ ๘๑ ก หน้า ๒๘
ราชกิจจานุเบกษา ๑๕ กันยายน ๒๕๕๒

หมวด ๕
การบังคับคดี

มาตรา ๕๕ การบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษาหรือคำสั่งในคดีให้เป็นไปตามมาตรา ๑๘
คำพิพากษาและคำสั่งตามวรรคหนึ่งให้เป็นที่สุด

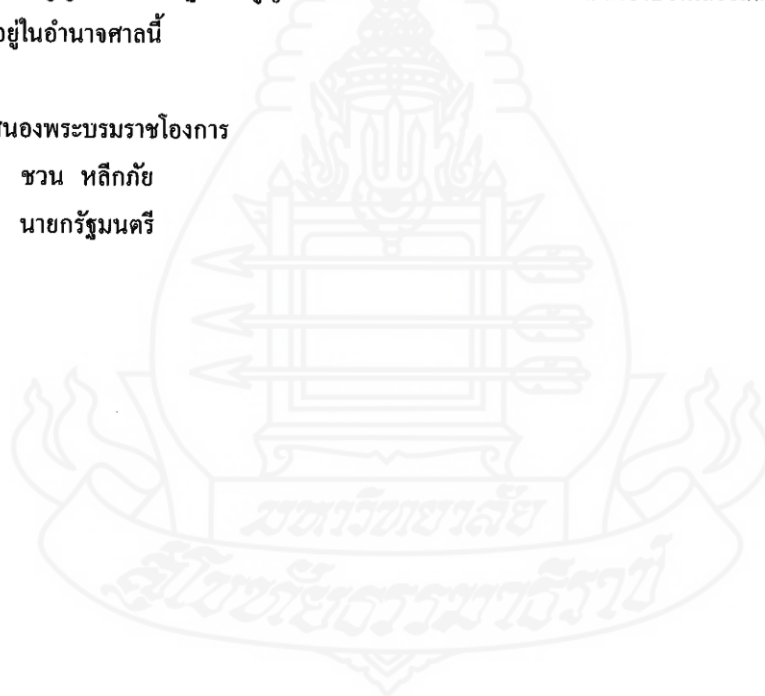
บทเฉพาะกาล

มาตรา ๕๖ คดีที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลที่ค้างพิจารณาอยู่ในศาลอื่นในวันที่
พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ใช้บังคับ ให้คงพิจารณาพิพากษาต่อไปจนเสร็จและมีให้ถือว่าเป็น
คดีที่อยู่ในอำนาจศาลนี้

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

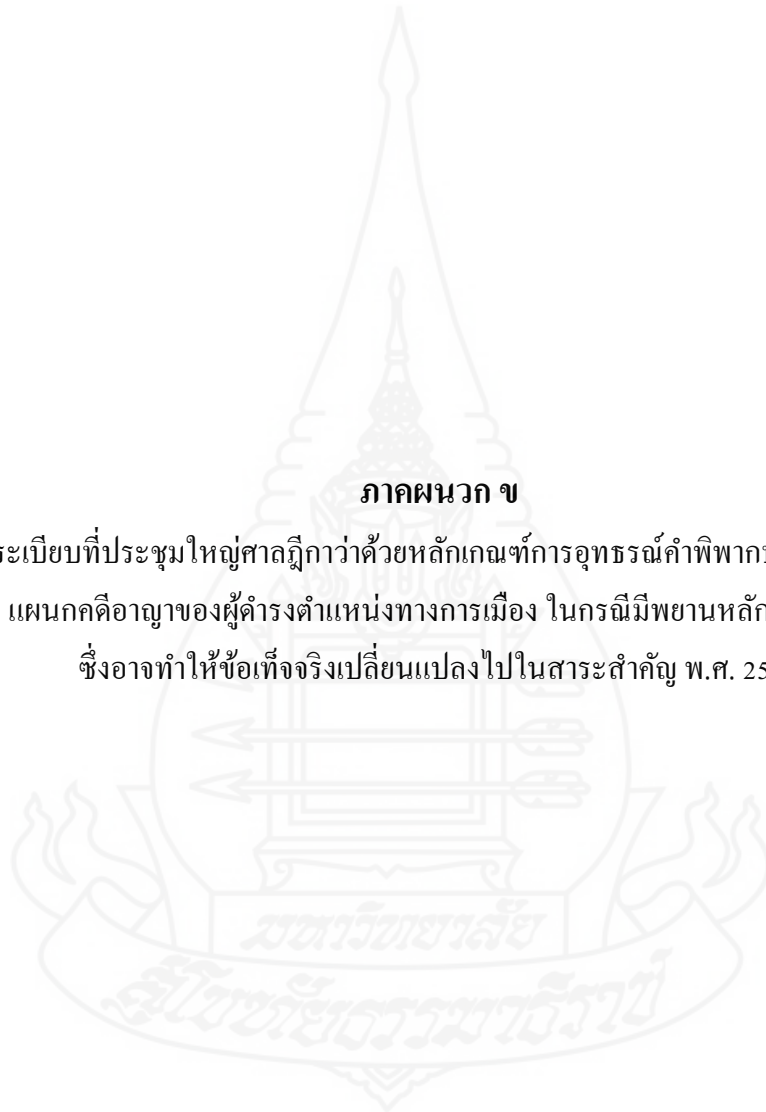
ชวน หลีกภัย

นายกรัฐมนตรี

ภาคผนวก ข

ระเบียบที่ประชุมใหญ่สภาผู้ว่าราชการจังหวัดด้วยหลักการอุทธรณ์คำพิพากษาศาลฎีกา
แผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ในกรณีมีพยานหลักฐานใหม่
ซึ่งอาจทำให้ข้อเท็จจริงเปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญ พ.ศ. 2551

ระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา

ว่าด้วยหลักเกณฑ์การอุทธรณ์คำพิพากษาศาลฎีกาแผนกคดี
อาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ในกรณีมีพยานหลักฐานใหม่ซึ่งอาจทำให้
ข้อเท็จจริงเปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญ
พ.ศ. ๒๕๕๑

โดยที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๒๗๘ วรรคสาม บัญญัติให้ผู้ต้องคำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองยื่นอุทธรณ์ ต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาภายในสามสิบวันนับแต่วันที่คำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ในกรณีที่ผู้ต้องคำพิพากษามีพยานหลักฐานใหม่ซึ่งอาจทำให้ข้อเท็จจริง เปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญ และให้ที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาออกระเบียบเพื่อกำหนดหลักเกณฑ์ในการ พิจารณาเรื่องดังกล่าว

อาศัยอำนาจตามมาตรา ๒๗๘ วรรคสี่ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาให้ออกระเบียบกำหนดหลักเกณฑ์การอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลฎีกาแผนก คดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ในกรณีมีพยานหลักฐานใหม่ซึ่งอาจทำให้ข้อเท็จจริง เปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญ ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ ระเบียบนี้เรียกว่า “ระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์การอุทธรณ์ คำพิพากษาศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ในกรณีมีพยานหลักฐานใหม่ ซึ่งอาจทำให้ข้อเท็จจริงเปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญ พ.ศ. ๒๕๕๑”

ข้อ ๒ ระเบียบนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

ข้อ ๓ ในระเบียบนี้

อุทธรณ์ หมายความว่า อุทธรณ์ของผู้ต้องคำพิพากษาศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่ง ทางการเมืองที่ได้ยื่นต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา

ผู้พิพากษา หมายความว่า ผู้พิพากษาในศาลฎีกาซึ่งดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้พิพากษาศาลฎีกา หรือผู้พิพากษาอาวุโสในศาลฎีกา

ผู้ต้องคำพิพากษา หมายความว่า ผู้ต้องคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลฎีกาแผนกคดีอาญา ของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองให้รับโทษในทางอาญา ให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน ให้พ้นจาก ตำแหน่ง หรือต้องห้ามมิให้ดำรงตำแหน่ง ตามรัฐธรรมนูญ

พยานหลักฐานใหม่ หมายความว่า พยานหลักฐานที่ยังไม่เคยปรากฏอยู่ในสำนวนคดี ที่ผู้ต้องคำพิพากษาได้ยื่นอุทธรณ์ตามระเบียบนี้ แต่ทั้งนี้พยานหลักฐานใหม่ย่อมไม่รวมถึงการกลับคำให้การ ของพยานในคดี

ข้อ ๔ พยานหลักฐานใหม่ที่จะยกขึ้นอุทธรณ์ต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกานั้นจะต้องเป็น พยานหลักฐานที่สำคัญและผู้ต้องคำพิพากษาไม่รู้หรือไม่มีเหตุอันควรรู้ว่าพยานหลักฐานดังกล่าวมีอยู่ และจะต้องนำมาแสดงเพื่อประโยชน์ของตน ทั้งหากรับฟังพยานหลักฐานใหม่เช่นนั้นแล้วจะทำให้ ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองพิพากษายกฟ้องหรือยกคำร้องได้

ข้อ ๕ ในกรณีที่มีพยานหลักฐานใหม่ ผู้ต้องคำพิพากษาอาจยื่นอุทธรณ์ต่อที่ประชุมใหญ่ ศาลฎีกาได้ภายในสามสิบวันนับแต่วันที่มิได้พิพากษาหรือคำสั่งของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรง ตำแหน่งทางการเมือง

ข้อ ๖ การอุทธรณ์ตามระเบียบนี้ให้ยื่นต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่ง ทางการเมืองพร้อมด้วยสำเนา โดยอุทธรณ์จะต้องทำเป็นหนังสือใช้ถ้อยคำสุภาพและอย่างน้อยต้องมี รายละเอียดดังต่อไปนี้

- (๑) รายละเอียดโดยชัดแจ้งเกี่ยวกับพยานหลักฐานใหม่
- (๒) สาเหตุที่ไม่อาจนำพยานหลักฐานใหม่มาแสดงต่อศาลในชั้นพิจารณา
- (๓) เหตุผลที่ทำให้เชื่อได้ว่าหากรับฟังพยานหลักฐานใหม่เช่นนั้นแล้วจะทำให้ข้อเท็จจริงใด เปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญ
- (๔) ลายมือชื่อของผู้อุทธรณ์ ผู้เรียง ผู้เขียนหรือพิมพ์อุทธรณ์

ข้อ ๗ เมื่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้รับอุทธรณ์แล้วให้ส่ง สำเนาอุทธรณ์ให้แก่โจทก์หรือผู้ร้องทราบบเพื่อให้แก่ผู้ทธรณ์ภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่ได้รับสำเนา อุทธรณ์ ถ้าได้รับคำแก้อุทธรณ์หรือพ้นกำหนดดังกล่าวแล้วแต่ไม่มีคำแก้อุทธรณ์ก็ให้รวบรวมถ้อยคำ สำนวนส่งที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาคือไป

ให้นำความในข้อ ๖ มาใช้แก่การทำคำแก้อุทธรณ์โดยอนุโลม

ข้อ ๘ ให้ที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาเลือกผู้พิพากษาห้าคนเป็นองค์คณะทำหน้าที่พิจารณา อุทธรณ์ที่ได้อื่นต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาตามระเบียบนี้ แต่ทั้งนี้้องค์คณะผู้พิพากษาดังกล่าวจะต้อง ไม่เป็นหรือเคยเป็นองค์คณะในการพิจารณาพิพากษาคดีที่อุทธรณ์

ให้องค์คณะที่ได้รับเลือกตามวรรคหนึ่งตกลงกันว่าจะให้ผู้พิพากษาคคนใดในองค์คณะทำหน้าที่เป็นเจ้าของสำนวน

ถ้าผู้พิพากษาคคนใดในองค์คณะพิจารณาอุทธรณ์ที่ได้รับมอบหมายไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ด้วยเหตุสุดวิสัยหรือเหตุจำเป็นอันไม่อาจก้าวล่วงได้ตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม ให้ที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาเลือกผู้พิพากษาคคนอื่นทำหน้าที่แทนต่อไป

ให้องค์คณะผู้พิพากษาเลือกผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหนึ่งคนทำหน้าที่เป็นเลขานุการองค์คณะพิจารณาอุทธรณ์

ข้อ ๘ องค์คณะพิจารณาอุทธรณ์มีหน้าที่ทำบันทึกความเห็นสรุปสำนวนเสนอต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาว่าอุทธรณ์ของผู้ต้องคำพิพากษาเป็นอุทธรณ์ที่ชอบด้วยระเบียบนี้ ที่จะรับไว้พิจารณาหรือไม่

กรณีที่เป็นกรณีจำเป็น องค์คณะพิจารณาอุทธรณ์อาจไต่สวนให้ได้ความจริงอย่างหนึ่งอย่างใดในเรื่องที่เกี่ยวกับอุทธรณ์ของผู้ต้องคำพิพากษาเสียก่อนก็ได้ ในกรณีที่มีการไต่สวนให้แจ้งวันนัดไต่สวนให้ผู้ต้องคำพิพากษาและโจทก์หรือผู้ร้องทราบล่วงหน้าก่อนวันนัดไม่น้อยกว่าสิบห้าวัน

ข้อ ๑๐ เมื่อองค์คณะพิจารณาอุทธรณ์ได้ทำบันทึกความเห็นสรุปสำนวนเสร็จเรียบร้อยแล้ว ให้เสนอที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาเพื่อจัดให้มีการลงมติว่าจะรับอุทธรณ์ไว้พิจารณาหรือไม่ ถ้าที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกามีมติว่า เป็นอุทธรณ์ที่ชอบก็ให้รับอุทธรณ์ไว้พิจารณา

ข้อ ๑๑ เมื่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกามีมติให้รับอุทธรณ์ไว้พิจารณาแล้ว ให้องค์คณะพิจารณาอุทธรณ์ตามข้อ ๘ ทำหน้าที่เป็นองค์คณะไต่สวนรวบรวมข้อเท็จจริงเสนอต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาเพื่อพิจารณาและวินิจฉัย

ถ้าเห็นว่าเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมจำเป็นที่จะต้องนำพยานหลักฐานอื่น อันเกี่ยวกับประเด็นในคดีมาไต่สวนเพิ่มเติม ให้องค์คณะไต่สวนทำการไต่สวนพยานหลักฐานซึ่งอาจรวมทั้งการที่จะเรียกพยานที่ไต่สวนมาแล้วมาไต่สวนใหม่ด้วยโดยไม่ต้องมีฝ่ายใดร้องขอ

เมื่อองค์คณะไต่สวนได้รวบรวมข้อเท็จจริงแล้วให้ส่งให้ที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาพิจารณาล่วงหน้าก่อนวันลงมติไม่น้อยกว่าสิบห้าวัน

ให้นำความในข้อ ๘ ข้อ ๘ และข้อ ๑๐ มาใช้บังคับกับการดำเนินการขององค์คณะผู้พิพากษาคตามข้อนี้โดยอนุโลม

ข้อ ๑๒ ผู้พิพากษาซึ่งเป็นหรือเคยเป็นองค์คณะในการพิจารณาพิพากษาคดีที่ผู้ต้องคำพิพากษาได้ยื่นอุทธรณ์ต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกามีสิทธิออกเสียงลงคะแนนในที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาในเรื่องที่เกี่ยวกับอุทธรณ์ของผู้ต้องคำพิพากษาดังตามระเบียบนี้

ข้อ ๑๓ ในวันลงมติที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา ให้ผู้ต้องคำพิพากษาพร้อมทั้งโจทก์หรือผู้ร้องมายังศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

ในกรณีผู้อุทธรณ์เป็นผู้ต้องคำพิพากษาให้ได้รับโทษทางอาญา เมื่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาได้ลงมติแล้ว ให้แจ้งผลของการลงมติให้ผู้ต้องคำพิพากษา และโจทก์ทราบในวันเดียวกันกับที่ได้มีมติ ถ้าเป็นความผิดของโจทก์ที่ไม่มา หากเห็นเป็นการสมควร ที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาจะลงมติโดยโจทก์ไม่อยู่ก็ได้ ในกรณีที่ผู้ต้องคำพิพากษาไม่อยู่โดยไม่มีเหตุสงสัยว่าหลบหนีหรือจงใจไม่มาฟัง ก็ให้ที่ประชุมใหญ่เลื่อนการประชุมไปจนกว่าผู้ต้องคำพิพากษาจะมาศาล แต่ถ้ามีเหตุสงสัยว่าผู้ต้องคำพิพากษาหลบหนีหรือจงใจไม่มาฟัง ให้ศาลออกหมายจับผู้ต้องคำพิพากษา และเมื่อได้ออกหมายจับแล้วยังไม่ได้ตัวผู้ต้องคำพิพากษายกในหนึ่งเดือน นับแต่วันออกหมายจับ ก็ให้ที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาลงมติไปได้และถือว่าผู้ต้องคำพิพากษาได้ทราบมติที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาแล้ว

มติที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาให้มีผลเท่ากับเป็นการพิพากษาหรือออกคำสั่ง โดยให้องค์คณะได้ส่วนเป็นผู้แจ้งหรืออ่านผลของมติที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาให้คู่ความทราบ ส่วนรายละเอียดของมติที่ประชุมใหญ่ของศาลฎีกาให้ดำเนินการจัดทำเป็นคำพิพากษาหรือคำสั่งในภายหลัง แต่ทั้งนี้จะต้องดำเนินการให้เสร็จสิ้นภายในสิบห้าวันนับแต่วันลงมติ

ในกรณีอื่น ถ้าคู่ความทุกฝ่ายไม่มาศาล ในวันลงมติที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาจะให้งดการแจ้งหรืออ่านผลมติที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาก็ได้

ให้ผู้พิพากษาประจำแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในศาลฎีกา มีอำนาจออกหมายหรือคำสั่งใด ๆ ตามที่เห็นสมควรเพื่อบังคับให้เป็นไปตามมติที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา

ข้อ ๑๔ คำพิพากษาหรือคำสั่งตามมติที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาให้องค์คณะพิจารณาอุทธรณ์หรือองค์คณะได้ส่วนเป็นผู้ลงลายมือชื่อในคำพิพากษาหรือคำสั่งแล้วแต่กรณี

ให้ส่งคำพิพากษาหรือคำสั่งที่ทำให้คดีถึงที่สุดไปประกาศในราชกิจจานุเบกษา พร้อมทั้งติดประกาศไว้ที่ศาลฎีกา

ข้อ ๑๕ ให้นำข้อบังคับการประชุมใหญ่ศาลฎีกา มาใช้บังคับแก่การพิจารณาอุทธรณ์ตามระเบียบนี้โดยอนุโลม

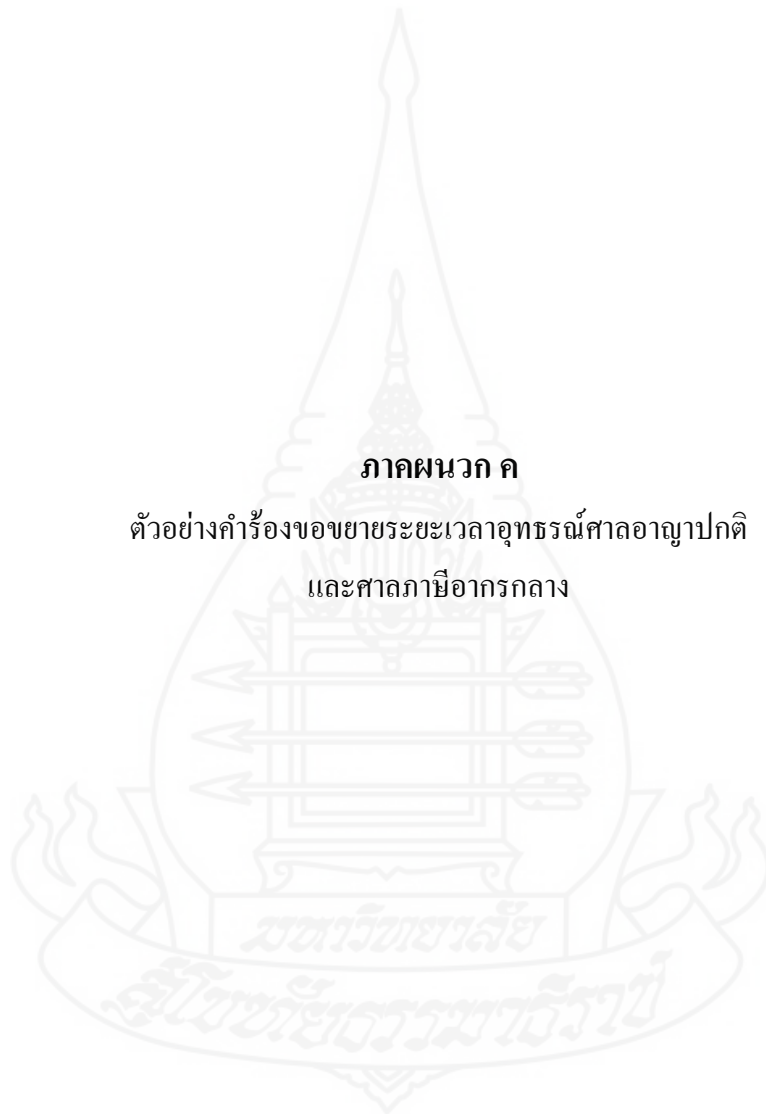
ข้อ ๑๖ ให้ประธานศาลฎีกาเป็นผู้รักษาการตามระเบียบนี้

ประกาศ ณ วันที่ ๑๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๑
วิรัช ลิ้มวิชัย
ประธานศาลฎีกา

ภาคผนวก ค

ตัวอย่างคำร้องขอขยายระยะเวลาอุทธรณ์ศาลอาญาปกติ
และศาลฎีกาอากรกลาง

(๓)
(คำร้อง)

ขอขยายระยะเวลาอุทธรณ์ ครั้งที่ ๒
สำเนาถูกต้อง

ศาลอาญากรุงเทพใต้
ได้รับต้นฉบับแล้ว
๒๑ เม.ย. 2557
คดีอาญาหมายเลขดำที่...อ.๒๐๐/๒๕๕๖
คดีอาญาหมายเลขแดงที่...อ.๕๐๘๙/๒๕๕๖

ศาล...อาญากรุงเทพใต้...
วันที่...๙...เดือน...เมษายน...พุทธศักราช...๒๕๕๗...
ความอาญา

ระหว่าง { พนักงานอัยการ...สำนักงานอัยการสูงสุด (สำนักงานอัยการพิเศษฝ่ายคดีอาญากรุงเทพใต้ ๔)...โจทก์
นายบุญมี...สุขสมธรรม...จำเลย

ข้าพเจ้าพนักงานอัยการ...สำนักงานอัยการพิเศษฝ่ายคดีอาญากรุงเทพใต้ ๔...
ขอยื่นคำร้องมีข้อความตามที่จะกล่าวต่อไปนี้

ข้อ ๑. คดีนี้ ศาลอาญากรุงเทพใต้ได้อ่านคำพิพากษาศาลชั้นต้น เมื่อวันที่ ๑๕ ตุลาคม ๒๕๕๖ และ
จะครบกำหนดระยะเวลายื่นอุทธรณ์ครั้งที่ ๑ ในวันที่ ๑๑ เมษายน ๒๕๕๗ คดีนี้โจทก์ได้ส่งสำนวนเสนอไปยัง
สำนักงานอัยการคดีพิเศษ ๔ เพื่อพิจารณาสั่งอุทธรณ์ ตามระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญา
ของพนักงานอัยการ ประกอบกับคดีดังกล่าวเป็นคดีสำคัญและมีสรรพเอกสารที่ต้องพิจารณาประกอบสำนวนคดีเป็น
จำนวนมาก และบัดนี้ใกล้ครบกำหนดระยะเวลายื่นอุทธรณ์แล้ว โจทก์จึงไม่อาจพิจารณาและยื่นอุทธรณ์ต่อศาลให้
ทันภายในระยะเวลาที่ศาลอนุญาตได้

ข้อ ๒. ด้วยเหตุผลและความจำเป็นดังที่ได้กราบเรียนมาแล้วข้างต้น โจทก์จึงขอขยายระยะเวลายื่น
อุทธรณ์ออกไปอีก ๓๐ วัน นับตั้งแต่วันที่ ๑๒ เมษายน ๒๕๕๗ ถึงวันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๕๗ ขอศาลได้โปรด
อนุญาต

ลงชื่อ... [Signature] ...โจทก์
คำร้องฉบับนี้ข้าพเจ้า นางสาวจรรย์วรรณ...หงษ์โต พนักงานอัยการ...สำนักงานอัยการสูงสุด...สำนักงาน
อัยการพิเศษฝ่ายคดีอาญากรุงเทพใต้ ๔ เป็นผู้เรียงและพิมพ์
ลงชื่อ... [Signature] ...ผู้เรียงและพิมพ์

หมายเหตุ ข้าพเจ้ารอฟังคำสั่งอยู่ ถ้าไม่รอฟังถือว่าทราบแล้ว

[Signature] ผู้ร้อง

สวเนตตีสำนวน

ศาลฎีกาชั้นอุทธรณ์กลาง
ได้รับสำเนาแล้ว
ลงชื่อ... ๒๕๕๖

(7)

คำร้องขอขยายระยะเวลายื่นอุทธรณ์ ครั้งที่ ๑

อรรถาภิธานี จิตต์ พงษ์ เภา
ยื่นอุทธรณ์ไว้ตั้งแต่วันที่ ๑๕ เมษายน ๒๕๕๖
คำเนิ่นอภัย

คดีหมายเลขคำที่ ๑๐๙ /๒๕๕๖

คดีหมายเลขแดงที่ ๖๒ /๒๕๕๗

ศาล ภาชีอารกกลาง

วันที่ ๒๑ เดือน มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๕๗

ความ พัง

(เลขที่รับ ค.ร.ร.๑๖๗)
๒๑ มี.ค. ๒๕๕๗

กรมสรรพากร โจทก์

ระหว่าง

บริษัท ดีเอ็มเอส คอนซัลติ้ง จำกัดที่ ๑ กับพวกรวม ๒ คน จำเลย

ข้าพเจ้า กรมสรรพากร โจทก์

เชื้อชาติ สัญชาติ อาชีพ

เกิดวันที่ เดือน พ.ศ. อายุ ปีอยู่บ้านเลขที่

หมู่ที่ ถนน ศรีสุนทร ตรอก/ซอย

ใกล้เคียง ตำบล/แขวง สามเสนใน

อำเภอ/เขต พญาไท จังหวัด กรุงเทพมหานคร โทรศัพท์

ขอยื่นคำร้องมีข้อความตามที่กล่าวต่อไปนี้

คดีนี้ ศาลฎีกาชั้นอุทธรณ์กลางได้มีคำพิพากษาเมื่อวันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗

ข้อ ๑. คดีได้ครบกำหนดยื่นอุทธรณ์ในวันที่ ๒๕ มีนาคม ๒๕๕๗

ข้อ ๒. เนื่องจากโจทก์เพิ่งได้รับสำเนาคำพิพากษาจากศาล และโจทก์เป็นหน่วยงาน

ราชการ พนักงานอัยการทนายโจทก์เมื่อได้รับสำเนาคำพิพากษาแล้วจะต้องแจ้งผลคดีและส่งสำเนา

คำพิพากษาให้แก่โจทก์ เพื่อพิจารณาว่าประสงค์จะอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลหรือไม่ ซึ่งหากประสงค์

หมายเหตุ ข้าพเจ้ารอฟังคำสั่งอยู่ ถ้าไม่รอให้ถือว่าทราบแล้ว

ผู้ร้อง

จะอุทธรณ์โจทก์จะต้องส่งเงินค่าใช้จ่ายในการอุทธรณ์ ไปยังสำนักงานอัยการสูงสุดเพื่อเบิกจ่ายยื่นต่อศาล

แต่พนักงานอัยการทนายโจทก์ยังไม่ได้รับแจ้งจากโจทก์เกี่ยวกับเหตุผล ข้อคัดค้านคำพิพากษาของศาลเพิ่มเติม

ในการอุทธรณ์ ประกอบกับโจทก์ยังมีได้ส่งเงินค่าธรรมเนียมและค่าใช้จ่ายในชั้นอุทธรณ์มายังสำนักงาน

อัยการสูงสุด ซึ่งจะต้องใช้ระยะเวลาในการเบิกจ่ายเงินจากหน่วยงานของโจทก์ตามระเบียบของทางราชการ

และพนักงานอัยการทนายโจทก์จะต้องใช้ระยะเวลาเบิกเงินจากสำนักงานอัยการสูงสุดเพื่อเบิกจ่ายต่อศาล

ต่อไป แต่กำหนดระยะเวลาชั้นอุทธรณ์จะครบกำหนดในวันที่ ๒๕ มีนาคม ๒๕๕๗ นี้แล้ว ด้วยเหตุผล

ดังกล่าวโจทก์จึงไม่สามารถยื่นอุทธรณ์ได้ทันภายในกำหนดเวลาดังกล่าวได้

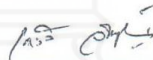
เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมและเพื่อให้การวินิจฉัยคดีของศาลเป็นไปโดยเที่ยงธรรม

โจทก์จึงขอศาลได้โปรดขยายระยะเวลาชั้นอุทธรณ์ออกไปอีกมีกำหนด ๑ เดือน นับแต่วันที่ ๒๖

มีนาคม ๒๕๕๗ ถึงวันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๕๗ ขอศาลได้โปรดอนุญาต

ควรมีครบแล้วแต่จะโปรด

ลงชื่อ

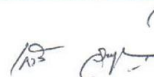

ทนายโจทก์

คำร้องฉบับนี้ ข้าพเจ้านางเกวลิ จินดาสมบัติเจริญ พนักงานอัยการ สำนักงานอัยการสูงสุด

ทนายโจทก์ เป็นผู้เรียงและพิมพ์

ลงชื่อ

ผู้เรียง/พิมพ์

ประวัติผู้ศึกษา

ชื่อ	นางสาวจุไรวรรณ ขุนชาติรี
วัน เดือน ปีเกิด	16 สิงหาคม 2516
สถานที่เกิด	อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา
ประวัติการศึกษา	รัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ปี 2545 นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ปี 2549
สถานที่ทำงาน	สำนักงานอัยการพิเศษฝ่ายคดีพิเศษ 5 สำนักงานอัยการสูงสุด กรุงเทพมหานคร
ตำแหน่ง	นิติกรชำนาญการ

